

RIKSDAGENS PROTOKOLL

Nr 8

ANDRA KAMMAREN

1969

25—28 februari

Debatter m. m.

Tisdagen den 25 februari

	Std.
Svar på interpellationer av:	
herr Wennerfors (m) ang. avbrytandet av det s. k. starkölsförsöket	5
herr Ringaby (m) ang. dagsverkskostnaderna för beredskapsarbeten, m. m.	10
herr Nilsson i Östersund (s) ang. byggande av en bro över Sannsundet i Jämtland.....	15
Interpellation av herr Svensson i Eskilstuna (s) ang. handläggningen av utlämningsärenden.....	17
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Hermansson (vpk) ang. demonstrationsrätt på privatägt område	19
herr Persson i Heden (cp) ang. synkroniseringen av tågtider.....	19
herr Ahlmark (fp) ang. den inverkan biståndet till återuppbyggnad av Vietnam får på den totala svenska u-landshjälpen.....	19
herr Ullsten (fp) ang. SIDA:s personalbehov med anledning av den svenska hjälpinsatsen i Vietnam.....	19
herr Ullsten (fp) ang. ökning av SIDA:s personalresurser.....	19

Onsdagen den 26 februari

Svar på interpellation av herr Vigelsbo (cp) ang. förfarandet vid fast- ställande och utbetalning av markersättning i naturvårdsärenden..	19
Förbud att tala från manuskript i riksdagen.....	22
Sänkning av rösträttsåldern.....	27
Minsta antalet mandat i valkrets.....	36
Undersökningar rörande flingerade val enligt majoritetsvalmetod....	38

	Sid.
Utgifterna inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde:	
Motioner om anslag till Bidrag till Religionspedagogiska institutet	46
Motion om statligt stöd till Evangeliska Fosterlandsstiftelsens sjö- mansmission.	50
Viss översyn av medborgarskapslagstiftningen.	53
Lönefordringars behandling i konkurs.	60
Förbättrat stöd till barnfamiljer.	61
Frivillig tilläggssjukpenning vid barnsbörd i vissa fall.	82
Socialförsäkringsskyddet för företagare och fria yrkesutövare.	85
Styrkande av äganderätt till fastighet genom utdrag ur taxeringslängd	87
Reglerna för hyresgästs rätt till skadestånd.	88
Åtgärder för att stimulera gåvor till religiösa m. fl. ändamål.	91
Interpellationer av:	
fru Marklund (vpk) ang. beskattningen av invalidfordon.	96
herr Nilsson i Tvärålund (cp) ang. isbrytarverksamheten.	97
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Gustavsson i Nässjö (s) ang. rabatter på tidningar för under- visningsändamål.	97
herr Gustavsson i Nässjö (s) ang. åtgärder för att motverka att subjektiva uppfattningar sprides genom skollitteratur.	97
herr Hermansson (vpk) ang. prisbildningen beträffande bostadsrätts- lägenheter.	97

Torsdagen den 27 februari

Svar på frågor av:	
herr Gustafson i Göteborg (fp) ang. de anställningsproblem som föranledes av nedläggningen av F 9.	98
herr Antby (fp) ang. förbud mot transport av militära förband medelst cykeltolkning och fru Dahl (s) ang. cykeltolkningen vid militära övningar.	100
fru Kristensson (m) ang. spädbarnsdödligheten.	102
herr Ahlmark (fp) ang. en konferens mellan länderna vid Östersjön om gemensamma regler m. m. för tankbåtar för olja.	104
herr Wiklund i Stockholm (fp) ang. säkerhetsbestämmelserna för trafiken vid Bromma flygfält.	107
herr Börjesson i Falköping (cp) ang. förrättningstaxan avseende förarprov för körkort.	109
fru Nilsson (cp) ang. inträffade olyckor vid transport av skolbarn. .	110
herr Gustafson i Göteborg (fp) ang. en sameuropeisk experiment- satellit för överföring av televisionsprogram m. m.	112
Svar på interpellationer av:	
herr Jadestig (s) ang. de handikappades anställningsformer.	114

	Sid.
herr Wiklund i Stockholm (fp) ang. åtgärder för att tillgodose det sociala omvårdnadsbehov som de s. k. julaktionerna i vissa tätorter aktualiserat.	117
fru Lewén-Eliasson (s) ang. utbildning av personal för behandling av skelögda barn.	128
herr Persson i Heden (cp) ang. användandet av salt mot halka på vägarna.	129
herr Nilsson i Agnäs (m) ang. ytterligare malmbrytning i Norrbotten	133
Interpellationer av:	
herr Andersson i Storfors (s) ang. erfarenheterna av den automatiska databehandlingen inom statsförvaltningen.	137
herr Stridsman (cp) ang. olägenheterna av vägspärrar i Norrbottens län.	138
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Sjöholm (fp) ang. restförandet av kvarstående skatt.	139
herr Boo (cp) ang. bestämmelserna om landstings- och kommunalval	139
herr Larsson i Borrby (cp) ang. ekonomisk hjälp åt svenska fiskare. .	139
herr Nilsson i Agnäs (m) ang. eventuell minskning av antalet befattningshavare inom övriga statsdepartement i samband med tillkomsten av industridepartementet.	139
herr Nilsson i Agnäs (m) ang. vaccinering mot röda hund.	139

Fredagen den 28 februari

Svar på interpellationer av:

herr Hermansson (vpk) ang. politisk asyl för amerikanska desertörer och värnpliktsvägrare.	139
herr Hermansson (vpk) ang. tillämpningen av de s. k. konflikt-direktiven.	150
Meddelande ang. val av ombud och suppleanter i Europarådets rådgivande församling.	152
Interpellation av herr Lundberg (s) ang. meddelande och verkställighet av exekutiv dom.	152
Meddelande om enkel fråga av herr Lindkvist (s) ang. beskattning av kapitalvinst vid försäljning av bostadsrättslägenhet.	154

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 26 februari

	Sid.
<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 4, om förbud att tala från manuskript i riksdagen.....	22
— nr 5, om sänkning av rösträttsåldern.....	27
— nr 6, om minsta antalet mandat i valkrets.....	36
— nr 7, ang. undersökningar rörande fingerade val enligt majoritetsvalmetod.....	38
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 8, rörande utgifterna inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde.....	46
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 2, om ändring i luftfartslagen.....	53
— nr 3, om viss översyn av medborgarskapslagstiftningen.....	53
— nr 4, ang. lönefordringars behandling i konkurs.....	60
— nr 5, om utbyte av beteckningen »övervakare» mot »kontaktman»	61
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 1, om ändring i civilförsvarslagen...	61
— nr 2, om sänkning av statsbidraget till de allmänna försäkringskassorna.....	61
— nr 3, om förbättrat stöd till barnfamiljer.....	61
— nr 4, om slopande av försäkringsnämnderna för prövning av folkpensionsärenden.....	82
— nr 5, om frivillig tilläggssjukpenning vid barnsbörd i vissa fall....	82
— nr 6, om socialförsäkringsskyddet för företagare och fria yrkesutövare.....	85
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 1, om styrkande av äganderätt till fastighet genom utdrag ur taxeringslängd.....	87
— nr 2, om översyn av lagstiftningen om enskilda vägar.....	88
— nr 3, om skyldighet att borttaga gammal taggtråd.....	88
— nr 4, ang. reglerna för hyresgästs rätt till skadestånd.....	88
— nr 5, ang. belysning vid övergångsställen för gående.....	90
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 2, ang. utgifter på tilläggsstat II (jordbruksärenden).....	90
— nr 3, rörande utgifterna på kapitalbudgeten inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde.....	90
<i>Allmänna beredningsutskottets</i> utlåtande nr 3, om åtgärder för att stimulera gåvor till religiösa m. fl. ändamål.....	91
— nr 4, om förbud mot engångsglas, m. m.	96
— nr 5, om ökad information angående regeringens och riksdagens arbete.....	96

Tisdagen den 25 februari

Kl. 16.00

§ 1

Justerades protokollet för den 14 innevarande februari.

§ 2

Svar på interpellation ang. avbrytandet av det s. k. starkölsförsöket

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÅNG, som yttrade:

Herr talman! Herr Wennerfors har i interpellation frågat mig om de alkoholpolitiska skälen för att regeringen den 28 juni 1968 beslöt att avbryta försöket med fri starkölsförsäljning samt om detta beslut innebär att regeringen numera har en annan uppfattning om restriktionssystemet än som redovisats i direktiven till alkoholpolitiska utredningen och om i så fall tilläggsdirektiv kommer att meddelas utredningen.

Försöksverksamhet med fri starkölsförsäljning i Göteborgs och Bohus län och Värmlands län avbröts med verkan fr. o. m. den 15 juli 1968 på grund av att ungdomsfylleriet med starköl hade fått en utbredning som inte kunde accepteras. I synnerhet under midsommarhelgen 1968 men även vid andra tillfällen var förhållandena sådana att en omprövning av frågan om fri försäljning av starköl framstod som nödvändig.

Försöket med den fria starkölsförsäljningen tillkom som ett led i det arbete som bedrivs av alkoholpolitiska utredningen. Det förhållandet att försöket av nämnda skäl avbröts ett halvt år före utgången av den från början avsedda

försökstiden föranleder inte någon ändring av utredningsdirektiven.

Vidare anförde:

Herr WENNERFORS (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka finansministern för svaret på min interpellation.

Kammarens ledamöter har säkert ganska god kännedom om det starkölsförsök det här är fråga om, men jag vill ändå erinra om de direktiv som alkoholpolitiska utredningen fick. Där sadades det att en återgång till tidigare restriktionssystem kunde anses vara utesluten och att möjligheterna för en mera liberal alkoholpolitik kunde diskuteras. Starkölsförsöket var ett led i en strävan att vinna ytterligare kunskaper och erfarenheter om vad ett litet steg mot en liberaliserad alkoholpolitik verkligen innebär.

Det har ställts många olika frågor om starkölet. Så har man t. ex. undrat vad det innebär för de s. k. impulsköpen att starköl endast kan köpas i systembutikerna. Likaså har man frågat vad en fri försäljning av starköl skulle innebära för en övergång i konsumtionen från starkare till svagare drycker. Debatten har varit ganska livlig, och det har gjorts olika påståenden och ställts en mängd frågor. Det var för att få svar på en del av de frågorna som starkölsförsöket igångsattes.

Under den första perioden i starkölsförsöket kunde man skönja åtminstone vissa tendenser till att starkspritförsäljningen minskade i de båda försökslänen. Men så kom regeringens beslut några dagar efter midsommarhelgen

Svar på interpellation ang. avbrytandet av det s. k. starkölsförsöket

1968, närmare bestämt den 28 juni, om att starkölsförsöket skulle avbrytas. Det var verkligen överraskande, speciellt som man då hade noterat tendenser till en förändrad konsumtionsinriktning. Jag understryker att det bara var tendenser, men de gjorde ändå att man blivit nyfiken på vad siffrorna skulle ha visat om försöket hade fortsatt fram till den 31 december 1968.

För ett par dagar sedan publicerades siffror ur alkoholstatistiken som är synnerligen intressanta. De visar att spritförsäljningen i hela landet under år 1968 minskade med 4,4 procent. Per invånare över 15 års ålder var Systembolagets spritförsäljning den lägsta sedan år 1963, och genomsnittssiffran — 8,08 liter — understiger t. o. m. siffror från motbokstiden. Det är alltså verkligt positivt och glädjande siffror.

Självfallet är det alltid svårt att tolka sådana här siffror — man måste vara försiktig i bedömningen. Man måste t. ex. ta hänsyn till prishöjningen genom skattejusteringen i februari 1968. Det är klart att denna har påverkat spritförsäljningen. En jämförelse kan emellertid också göras med 1966, då vi likaledes hade en prishöjning på grund av skattejustering; det året ökade spritförsäljningen i jämförelse med året före.

Intressant för 1968 är vidare att även efter det att svenska folket hade börjat vänja sig vid de höjda priserna — i slutet av året — så sjönk försäljningen. Oktober-, november- och decembersiffrorna visar på en minskning med nära 3 procent i jämförelse med tidigare år.

Men ändå intressantare är att spritförsäljningen minskade ännu mycket mer i Göteborgs och Bohus län — med hela 8,1 procent — och i Värmlands län med 5 procent. Båda dessa siffror överstiger siffran för hela riket, och det tycker jag man bör se mot bakgrunden av starkölsförsöket i ifrågavarande län. Vad vi vet i dag understryker ytterligare att det hade varit av synnerligen stort intresse om starkölsförsöket hade

fått fortsätta. Jag kan inte tänka mig att finansministern tänker erkänna det här i kammaren, men jag undrar om han inte innerst inne tycker att det hade varit rätt intressant att låta försöket fortsätta och sedan studera siffrorna.

Vilka var egentligen orsakerna till att regeringen avbröt försöket så brådstörtat? Det är detta jag inte kan förstå. I interpellationssvaret får jag beskedet att »ungdomsfylleriet med starköl hade fått en utbredning som inte kunde accepteras». Och finansministern fortsätter: »I synnerhet under midsommardagen 1968 men även vid andra tillfällen var förhållandena sådana att en omprövning av frågan om fri försäljning av starköl framstod som nödvändig.» Ja, om jag visste att denna formulering var grundad på någorlunda säkra uppgifter skulle jag kunna acceptera saken och tacka för svaret. Men jag kan inte förstå vad det är för siffror som finansministern har men som vi andra inte har om detta påstådda ungdomsfylleri. Enligt uppgifter som jag har fått visade siffrorna för fylleriet inom ifrågavarande område t. o. m. på en minskning — den var dock mycket liten. — Att det sedan från visst håll har sagts att ungdomar har syntts vara påverkade — man har då antagit att det gällt starköl — känner jag till. Men enligt min mening är det en mycket stor skillnad mellan att observera att ungdomar är påverkade av starka drycker, vilket i detta fall skulle vara starköl, och att göra bedömningen med utgångspunkt från siffror ur fylleristatistiken.

Jag kan inte heller förstå hur det kom sig att herr Sträng inte lät länsstyrelsen göra en ordentlig undersökning i frågan. Ett sådant förfaringsätt skulle ju tillämpas enligt den kungörelse som herr Sträng själv är pappa till. Nej, i stället lät departementschefen, herr Sträng, alkoholpolitiska utredningen på 1—2 dagar sammanträda per telefon och dryfta en så stor och så komplicerad fråga! När man fick detta tele-

Svar på interpellation ang. avbrytandet av det s. k. starkölsförsöket

fonsamtal fick man inga uppgifter om varför försöket skulle avbrytas, utom den att det hade inkommit oroande rapporter. Det naturliga är väl att man träffas runt ett sammanträdesbord och får en föredragning om de uppgifter som kan ge belägg för att utvecklingen är oroande.

Herr Sträng kan faktiskt inte påstå att det fanns så klara och entydiga tecken på ett allvarligt försämrat nykterhetsläge i dessa båda län. Det intressanta är att herr Sträng ett par gånger under vårriksdagen hade tillfälle att uttala sig i saken, eftersom riksdagsledamöter hade ställt frågor om den. Jag skulle vara mycket tacksam om jag finge någon ytterligare belysning av vad herr Sträng yttrade i mitten av interpellationssvaret. Det besked som jag sedan fick beträffande direktiven för alkoholpolitiska utredningen är jag självfallet glad över; det är enbart tillfredsställande.

Som sagt, herr talman, jag skulle vara mycket tacksam om herr Sträng ville ha vänligheten att utveckla frågan om fylkeriet i samband med starkölsförsöket.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Jag tror att vi rent allmänt har redovisat dessa skäl, nämligen att det förekom ett påtagligt missbruk av starköl; framför allt lade vi märke till att ungdomen var invecklad. Nu har herr Wennerfors visat ett alldeles speciellt intresse för denna fråga, och jag kan kanske utveckla svaret ytterligare något.

Herr Wennerfors konstaterar först att det är svårt att tolka siffror, och jag vill understryka detta. Man kan inte avläsa denna utveckling bara genom att se på statistiken. Jag tror att de praktiska erfarenheterna i detta avseende talar på ett riktigare och mera verklighetsstroget sätt.

Som kanske några av kammarens ledamöter erinrar sig ställde den fria

starkölsförsäljningen till en del besvärigheter och oro. Jag minns att jag svarade på ett par interpellationer i det sammanhanget, och jag försökte då lugna ned interpellanterna. Jag hade inget intresse av att bryta försöket vid första bästa orostecken; jag ville väl egentligen själv fullfölja denna provotid. Emellertid utvecklades situationen på ett sådant sätt att regeringen gjorde den bedömningen att man inte gärna kunde fortsätta med försöksperioden. Det var framför allt under midsommaren i fjol som detta blev alldeles uppenbart.

Vad stöder sig statsrådet på, frågar interpellanten. Jag kan referera några framställningar från polismyndigheterna. I Göteborgs och Bohus län uppger man att tillståndet försämrats i samtliga distrikt under denna tid av fri starkölsförsäljning. I Värmland säger polisen att man i hälften av distrikten avläst en försämring. Det är så gott som genomgående ungdomen man oroar sig för; den förorsakar problem genom störande uppträdande och nedskräpning i samband med stor konsumtion av starköl.

Även rattfylleri och mopedfylleri synes i påfallande grad ha påverkats av denna försöksverksamhet.

Polisen i Kungälv skriver: »För lätt för ungdom att köpa starköl. — — — Vid allt fler rattonykterhetsbrott — speciellt med ungdom inblandad, anges starköl såsom konsumtionsvaran.»

Polisen i Arvika skriver: »Tomma starkölsburkar klär numera stadens gator och distriktets vägar och i synnerhet på platser intill skolor och förlustelokaler.»

En rad liknande rapporter föreligger från polisdistrikten i Göteborg. Jag kan citera några av dem — de är undertecknade av vederbörande poliskommissarie med angivande av vilka distrikt det gäller: »Ungdomen, speciellt i Kortedala, har helt övergått till starkölskonsumtion med ty åtföljande ökat missbruk. Nedskräpning i portar och

Svar på interpellation ang. avbrytandet av det s. k. starkölsförsöket

framför allt parkerna med tomma ölburkar är påtaglig.» Nästa polisman säger ungefär detsamma och tillägger att såväl ungdom som äldre missbrukar starkölet.

I en rapport den 17 juni från Göteborgs polisdistrikt står: »Starköl, som är att hänföra till rusdrycker, är synnerligen begärligt för ungdomen. De flesta ungdomsklubbar o. d. försöker att få tillstånd att utskänka starköl — — —. Mellanölet har nu alltmer undanträngts av starkölet.» Man talar om den rent otroliga nedskräpning som nu förekommer på allmänna platser med ölburkar och engångsglas.

Rapporterna är mycket monotona och alla är lika dystra. Från vissa skolor har klagats över att barnen uppträtt konstigt, och när man undersökt förhållandet har det visat sig att de druckit starköl. Ungdomarna köpte starkölet för att provsmaka, som det hette vid utfrågningen. Inbrott förövas för att komma över starköl eller pengar för att köpa sådant. Man kan se den mer hållningslösa delen av ungdomen dricka starköl i berusningssyfte såväl inom- som utomhus. Ungdomliga mopedförare dricker starköl och gör sig skyldiga till rattfylleri.

Jag har således en hel dossier med dystra polisrapporter från försöksområdena. Dessa rapporter är så likartade till sitt innehåll att vidare uppläsning av dem bara är att ta upp tiden i onödan.

Rapporterna flöt in till kontrollstyrelsen i samband med midsommarhelgen och dagarna däromkring. Vi kunde naturligtvis, som interpellanten sade, ha ägnat oss åt en statistisk analysverksamhet eller dylikt; vi kunde ha satt oss omkring ett bord och diskuterat vad vi skulle göra. Jag tyckte nog att det var relativt onödigt inför så klara verb.

Det låg inom regeringens kompetensområde att utan vidare avbryta försöksverksamheten. Jag reagerade på det sättet att jag tog kontakt med ordföran-

den i den alkoholpolitiska utredningen, bad honom ta kontakt med utredningens ledamöter så snart som möjligt, och när jag fick klarsignaler från deras sida stoppades försöksverksamheten. Man kan beklaga att denna inte fick fullföljas hela året, men för min och regeringens del var exemplen helt tillräckliga för att konstatera att det var lämpligt att avbryta försöket.

Herr WENNERFORS (m):

Herr talman! Jag är den förste att erkänna att den uppläsning, som finansministern nu ägnat sig åt, ger en rätt dyster bild. Det märkliga är emellertid att vi i alkoholpolitiska utredningen vid det aktuella tillfället inte hade de uppgifter som finansministern nu lämnade. Jag fick inte några sådana uppgifter när jag blev uppringd, utan man nämnde bara att man fått vissa oroande rapporter från Göteborgs och Bohus län. Jag tycker därför att det hade varit naturligt att man hade lugnat sig något och låtit alkoholpolitiska utredningen få undersöka de uppgifter som flöt in till kontrollstyrelsen.

Jag kan inom parentes nämna att jag inte alls kände till de nämnda uppgifterna. Den enkät som finansministern läste ur är väl gjord senare än juni 1968.

Jag hade tillfälle att träffa representanter för polisen nere i Bohuslän, och dessa uppfattade inte alls nykterhetstillståndet så allvarligt. De sade att det hade varit mycket allvarligare året dessförinnan, när man hade en mängd ungdomar på besök i Bohuslän. År 1968 var läget inte alls allvarligt. Också på detta håll ansåg man att det hade varit intressant att få följa försöket i fortsättningen. Även ölburkarna nämndes, men man betraktade detta som något av en nedskräpningsfråga. Det verkar också som om det fortfarande är detta det gäller, och det tycker jag inte har med den alkoholpolitiska bedömningen att göra.

Svar på interpellation ang. avbrytandet av det s. k. starkölsförsöket

Jag var också uppe på tidningen Bohuslänningens redaktion i Uddevalla och tittade på tidningsrubrikerna från åren 1967 och 1968. Jag fann därvid att rubrikerna år 1967 var avsevärt mycket större. Då hade det kunnat finnas anledning till åtskilligt mera oroande rapporter till finansdepartementet än 1968. År 1967 hade vi emellertid inget starkölsförsök, och situationen var tydligen av olika skäl mycket mera inflammerad år 1968.

Att det förekommer mopedfylleri eller rattonykterhet tycker jag vidare inte är något argument att föra fram i detta sammanhang. Det finns ju alltid möjligheter för både vuxna och ungdomar att få tag i starkare drycker som kan leda till dylika förseelser, och detta är något som vi får försöka motverka på helt andra sätt.

Jag har i dag talat med en representant för nykterhetsnämnden i Göteborgs och Bohus län, och denne kan inte heller förstå varför man avbrutit försöket. Man ansåg också på detta håll att det hade varit mycket intressant att få fortsätta detta ända till dess slut. Det finns alltså många delade meningar i denna fråga. Detta gör att jag och jag tror ganska många med mig anser att det hade varit verkligt intressant om försöket hade fått fortsätta.

Vad säger då herr Sträng nu i samband med uppläsningen av enkäten om den minskade starkspritförsäljningen — den minskade ändå med något över 8 procent i Göteborgs och Bohus län? Var detta ändå inte en tendens till att vi kanske hade lyckats ändra konsumtionsinriktningen från starkare till svagare drycker, vilket väl är något som alla vi, vilka är intresserade av de alkoholpolitiska problemen, strävar efter? Denna fråga tycker jag är verkligt intressant i detta sammanhang.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Denna dialog, baserad på 1* — *Andra kammarens protokoll 1969, Nr 8*

de sig på en historisk arkivforskning om vad som hände i samband med att starkölsförsöket avbröts, har kanske inte något större aktuellt intresse just i dag. De rapporter som jag citerade är emellertid datumstämplade såsom inkomna till kontrollstyrelsen mellan den 17 och 20 juni, och försöksverksamheten avbröts den 28 juni. Jag vill säga detta i förklarande syfte.

Herr MATTSSON (cp):

Herr talman! Det kanske kan vara av intresse att också en som bor i ett av försökslänerna får fram bära ett vittnesbörd i denna fråga. Det kan vara lätt att säga att det varit intressant om försöket hade fått fortsätta, om man själv bor långt från den plats där försöket pågick.

Det har nämnts att konsumtionen minskade för dem som var över 15 år. Ja, men tyvärr var det också många under 15 år som drack starköl. Ansvarlösa äldre människor skrattade åt detta. De stackars barnen förleddes alltså att konsumera denna för dem fördärliga dryck.

Att åberopa tidningsrubrikernas storlek är nu en sak, men vad föräldrar med barn ute i nöjeslivet tyckte, tänkte och kände när denna ohejdade konsumtion pågick, det kan var och en som har vård om sådana ungdomar, göra sig en föreställning om.

Det borde väl inte behövas så förfärligt långa och märkliga utredningar, eftersom man såg vådorna och konstaterade ett ohämmat drickande av den här varan. Jag har inte hört någon hemma i Bohuslän beklaga sig över att försöket stoppades. Ingen har sagt mig att det skulle ha varit intressant om försöket fått fortsätta, men otaliga har sagt att här handlades det raskt och rejält.

Herr WENNERFORS (m):

Herr talman! Herr Strängs senaste

uppgift är att resultatet av enkäten kom in före den 28 juni 1968. Hade det inte då varit tänkbart att även alkoholpolitiska utredningen fått ta del av dessa uppgifter? Som det nu är verkar det meningslöst att departementschefen över huvud taget frågade alkoholpolitiska utredningen. Det hade varit lika bra att finansministern själv fattat beslutet; vi hade inom utredningen inga uppgifter att grunda ett beslut på.

När det sedan gäller herr Mattssons oro som förälder förstår jag den. Jag kan emellertid tänka mig att herr Mattsson också skulle ha förståelse för att vi finge en sådan alkoholpolitik i detta land att starkspritkonsumtionen ginge ner avsevärt och att alkoholförbrukningen ginge över till hyfsade former och framför allt till svagare drycker. Självfallet skall vi sträva efter att minska den totala konsumtionen i den mån vi kan. Men vi vet att alkoholkonsumtionen är en realitet, och då kan vi väl alla vara ense om att målsättningen bör vara att minska konsumtionen av de starkare dryckerna.

Vad beträffar nöjestillställningar berättade en representant för länsnykterhetsnämnden att man i närheten av Uddevalla hade en fest före den 15 juli, när försöket skulle avbrytas. 10 000—15 000 människor var närvarande, och det förekom ett visst antal fylleriförelser. Efter den 15 juli hade man en liknande fest med lika många människor, och nykterhetstillståndet var då precis detsamma. Länsnykterhetsnämnden i Göteborgs och Bohus län kunde alltså konstatera att nykterhetstillståndet inte var bättre trots att det inte fanns tillgång till starköl. Man förstår att en konsulent vid länsnykterhetsnämnden tycker att det kunde ha varit intressant med tanke på den framtida alkoholpolitiken om försöket hade fått fortsätta fram till det datum då det enligt planerna skulle avbrytas.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Svar på interpellation ang. dagsverkskostnaderna för beredskapsarbeten, m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**, som yttrade:

Herr talman! Herr Ringaby har frågat hur man beräknar och vilka kostnader som ingår i de redovisade dagsverkskostnaderna för beredskapsarbeten i årets statsverkproposition. Han frågar vidare om jag överväger några särskilda åtgärder den närmaste tiden för att rationalisera och effektivisera arbetsmarknadsverkets aktiviteter i syfte att få ut maximal effekt av anslagen.

I dagsverkskostnaden för beredskapsarbeten ingår alla med arbetet förenade kostnader. Materialkrävande arbeten med hög mekaniseringsgrad ger givetvis hög dagsverkskostnad. I arbeten med i stort sett enbart manuell insats begränsas kostnaden till att huvudsakligen omfatta löner till arbetarna och kostnader för arbetsledare och verktyg. Som exempel kan nämnas att lönekostnadsandelen i husbyggnadsarbeten beräknas vara cirka 20—30 procent medan materialkostnaden är 50—60 procent. Övriga kostnader, innefattande bl. a. maskiner, transporter och arbetsledning, uppgår till cirka 20 procent. För skogsvårds- och landskapsvårdsarbeten och andra liknande arbeten med hög manuell insats är lönekostnaden cirka 50 procent av totala kostnaden. Kostnader för material förekommer praktiskt taget inte i dessa arbeten, varför verktyg, transporter och arbetsledning utgör resten av dagsverkskostnaden.

Vad så gäller andra ledet i interpellationen vill jag framhålla, att det inom arbetsmarknadsstyrelsen pågår ett fortlöpande rationaliseringsarbete. En särskild rationaliseringsenhet finns inrättad. Denna har i samarbete med statskontoret planlagt och genomfört rationalisering av arbetsförmedlingen i

Svar på interpellation ang. dagsverkskostnaderna för beredskapsarbeten, m. m.

vissa avseenden. En omfattande försöksverksamhet har inriktats på att söka genomföra en sådan ändring i ärendenas handläggning att tjänstemännen kan ägna mera tid åt den svarplacerade arbetskraften.

Även i fråga om övrig verksamhet inom arbetsmarknadsverket prövas rationaliseringsmöjligheterna fortlöpande. Inte minst gäller detta beredskapsarbetena. Bl. a. genom att organisera regionkontor har man gjort rationaliseringsvinster på detta område.

Det i interpellationen nämnda betänkandet avlämnades av statskontoret i januari i år. Betänkandet har remitterats i vanlig ordning. Jag kan inte nu ta ställning till de i utredningen framförda förslagen.

Vidare anförde:

Herr RINGABY (m):

Herr talman! Jag vill gärna tacka vår nye inrikesminister för svaret på min interpellation. Tyvärr är det inte så uttömmande som jag hade väntat mig.

Mina frågor har framställts med anledning av det siffermaterial som finns redovisat i bilaga 13 till statsverkspropositionen. Jag håller mig i första hand till sidorna 48 och 49, som gäller allmänna beredskapsarbeten. De särskilda beredskapsarbetena avser ju handikapade och allmänt svarplacerad arbetskraft, så där är situationen något annorlunda. De sistnämnda arbetena är dock faktiskt inte dyrare för arbetsmarknadsverket än de allmänna beredskapsarbetena.

Enligt statsverkspropositionen betingar vägbyggen en kostnad av 337 kronor om dagen per arbetare. Därav betalar AMS 331 kronor. När det gäller husbyggnadsarbeten är den totala dagsverkskostnaden 536 kronor, varav AMS betalar 253 kronor. Dagsverkskostnaden för särskilda militära arbeten är 405 kronor, och det beloppet betalas helt

av AMS. På sidan 48 finns en redogörelse för de genomsnittliga dagsverkskostnaderna 1967/68, och de belöper sig till 334 kronor, varav AMS betalar 247.

Det är givetvis, herr statsråd, svårt att beräkna dagsverks- eller årskostnaderna för en arbetare. Det beror i mycket hög grad på hur pass kapitalkrävande produktionen är, hur mycket som finns investerat i maskiner och anläggningar, hur lång avskrivningstid man tillämpar etc. Men 536 kronor om dagen på byggnadsarbeten gör ju en årskostnad för en arbetare om 190 000 kronor. Jag vet inte hur mycket den arbetslöse själv får, men det torde ligga omkring 25 000 kronor. Då är alltså 165 000 kronor om året andra kostnader. Och på vägarna, 337 kronor om dagen, blir det alltså en årskostnad om 123 000 kronor.

Det förefaller att vara mycket höga kostnader, herr statsråd. Det är svårt att jämföra med privata företag, men jag skall ändå våga mig på en sådan liten jämförelse. Jag vill då på förhand säga herr Holmqvist att jag inte skall hårdra denna jämförelse på något sätt, ty det är trots allt ganska olika storheter som här jämförs.

I en verkstadsindustri, som jag känner mycket bra till och som har 115 anställda, är årskostnaden 70 000 kronor per anställd — från chefen och ned till springpojken, alltså utslaget på totala antalet anställda. Inom en storindustri, som har ett produktionsvärde av 2,5 miljarder kronor om året och som arbetar i byggnads- och anläggningsbranschen, blir årskostnaden omkring 125 000 kronor för arbetare. Men då är det en mycket kapitalkrävande verksamhet med höga investeringar på maskinsidan och mycket stora materialkostnader.

De två företag som jag syftar på måste ju också betala skatt, sociala avgifter, ATP, sjukförsäkring och semesterersättning, totalt ungefär 23 procent på lönekostnaderna. Såvitt jag känner till

Svar på interpellation ang. dagsverkskostnaderna för beredskapsarbeten, m. m.

betalar AMS inga sådana avgifter i någon större utsträckning, men det är möjligt jag har fel. ATP betalar man väl inte. Man har väl löst ATP-frågan på ett annat sätt så att det är något så när tryggt med ATP-pensionen i framtiden.

Därtill kommer att de privata företagen bedriver en produktutveckling. De har en stor försäljningsorganisation som kräver reklam samt forskning, vilket allt naturligtvis kostar pengar. Men AMS har inte någon motsvarighet till detta. Den sociala trygghetsfaktorn på beredskapsarbetena är kanske inte slutgiltigt löst ännu, i varje fall ej på ett tillfredsställande sätt, men jag skall gärna erkänna, herr statsråd, att AMS har andra kostnadskrävande moment som man måste ta med i bilden om man skall våga sig på en jämförelse. Det är bl. a. en oerhört stor spridning på arbetsplatserna, och AMS får därför betala stora kostnader för resor, ersättningar till anhöriga och dylikt.

Jag vill understryka att man inte kan göra någon generell jämförelse, men det kan ändå vara intressant att något beröra detta. Vi kan kanske ändå vara överens om, herr statsråd, att kostnaderna är mycket höga och att det ligger i allas vårt intresse att sänka de kostnader som ligger ovanför lönen för dessa arbetslösa.

Det är av den anledningen som jag har ställt frågan nr 2 om huruvida det kan förväntas några effektiviseringsåtgärder för arbetsmarknadsverket. Vi måste ju alla ha intresse av att så många dagsverken som möjligt tillskapas för de pengar som vi ställer till arbetsmarknadsverkets förfogande.

En faktor utöver de nu nämnda som talar för att man kan kräva ökad uppmärksamhet på rationaliseringsområdet när det gäller AMS är den snabba tillväxten av verket. Man får väl under nästa år omkring 5 000 tjänstemän anställda i AMS. Det kommer att kosta

närmare 2 miljarder kronor. Man har 260 kontor ute i landet, och man bedriver arbeten på omkring 2 500 arbetsplatser. Det är alltså ett mycket stort verk, och det har vuxit snabbt. Allt detta talar för att man är vaken för effektivitet och för organisationsfrågor och strävar efter att få verket så effektivt och välorganiserat som möjligt.

Jag är inte heller beredd att avge något värdeomdöme om statskontorets förslag till omorganisation av AMS, men jag tycker ändå att det är en smula bekymmersamt att AMS över huvud taget inte tycks vara intresserad av några rationaliseringsåtgärder. Det framgår bl. a. av tidskriften »Från departement och nämnder».

Nu finns det ju många sätt att effektivisera beredskapsarbetena. Jag skall bara peka på en metod som kan vara värd att satsa på. Jag skall göra det med anledning av den senaste tidens utveckling av beredskapsarbeten i bl. a. Norrbottens och Västerbottens län.

Chefen för arbetsmarknadsstyrelsens tekniska byrå, överingenjör Ferdinand Lidgren, har i en tidningsartikel anfört bl. a.: »Arbetsmarknadsstyrelsen eftersträvar ökat entreprenadbyggande enär styrelsen inte har några önskemål att utöka sin egen regiverksamhet.»

I fortsättningen säger överingenjör Lidgren att det kan vara svårt med entreprenadarbeten för handikappade, men litet längre fram i artikeln anför han: »Ett upphandlingssystem med en kombination av fasta och rörliga priser och bättre information och anpassning hos den arbetsledande personalen bör öppna möjligheter att driva även arbeten med svårplacerad arbetskraft på entreprenad.»

Han vill alltså öppna vägar även på det området. Men utvecklingen har gått åt rakt motsatt håll de senaste åren. Beredskapsarbeten på entreprenad minskar stadigt. År 1966 utfördes 25 procent eller, uttryckt i kronor, 330 mil-

Svar på interpellation ang. dagsverkskostnaderna för beredskapsarbeten, m. m.

joner av den totala investeringsvolymen i byggnader och anläggningar i Norrbotten och Västerbotten som beredskapsarbeten. I fråga om vägbyggandet har beredskapsarbetena 1965—1967 varit två till tre gånger större än de ordinarie arbetena. Det säger ju en del om arbetsituationen i dessa två län. Det är mycket bra att man sätter i gång med beredskapsarbeten när sysselsättningen viker, men det är inte bra att de redan etablerade entreprenörerna får allt mindre del av sådana arbeten. Det framgår också av olika uppgifter och statistik som finns tillgängliga.

I fråga om vägarbeten har beredskapsarbetena i huvudsak utförts i vägverkets egen regi. Entreprenadandelen har successivt minskat, och den var mycket obetydlig 1966. Till exempel: 1964 utfördes beredskapsarbeten på entreprenad i nysnämnda två län för 29 miljoner kronor, men 1966 var siffran nere i 5 miljoner kronor. För 1967 föreligger ännu inga kostnadsuppgifter, men att döma av sysselsättningsdata har entreprenadarbetena varit av samma ringa storleksordning som 1966. Även för 1968 ligger entreprenadbyggena på en mycket låg nivå.

I sina petita för 1969/70 anför vägverket att AMS uttryckt önskemål om att vägverket även i fortsättningen skall kunna bedriva beredskapsarbeten i egen regi. Vägverket försöker därför enligt sina petita finna en ekonomiskt acceptabel lösning på problemet att hålla en i förhållande till den ordinarie verksamheten överdimensionerad arbetsledarstyrka. Detta är klart otillfredsställande, eftersom det inom ifrågavarande region finns en entreprenörkår med betydande överkapacitet under vinterhalvåret, bl. a. på arbetsledarsidan. Att vägverket då samtidigt skall hålla en överkapacitet av arbetsledare för att kunna bedriva beredskapsarbeten kan inte vara rationellt ur några synpunkter. Det är viktigt att hålla en hög och

jämn sysselsättning även hos entreprenörerna, och det är även viktigt att vi har entreprenörer som är beredda att åta sig arbeten i framtiden.

Det skulle sålunda vara önskvärt — och jag vill sluta med det — att arbetsmarknadsverket i större utsträckning än hittills utnyttjade såväl de statliga som kommunala och privata företag som finns i orter med arbetslöshet. Låt privata entreprenörer och företagare samt SJ, televerket och vägverket — statliga företag över huvud taget — i samarbete med AMS ta hand om de arbetslösa genom att arbetsmarknadsstyrelsen tidigare lägger arbetsprojekt inom orter där det råder arbetslöshet, och låt AMS minska arbetena i egen regi! Jag tror att det då skulle bli betydligt billigare och mera effektivt utförda arbeten, och därigenom skulle vi få fler arbeten utförda för samma belopp.

Herr talman! Jag ber att än en gång få tacka inrikesministern för svaret.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Högern har under en följd av år visat ett mycket stort intresse för den verksamhet det här gäller, men intresset har i allmänhet inriktats på att skära ned verksamhetens omfattning och begränsa kostnaderna. Det förefaller som om högern nu, fastän partiet har bytt namn, tänkte fortsätta denna observans över arbetsmarknadsstyrelsens verksamhet; detta är emellertid en iakttagelse litet vid sidan om.

Vad jag här skulle svara på var herr Ringabys frågor. Eftersom herr Ringaby har frågat om beredskapsarbetena i allmänhet har jag tillåtit mig att redogöra för hela verksamheten. De siffror jag angivit knyter också an till verksamheten i dess helhet. Men om herr Ringaby fortsätter att läsa på sidan 48 i bilaga 13 till statsverkspropositionen 1969, skall han finna en ganska intressant utveckling av de allmänna beredskapsarbetena.

Svar på interpellation ang. dagsverkskostnaderna för beredskapsarbeten, m. m.

Under de senaste åren har arbetsmarknadsstyrelsen lyckats pressa ned dagsverkskostnaderna ganska påtagligt. Om man jämför siffrorna för budgetåret 1965/66 med samma siffror för budgetåret 1967/68, finner man att antalet dagsverken på de två åren nästan fördubblades, nämligen från 2,1 miljoner till 4 miljoner. Man skulle då kunna tro att kostnaderna skulle stiga, när myndigheten gick ut för att söka nya objekt, men i verkligheten blev det tvärtom. Kostnaderna gick ner från 339 till 251 kronor per dagsverke. Detta tycker jag visar att man har lyckats i sin strävan att få ut så mycket som möjligt för pengarna, och det var ju denna strävan herr Ringaby efterlyste.

Mot bakgrunden av nämnda siffror kan man väl säga att det egentligen inte finns någon anledning att ge arbetsmarknadsstyrelsen en speciell rekommendation att se över verksamheten, när man i verket så tydligt har visat att man eftersträvar en begränsning av kostnaderna per dagsverke.

Man får emellertid hålla i minnet att vi ständigt måste se till att det arbete som är angeläget kommer till utförande, medan det mindre angelägna får stå tillbaka. Vi får inte helt fastna i kostnaderna, ty vi kan inte låta människor gå och rota med det som är mindre värdefullt. Därför försöker vi i största möjliga utsträckning placera in beredskapsarbetena på sådana områden där andra myndigheter har konstaterat en hög angelägenhetsgrad. Det kan exempelvis vara så att vägverket eller skogs-vårdsstyrelsen i ett län funnit att det är högst berättigat att åtgärder av visst slag vidtages.

Jag kan inte finna, herr Ringaby, att det om man ser till utvecklingen, till de faktiska siffrorna, skulle föreligga anledning att vara oroad över att möjligheterna att tillvarata intressena härvidlag inte bevakas. — Det för väl för långt om vi börjar en ny diskussion om frågan huruvida det inte skulle gå att i

ökad utsträckning lämna åt enskilda företagare att sysselsätta dem som är arbetslösa. Detta förekommer i olika former, men jag vill varna för en övertro på systemet. En hel del av den arbetskraft som AMS sysselsätter kräver speciella åtgärder. Jag har blivit informerad om att man många gånger inte kan överlåta åt en entreprenör att ta hand om verksamheten, ty man har, om arbetskraften är särpräglad eller särskilda problem föreligger, inte tillräckliga garantier för att dessa omständigheter beaktas på den fria marknaden.

Herr RINGABY (m):

Herr talman! Jag är ledsen om statsrådet Holmqvist uppfattade mina uttalanden så att jag skulle vilja skära ned verksamheten eller begränsa möjligheterna för de arbetslösa. Jag kan försäkra att varken jag eller mitt parti — det gällde när det hette högerpartiet och det gäller nu när det heter moderata samlingspartiet — har intresse för något sådant. Vi är enbart intresserade av att få till stånd effektivitet på detta område liksom på alla andra områden.

Det är riktigt som statsrådet säger, att dagsverkskostnaderna gått ned under de senaste åren, men de ligger fortfarande på en hög nivå. Och jag är ju inte ensam om att anse att det behövs en omorganisation eller en effektivisering på annat sätt av arbetsmarknadsstyrelsens verksamhet — detta framgår klart av den mycket omfattande expertutredning som gjorts i statskontorets regi. Jag tror inte heller att det skulle möta några större svårigheter att låta redan etablerade företag få beredskapsarbeten genom AMS och på det sättet suga upp arbetslösa på en ort. Det kan ju inte vara särskilt rationellt att — som fallet är t. ex. i Norrbotten och Västerbotten — låta entreprenörföretag med en stor arbetarstam mista sysselsättningsobjekt på grund av att AMS lägger arbetena på vägverket och vägverket driver dem i egen regi, så att de som

Svar på interpellation ang. byggande av en bro över Sannskapet i Jämtland

blir arbetslösa hos den privata entreprenören får gå till AMS och syssla med beredskapsarbete. Jag är enbart intresserad av att man försöker hålla en jämn sysselsättning även på entreprenörsidan och inom de privata företag som redan finns. Dessa företag bör alltså utnyttjas i största möjliga utsträckning.

Jag tror inte att det råder några större meningsskiljaktigheter mellan statsrådet Holmqvist och mig på denna punkt. Men självklart är att det finns utrymme för rationaliseringsåtgärder också inom arbetsmarknadsverket, så stort som det har blivit.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4**Svar på interpellation ang. byggande av en bro över Sannskapet i Jämtland**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**, som yttrade:

Herr talman! Herr Nilsson i Östersund har frågat om jag överväger att ställa medel till förfogande för byggande av en bro över Sannskapet med nödiga tillfartsvägar.

Urvalet av beredskapsarbeten på vägar sker bland de objekt som finns upptagna i flerårsplanerna för vägbyggnad. Bron över Sannskapet är inte medtagen i nu gällande planer. Den är inte heller projekterad. Vissa undersökningar pågår emellertid, och dessa beräknas kunna slutföras i så god tid att det skall kunna övervägas om bron kan tas in i nästa flerårsplan. Denna skall upprättas i höst och avse perioden 1970—1974. Vägverket kan för närvarande inte uttala sig med bestämdhet om huruvida bron kan komma med i denna flerårsplan, eftersom det finns många företag i länet som har hög angelägenhetsgrad. En rad svaga vägar är t. ex. på grund av

tunga timmertransporter m. m. i stort behov av upprustning.

Arbetsmarknadsstyrelsen bedömer inte angelägenhetsgraden hos olika vägföretag. För styrelsen är det avgörande att det finns angelägna projekt förberedda i sådan omfattning att beredskapsarbeten kan sättas i gång när så behövs. Enligt vad jag har inhämtat anser styrelsen att det inte för närvarande från denna synpunkt är påkallat att vidta åtgärder för projektering av arbeten som ligger utanför flerårsplanerna.

Vidare anförde:

Herr **NILSSON** i Östersund (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka inrikesministern för svaret på min interpellation. Bakgrunden till denna var delvis det svåra sysselsättningsläget i skogslänen, inte minst i Jämtlands län. Den konjunkturuppgång, vars verkningar man har börjat se i andra delar av landet, märker vi inte så mycket av i det län jag representerar. Vi har en oroande hög arbetslöshet inom byggnadsarbetarkåren och inom skogsbruket, vilket tar sig uttryck i onormalt stora utbetalningar från arbetslöshetskassorna och en ökad otrygghet för människorna.

Situationen kräver ökade arbetsmarknadspolitiska åtgärder, som snabbt måste sättas in för att motverka arbetslösheten. I första hand måste beredskapsarbeten av olika slag tillgripas i väntan på mera långsiktiga åtgärder. I detta sammanhang vill jag passa på att framföra en bestämd önskan till inrikesministern, nämligen att man inte för denna del av landet klipper av beredskapsarbetena vid en viss, bestämd tidpunkt i vår. De måste med hänsyn till arbetsmarknadsläget i skogslänen få fortsätta längre fram på våren, om vi skall kunna klara upp de sysselsättningsproblem som vi har att brottas med.

Svar på interpellation ang. byggande av en bro över Sannskapet i Jämtland

Jag har i min interpellation framfört ett konkret projekt för att åstadkomma nya sysselsättningstillfällen i Jämtland, nämligen skapandet av en broförbindelse över Sannskapet på västra sidan av Storsjön. Finansieringen borde enligt min mening klaras med beredskapspengar och inte över det ordinarie vägsanslaget. Förutsättningen för detta är tydligen att bron finns upptagen i flerårsplanerna, ur vilka även beredskapsobjekten hämtas.

Det finns dock ett positivt avsnitt i statsrådets svar — som jag har tolkat det — nämligen att undersökningar pågår för att Sannskapsbron skall kunna tas in i nästa flerårsplan, som omfattar tiden 1970—1974. Jag hoppas att så skall bli fallet. Det finns en mycket stark och utbredd opinion i den centrala delen av Jämtland för att detta brobygge snarast skall komma till stånd. Det skulle inte vara någon dålig affär för staten om den nuvarande färjeförbindelsen ersattes med en bro, och jag skall senare återkomma härtill. Därigenom skulle också kommunikationerna avsevärt förbättras för en stor mängd människor i denna del av landskapet samtidigt som vi skulle få ett sysselsättningstillskott, vilket vi väl behöver.

Den konsultfirma som för något år sedan utredde frågan har redogjort för en rad fakta som visar angelägenheten av ett brobygge. Detta skulle främst få stor betydelse för befolkningen, för näringslivets transporter och för turismens utveckling inom det stora fjällområdet på västra sidan av Storsjön. Befolkningsströmmen i dessa kommuner är i stor utsträckning riktad mot Östersund som är serviceorten och där många har sitt dagliga arbete. Transporterna av jordbruks- och skogsprodukter är i dag hänvisade till färjeförbindelsen med tidsförluster och ökade kostnader som följd. Strömmen av turister och köpare av fritidshus går också i allt större utsträckning mot de västra delarna av länet.

I utredningen påvisas vidare att kostnaderna för underhåll och drift av färjan år 1965 var 234 000 kronor enligt uppgifter från vägförvaltningen. Man beräknade att dessa kostnader skulle öka med minst 60 000 kronor per år när den nya färjan togs i bruk. Det skulle betyda att kostnaderna för underhåll och drift av färjan över Sannskapet nu kan uppskattas till drygt 400 000 kronor per år. Härtill kommer kostnaderna för öppethållande av vinterväg över Sannskapet viss tid på året. Mot dessa kostnader skall vägas anläggningskostnaderna för ett brobygge — de uppskattas till 8—10 miljoner kronor — och den gynnsamma effekt som ett brobygge skulle få i olika avseenden.

De trafikberäkningar som utförts visar att trafikmängden över färjstället ökade med 50 procent mellan 1958 och 1963. Om siffrorna räknas fram till 1968 finner man att under vissa tider på sommaren, då det är toppbelastning, cirka 1 500 bilar per dygn fraktas över av färjan. Vid sådana tillfällen kan det bli fråga om långa väntetider och stora tidsförluster.

Herr talman! Jag har velat anföra dessa synpunkter för att markera angelägenheten av att en fast broförbindelse snarast upprättas och för att peka på att möjligheter att medverka till ökad sysselsättning i en hårt drabbad landsända finns, om detta broprojekt realiserar inom den närmaste tiden. Jag hoppas därför att Sannskapsbron tages med i nästa flerårsplan och att den i första hand finansieras med beredskapsmedel. Om detta inte är möjligt hoppas jag att medel anvisas på annat sätt.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Herr Nilsson i Östersund har säkerligen observerat att när man nu slår av på takten i fråga om de allmänna beredskapsarbetena beaktar man det faktum att svårigheterna är

Interpellation ang. handläggningen av utlämningsärenden

olika stora i olika delar av vårt land. Jämtland har förmänen att få behålla denna verksamhet till och med april månad. Detta är ett uttryck för att man har tagit hänsyn till att situationen i Jämtland inte är så ljus som man skulle önska. Å andra sidan har AMS där gjort en betydande insats under denna vinter och förra vintern, och detta har också givit önskat resultat.

Vi hoppas nu att även Jämtland och andra liknande områden skall få känning av den konjunkturuppgång som vi alltmer börjar märka; det skulle vara underligt om inte åtskilliga av de progressiva företag som finns i Jämtland skulle kunna utnyttja denna situation. Jag tror således att man kan ha anledning att med vissa förhoppningar se på framtiden i detta avseende.

Beträffande brobygget kan jag inte ge något löfte. Jag har sagt att vi är under rättade om att undersökningar pågår, huruvida det kan tas in i de kommande flerårsplanerna. Det blir emellertid andra intressen som får avgöra denna fråga. Det kan inte i första hand vara inrikesministern som skall ta ställning härtill, utan man får i Jämtland försöka komma överens om den riktiga turordningen för förverkligandet av brobygget. Jag tror att det finns förutsättningar härför genom utnyttjande av möjligheterna på det lokala planet.

Herr NILSSON i Östersund (s):

Herr talman! Jag är den förste att erkänna att mitt län blivit föremål för avsevärda satsningar på beredskapsarbeten och även andra sysselsättningskapande objekt. Men trots detta dras vi fortfarande med en för våra förhållanden onormalt hög arbetslöshet, vilket förorsakar oro och gör att vi forskar efter nya konkreta objekt som kan skapa ny sysselsättning.

Jag är också mycket starkt medveten om att det kommer att bli fråga om en avvägning mellan olika aktuella projekt när den nya vägplanen skall göras

upp. Jag tror emellertid ändå att det projekt som jag aktualiserat är av sådan angelägenhetsgrad att det bör komma med i den nya vägplanen. Vi kommer att arbeta för detta när avvägningarna görs — vi får se hur den nya vägplanen kommer att se ut. Vi hoppas och tror emellertid att detta projekt, som man talat om under så många år, äntligen skall kunna komma till utförande under de närmaste åren.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Föredrogs och hänvisades till lagutskott Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 23, med förslag till lag om ändring i jordförvärvslagen den 14 maj 1965 (nr 290), m. m

§ 6

Föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtanden nr 4—7, statsutskottets utlåtande nr 8, första lagutskottets utlåtanden nr 2—5, andra lagutskottets utlåtanden nr 1—6, tredje lagutskottets utlåtanden nr 1—5, jordbruksutskottets utlåtanden nr 2 och 3 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 3—5.

§ 7

Interpellation ang. handläggningen av utlämningsärenden

Ordet lämnades på begäran till

Herr SVENSSON i Eskilstuna (s), som yttrade:

Herr talman! Vid flera tillfällen på senare tid har utlämnings- eller utvisningsärenden förorsakat dramatiska och upprivande händelser. På ett påfallande sent stadium har också nya omständigheter tillkommit och förändrat bilden av de tidigare utredda fallen. Senast har detta varit fallet i samband med ett utlämningsärende i Eskilstuna.

Interpellation ang. handläggningen av utlämningsärenden

Från utlänningskommissionens sida har påpekats, att svårigheter kan uppstå genom kommissionens bristande möjligheter att sätta sig i direktkontakt med de människor som berörs. Utredningarna görs mestadels av andra myndigheter, och den beslutande myndigheten tvingas avgöra ärendena på grundval av dessa utredningar och de direkta partsutsagorna, vilket ofta framstår som helt otillfredsställande.

Med stöd av det anförda ber jag att till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få framställa följande fråga:

Är statsrådet beredd att i positiv anda pröva frågan om förbättrade utredningsresurser och en för rättssäkerheten mer tillfredsställande ordning vid handläggningen av utlämningsärenden och att därvid särskilt pröva möjligheten till direktkontakt mellan central beslutande myndighet och de människor, som berörs?

Denna anhållan bordlades.

§ 8

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framlagda förslag till stat för försvarets fastighetsfond för budgetåret 1969/70;

nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1968/69 i vad avser justitiedepartementets verksamhetsområde;

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1968/69 i vad avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1968/69 i vad avser socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1968/69 i vad avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1968/69 i vad avser finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1968/69 i vad avser utbildningsdepartementets verksamhetsområde;

nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1968/69 i vad avser handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1968/69, i vad avser inrikesdepartementets verksamhetsområde, jämte motiöner;

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1968/69 i vad avser civildepartementets verksamhetsområde;

nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1968/69 i vad avser industridepartementets verksamhetsområde; och

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående livränta till vissa personer.

§ 9

Tillkännagavs, att Kungl. Maj:ts proposition nr 22, med förslag till lag angående ändring i lagen den 16 juni 1966 (nr 301) om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål, m. m., överlämnats till kammaren.

Denna proposition bordlades.

§ 10

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till Riksdagens andra kammare

Härmed får jag anhålla om ledighet från riksdagsgöromålen under tiden den 24—28 februari 1969 för deltagande i lokaliseringsutredningens resa till England.

Stockholm den 21 februari 1969

Thorbjörn Fälldin

Kammaren biföll denna ansökan.

§ 11

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts fem enkla frågor, nämligen av

herr *Hermansson* (vpk), till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående demonstrationsrätt på privatägt område,

herr *Persson* i Heden (cp), till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående synkroniseringen av tågtider,

herr *Ahlmark* (fp), till hans excellens herr ministern för utrikes ärendena angående den inverkan biståndet till återuppbyggnad av Vietnam får på den totala svenska u-landshjälpen,

herr *Ullsten* (fp), till hans excellens herr ministern för utrikes ärendena angående SIDA:s personalbehov med anledning av den svenska hjälpinsatsen i Vietnam, och

herr *Ullsten* (fp), till hans excellens herr ministern för utrikes ärendena angående ökning av SIDA:s personalresurser.

§ 12

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.11.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 26 februari

Kl. 10.00

§ 1

Justerades protokollet för den 18 in-
nevarande februari.

§ 2

Svar på interpellation ang. förfarandet
vid fastställande och utbetalning av
markersättning i naturvårdsärenden

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet,
herr statsrådet BENGTTSSON, som ytt-
rade:

Herr talman! Herr Vigelsbo har ställt
vissa frågor som hänger samman med
förfarandet vid fastställande och utbe-
talning av markersättning i naturvårds-
ärenden.

Ersättningsfrågorna regleras i natur-
vårdslagstiftningen. Länsstyrelsen skall
enligt denna söka träffa uppgörelse
med de sakägare som gör anspråk på
ersättning. Om frivillig överenskommelse
inte träffas kan talan väckas vid
domstol. Principen är således att er-
sättningsfrågorna i naturvårdsärenden
i första hand skall lösas förhandlings-
vägen. Denna synpunkt underströks bå-

Svar på interpellation ang. förfarandet vid fastställande och utbetalning av markersättning i naturvårdsärenden

de av departementschefen och i utskottsutlåtandet då naturvårdslagen infördes. Det är enligt min mening självklart att den fortfarande bör vara vägledande i naturvårdsarbetet.

Även om förhandlingsvägen således bör vara den normala, är det ibland svårt att undvika att parternas ståndpunkter skiljer sig så mycket att en domstolsprövning framstår som enda sättet att lösa ersättningsfrågan. Inte minst i sådana fall då markägarna framställer mycket höga ersättningskrav bör statens företrädare naturligtvis vara oförhindrade att genom grundlig utredning införskaffa den motbevisning som kan behövas. Att rättegången i sådana fall drar ut på tiden torde inte kunna undvikas.

Vidare anförde:

Herr VIGELSBO (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min interpellation.

Även om en del av de i interpellationen framställda frågorna har lämnats obesvarade kvarstår likväl intrycket att det har bedrivits förhållningspolitik i detta ärende. Det kan knappast anses vara rimligt att ett ersättningsärende av detta slag förhalas i inte mindre än elva år.

Jag har i interpellationen redogjort för hur ärendet handlagts i olika instanser sedan år 1958, och jag skall inte nu närmare ingå på den saken. Herr statsrådets svar med utdrag ur gällande naturvårdslagstiftning är dock ingalunda ägnat att skapa klarhet i detta speciella ersättningsfall. Enligt de uppgifter jag erhållit har länsstyrelsen och dess ombud efter ingående förhandlingar med markägarna preliminärt godtagit det ersättningsanspråk som rests, 100 000 kronor, men sedan har ärendet av formella skäl underställts det nya naturvårdsverket --- och där har det

stoppats upp för att nya undersökningar och grundliga värderingar skall kunna göras, som statsrådet säger. Men skall tiden för avgörandet av sådana ersättningsärenden i fortsättningen dras ut på samma sätt som hittills, så hinner vi få ännu fler ämbetsverk som alla påfordrar ytterligare nya och grundliga undersökningar, och då kan avgörandet dra hur långt ut på tiden som helst.

Det har gått rykten och uttalats miss tankar om att oskäliga ersättningsanspråk understundom har framställts, och jag blundar ingalunda för att så kan ha skett. Men i här berörda fall har ju ändå förhandlingar förts, parterna har jämkat på sina värderingsnormer och mötts i en preliminär kompromissuppgörelse. Därmed torde väl det befärade uppskörtningshotet vara undanröjt.

Något som däremot förefaller mig anmärkningsvärt är att man centralt i Stockholm, med de markvärden som här tillämpas, skall kunna ändra på markvärderingar gjorda på andra håll, där markpriserna ligger väsentligt lägre. Statsrådets uttalande om naturvårdslagens princip att ersättningsfrågorna bör handläggas förhandlingsvägen kan jag helt och fullt instämma i. Så har dock inte skett i det aktuella fallet.

Inom den av det aktuella ersättningsärendet berörda ägargruppen har under den gångna elvaårsperioden ett eller två sterbhus bildats. Enligt den lagstiftning som häromåret antogs av riksdagen skall sådana sterbhus ekonomiskt avvecklas inom loppet av tre år. Hur skall man kunna fördela sterbhusets tillgångar när man har en fordran på staten i form av ett ersättningsbelopp, vars storlek man inte känner till, och när man dessutom inte vet tidpunkten för dess utbetalande? Det finns visserligen en dispensklausul, men det förefaller egendomligt att ett sterbhus med hänsyn till att det har en fordran på

Svar på interpellation ang. förfarandet vid fastställande och utbetalning av markersättning i naturvårdsärenden

grund av en elva år gammal statlig ersättningskyldighet skall behöva tillgripa denna utväg.

Slutligen vill jag, herr talman, uttala min förvåning inte enbart över tidsutdräkten utan även över det sätt på vilket ersättningsärenden av detta slag handlägges. Man borde enligt mitt förmenande ha ett större förtroende för de lokala myndigheternas omdöme i sådana ersättningsärenden. Efter alla de höga advokatarvodet som utbetalats och de av statsverket bekostade sakkun- nignundersökningar som verkstälts kommer väl dock till sist ett ersättningsbelopp att utkristalliseras. Vi avvaktar med största intresse utfallet både beträffande markersättningarna och beträffande de kostnader som staten fått och även kommer att få vidkännas för fortsatta undersökningar i ärendet.

Jag tillåter mig att till herr statsrådet ställa frågan om det kan anses skäligt att förhåla ett ersättningsärende av detta slag på sätt som skett. Hur snart kan man förvänta att det definitiva utredningsmaterialet föreligger och att frågan slutgiltigt avgörs?

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet BENGTSOON:

Herr talman! På den fråga som herr Vigelsbo sist ställde — när det kan bli klarhet i det enskilda fall som ligger till grund för interpellationen — är mitt svar att jag inte vet detta. Ärendet är nämligen nu en domstolssak. Det konkreta ersättningsärende som herr Vigelsbo tagit upp i sin interpellation är alltså föremål för behandling i domstol, och varken herr Vigelsbo eller jag kan föregripa domstolens ställningstagande.

Herr Vigelsbo hävdade att jag hade lämnat en del av hans frågor obesvarade. Herr Vigelsbo hade emellertid ställt två principiella frågor. Han undrade först och främst om jag ville lämna en redogörelse för min principiella syn på

förfarandet vid fastställande och utbetalning av markersättning i naturvårdsärenden. På denna fråga svarade jag att jag anser att man i första hand bör försöka träffa överenskommelse härom, och så har skett i de flesta fall. Hitintills har 150 frivilliga överenskommelser träffats i ärenden av det aktuella slaget.

Det kan dock förekomma fall där parternas uppfattningar ligger mycket långt ifrån varandra. Jag är förhindrad att diskutera detta enskilda fall, herr Vigelsbo, men vi kan ta ett annat exempel. Vi kan tänka oss att kronan såsom den ena sakägaren erbjuder 25 000 kronor i ersättning medan markägarna begär 80 000 kronor. Men när en överenskommelse inte har kunnat träffas stämmer markägarna kronan och begär 600 000 kronor. Då, herr Vigelsbo, är det bäddat för långvariga förhandlingar och utredningar, och enligt min mening kan vi inte förhindra sådana enskilda fall i framtiden heller, d. v. s. när parternas bud skiljer sig åt så mycket som de gör i vissa fall.

Vidare förhåller det sig så, att markägaren inte löper några som helst risker vid en rättegång; samhället svarar för allt härvidlag. Markägaren kan begära precis vad han vill eftersom han inte löper någon risk vid processen utan bara behöver ta den olägenhet som ligger i att förhandlingarna drar långt ut på tiden.

Svaret på frågan är således att den bästa lösningen enligt min mening är att överenskommelser i princip träffas. Men när markägaren och kronan har vitt skilda uppfattningar i ett mål måste en uppgörelse rimligtvis ta lång tid. Ty man kan ju inte ha den principiella uppfattningen att kronan bara skall betala vad markägaren begär för att få ett snabbt slut på ärendet, eftersom kronan har skyldighet att bevaka sina intressen på samma sätt som markägaren bevakar sina.

Förbud att tala från manuskript i riksdagen

Herr VIGELSBO (cp):

Herr talman! Det är alldeles riktigt som statsrådet säger, att markägarna inte löper några risker vid en rättegång av detta slag, eftersom samhället betalar allt. Detta känner säkerligen också advokater och värderingsfirmor till.

Här har olika krafter och intressen strålat samman. Staten har sitt ombud och markägarna sitt. Dessutom har på naturvårdsverkets initiativ en privat firma i Stockholm fått i uppdrag att göra en ny grundlig undersökning. Allt är upplagt för ytterligare tidsutdräkt och nya statliga arvoden.

Jag skulle till sist vilja instämma med skådespelaren Tor Isedal när han i en TV-pjäas som representant för det allmänna pressades till en förklaring — en enskild människa klagade över den orättvisa hon blivit föremål för genom samhällets ingripande. Den förklaring som Tor Isedal då lämnade var: Vår skyldighet är väl ändå inte att skydda den enskilda människan — vi måste i första hand skydda lagen. Denna uppfattning — som alltså framfördes i pjäsen — tycks i hög grad ha relevans i dagens samhälle.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet BENGTTSSON:

Herr talman! Jag förnekar bestämt att det ligger till på detta sätt i det aktuella ärendet som — det vill jag fästa uppmärksamheten på — är föremål för domstolsprövning. Herr Vigelsbo vill väl inte hävda att domstolen skulle förfara så att dess utslag bara gagnar samhället och inte den enskilde? Jag vågar påstå att domstolen kommer att bedöma detta ärende med ledning av de uppgifter som står till dess förfogande och inte på något sätt trampa på den enskildes rätt.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Föredrogs och hänvisades till lagutskott Kungl. Maj:ts å bordet vilande

proposition nr 22, med förslag till lag angående ändring i lagen den 16 juni 1966 (nr 301) om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål, m. m.

§ 4

Föredrogs den av herr Svensson i Eskilstuna (s) vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående handläggningen av utlämningsärenden.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 5**Förbud att tala från manuskript i riksdagen**

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 4, i anledning av motion om förbud att tala från manuskript i riksdagen.

I detta utlåtande behandlades motionen II: 3 av herr Sjöholm, vari hemställdes, »att riksdagen måtte besluta att åt talmanskonferensen uppdraga att så snart ske kan låta införa prov med förbud mot manuskript vid anföranden i riksdagen».

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte avslå motionen II: 3.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Vid 1968 års riksdag motionerade jag om att man på försök skulle införa ett system med förbud mot manuskript vid anföranden här i riksdagen. Motionen avstyrktes av konstitutionsutskottet utan minsta tillstymmelse till motivering. Eftersom jag av tvingande skäl inte kunde vara närvarande när motionen behandlades här i kammaren var jag inte i tillfälle att försvara den.

Förbud att tala från manuskript i riksdagen

Det är två skäl som gör att jag i år återkommit. Dels tycker jag fortfarande att tanken om ett manuskriptförbud är vettig, dels vill jag gärna ha ett svar från konstitutionsutskottet om anledningen till att riksdagen inte skulle kunna göra detta försök.

Vad händer då? Jo, konstitutionsutskottet hänvisar i år till det svar det lämnade förra året, vilket egentligen inte var något svar.

Jag vill då fråga om konstitutionsutskottet har någon saklig motivering till att det avstyrker min motion. Avstyrkandet framstår som en ren undanflykt. Det är en plattityd och säger ingenting; utskottet anför bara att det inte vore rimligt att införa ett förbud mot manuskript. Jag efterlyser konstitutionsutskottets svar på varför det inte är rimligt. Detta sätt att arbeta konstituerar inget förtroende för konstitutionsutskottets verksamhet.

Är då min begäran så orimlig? Man skulle kunna anförda många skäl för motsatsen. I engelska parlamentet finns en sådan här regel. Där får ledamöterna inte ha manuskript och får inte läsa innantill. I västtyska förbundsdagen är det på samma sätt. Där kan talmannen vid vissa tillfällen ge tillstånd för talare att ha manuskript. De båda nämnda parlamenten får väl antas fungera tillfredsställande. Jag tror att man där har väl så stimulerande debatter som vi har i den svenska riksdagen.

Vår förre talman, den med rätta så lovprisade Fridolf Thapper, som ledde kammarens förhandlingar med suveränitet, har i en avskedsintervju sagt att han gärna skulle se att manuskripten försvann från talarstolen. Han hade suttit och hört på många långa anföranden här i kammaren, vilket kanske inte alltid var så stimulerande, och han hade alltså en lång erfarenhet. Och Harry Hjärne, som vi alla har anledning att minnas med vemod och beundran, sade när det gällde förhållandena i stadsfullmäktige i Göteborg att den som vet

vad han talar om naturligtvis inte behöver ha något manuskript.

Det ligger rätt mycket i detta. Det har väl funnits ledamöter som från denna talarstol läst upp manuskript som varit skrivna av andra. Jag tror mig till och med veta att det förekommit att ledamöter har läst upp ord, vilkas innebörd varit rätt okänd för dem, och det har kanske inte alltid varit så särskilt tillfredsställande.

Sedan är det klart att man även vid införande av det av mig föreslagna systemet skulle vara berättigad att ha en och annan stolpe till sin hjälp, så att man inte plötsligt kommer av sig. Det skulle vara tillåtet att ha siffermaterial och statistik till sitt förfogande, och det skulle vara tillåtet att citera. Man bör dock inte få citera sig själv, vilket faktiskt sker när man läser från manuskript — man skriver ett manuskript hemma varpå man citerar sig själv uppe i talarstolen. Det är vidare givet att partiledarna i remissdebatterna skulle kunna få ha manuskript, men jag tror att det skulle bli roligare och kortare anföranden om de inte hade det.

Vad är då fördelen med ett sådant här system? Jo, den ligger naturligtvis i att man skulle få till stånd verkliga debatter i kammaren. Vi skulle ha precis de motiveringar som föreligger i England och Västtyskland: vi vill ha en omedelbar debatt, där det ena inlägget så att säga griper tag i det andra. Därmed undviker man en massa upprepningar. Med nuvarande system står ledamöterna ibland i talarstolen och talar fullständigt förbi varandra. Det måste bli så då man läser upp manuskript som man skrivit utan att veta vad föregående talare i debatten säger. Det blir upprepningar, och debatten kommer att beröra vitt skilda ting. Genom ett manuskriptförbud skulle det helt enkelt bli ett bättre debattklimat.

En alldeles extra vinst skulle uppstå därigenom att systemet skulle spara en massa tid för den enskilde riksdags-

Förbud att tala från manuskript i riksdagen

mannen, som ju i våra dagar är en jäktad individ. Dessutom får vi slå av litet på kravet att anförandena skall vara så formfulländade och innehålla så högtidliga vändningar. Många gånger har man hört ledamöter säga att »min partivän och jag har framburit en motion i denna kammare», och då har man nästan tyckt sig se dem när de i mittgången träder fram med silverbrickan.

Så där högtidligt behöver det inte vara. Jag tror att vi skulle vinna på att få det hela litet enklare och naturligare. Framför allt skulle läktarpubliken tycka att det vore roligare om vi debatterade mera och läste mindre innantill. Detta är betydelsefullt i en demokrati där det gäller att upprätthålla intresset för vad som sker i politiken, i riksdagen.

Motionen innebär ingenting annat än att man på försök prövar förslaget. År 1971 får vi som kammarens ledamöter vet en kammare med 350 ledamöter, vilket inom parentes sagt är ungefär 100 för många. Då blir det nödvändigt med någon sorts restriktion, om vi skall få sammanträden som är något så när rimliga till längden. Olika lösningar har diskuterats, t. ex. att alla anföranden skulle tidsbegränsas, vilket i och för sig inte är orimligt, eller att partiledningarna skulle bestämma vem som skulle få tala i varje ärende, vilket däremot är en helt orimlig lösning. Men det kommer att bli nödvändigt att på något sätt ändra förhållandena. Varför skulle man inte nu på försök kunna pröva vad jag föreslår, förbud mot manuskript? Jag har i motionen skisserat att man kunde tänka sig att börja med debatter i samband med enkla frågor och interpellationer. Här är det verkligen inte behövt att ha långa, i förväg skrivna manuskript, när man dessutom inte medan man skriver det vet vilket svar man skall få.

Det är rätt egendomligt att konstitutionsutskottet avstyrker motionen med samma motivering eller snarare med samma brist på motivering som förra

året, trots att motionernas innebörd är olika. År 1968 föreslog jag att man en hel session skulle försöka detta system, men i år har jag föreslagit att man skulle pröva sig fram när det gäller enkla frågor och interpellationer. Jag frågar alltså, och jag vill ha svar från konstitutionsutskottet: Vad är det orimliga i att vi skulle göra ett försök med detta system, när man kan ha det i England och i Västtyskland och när talman Thapper med sin långa erfarenhet också har föreslagit det? Har talman Thapper föreslagit någonting som är helt orimligt?

Jag yrkar, herr talman, bifall till motionen II:3.

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! Enligt min mening gav herr Sjöholms eget anförande alldeles tydligt bevis för att han inte hade manuskript. Han sade i vissa fall om samma sak tre gånger, och det tycker jag att man skall undvika. Jag skall därför hålla mig till den skrivna formen och försöka att den vägen förklara varför riksdagen avtog motionen förra gången och varför utskottet har behandlat årets motion så som det har gjort. Konstitutionsutskottet skriver: »Vid 1968 års riksdag väckte motionären jämte en annan ledamot en motion, i vilken hemställdes, att riksdagen skulle försöksvis stadga förbud att tala från manuskript i kamrarna under höstsessionen samma år. Motionen upptogs av utskottet till behandling i samband med förslaget om partiell författningsreform, innebärande övergång till enkammarsystem m. m. Utskottet anförde — — — :

I detta sammanhang har utskottet även behandlat den under allmänna motions-tiden väckta motionen II:141 — — — vari föreslås att förbud mot att tala från manuskript skall försöksvis tillämpas under höstsessionen innevarande år. Utskottet kan inte finna en sådan föreskrift vara rimlig utan avstyrker motionen.»

Förbud att tala från manuskript i riksdagen

Jag avbryter nu läsningen och säger direkt till herr Sjöholm att han nog är ganska ensam om att inte förstå vad utskottet menar med att föreskriften inte är rimlig. Jag tror att det finns tillräckligt många i riksdagen som har en annan uppfattning; det visade faktiskt beslutet.

Jag fortsätter citatet: »Under hänvisning till sitt av riksdagen godkända utlåtande över en motion med samma syfte 1968, i samband med behandlingen av förslaget om övergång till enkamarsystem m. m., hemställer utskottet, att riksdagen avslår motionen II:3.» Jag yrkar bifall till denna hemställan, herr talman.

Jag vill till detta lägga ytterligare några ord. Vi riksdagsledamöter är glädjande nog utrustade på olika sätt, vilket naturligtvis återspeglas i vårt beteende. En del av oss vill höras, en del vill synas, en del vill både höras och synas. En del vill vara koncisa och preciserade i sin framställning, en del vill föra till torgs uppfattningar som mera väcker uppmärksamhet. En del söker lösningar, en del söker PR. En del trivs med att stå i en talarstol och raljera över breda register, en del är noga med anförandenas form och innehåll. Alla har vi våra små egenheter, men i ett avseende tror jag likväl att det stora flertalet ledamöter av riksdagen är överens: de vill framföra sina synpunkter så sakligt och kort som möjligt. Jag tror också att de flesta av oss vill ha sin frihet att själva bestämma sina arbetsmetoder, och är det väl inte möjligt att förneka att den som gjort sig besvär med att skriva ned sitt anförande tvingsats att också tänka igenom problemet. Man må anse sig ha bevis för att en sådan uppfattning är genomgående, när inte en röst förutom motionärens höjdes i vare sig utskott eller kammare mot rådande ordning vid frågans tidigare behandling.

Den ledamot som i dag vill tala utan manus kan göra detta utan svårigheter.

Andra anser sig böra skriva ned sitt anförande. Utskottet anser att detta skall vara vars och ens ensak. Kanske några skulle bli starkt hämmade av att tala utan manuskript. Varför skulle vi skapa svårighet för dem? Nej, var och en bör och skall ha sin frihet i dessa avseenden. Nog vet vi att en del anföranden är svåra att fatta meningen i, oberoende av om de framföres med eller utan manuskript, men tack vare våra duktiga stenografer kommer dessa likväl att se hyggliga ut när de kommer in i protokollet. Men, herr talman, ingen regel utan undantag. Kanske herr Sjöholm har behov av att vara ett sådant.

Slutligen vill jag tillägga, herr talman: Detta anförande var skrivet i förväg, därför blev det ganska kort. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Jag är min gamle trätobroder herr Henningsson tack skyldig för att han åskådliggjorde vad jag syftade till; hans anförande var ett praktexempel på vad jag vill komma åt.

Herr Henningsson sade att jag upprepade samma saker tre gånger. Det var tydligen ändå inte tillräckligt, eftersom herr Henningsson trots det inte fattade meningen däri. Jag får återkomma. Jag vill ha svar, herr Henningsson, på frågan vilka sakliga skäl som finns för att avstyrka motionen. Förslaget är inte rimligt, säger konstitutionsutskottet, men det är ju inget skäl — det är en plattityd i detta sammanhang.

Någon har sagt att tankarna flyger men orden går till fots. Att det uttrycket är riktigt bevisade herr Henningsson med sitt anförande. Herr Henningsson fick dock en tanke som kom flygande innan han hunnit lämna talarstolen. Sedan framförde han den emellertid i manuskriptform. Som improvisation var den ganska misslyckad, herr Henningsson.

Herr Henningsson talade också om

Förbud att tala från manuskript i riksdagen

frivilligheten. Det ligger något i den tanken, och herr Ohlin har sagt till mig personligen att det kan anses vara oliberalit om man inte får göra som man vill i detta hänseende. Våra arbetsmetoder skall vi bestämma själva, sade herr Henningsson. Det är just vad jag vill, men jag vill också att arbetsmetoderna skall bli något annorlunda än för närvarande.

Jag har hemställt om att förbud att tala från manuskript skall införas på försök. Varför skulle vi inte kunna pröva ett sådant system? De flesta av oss sitter här i riksdagen på grund av vår förmåga att övertyga människor med våra argument; hur tokiga argumenten än kan vara har vissa människor trott på dem. Man kan tala med ledamöter i korridoren, t. ex. med herr Henningsson. Han argumenterar då fantastiskt bra — fritt, ledigt och slagkraftigt. Men när han sedan går upp i talarstolen måste han ha ett papper med sig, och då blir anförandet genast mycket sämre. Att man sedan kan ha en mening i korridoren och rösta helt annorlunda är en annan sak som vi inte skall ta upp nu.

När herr Henningsson anmärker på mitt sätt att framträda här instämmer jag till fullo med honom. Varken mitt idiom eller mina luftrör är gjorda för en talarstol; jag känner väl mina brister och gör inte anspråk på att vara fulländad. Men jag har tvingat mig till att tala fritt, och det skulle säkerligen alla kunna göra. Därmed skulle vi få kortare inlägg, mer debatt. Herr Henningsson läste från manuskript och använde till och med omvänd ordföljd — kanslissvenska. Sådant irriterar mig, jag tycker inte att vi behöver vara så högrävarande. Jag tror att debatten skulle vinna på större omedelbarhet.

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! I fråga om att rotera mellan olika uppfattningar kan jag inte konkurrera med herr Sjöholm, och det

gör jag heller inte anspråk på. Det svar som herr Sjöholm vill ha på frågan vad som är rimligt är jag övertygad om att kammaren kommer att ge herr Sjöholm när han yrkar bifall till sitt förslag. Det blir, förmodar jag, votering i detta ärende, och då kommer kammarens ledamöter säkerligen att visa att de har fullt klart för sig vad som är rimligt. Om herr Sjöholm inte är nöjd härmed kan jag inte hjälpa det. Vilken vältalighet jag än försökte utveckla i denna fråga skulle jag inte kunna övertyga herr Sjöholm om vad som är rimligt och vad som är orimligt i detta stycke. Har herr Sjöholm inte från början detta klart för sig tror jag inte att någon talare kan övertyga honom om att det är en annan uppfattning än herr Sjöholms som är rimlig.

Herr talman! Detta var inte skrivet; jag sade det fritt ur hjärtat.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Herr Henningsson blev genast mycket mer hörvärd, när han lämnade sitt manuskript i bänken.

Jag vill bara slå fast att konstitutionsutskottet inte gett någon saklig motivering för sitt avslagsyrkande. Jag tycker att vi — med eller utan manuskript — skall använda denna talarstol för att framföra argument och inte bara komma med klyschor om att det och det är rimligt eller orimligt.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionen II:3; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Sjöholm begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit motionen II: 3.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Sjöholm begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 187 ja och 9 nej, varjämte 9 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 6

Sänkning av rösträttsåldern

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 5, i anledning av motioner om sänkning av rösträttsåldern.

I detta utlåtande behandlades de likalydande motionerna I: 407 av herr *Andreasson* och II: 474 av herr *Elmstedt m. fl.*, vari hemställdes, A. att riksdagen måtte 1) besluta att rösträttsåldern vid val till riksdagen sänktes från nu gällande till året efter uppnådda 18 år, 2) besluta att rösträttsåldern vid kommunala val sänktes på motsvarande sätt; samt B. att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till erforderlig lagtext.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte avslå motionerna I: 407 och II: 474.

Reservation hade avgivits av fru *Se-gerstedt Wiberg* (fp) samt herrar *Sö-renson* (fp), *Axel Georg Pettersson* (cp), *Larsson* i Luttra (cp), *Boo* (cp),

Sänkning av rösträttsåldern

Nelander (fp), *Ohlin* (fp) och *Werner* (m), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 407 och II: 474 anhålla om förslag senast till riksdagens vårsession 1970 till sådana grundlags- och lagändringar, att rösträtt i allmänna val komme att inträda året efter fyllda 18 år.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr BOO (cp):

Herr talman! Frågan om en sänkning av rösträttsåldern till året efter fyllda 18 år har varit föremål för riksdagens prövning under en lång följd av år. En ökad förståelse för en sådan reform har också kommit till uttryck vid frågans behandling här i riksdagen. Detta framkom inte minst när frågan behandlades år 1966, då en stark opinion uttalade sig för en sänkning av rösträttsåldern till året efter fyllda 18 år.

Riksdagen har också fattat beslut om delreformer i enlighet med denna målsättning. Vid det senaste valet fick de personer rösta som året dessförinnan hade fyllt 20 år. Enligt de nyligen antagna grundlagsändringarna går man ännu ett steg längre — rösträtt skall framdeles inträda året efter fyllda 19 år. I de likalydande motionerna I: 407 och II: 474 har vi upprepat önskemålet om en sänkning av rösträttsåldern till året efter fyllda 18 år. Detta är målsättningen också för reservationen till konstitutionsutskottets utlåtande nr 5. Vi hemställer där att riksdagen skall anhålla om ett förslag senast till vårsessionen 1970. Om inte ärendet kommer upp till behandling första gången under innevarande mandatperiod kan reformen inte träda i kraft förrän tidigast vid 1976 års val. Frågan skjuts alltså då mycket långt framåt i tiden.

De skäl som kan redovisas för en sänkning av rösträttsåldern är väl kän-

Sänkning av rösträttsåldern

da. Det är säkerligen ingen som vill bestrida att människorna nu genom massmedia etc. har större möjligheter att ta del av de politiska frågorna och ta ställning i politiska och samhällsliga spörsmål. Vi har vidare genom den förbättrade undervisningen givit ungdomen en betydligt större chans än tidigare att ta del av samhällsproblemen. De politiska ungdomsorganisationerna bedriver också en omfattande och värdefull verksamhet för att ge sina medlemmar och ungdomen i allmänhet större insyn i och kunskap om de samhällsliga frågorna.

Ungdomen frigör sig i dag tidigare än förr från sin omgivnings uppfattning och gör egna ställningstaganden; detta gäller utbildning, yrkesval etc. Vi kan väl också konstatera att det under de senaste åren tillkommit ytterligare skäl för att ge ungdomen rösträtt vid tidigare år. Ungdomens ökade engagemang i samhällsfrågor har kommit till uttryck på skilda sätt. Detta är självfallet en mycket stor tillgång i en demokrati som vår. Det är också angeläget att ungdomen slussas in i det naturliga instrument för vidareutveckling av funderingar om och uppfattningar i samhällsliga frågor som de politiska organisationerna utgör, inte minst de politiska ungdomsorganisationerna. Målsättningen bör ju vara att så många som möjligt får vara med och bygga framtidens samhälle genom kunnskap och god vilja och i demokratisk form. Ett samhällsarbete där så många som möjligt får ge någonting av sitt bästa, det är ett samhällsarbete som är framåt-syftande och progressivt.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationen vid konstitutionsutskottets utlåtande nr 5.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Den 12 februari i år antog riksdagen det vilande grundlagsförslaget och förkastade samtidigt ett

förslag om sänkning av rösträttsåldern till 18 år, som fanns i reservation 6 till konstitutionsutskottets författningsutlåtande i fjol.

Såvitt jag kunnat finna har det inte under de fjorton dagar som förflutit sedan dess inträffat något som berör denna fråga — i varje fall kunde inte herr Boo visa på något sådant i sitt anförande. Nu som då gäller att grundlagberedningen har till uppgift att företa en allmän översyn av rösträttsbestämmelserna, och den skall pröva förhållandet mellan myndighetsålder och rösträttsålder, som vi ofta har diskuterat här i kammaren.

I denna prövning ingår ett problem som rör ett fåtal människor men som principiellt är betydelsefullt. För närvarande gäller att omyndighet genom domstols utslag diskvalificerar för rösträtt. Sänker man rösträttsåldern under myndighetsåldern och bibehåller denna ordning en följd av år kan det inträffa att en person har rösträtt, och kan utöva denna sin rösträtt, innan han uppnått myndighetsåldern men förlorar rösträtten på grund av domstols utslag samtidigt som han passerar myndighetsåldern.

Nu hör det, såsom jag redan har nämnt, till grundlagberedningens uppgifter att söka lösa de problem som här uppstår. De har inte på något sätt tagits upp i den reservation som fogats till utlåtandet, och herr Boo gick förbi dem i sitt anförande nyss.

I själva verket är skillnaden mellan utskottsmajoritetens och reservanternas ståndpunkter mycket liten. För fjorton dagar sedan sänkte vi rösträttsåldern till 19 år. Reservanterna vill göra en beställning av ett förslag om en ytterligare sänkning, vilket skall föreligga vid 1970 års riksdag. Det innebär i praktiken att grundlagberedningen måste lägga fram ett förslag redan nästa höst för att detta skall kunna bli remissbehandlat i vederbörlig ordning. Möjligheterna att under tiden ta upp det be-

Sänkning av rösträttsåldern

svärliga förhållandet mellan myndighetsålder och rösträttsålder är givetvis starkt begränsade. Men samtidigt betyder ett bifall till reservationen att riksdagen fattar beslut om en ytterligare sänkning av rösträttsåldern innan ett enda val hållits med den sänkta rösträttsålder vi beslutade den 12 februari.

Kanske får jag här skjuta in, herr talman, att motionärerna önskade att konstitutionsutskottet skulle arbeta ut ett förslag till lagtext redan vid årets riksdag. Då skulle den situationen kunna uppstå, att vi i år beslutade dels om en sänkning till 19 år, dels om en sänkning i framtiden till 18 år. Eftersom reservationerna inte har tagit upp denna tankegång skall jag inte gå närmare in på den.

Det finns självfallet på alla håll ett starkt förtroende för ungdomen, vilket har manifesterat sig på olika sätt. Man kan emellertid inte driva en sådan argumentationslinje, att man förklarar att den som anser att rösträttsåldern för närvarande bör vara 19 år tvivlar på ungdomen, medan den som önskar sätta rösträttsåldern till 18 år tror på ungdomen. Förlänger man denna argumentationslinje, kommer man till att den som önskar en sänkning till 17 år tror ännu mer på ungdomen och att den som sträcker sig så långt att han önskar rösträtt vid 16 år tror allra mest på ungdomen. Så enkelt kan man dock knappast argumentera i den här frågan.

Självfallet har vi stort förtroende för ungdomens politiska organisationer — på den punkten råder inga delade meningar mellan herr Boo och mig — men lyckligtvis har ingen politisk ungdomsorganisation satt upp rösträtt såsom villkor för medlemskap; åtminstone tillhörde jag i flera år en politisk ungdomsorganisation innan jag hade rösträtt.

I det läge som nu föreligger, med ett beslut vid årets riksdag om rösträttsålder vid 19 år och med ett uppdrag till grundlagberedningen att pröva den be-

svärliga frågan om förhållandet mellan myndighetsåldern och rösträttsåldern yrkar jag, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Herr BOO (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det är riktigt som herr Johansson i Trollhättan sade, att denna fråga var föremål för riksdagens prövning för fjorton dagar sedan i anslutning till det vilande grundlagsförslaget, men jag tycker ändå att herr Johansson lämnade en ofullständig redovisning, eftersom riksdagen då bara hade att antingen bifalla eller avslå det vilande grundlagsförslaget. Vi som vill gå längre beträffande sänkning av rösträttsåldern än vad grundlagsändringen innebär ville inte yrka avslag på grundlagförslaget, eftersom det dock innebär en delreform i riktning mot det mål vi vill uppnå. Problematiken är ju så uppenbar, att den saken inte behöver föranleda fler kommentarer i detta sammanhang.

Jag vill understryka att vi vill slå fast principen, att rösträttsåldern skall sänkas till året efter fyllda 18 år. Om vi inte antar ett första förslag i ärendet under innevarande riksdagsperiod, kan, såsom jag sade tidigare, en sänkt rösträttsålder i praktiken inte tillämpas ens 1976.

Herr Johansson antydde att det avgörande för det förtroende man har för ungdomen inte är om man vill sätta rösträttsåldern till 18 eller till 19 år. Det är riktigt, och jag har inte polemiserat mot någon på den punkten. Jag deklarerade endast mitt förtroende för ungdomens vilja att sätta sig in i samhällsproblematiken och göra sitt bästa för att forma ett framtida samhälle.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag kan hålla med om att detta inte är någon partifråga. Det gäller snarare en bedömning, hur demokratin i vårt land skall fungera och

Sänkning av rösträttsåldern

åt vilka grupper vi skall ge förtroendet att få delta i olika val.

Kunnigheten och omdömet hos dagens ungdom behöver vi inte sätta i tvivelsmål. Allting talar för att den medborgerliga kunnigheten hos dagens ungdom är vida större än den vi själva hade en gång, när rösträttsåldern var högre.

Att jag tar till orda i denna fråga beror på att jag gärna vill uttala att jag alltjämt har den uppfattningen, att en sänkning av rösträttsåldern till 18 år ur olika synpunkter är befogad, naturlig och erforderlig. Jag kommer därför, herr talman, att yrka bifall till reservationen.

Med anledning av vad herr Johansson i Trollhättan sade om beslutet den 12 februari vill jag säga att han, om han studerar omröstningsprotokollet, inte skall finna mig bland dem som röstade ja eller nej utan bland dem som avstod från att rösta. Jag har nämligen i den då aktuella frågan haft en kritisk inställning, men då gällde det ju enbart att antingen bifalla eller avslå det föreliggande förslaget. Jag har emellertid redan tidigare gett uttryck åt den uppfattningen att den rösträttsålder, 18 år, som föreslagits i reservationen är riktig och stött förslag härom, och jag har som sagt fortfarande samma uppfattning.

I motsats till herr Johansson vill jag säga att det finns starka skäl för att verkligen uppmärksamma frågan om en sänkning av rösträttsåldern just nu. Kungl. Majt har nämligen till lagrådet, om jag inte tar fel, överlämnat ett förslag om sänkning av myndighetsåldern. Jag har även i fråga om myndighetsåldern den uppfattningen, att det är rimligt och riktigt att den sänks till 18 år. Nu skall man visst tillämpa principen att man skall kuperas svansen i flera omgångar av humanitära skäl, och i detta sammanhang tycks man vilja nöja sig med ett år i taget.

Herr Johansson bör undersöka alla

de författningsändringar som blir aktuella i och med att vi sänker myndighetsåldern — exempel på det finns i det häfte jag har här. Jag har en viss erfarenhet av myndighetsåldern i förmyndarsammanhang och på grundval därav måste jag säga att det inte finns någon saklig motivering för att behålla en myndighetsålder som är högre än 18 år. Jag vill därför vädja till justitieministern att han, när han framlägger proposition angående myndighetsåldern, låter den även innefatta förslag om att myndighetsåldern sänks till 18 år.

Det kan visserligen sägas att det inte förutsätts att rösträtt skulle ha att göra med medlemskap i någon förening. Det är riktigt. Men man går med i föreningar, inte minst i ungdomsföreningar, därför att man vill skapa opinion för vissa krav och vissa uppfattningar, och den opinionen måste man driva så hårt att man kan vinna respekt för sin uppfattning.

Herr talman! Det finns väl inte så mycket att tillägga här utöver vad som förut har sagts i frågan. Jag har den bestämda uppfattningen, att en sänkning av rösträttsåldern till 18 år är rimlig, riktig och naturlig för dagens ungdom, men även att det är lika naturligt att statsrådet vid nästa års riksdag förelägger riksdagen en proposition om att myndighetsåldern skall sänkas till 18 år.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Herr Boo har nyss på ett utmärkt sätt angivit några av huvudskälen för reservationen där det föreslås en sänkning av rösträttsåldern. Jag skall inte upprepa hans argument.

Till herr Johansson i Trollhättan skulle jag bara vilja säga, att det som nu skall debatteras är inte alla resonemang i motionen utan det är närmast vad som sägs i reservationen. För min

Sänkning av rösträttsåldern

del skall jag därför hålla mig till reservationens kortfattade men välmotiverade krav. Herr Johansson i Trollhättan är ju ledamot i grundlagberedningen och det är väl naturligt att han föredrar att denna skall få utreda även detta spörsmål. Grundlagberedningens arbetsområde är ju synnerligen vidsträckt och det finns nog, herr talman, en liten tendens hos framstående utredningsledamöter — och till dem räknar jag beträffande dessa frågor i hög grad herr Johansson — att inte gärna släppa ifrån sig någonting. Man kan ha mer eller mindre stor respekt för att en viss utredning helt och hållet och i egen takt skall handlägga ett spörsmål. När det passar tycks det gå för sig men inte annars. Vi vet att regeringen i hög grad givit exempel härpå. Herr talman! Jag måste hävda att oppositionen verkligen har samma frihet när det gäller en fråga av det här slaget — en fråga som blivit så pass belyst under många års debatt. Som herr Boo påpekade föreligger eljest risk för en väsentlig försening, eftersom ingen kan lämna någon garanti däremot för den händelse vi skulle följa utskottsmajoriteten.

Den problematik som ligger i att domstolsbeslut om omyndighet diskvalificerar från rösträtt kan, enligt min mening, lösas. Det verkar som om justitieministern numera bestämt tycks luta åt samma uppfattning. Detta skäl som tidigare varit det viktigaste som legat bakom den negativa ståndpunkten i fråga om sänkning av rösträttsåldern — ända från den tid när spörsmålet först aktualiserades och då det gällde 21-årsgränsen — har således förlorat sin tyngd.

Man kan väl, herr talman, utan att upprepa argumenten helt allmänt säga, att om svensk ungdom är skyldig vara med och försvara landet vid 18 års ålder är det i och för sig mycket naturligt och välmotiverat att den också skall få vara med och fatta beslut som gäller landets angelägenheter genom att delta

i val av dem som direkt har att fatta sådana beslut. Frågan gäller också, vilket herr Lundberg var inne på, om svensk ungdom vid denna ålder, d. v. s. året efter 18, har den mognad, erfarenhet och det intresse som helt naturligt krävs för att man skall vilja ge den rösträtt. Herr talman! Det kanske inte är så värst ofta som jag har nöjet att instämna med herr Lundberg men den här gången kan jag göra det, och eftersom det är sällsynt är det ett så mycket större nöje.

På en punkt var emellertid inte herr Lundbergs anmärkning i förbigående helt adekvat. Hela tiden har det nog visat sig att det inom folkpartiet och centerpartiet finns ett starkare intresse för en sänkning av rösträttsåldern än inom hans eget parti och inom högerpartiet. När vi i folkpartiet — i allt bättre samarbete med centerpartiet — aktualiserat frågan om en sänkning av rösträttsåldern från året efter 21 och ned till året efter 18 års ålder har man på annat håll till en början avvisat en sänkning över huvud taget. Sedan fann man att man kunde gå med på en sänkning av rösträttsåldern med ett år, till året efter 20, och så genomfördes denna sänkning. Därefter fortsatte vi ett par år med ansträngningarna att sänka rösträttsåldern och då fann de andra att man kunde gå med på att sänka rösträttsåldern till året efter 19. Men där är det nu stopp tills vidare. Det verkar som om flertalet med lugn accepterar att det kanske dröjer till 1976 innan vi får nästa reform genomförd på detta område. Det är mycket möjligt att det dröjer så länge med majoritetens linje. Men jag tycker inte man har någon möjlighet eller skyldighet att undertrycka den reflexionen, att det har varit något håglöst över både socialdemokratins och högerns inställning till lösningen av detta ingalunda oviktiga reformproblem.

Jag vill inte gå till överdrift och påstå att det intresset helt har saknats.

Sänkning av rösträttsåldern

Men jag tycker att det har varit alltför lamt när det gäller att på ett naturligt sätt ta konsekvenserna av sitt förtroende för svensk ungdoms kunskaper, allt tydligare markerade intresse för samhällsangelägenheter och allmänna mognad. Det är därför att jag bland andra företrädar detta mera aktiva intresse för reformer, vilket även herr Lundberg har givit uttryck åt, som jag för min del vill tillstyrka reservationen. Jag vill bara göra den lilla reflexionen, att vi här har ännu ett exempel på hur felaktigt det ibland hörda påståendet är att socialdemokratin är den drivande kraften i allt reformarbete här i landet. Här har vi i dag ett exempel på att mittenpartierna har varit och är de drivande när det gäller en viktig reform.

I detta anförande instämde herr *Nelander* (fp).

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Tillåt mig att helt kort göra fyra påpekanden.

Det första är riksdagens beslut den 12 februari. Jag är medveten om att herr Lundberg har haft en egen mening i dessa frågor, men jag vill samtidigt erinra om att riksdagen så sent som förra våren beslöt att sänka rösträttsåldern inte till 18 utan till 19 år. Det beslutet bekräftades den 12 februari i år. Det är detta faktum som jag här vill fästa uppmärksamheten på. Om riksdagen ansett att 18 år är den åldersgräns som vi i dagens läge måste ha, kunde ju riksdagen redan i fjol ha följt reservanternas förslag och sedan bekräftat beslutet den 12 februari i år. Så skedde emellertid inte. I stället har riksdagen följt linjen att sänka rösträttsåldern till 19 år men i övrigt ställt frågan öppen för att närmare undersöka hur man skall kunna lösa problemet om förhållandet mellan rösträtts- och myndighetsålder.

Detta leder mig över till mitt andra

påpekande. Av den förda diskussionen kan man få det intrycket, att vi har kvar en hög rösträttsålder. I själva verket har vi sänkt den till 19 år. Vi har bara ännu inte tillämpat bestämmelsen. Det sker först vid 1970 års val. Samtidigt står vi i beredskap att sänka myndighetsåldern. Det är den tredje sak som jag här vill peka på. I fjolårets proposition om ändring av grundlagen sades att justitieministern hade för avsikt att förelägga årets riksdag ett förslag om sänkning av myndighetsåldern till 19 år. Jag hoppas att så kommer att ske; då får vi samstämmighet på detta område.

Sedan fattade jag herr Lundberg så, att han värdade till justitieministern om att denne skulle gå ett steg längre. Men det betyder i så fall att herr Lundberg accepterar min ståndpunkt, att vi så långt som möjligt bör låta myndighetsålder och rösträttsålder sammanfalla. Men låt oss då först besluta om det ena innan vi tar upp det andra.

När det gäller förhållandet mellan myndighetsålder och rösträttsålder vill jag i anslutning till herr Ohlins anförande påpeka, att det självfallet finns möjlighet att åstadkomma en lösning. Jag anser inte alls att man här har att göra med något olösligt problem. Även jag har haft vissa funderingar över hur denna fråga skall kunna lösas. Något förslag härom har dock inte förelagts riksdagen, och jag tycker inte att jag i dagens läge från kammarens talarstol skall utveckla några tankegångar i denna riktning.

Siktet är väl emellertid inställt på att skapa möjligheter att lösa problemet, och detta leder mig över till mitt fjärde påpekande. Herr Ohlin ville gradera de olika partiernas intresse för detta spörsmål. Det hör ju till det vanliga sättet att argumentera i riksdagsarbetet att man betraktar sitt eget intresse som starkt och andras som inte fullt lika starkt eller till och med som lamt, för att använda herr Ohlins eget

Sänkning av rösträttsåldern

ordval i detta fall. Herr Ohlin framställde mittenpartierna som de stora pådrivarna i dessa frågor. Jag kan inte godta denna historieskrivning. Jag har för min del varit intresserad av en sänkning av rösträttsåldern, men jag vill också skapa de legala förutsättningarna för en sådan sänkning, och det kan ske via det arbete som grundlagberedningen nu bedriver. I vilken utsträckning det finns möjlighet att få fram en proposition till 1970 års riksdag vågar jag inte yttra mig om. Sakläget är emellertid det, att det inte är nödvändigt för riksdagen att fatta beslut i år för att få till stånd en grundlagsreform, som kan träda i kraft vid 1973 års val.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är ganska naturligt att herr Ohlin sällan får nöjet att instämma med mig. Det skulle ju vara orimligt om jag finge vidkännas en sådan belastning.

Jag vill till herr Johansson i Trollhättan säga att jag klart och tydligt i denna kammare har deklarerat att jag anser att både rösträttsåldern och myndighetsåldern skall sänkas till 18 år. Den enda skillnaden i förhållande till vad som föreslås i propositionen om myndighetsåldern skulle vara att åldern 19 år ändras till 18 år. Under denna förutsättning skulle detta genom sina följdverkningar ganska omfattande förslag kunna genomföras.

Jag vill i detta sammanhang också beträffande ungdomens situation i dag framhålla, att det som sker både i vårt land och i andra länder visar att det finns en vilja hos ungdomen att få vara med om att påverka utvecklingen, och jag tror att det är farligt att icke ta hänsyn till detta.

Det är ju två olika riksdagar som skall besluta i detta ärende, och 1968 års riksdag hade en annan sammansättning än årets, vilkens sammansättning är ett uttryck för folkviljan vid det se-

naste valet. I samband med detta val gavs ett ökat förtroende åt ungdomen, och det är rimligt att detta förhållande också kan få inverka på kammarens inställning i dag till en sänkt rösträttsålder. Jag tycker därför verkligen att herr Johansson i Trollhättan borde kunna acceptera min och reservanternas ståndpunkt. Jag har också en känsla av att herr Johansson liksom vi som stöder reservationen ytterst också siktar fram mot en rösträttsålder av 18 år men att han vill följa den uppgjorda tågordningen. Mot bakgrunden av vad vi anfört är det emellertid angeläget att man försöker rucka på denna. Det borde inte vara omöjligt.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Johansson i Trollhättan säger att riksdagen har beslutat etc. Det är ju i och för sig riktigt, men det blir tydligare om han säger att riksdagsmajoriteten beslöt... Beslutet kan ju inte innebära någon som helst bindning av minoriteten. Om flertalet har fattat ett mindre lyckligt beslut har man för övrigt nu möjlighet att rätta till det. Man får inte driva konsekvensmakeriet därhän, att man säger att det måste gå lång tid innan man intar en annan ståndpunkt, även om man övertygats om att en sådan är sakligt motiverad. Det finns inga formella hinder för att besluta enligt reservationens förslag. Jag är glad över att herr Johansson gav stöd åt den uppfattningen, att man med god vilja borde kunna lösa frågan om relationen mellan myndighetsålder och rösträttsålder.

Men, herr talman, jag skall nu inte skärpa motsättningarna beträffande intresset för en reform på detta område. Jag tycker att jag uttryckte mig med en viss försiktighet. Jag vill också gärna, herr talman, betyga att jag tror att herr Johansson i Trollhättan och många andra socialdemokrater — inte minst yngre — har ett genuint intresse för reformarbete på författningsområdet.

Sänkning av rösträttsåldern

Men jag önskar att detta intresse i detta fall hade demonstrerats med litet mera energi. En sådan blygsam önskan kan jag väl tillåtas hysa utan att bli beskyldd för att vilja göra partipolitik av en fråga som jag hoppas skall gå mot en snabb lösning, även om man inte når det i dag. Men det blir en snabbare lösning i samma mån som flera riksdagsledamöter i dag röster på reservationen, vilket jag hoppas skall ske oberoende av partilinjer.

Herr BOO (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Johansson i Trollhättan gjorde en reträtt i sitt anförande beträffande frågan om sänkning av rösträttsåldern. Jag vill i det sammanhanget bara erinra om — vilket också herr Ohlin gjorde — att det fanns en reservation vid det tillfället. Det är ju också riktigt — som herr Lundberg säger — att sedan dess har nyval till riksdagen ägt rum, och inte minst denna kammare har förändrats i hög grad sedan förra året. Detta kan också betyda en förändrad inställning i den här frågan.

Vidare innebär den nya författningen med val vart tredje år att även enligt det nya förslaget till rösträttsålder kommer det att finnas en del årskullar som inte får chansen att utöva sin rösträtt förrän vid 22 års ålder.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s) kort genmäle:

Herr talman! När jag vid en diskussion med herr Lundberg tog upp förhållandet mellan myndighetsålder och rösträttsålder var detta ingalunda för att jag betvivlade herr Lundbergs uppfattning att rösträttsåldern bör sänkas. Men jag har intrycket att en del ärade kammarledamöter inte accepterar den sammanbindning mellan rösträtts- och myndighetsålder som enligt vad jag kan förstå herr Lundberg är överens med mig om att man skall ha. Sedan är det självklart att riksdagen formellt inte på

något sätt är bunden vid sitt ställningstagande i fjol. När jag talar om riksdagens beslut kunde jag naturligtvis lika gärna ha talat om riksdagsmajoritetens. Men herr Ohlin är lika medveten som jag om att riksdagens beslut — när delade meningar förekommer — alltid är det beslut som fattas av majoriteten.

Sedan tog herr Boo upp en fråga som har intresserat mig och där jag har ett intryck av att jag är ganska överens med herr Boos partivän, herr Wahlund. Det gäller strävan att komma bort från ett system med fixa gränser för att i stället kunna uppnå rösträtt så snart som möjligt efter den tidpunkt man uppnått en viss ålder, exempelvis 19 eller 18 år, och därigenom undgå den långa tid som nu kan förflyta för vissa åldersgrupper innan de får rösta. Det bör man kunna åstadkomma genom användandet av modern datateknik o. s. v. Den saken kan man alltså lösa på teknisk väg, även om vi i dag inte är beredda att presentera en sådan lösning för kammaren.

Vad som för mig här är det centrala är, om man i år skall göra ett uttalande alldeles oberoende av inställningen till myndighetsåldern. Den saken får kammaren möjlighet att pröva vid ett senare tillfälle i år. Ett ställningstagande i dag föregriper ju en sådan möjlighet.

Sedan tyckte herr Ohlin att man ändå borde demonstrera sitt intresse. Vad skulle den demonstrationen avse? Jo, att man vill sänka rösträttsåldern ytterligare ett år — större är inte skillnaden. Man kan i debatten — inte från herr Ohlin men väl från andra håll — ibland få det intrycket att här föreligger en vid spännvidd mellan ståndpunkterna; å ena sidan har vi dem som inte önskar den minsta sänkning av rösträttsåldern och å andra sidan dem som går mycket långt. I själva verket rör det sig här om ett år. Frågan gäller, om vi i dag utan att avvakta utredningen från grundlagberedningen skall göra ett sådant uttalande eller om vi skall avvakta den ut-

redning som pågår inom grundlagberedningen och sedan ta ställning.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag noterar med tillfredsställelse att herr Johansson i Trollhättan liksom jag anser att det skall vara en sammanbindning mellan röst-rättsåldern och myndighetsåldern. Det vore ju orimligt att ge ungdomen röst-rätt och samtidigt ha den under förmyndare. Det är en situation som ur min synpunkt är absolut otänkbar.

Herr Johansson i Trollhättan säger att skillnaden bara gäller ett år. Jag vill framhålla att vi i de fall det gällt medborgerliga rättigheter aldrig tycks våga ta mer än ett tredjedels steg i taget. När vi nu har kunnat genomföra en utbildningsreform och har en ungdom som visat sig kunna ta ett ansvar som är vida större än det vi själva på grund av olika omständigheter på vår tid kunde ta, vore det väl rimligt om herr Johansson nu kunde gå med på att ta ytterligare ett halvt steg genom att ta ett år till. Jag är emellertid angelägen att säga att myndighetsåldern och röst-rättsåldern inte bör skiljas åt.

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Den kommunistiska gruppen har vid flera riksdagar krävt en sänkning till 18 år av både rösträttsåldern och myndighetsåldern. Vi tycker att det bör vara en gemensam åldersgräns för dessa bägge funktioner. Tidigare har skillnaden i uppfattning varit större. Den har sträckt sig från 21 år till 18 år. Genom olika beslut av riksdagen har skillnaden reducerats och blivit den ettårsskillnad som nu debatteras.

Mot bakgrund av de krav vi har ställt tidigare är det helt naturligt att vi i dag stöder reservationen. Jag skall inte upp-repa alla de argument som kan anföras för en sådan ståndpunkt, allra helst som

den långa raden av repliker fört mig långt ned på talarlistan. Här gäller det naturligtvis en bedömning, och vi anser att det finns mycket starka skäl för 18-årsgränsen. Utöver vad som redan anförts skulle jag vilja framhålla följande.

Från 18 års ålder räknas de unga enligt arbetslagstiftningen som vuxna, bl. a. då det gäller övertidsarbete och hälsovådligt arbete. Inkallelse till värnplikt sker vid fyllda 18 år. Vid 18 års ålder inträder likaså full straffmyndighet, och efter 18 år kan alla former av straff utdömas för lagöverträdelser. För anställning i vissa offentliga befattningar fordras att den sökande skall ha fyllt 18 år. Detsamma gäller som bekant för utfärdande av körkort för bil. 18-årsgränsen är alltså redan accepterad på en rad områden av vår lagstiftning.

Jag kan inte se något som helst skäl för att den inte skulle accepteras också när det gäller utövande av rösträtt och inträdande av myndighetsålder.

De bägge argument som här anförts av utskottets talesman är enligt min mening icke tillräckligt vägande. Frågan om myndighetsålderns anpassning till rösträttsåldern är en komplikation, men den måste gå att lösa. Om riksdagen nu försummar att säga sitt ord, får vi en motsatt argumentation när myndighetsåldern sedan skall diskuteras: »vi har ju rösträtt vid 19 år nu, och därför kan vi inte sänka myndighetsåldern till 18 år.» I varje fall kan man frukta en sådan debatt.

Argumentet att grundlagsändring nyligen har antagits är enligt min uppfattning inte heller avgörande. Det har redan påpekats att vi har en ny riksdag. Det har sagts i den offentliga debatten — jag tror att det också kommer fram i statistiken — att denna riksdag är rätt betydligt föryngrad jämförd med den som i fjol fattade det avgörande beslutet i denna fråga. Därför tycker man att det kan vara naturligt att denna yngre riksdag starkare hävdar kravet på snabba åtgärder i sammanhanget.

Det avgörande skälet är dock att det finns risk för att det kan dröja mycket länge innan en sänkning av röst-rättsåldern ned till 18 år blir effektiv, om icke ett beslut träffas nu. Jag anser inte att man skall kalla det en demonstration, men jag tror att det är utomordentligt viktigt att riksdagen gör en opinionsyttring för snabbaste möjliga sänkning av rösträttsåldern till 18 år. Därför vill jag, herr talman, yrka bifall till reservationen.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Boo begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av fru Segerstedt Wiberg m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 104 ja och 81 nej, varjämte 18 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 7

Minsta antalet mandat i valkrets

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 6, i anledning av motioner om minsta antalet mandat i valkrets.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr FRANZÉN i Träkumla (cp):

Herr talman! I konstitutionsutskottets utlåtande nr 6 behandlas motionerna I:421 och II:475, vari hemställs att riksdagen beslutar ändra vallagens 30 § mom. 2 så, att ingen valkrets tilldelas mindre än tre fasta valkretsmandat, samt att konstitutionsutskottet måtte utarbeta förslag till erforderlig författningstext.

När man läser utskottets utlåtande får man den uppfattningen, att utskottets ledamöter inte har utbytt många tankar om vad motionerna innebar. Jag föreställer mig att ingen i denna kammar är oviss om vilken valkrets motionärerna har åsyftat — Gotlands läns valkrets. Utskottet hänvisar till ett uttalande av departementschefen att fyllnadsregler skulle vara främmande för systemets principer och kunna få störande verkningar.

Skulle då en ändring med innebörden att det blir minst tre mandat i valkretsarna rubba principerna så väsentligt? Är det millimeterrättvisa som författningsutredningen gått in för, eller är det något annat skäl som ligger bakom ställningstagandet? Med det nu gällande systemet har Gotlands valkrets fem mandat i Sveriges riksdag. Millimeterrättvisan innebär att mandaten kan skäras ned till två. Enligt den princip som utskottet hänvisar till finns det inte underlag för tre mandat i Gotlands valkrets. Riksdagen har nu 384 ledamöter. Antalet skall skäras ned till 350 när vi får en kammar. Av de 34 som försvinner tas tre från Gotlands valkrets. Kan det verkligen vara förenligt med principerna om millimeterrättvisa?

Minsta antalet mandat i valkrets

Både i debatten den 12 februari och i debatten i dag i föregående ärende har representanter för grundlagberedningen framhållit, att man kanske ändå bör se över inte bara denna fråga utan även frågan om rösträttsåldern. I debatten den 12 februari sade en av ledamöterna i grundlagberedningen, att om man bara lugnar sig, så får man se hur man bör förfara. Den gången gällde det fyraprocentsregeln. Vi får hoppas att grundlagberedningen i sitt arbete under den närmaste framtiden kommer att tänka på denna orättvisa som drabbar Gotlands valkrets.

Herr NILSSON i Östersund (s):

Herr talman! Det nya valsysteem som riksdagen har antagit innebär, att en enkammarriksdag med 350 mandat skall väljas första gången 1970. Av de 350 mandaten utgör 310 fasta valkretsmandat, som fördelas efter antalet röstberättigade inom valkretsen. De återstående 40 utjämningsmandaten fördelas sedan efter storleken av det röstöverskott som finns i de olika valkretsarna.

Med den nya fördelningsmetoden har man velat skapa en rättvisare fördelning, så att varje röst i princip väger lika tungt. Enligt förut gällande system hade vi en s.k. fyllnadsregel, som garanterade bl. a. Gotland tre mandat i andra kammaren samt Jämtlands och Blekinge läns valkretsar minst fem mandat i andra kammaren. Inom grundlagberedningen var man enig om att denna fyllnadsregel inte passade in i det nya valsysteem, och därför föreslog man att den skulle slopas; man ansåg att den stred mot principerna i detta valsysteem.

Konstitutionsutskottet och riksdagen hade samma uppfattning i fjol, när en motion med motsvarande krav behandlades. Motionärerna har återkommit i år, och jag kan försäkra herr Franzén i Träkumla att vi inom konstitutionsutskottet inte på något sätt nonchalerat denna motion. Vi har tvärtom ägnat

den en mycket ingående diskussion i år liksom i fjol, men utskottet har varit helt enigt om att avstyrka motionen.

Herr talman! Med denna kortfattade motivering ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LARSSON i Luttra (cp):

Herr talman! I sakfrågan har jag samma uppfattning som motionärerna, och denna uppfattning gav jag uttryck för i en reservation till författningsförslaget vid 1968 års riksdag. Men efter riksdagens beslut för någon vecka sedan om den nya grundlagen har det icke varit möjligt att i utskottet inta en annan ståndpunkt än den utskottet nu intagit.

Herr talman! Jag ber alltså att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr FRANZEN i Träkumla (cp):

Herr talman! Jag förstår av utskottets talesmän, herr Nilsson i Östersund och herr Larsson i Luttra, att det är av principiella skäl man avstyrkt motionen. Men kan de principiella skälen vara så starka att ett utskott kan vara enigt om ett så pass orättvist beslut som det här är fråga om? Herr Nilsson i Östersund talade om att varje röst skall väga lika tungt. Jag vill då be herr Nilsson att tänka på fyraprocentsregeln. En opinion i detta land måste vinna 170 000 röster för att få någon utdelning i form av mandat, men får man t. ex. 180 000 röster kan man få 12—15 mandat. Är det att låta varje röst väga lika tungt? Det är ingen stark motivering, herr Nilsson, och den brister oerhört även när det gäller frågan om nedskärningen av Gotlands representation.

Herr NILSSON i Östersund (s):

Herr talman! När det gäller fyraprocentsregeln vill jag säga att vi ju var överens om att den skulle införas i valsysteem för att skapa en spärr mot alltför små partier och för att på det sättet undvika en partisplittring. Men

Undersökningar rörande fingerade val enligt majoritetsvalmetod

det är ju inte den regeln motionen gäller, och därför kommenterade jag inte den i mitt första anförande, utan jag höll mig till de krav som framställdes i den motion som undertecknats av herr Franzén m. fl.

Herr FRANZÉN i Träkumla (cp):

Herr talman! Jag tog bara upp fyra-procentsregeln för att visa hur orimligt det är att tala om rättvisa och om att varje röst skall väga lika. Gotland får nu mindre än 50 procent av den representation som Gotland tidigare har haft, och det är det vi vänder oss mot och vill ha ändrat. Vi skall väl återkomma i denna fråga så länge det finns en möjlighet att åstadkomma en ändring, men jag ställer inget yrkande i dag, herr talman.

Herr NILSSON i Östersund (s):

Herr talman! Jag vill bara säga ytterligare ett par ord för att undvika missförstånd.

Det är väl ingen som vill påstå att vi har skapat någon millimeterrättvisa genom det nya valsystemet. Vad vi däremot har åstadkommit är en större rättvisa i det nya valsystemet än i det gamla.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 8

Undersökningar rörande fingerade val enligt majoritetsvalmetod

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 7, i anledning av motion angående undersökningar rörande fingerade val enligt majoritetsvalmetod.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr SVENSSON i Eskilstuna (s):

Herr talman! I motsats till herr

Wachtmeister som kom i samvettskonflikt inför det definitiva grundlagsbeslutet hade jag ingen svårighet att acceptera det beslut som hade fattats den första gången innan jag kom in i denna kammare. Jag föredrar vad jag skulle vilja kalla en negativ fred på författningsområdet framför ett öppet krig mellan de politiska partierna med ett småfuttigt gräl om de demokratiska spelreglerna.

Det är glädjande att man har kunnat samlas kring en gemensam nämnare i de här frågorna. Jag kan acceptera kompromissen utan entusiasm men med respekt för partiernas vilja — inte minst herrar Ohlins och Erlanders insatser kan därvid nämnas — att hitta en utväg ur den återvändsgränd som man såg ut att hamna i.

Jag har inte heller någon anledning att polemisera mot den behandling som jag har fått såsom ensam motionär, då jag ju begärt undersökningar rörande fingerade val enligt majoritetsvalmetod. Utskottets uttalande här, att det inte vill ta ställning till frågan om vilka förutsättningar man skall uppställa i fråga om mandatantal, valkretsindelning o. d. som bör läggas till grund för undersökningarna, har jag ingenting att invända mot. Kungl. Maj:t kan säkert i dessa avseenden lämna lämpliga direktiv, och de Sandlerska utredningarna ger ju här lämpliga undersökningsmodeller.

Jag skall givetvis inte heller ta upp någon debatt för eller emot majoritetsval, men jag vill ta mig friheten att motivera min personliga åsikt, att material av detta slag behövs för att ge underlag för en fortlöpande praktisk politisk debatt rörande valsättet i framtiden.

Debatten om det framtida valsättet samt parti- och regeringssystemet kommer inte att avstanna därför att överenskommelse har träffats och beslut har fattats om en författningsreform i vilken majoritetsval inte ingår — det har ju visat sig både under den debatt som

Undersökningar rörande fingerade val enligt majoritetsvalmetod

fördes under förra årets valrörelse och under den debatt som pågått och pågår i anslutning till beslutet om författningsreformen. Min uppfattning är att frågan om ett tvåpartisystem och en skärpt uppdelning efter engelskt mönster i regering och opposition är ett troligare framtidsperspektiv än en aktualisering av det författningsspolitiska ideal som många ledande borgerliga politiker har svärmat för under efterkrigsperioden, nämligen samlingsregeringstanken.

Ser man på den politiska utvecklingen i Sverige just nu möter man visserligen en delvis motsägande bild — där finns ju en ökad splittring inom de borgerliga partierna själva — men samtidigt finns det en allt starkare opinion inom deras väljarkårer för ett ökat gemensamt uppträdande mot huvudfienden, socialdemokratin. Jag skall försöka belysa min uppfattning genom att analysera de borgerliga partiernas inställning till samarbetsfrågorna, och jag skall då utgå från vart och ett av dem.

Om jag då först ser till *centerpartiet-bondeförbundet*, kan jag konstatera att detta under perioden sedan det demokratiska genombrottet medvetet sökt skapa sig en nyckelroll i svensk politik, och denna ställning har man vunnit genom att lämna frågan öppen om samarbete med å ena sidan socialdemokratin och med å andra sidan övriga borgerliga partier. I dagens läge är det tydligt att centerpartiets ledare inte har samma möjligheter att hålla dörrarna öppna åt båda hållen. Det finns hos honom som oppositionsledare en ambition att visa, att hans linje att företräda särståndpunkter i förhållande till övriga borgerliga partier främst är taktiskt betingad och i själva verket leder den snabbaste vägen till det gemensamma målet: att beröva socialdemokratin makten. Min slutsats blir att centern i framtiden inte behöver bli samma stöttesten för en utveckling mot ett tvåpartisystem som tidigare. Herr Hedlunds förord

i televisionen för majoritetsval ser jag, trots professor Wahlunds protester här i kammaren, som ett förebud, låt vara för tidigt tillkännagivet, om en begynnande omorientering hos centeropinionen i valsätsfrågan och till tvåpartisystemet, om ingenting annat hjälper för att genomföra ett regimskifte.

Om man sedan ser till *folkpartiet*, så är opinionen i samarbetsfrågorna mera entydig än i centerpartiet. Under hela efterkrigsperioden har folkpartiets ledning satsat på den borgerliga blocktanken och undvikit att i viktiga sakfrågor binda sig för samarbete med socialdemokratin gentemot övriga borgerliga partier. Under senaste tiden har en minoritet inom folkpartiet i några inlägg i pressdebatten hävdat att partiet strängt borde hålla sig till sakfrågorna och, i den mån stöd inte vore att påräkna från övriga borgerliga partier, visa samarbetsvilja även i förhållande till socialdemokratin.

Min bedömning påverkas emellertid inte av dessa enstaka röster. Folkpartiledningen vill inte kasta loss från det borgerliga samarbetet; regimskiftet framstår som viktigare som politiskt mål än en oberoende radikal sakpolitik. Det dilemma man upplever inom folkpartiet är rädslan att malas sönder inom ramen för ett borgerligt block. Detta förklarar den förbryllande inställningen att man på en gång verkar för ett regimskifte och för den för detta skiftes genomförande ineffektiva proportionalismen och flerpartisystemet.

Högerpartiet har konsekvent verkat för borgerligt samarbete, och detta har också påverkat partiets inställning i valsätsfrågorna. Det finns en betydelsefull grupp inom högern, som anser att en övergång till majoritetsval i enmansvalkretsar vore ett effektivt medel att åstadkomma den samverkan och i slutskedet den sammanslagning av de borgerliga partierna som eftersträvas från detta partis sida.

På *socialdemokratiskt* håll har vi inte

Undersökningar rörande fingerade val enligt majoritetsvalmetod

haft någon anledning att lägga oss i den borgerliga splittringsdebatten på annat sätt än att vi har efterlyst ett klarare redovisat regeringsalternativ från den borgerliga oppositionens sida, då denna som i senaste valrörelsen öppet har gått in för ett regimskifte och pretentiöst gjort anspråk på att representera en skuggregering efter engelskt mönster.

Personligen tror jag att vi under 1970-talet går mot en period där förut-sättningarna för införande av ett två-partisystem förbättras. Detta samman-hänger inte bara med vådorna för de-mokratins slagkraft av den borgerliga splittringen utan även med de politiska frågor som kommer att aktualiseras. Socialdemokratin har redan signalerat att den kommer att placera frågorna om en utbyggnad av den ekonomiska demokratin i centrum för det politiska intresset i samband med att den nya trygghets-politiken förverkligas. Detta kommer att betyda att samhällets positioner måste flyttas fram ytterligare på det ekono-miska livets område. Därmed skärpes de principiella skiljelinjerna mellan socialdemokrati och borgerlighet. Det är då naturligt att det blir en polarisering av den politiska debatten till i huvud-sak två alternativ för lösningen av vik-tiga samhällsfrågor. Inom ramen för ett system med majoritetsval i enmansval-kretsar och ett framväxande tvåparti-system kan ju motstridiga uppfattning-ar klarare redovisas inför folket än som blir fallet i ett på proportionellt val uppbyggt flerpartisystem.

Detta var några personliga reflexio-ner som jag ingalunda begär att konsti-tutionsutskottet skall instämna i. Jag tror, det skall jag gärna medge, att de inte berör den allra närmaste politiska framtiden. Jag har själv sagt i min mo-tion, att införande av majoritetsval i den meningen i dag saknar politisk ak-tualitet. Men vad jag har sagt har ändå visat, hur angeläget det är, att debatten tillförs material som kan läggas till grund för en praktisk politisk bedöm-

ning av frågekomplexet — valsätt, par-tisystem och regeringsammansättning — och genom konstitutionsutskottets tillstyrkande av min motion och, som jag hoppas, riksdagens positiva beslut ges ju ett sådant underlag för den fort-satta debatten.

Herr talman! Att riksdagen begär denna statistik rörande majoritetsval på bordet upplevs som något av en uppmuntran för den som länge i Ric-kard Sänders, Gustav Möllers och Ric-kard Lindströms efterföljd kämpat inom opinionen i underläge och väl gör det fortfarande, fast nu i parlamentet, mot den i vårt land så efterhängsna propor-tionella sjukan!

Herr WAHLUND (cp):

Herr talman! Herr Svensson i Eskils-tuna är ju ny i vår krets och det är inte att begära att han skall vara insatt i de vanor vi har i denna kammare. Till de vanorna hör ju att det för en motionär måste finnas alldeles bestämda skäl för att han skall gå upp och tala för en motion som enhälligt tillstyrkts av ett utskott. Till de vanorna hör ju också att man skall tala om motionen och inte om något annat. Vad herr Svens-son i Eskilstuna sade kan i och för sig vara mycket intressant, men det hör-de ju hemma snarast i den remissdebatt som vi hade för inte så länge sedan.

Jag skall hålla mig till motionen, där-för att jag föreställer mig att vad herr Svensson i Eskilstuna sade inte kom-mer att ge upphov till en debatt, där de olika politiska partierna kalfatrar varandras uppförande under den senas-te generationen.

Jag kan hålla med herr Svensson i Eskilstuna i hans uttalande om herrar Ohlin och Erlander och om den respekt som han visar dessa båda herrar för deras insatser för det nya valsystemet. Jag kanske gör det med det lilla till-lägget att en del andra också var med i det sammanhanget.

Jag har i och för sig inget emot den

Undersökningar rörande fingerade val enligt majoritetsvalmetod

motion som här föreligger. Där deklarerar det ju att frågan om majoritetsval för närvarande saknar politisk aktualitet. I motionen framhålles emellertid att vi skall friska upp de hithörande undersökningar som på sin tid gjordes av författningsutredningen. Ja visst kan man göra det. Om jag inte alldeles missminner mig var det jag som initierade dessa undersökningar i författningsutredningen — i varje fall medverkade jag till att de kom till stånd. Jag har naturligtvis ingenting emot att det nu sammanställs siffror också från 1964 och 1968 års val.

Väl har detta motionskrav inte någon större betydelse i och för sig, ty jag vågar stå här i talarstolen och säga att de resultat som vi får fram genom de föreslagna kompletteringarna exakt kommer att överensstämma med dem som framkom i författningsutredningen.

Men à la bonne heure, kompletteras författningsutredningens undersökningar med resultaten i de senaste två valen, det kan alltid ha ett visst pedagogiskt intresse. Jag motsätter mig alltså inte den föreliggande motionen, även om jag kanske tycker att den är en smula onödig. I varje fall kan den inte utgöra någon grund för de mycket vittsvävande utblickar som herr Svensson i Eskilstuna gjorde sig skyldig till. Jag tror, herr talman, att jag låter det stanna vid detta, och yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Jag vill på en enda punkt ta herr Svensson i Eskilstuna i försvar. Med stort intresse lyssnade jag på hans med energi framförda jungfrutal. Må vara att synpunkterna kunde ha framförts vid ett annat tillfälle. Och jag tycker visserligen att herr Svensson hade fel på i stort sett varje punkt. Men det hindrar inte att jag är intresserad av de frågor han diskuterade.

Får jag ta upp två av de synpunkter som herr Svensson anförde. Han sade

om folkpartiet att han inte kunde förstå partiets handlande i ett väsentligt avseende. Folkpartiet har hela tiden arbetat för ett regeringsskifte men samtidigt skulle, enligt herr Svenssons mening, folkpartiet slå vakt om ett proportionellt valsätt som förhindrar ett sådant. Det ansåg herr Svensson vara egendomligt.

Häri ligger två missuppfattningar. Den första är att ett proportionellt valsätt skulle förhindra eller försvåra ett regeringsskifte. I tre val under de senaste tolv åren skulle med det valsätt vi kommer att ha 1970 ha fått en icke-socialistisk majoritet i riksdagen och troligen en ny regering, nämligen i 1956, 1958 och 1966 års val. Det här är inte en värderingsfråga utan ett faktum. I tre val de senaste tolv åren skulle det proportionella valsättet alltså ha lett till en ny riksdagsmajoritet. Herr Svensson har således fel när han säger att det proportionella valsättet hindrar ett regeringsskifte.

Mer orolig blir jag när han säger att det är egendomligt att man skulle kunna slå vakt om ett rättvist valsätt om detta möjligen skulle försvåra några av ens andra ambitioner. Det kan ju faktiskt vara så att man har en principiell uppfattning om vad ett valsätt är till för: att på ett rättvist sätt försöka överföra människors röstande till mandat i riksdagen. Även om man själv missgynnas av det kan man slå vakt om det rättvisa valsättet. Jag tror att man, om man granskar folkpartiets insatser i författningsfrågan, kommer till resultatet att vi hela tiden har betraktat valsättet som ett uttryck för principer och inte som ett redskap för maktpolitiska ambitioner.

Då är vi genast inne på majoritetsval. Visserligen sade herr Svensson i Eskilstuna att han inte ville dra upp en debatt om majoritetsval. Men hela hans anförande dominerades ju av den tanken att vi med hjälp av majoritetsval skall driva fram ett tvåpartisystem.

Undersökningar rörande fingerade val enligt majoritetsvalmetod

Han talade i ganska föraktfulla ordalag om »den proportionella sjukan». Då kommer inte herr Svensson i Eskilstuna ifrån att på något sätt kommentera de åtminstone fyra helt avgörande nackdelar som ett majoritetsvals system av engelsk modell har.

Den första är den i regel våldsamma överrepresentationen för det största partiet — belyst i en hel rad val i Storbritannien och Förenta staterna.

Den andra nackdelen uppkommer när det är en ganska jämn situation mellan två stora partier. Då blir det en sinkadus vilket av dem som får majoritet i parlamentet och därmed kommer i regeringsställning. Se på exemplet från 1951 års engelska parlamentsval! Labour fick fler röster än de konservativa men färre mandat. Churchill bildade regering trots att han hade färre röster än labourpartiet. Jag tycker sådant är ledsamt och orättvist, och jag vill inte vara med om att införa ett sådant valsätt.

Den tredje nackdelen är att i vissa valkretsar kommer ett parti alltid att ha en säker majoritet. Det politiska intresset i de valkretsarna minskar mycket påtagligt, ty det lönar sig knappast för det andra partiet att arbeta särskilt hårt. Det finns en rad sådana exempel både i England och i Förenta staterna, och vi skulle få uppleva det samma här i Sverige, om vi införde det systemet.

Den fjärde nackdelen känner herr Olle Svensson väl till. Det är detta »fiffel» med valkretsgränserna som kan avgöra vilket parti som får ett visst mandat i en viss del av landet. Antag att man skall avgöra om gränsen skall gå utmed floden, järnvägen eller landsvägen! Ingen lösning är i och för sig logiskt bjudande. Men med hjälp av valkretsgränsändringar kan man skapa en egen majoritet i en av valkretsarna.

Jag tror inte att herr Svensson i Eskilstuna efter sitt anförande här kan underlåta att på något sätt kommentera

de fyra avgörande orättvisorna i majoritetsvalen. Jag har i och för sig ingenting emot att en undersökning göres som utskottet vill. I likhet med herr Wahlund tror jag att den kan vara av ett »visst pedagogiskt intresse». Framför allt har jag den uppfattningen att ju mera kunskap man har om valsystemens verkningar, desto färre anhängare av majoritetsval får vi.

Herr SVENSSON i Eskilstuna (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber att få tacka herr Wahlund för att han undervisade mig om kammarens etikettregler — på ett litet mästrande sätt. Jag underströk emellertid att jag avstod från att uppträda i remissdebatten och att jag därför kanske kunde få lov att vara något utförligare i ett ämne som har intresserat mig mycket i min offentliga gärning i andra sammanhang.

Herr Wahlund betraktar inte majoritetsval som möjlig politik. Det tror jag möjligen kunde gälla för 1950- och 1960-talen, då herr Wahlund verkade, men jag tror inte att det kommer att gälla under 1970-talet. Då är jag säker på att vi får en mera ingående debatt om dessa frågor. Herr Wahlund har gjort stora insatser i debatten om författningsfrågorna. Jag vill gärna här nämna hans namn vid sidan om herr Ohlin och herr Erlander, som jag tidigare nämnde. Men herr Wahlund har också liksom jag fått kämpa i underläge. Detta gällde frågan om tvåkammerssystemet, där han inte lyckades nå framgångar. Den kampen tyckte jag att herr Wahlund kämpade tappert; jag själv kommer att fortsätta att kämpa för majoritetsval och tror att jag där kommer att ha bättre framgång.

Sedan tog herr Ahlmark upp frågan om folkpartiets inställning och sade att jag fört det resonemanget att man inte med ett proportionellt vals system kan åstadkomma ett regimskifte. Ja, är det inte just det ni har upplevat efter det

Undersökningar rörande fingerade val enligt majoritetsvalmetod

demokratiska genombrottet, herr Ahlmark? Fram till år 1938 hade ni majoritet i andra kammaren, men det har inte bildats en enda borgerlig koalitionsregering — om jag inte räknar med den som tillkom i slutet på 1920-talet mellan frisinnade och liberaler.

Ni har totalt misslyckats med att samverka i regeringsställning, och det sammanhänger med det proportionella valsyste­met och med det flerpartisystem, som följer härmed och som leder till inbördes konkurrensförhållanden mellan de borgerliga partierna. Detta har lett till att ni inte kunnat nå fram till en samverkan trots att ni stått varandra så nära i många frågor.

Jag hinner inte gå in på debatten om majoritetsval men dess förtjänster är — vilket herr Ahlmark och jag upplevde i London 1964 — bl. a. att ett skuggregeringstänkande skapas hos oppositionen liksom en vilja att redovisa klara alternativ och att föra en debatt om de politiska frågorna på ett mera klar­görande sätt än i det system som vi haft i vårt land.

Herr WAHLUND (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte gå in på de allmänna politiska betraktelser, som vi nysst fått höra från herr Svensson i Eskilstuna, annat än genom att säga att han inte skall dra för stora växlar på en tänkt motsättning mellan herr Hedlund och mig. Gör han det, kommer han att bli misräknad — det kan jag försäkra honom.

Han sade i slutet av sitt senaste anförande en del om majoritetsvalsyste­met och pekade bl. a. på de engelska förhållandena med den växling vid makten som där förekommer. Även herr Ahlmark har varit inne på det engelska systemet. Jag skall för herr Svensson i Eskilstuna påpeka att det finns en be­stämd skillnad mellan England och Sverige då det gäller frågan om majori­tesval eller proportionellt val, nämligen att i Sverige har valmansåkrens

politiska sammansättning på ett helt annat sätt än i England (och för övrigt även i många andra stater) samband med framför allt yrkesstruktur och även med ekonomisk struktur över huvud taget. Det har varit så och är så fortfarande, att exempelvis en stor del av bönderna, i regel småbrukarna, röstar med centerpartiet, medan en mycket stor del av industriarbetarna röstar med socialdemokraterna; att låglöne­grupperna röstar med centern och hög­lönegrupperna med högern etc. Jag skulle kunna fortsätta exemplifiering­en. Det finns naturligtvis undantag — vi har t. ex. inom centerpartiet, såsom vi menar ganska kraftigt, brutit in i in­dustriarbetarnas led.

Denna bundenhet speglar sig i den geografiska fördelningen av rösterna, och ett valsyste­met med enmansvalkretsar skulle i vårt land mer än på något annat håll i stora delar av landet komma att medföra att endast ett parti blev representerat. Jag nämnde senast för 14 dagar sedan när vi diskuterade detta spörsmål, att det under sådana för­hållanden i praktiskt taget hela Norrland komme att bli socialdemokratisk representation medan det söderut komme att bli borgerlig representation. Det är det som gör att jag tror att man i vårt land kommer att välja den förnuffiga vägen och bibehålla ett proportio­nellt valsyste­met.

Herr talman! Jag har ingen anledning att ändra mitt yrkande. Jag ber alltså att få yrka bifall till utskottets hem­ställan.

Herr AHLMARK (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Svensson i Eskilstuna hade bara två invändningar mot mitt resonemang. Såvitt jag kan förstå är båda helt missvisande.

Jag visade att tre val under de senaste 12 åren — 1956, 1958 och 1966 — skulle ha lett till en ny majoritet i riksdagen och en ny regering, om vi då haft

Undersökningar rörande fingerade val enligt majoritetsvalmetod

det valsätt som kommer att tillämpas vid 1970 års val. Herr Svensson förnekar inte detta med ett ord. Han talar i stället om det tvåkammersystem och det valsätt vi haft under de senaste 12 åren och som verkligen inte varit proportionellt alla gånger utan tvärtom gett det största partiet en kraftig överrepresentation. Min första fråga är: Förnekar herr Svensson att ett proportionellt valsätt av 1970 års modell skulle ha inneburit en ny regering vid tre val de senaste 12 åren?

Vidare nämnde herr Svensson inte någonting om de avgörande nackdelar som ett majoritetsvals system har. Även om herr Svensson just nu slår sig ner i statsrådsbänken hoppas jag ändå att han skulle kunna säga någonting om dessa nackdelar. Ty det är ändå så, att det systemsatta leder till en våldsam överrepresentation, att ett mindre parti kan komma i majoritet i riksdagen, att det kan bli fiffel med valkretsgränserna plus en del andra nackdelar som man inte kan komma ifrån bara genom att låta bli att tala om dem.

Herr Svensson hänvisar till att vi gemensamt var i London under valrörelsen 1964. Ja, det var vi. Från den erfarenheten drar herr Svensson den slutsatsen att vi skall ha majoritetsvals system här hemma.

Men vad hände under det engelska valet 1964? Jo, labourpartiet fick en majoritet på fyra mandat, om jag minns rätt. Det var verkligen en illustration så god som någon till tesen att majoritetsval alltid leder till kraftfulla majoriteter. Men dessutom hade labour med litet otur kunnat förlora sex å sju mandat och de konservativa fått sitta kvar vid makten trots att labour ändå haft många tusen röster mer än de konservativa.

Min andra fråga till herr Svensson blir därför: Om 1964 års val i England hade resulterat i att labour vunnit valet bland väljarna men förlorat valet i mandatfördelningen, skulle herr Svens-

son då ha varit lika positiv till majoritetsval?

Herr SVENSSON i Eskilstuna (s) kort genmäle:

Herr talman! Ja, jag bestrider verkligen att en borgerlig regering skulle ha bildats efter de tre nämnda valen — 1956, 1958 och 1966 — om vi då tillämpat det nya vals systemet. Förhållandet att en borgerlig regering inte kommit till stånd sammanhänger mindre med det gamla vals systemets förmenta nackdelar än med den borgerliga oförmågan att samla sig till samarbete. Ett samarbete har ständigt spolierats — inte minst från mittenpartiernas sida — och här går en röd tråd från statsminister Ekmans insatser till herr Hedlunds om man betraktar utvecklingen från borgerliga utgångspunkter. Det föreligger ingalunda några bevis för att borgerliga regeringar etablerats till följd av de av herr Ahlmark nämnda valresultaten. Trots vid olika tillfällen rådande icke-socialistiska majoriteter har ni inte kunnat bilda regering. Och, herr Ahlmark, tag kontakt med professor Herbert Tingsten, Er lärare i statskunskap! Jag tror inte att han vill beskriva den engelska demokratin i så negativa termer som herr Ahlmark här indirekt har gjort. Jag betraktar den engelska demokratin som vida mer framgångsrik än exempelvis den franska. I England har det demokratiska systemet i stort sett fungerat väl.

Herr AHLMARK (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är känt för kamraren att professor Herbert Tingsten under två årtionden var den mest energiske kritikern i svensk debatt av majoritetsvals systemet.

Herr LARSSON i Luttra (cp):

Herr talman! Det finns inte någon anledning att i detta sammanhang gå in på den politiska betraktelse som herr Svensson i Eskilstuna och nu även herr

Undersökningar rörande fingerade val enligt majoritetsvalmetod

Ahlmark har uppbyggt kammaren med. Utskottets utlåtande skall självfallet inte tolkas så att utskottet har velat förordna majoritetsval i enmansvalkretsar. Någon opinion till förmån för detta finns inte. Författningsutredningen företog en undersökning baserad på 1960 års valsiffror. Utskottets förslag i dag innebär att en liknande undersökning skall göras på basis av 1964 och 1968 års valsiffror. Då skall även en undersökning göras om hur en borgerlig samling skulle ha inverkat på mandatfördelningen.

Eu sådan undersökning kan ge oss ökad kunskap i denna fråga. Resultatet kan mycket väl tänkas ge ökat stöd åt en numera ganska allmän uppfattning, nämligen att majoritetsvals-systemet inte passar hos oss. Personligen tror jag inte på majoritetsval i enmansvalkretsar, men jag har ändå medverkat i utskottets förslag, till vilket jag ber att få yrka bifall.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Jag ber kammarens ledamöter om ursäkt för att jag förlänger denna debatt ytterligare, men jag tycker inte att en så pass lång debatt om det föreliggande utlåtandet kan avslutas utan att någon säger något kritiskt om detta utlåtande från konstitutionsutskottet. Man kan visserligen säga att den undersökning som föreslås är ganska harmlös och att den inte kommer att vara till någon skada — den kanske t. o. m. kan ha ett visst begränsat pedagogiskt värde — men det yrkande som här framföres med motionen som grundval är ändå synnerligen svagt motiverat.

Vad kommer dessa undersökningar att visa? Troligen kommer de att styrka två förhållanden som vi redan känner till. Vid ett majoritetsvals-system skulle norra Sverige representeras av i huvudsak socialdemokrater och södra Sverige med vissa undantag av icke-socialdemokrater. De kommer också — om man gör en fullständig undersökning — att

visa att om man ändrar valkretsindelningen kan det bli olika utfall och kanske t. o. m. olika majoritetsbildningar i riksdagen.

Detta är två avgörande nackdelar med majoritetsval i Sverige. Men dessa nackdelar är ju redan kända, varför det inte behövs några nya undersökningar. Däremot kommer de inte att belysa vad som sägs i motionen och utskottsutlåtandet, nämligen frågan om valsättets relevans för regeringsbildning och liknande. Sådana här undersökningar kan aldrig visa hur valresultatet skulle ha blivit om man hade haft en samverkan mellan olika partier. Man kan inte alls utgå ifrån att samtliga de som röstat på de tre separata borgerliga partierna skulle rösta på ett sammanslaget parti. Detta är en fullständigt orealistisk förutsättning som inte kan bestyrkas. Därmed är undersökningen värdelös för just det syfte som tycks vara det väsentliga med motionen och utskottets förslag.

I motionen sägs att införande av majoritetsval åtminstone för närvarande torde sakna politisk aktualitet. Detta borde väl alla kunna instämma i. Därefter kommer följande mening: »Detta förhållande gör det inte mindre angeläget att debatten tillföres material» av det slag som föreslås här. Jo, det gör det väl. Om förslaget saknar aktualitet, blir det väl något mindre angeläget att tillföra debatten ytterligare material.

Herr talman! Jag har inget yrkande. I likhet med herr Svensson är jag ny i kammaren och skulle gärna vilja veta om det är vanligt att riksdagen begär utredningar som är praktiskt taget värdelösa, och att detta sker i det närmaste helt utan motivering.

Herr WAHLUND (cp):

Herr talman! Jag vill bara göra ett tillrättaliggande så att inte ett visst påstående från den senaste talaren står kvar oemotsagt i kammarens protokoll. Innan vi började undersöka saken

Motioner om anslag till Bidrag till Religionspedagogiska institutet

trodde även jag en gång att det fanns möjligheter att manipulera när det gällde enmansvalkretsar, d. v. s. att man kunde lägga valkretsarnas gränser så att de passade ett visst parti eller viss partikonstellation. Det visade sig emellertid — och det förvånade mig — att det hela inte är så farligt bara man håller fast vid principen att enmansvalkretsarna skall vara geografiskt sammanhängande. Då finns inte stora möjligheter till manipulationer av här berörd art.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Jag är medveten om att med den nuvarande politiska geografin är möjligheterna inte så stora, men de finns där. Med det synnerligen jämna majoritetsläge som vi har i svensk politik är det allvarligt nog.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 9**Utgifterna inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1969/70 inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde jämte motioner.

Punkterna 1—12

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 13**Motioner om anslag till Bidrag till Religionspedagogiska institutet**

I de likalydande motionerna I: 174 av herr *Blomquist m. fl.* och II: 196 av herr *Nelander m. fl.* hade hemställts att riksdagen till Religionspedagogiska institu-

tets verksamhet för budgetåret 1969/70 anvisade ett anslag av 25 000 kr.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte avslå motionerna I: 174 och II: 196.

Reservation hade avgivits av herrar *Axel Andersson* (fp), *Virgin* (m), *Nyman* (fp), *Wallmark* (m), *Thorsten Larsson* (cp), *Wirtén* (fp), *Johan Olsson* (cp), *Mattsson* (cp), *Enskog* (fp), *Nordstrandh* (m), *Nilsson* i Tvärälund (cp), *Cassel* (m), *Westberg* i Ljusdal (fp) och *Elmstedt* (cp), som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 174 och II: 196 till Bidrag till Religionspedagogiska institutet för budgetåret 1969/70 anvisa ett anslag av 25 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr MATTSSON (cp):

Herr talman! När vi under tidigare år har diskuterat förslag om statligt stöd till Religionspedagogiska institutet har majoriteten av principiella skäl inte velat vara med om att lämna något dylikt anslag. Beloppets storlek har man inte tillmätt någon speciell betydelse, men man har hävdad principen att det är en statlig angelägenhet att svara för högre utbildning, forskning och fortbildning av lärare, och därför har man alltså förkastat förslaget. Man har dock inte på något sätt underkänt Religionspedagogiska institutets verksamhet, utan den har ansetts mycket väl kunna betraktas som en frivillig samhällsnyttig verksamhet. Jag hoppas att den uppfattningen står kvar.

Efter vad jag har kunnat förstå råder det enighet om att det behövs fortbildning och vidareutbildning av dem som undervisar i religionskunskap. Det är en sådan verksamhet som Religionspedagogiska institutet bedriver. Därtill utövar det en uppskattad publicistisk verksamhet. Enligt min mening behöver

Motioner om anslag till Bidrag till Religionspedagogiska institutet

ett anslag till detta institut inte innebära att man frångår principen att staten skall svara för högre utbildning, forskning och fortbildning av lärare även när det gäller religionskunskap. Staten utökar sin aktivitet på det pedagogiska området, men den anses för närvarande inte vara tillräcklig. Enligt min bedömning bedriver detta institut en för skolpedagogiken mycket viktig verksamhet. Det är ingen lätt uppgift att undervisa i livsåskådningsfrågor, etik, bibelkunskap, icke-kristna religioner o. s. v. Undervisningen skall vara objektiv och gärna engagerande.

Det ställs krav på lärarna, och de försöker naturligtvis göra sitt bästa, men uppgiften är som sagt krävande. När vi nu har Religionspedagogiska institutet, som jag betraktar som en tillgång på skolpedagogikens område, anser jag det välbetänkt att ge anslag till detta institut, inte minst som en erkänsla för dess verksamhet och för de stora frivilliga insatser som där görs.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen 1.

Herr andre vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr NELANDER (fp):

Herr talman! Det är, som föregående talare erinrade om, ett gammalt bekant förslag som här föreläggs riksdagen. Gång på gång har vi motionerat om att ett anslag skulle utgå till Religionspedagogiska institutet. Vid ett par tillfällen har det vid de gemensamma omröstningarna bara fattats några få röster för att förslaget skulle bifallas. I år har flerpartinotionen med mitt namn som det första avstyrkts av statsutskottet med 16 röster mot 14.

Religionspedagogiska institutet har till syfte att främja kristendoms- och religionsundervisning i deras olika former samt att verka för religionspedagogisk forskning och förmedla dess resultat till undervisare i detta ämne. Inte

minst med tanke på den nya läroplanen i grundskolan, som givetvis också berör detta ämne, är det ytterst värdefullt att Religionspedagogiska institutet får fortsätta med sina kurser och sitt arbete.

Ekonomin är till stor del beroende av frivilliga insatser. Bakom stiftelsen står Förbundet för kristen fostran, Evangeliska fosterlandsstiftelsens lärarförbund och Sveriges kristna lärarförbund. På grund av bristande ekonomiska resurser har institutet inte kunnat lösa sin kanslifråga på ett tillfredsställande sätt, och direktorn arbetar faktiskt gratis för institutet vilket i längden torde vara ohållbart. Det lilla anslaget på 25 000 kronor skulle bidra till att verksamheten kunde effektiviseras och i fortsättningen uppehållas.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen 1.

Herr FRIDOLFSSON i Stockholm (m):

Herr talman! Denna fråga har behandlats många gånger tidigare i riksdagen. Vid dessa tillfällen har jag inte blandat mig i den debatt som ärendet år efter år har föranlett, men jag kan inte underlåta att nu helt kortfattat framföra ett par synpunkter.

Vi riksdagsmän rubricerar då och då ärenden såsom icke partiskiljande. Till sådana hänför vi frågor som kan stödjas av både borgerliga och socialdemokratiska ledamöter utan att de fördenkskull behöver undertrycka sin politiska övertygelse. Den fråga som vi nu behandlar är enligt mitt sätt att se just en sådan »opolitisk» fråga.

Trots detta delar sig utskottet i två delar, den ena bestående av socialdemokraterna som yrkar avslag och den andra bestående av de borgerliga ledamöterna som yrkar bifall. Jag kan inte finna annat än att man, med denna klara uppdelning, från socialdemokratiskt håll mer eller mindre politiserar frågan.

Frågan om statsbidrag till Religionspedagogiska institutet intresserar natur-

Motioner om anslag till Bidrag till Religionspedagogiska institutet

ligtvis i första hand de ledamöter som särskilt engagerar sig i kristna samhällsangelägenheter. Det rör sig om ett anslag på 25 000 kronor. Vi är 111 medlemmar i riksdagens kristna grupp, och det är väl inget tvivel om att alla dessa röstar för reservationen.

Socialdemokraterna kan glädja sig åt ett framgångsrikt val i höstas. Det är bl. a. av den anledningen många nya ledamöter i denna kammare, och fyra av dem tillhör den s. k. Broderskapsrörelsen. Tillsammans är det nio kristna socialdemokrater i andra kammaren. I rättvisans namn måste man understryka att ingen av dessa deltagit i utskottets behandling av frågan.

Jag vill vädja till dessa ledamöter att beakta det stora behov av ett statsanslag som Religionspolitiska institutet har. Var så säker att denna fråga — om änden verkar liten — med uppmärksamhet följs av den kristna opinionen. Jag tar för givet att de väljare på både borgerligt och socialdemokratiskt håll som lyckats placera kristna ledamöter i kammaren räknar med att dessa nu gör sin plikt och anser den verksamhet som bedrivs av detta institut så viktig att den bör få statsanslag.

Herr talman! Fördenskull yrkar jag bifall till reservationen.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Kammarens ärade ledamöter inser naturligtvis att detta yrkande om 25 000 kronor inte föranlett delade meningar i statsutskottet därför att statsfinanserna skulle ha svårt att bära detta belopp eller därför att beloppet skulle vara av avgörande betydelse för Religionspedagogiska institutet. Diskussionen om dessa 25 000 kronor är principiell.

Riksdagen har, som det sagts, under många år diskuterat detta ärende. Varje år har riksdagen avvisat förslaget om att Religionspedagogiska institutet skall få statsbidrag. I det beslutet ligger ingen värdering av institutets verksam-

het. Det är ett principiellt ställningstagande från riksdagsmajoritetens och i dag från statsutskottsmajoritetens sida, att den religionspedagogiska utbildningen och forskningen skall ske i hägnet av den statliga utbildnings- och forskningsorganisationen. Vi är väl alla överens om att vi så snabbt resurserna tillåter skall öka våra insatser för det pedagogiska utvecklingsarbetet när det gäller både skolan och den eftergymnasiala utbildningen.

I årets statsverksproposition är Pedagogiskt utvecklingsarbete en av de anslagsposter som fått den största procentuella ökningen. Från ett årligt anslag under innevarande år på ungefär 1 miljon kronor föreslås nu en höjning till 2,8 miljoner kronor för nästa budgetår för Pedagogisk forskningsverksamhet inom den akademiska undervisningssektorn.

Det kan naturligtvis göras gällande, att man på vissa punkter bör stödja pedagogiskt forskningsarbete utanför den statliga sektorn. Men då, mina damer och herrar, kan vi hamna i ett läge, där man i ämne efter ämne bygger upp privata institutioner med statsbidrag, institutioner som fungerar vid sidan av den reguljära statliga forsknings- och undervisningsorganisationen.

Herr talman! Av detta skäl vill statsutskottets majoritet i år liksom tidigare inte vara med om att uppföra ett nytt bidragsrum och ge anslag åt Religionspedagogiska institutet. Jag hemställer om bifall till statsutskottets yrkande på denna punkt.

Fröken ÅSBRINK (s):

Herr talman! Man kan konstatera, att detta är en opolitisk fråga, liksom att summans storlek inte skall blandas in, när man tar ställning till anslaget. Det är väl aldrig med utgångspunkt i beloppet som man yrkar bifall eller avslag på ett anslagsyrkande; vad man anser att statens medel skall användas till är en principfråga. Det innebär inte

Motioner om anslag till Bidrag till Religionspedagogiska institutet

heller någon underskattning av den verksamhet, som Religionspedagogiska institutet bedriver, om man anser att anslag inte skall utgå. Dessutom tillkommer — detta är en synpunkt som borde beaktas av kammaren — att de som hör till den kristna gruppen inte har något monopol på en kristen livsinställning. Att man anser sig ha manifesterat sin kristna inställning genom ett medlemskap i denna grupp må vara hänt, men att räkna med att det därutöver inte inom kammaren finns intresse för kristendom i vårt land och för den undervisning i religionskunskap, som bedrivs i våra skolor torde vara fullständigt felaktigt.

Den forskning, som erfordras för en objektiv undervisning i skolorna, bedrivs på statens bekostnad vid våra universitet och högskolor. Den fortbildning, som det snabbt föränderliga skolväsendet i våra dagar fordrar av alla kategorier av lärare, har skolöverstyrelsen att sörja för, och det föreligger knappast någon önskan ens från lärarna i kristendomskunskap och religionskunskap att ställas i någon särställning; deras önskemål tillgodoses av den allmänna fortbildning som skolöverstyrelsen bedriver. Jag tror att man gör oss något av en björntjänst om man gör gällande, att vi, lärarna i religionskunskap, behöver utbildning utöver den vanliga fortbildningen.

Forskning bedrivs redan på statens bekostnad, fortbildning likaså. Från denna principiella utgångspunkt ber jag, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr FRIDOLFSSON i Stockholm (m):

Herr talman! Herr Alemyr fastslog i sitt inlägg att man inte lagt ekonomiska aspekter på frågan och att det inte är den ekonomiska sidan av saken som är orsaken till avstyrkandet. Socialdemokraterna har avstyrkt motionen av principiella skäl. Herr Alemyr

sade också att det inte ligger någon värdering i detta. Det är väl ändå ett påstående som inte går hem! Ligger det ingen värdering i att man avslår en begäran om ett statsanslag på 25 000 kronor? Det är enligt mitt sett att se ett klart, negativt ståndpunktstagande.

Fröken Åsbrink berörde medlemskapet i den kristna gruppen och framhöll att man inte skall dela upp kammarens ledamöter i medlemmar och icke medlemmar av den kristna gruppen. På det vill jag svara, att jag finner det naturligt att ett medlemskap i den kristna gruppen deklarerar ett kristligt engagemang.

Fröken Åsbrink säger till sist att det finns många som omfattar de kristna värdena utan att vara med i den kristna gruppen. Det kan väl tänkas, men då skulle jag vilja be fröken Åsbrink se till att de socialdemokratiska ledamöter som inte var med i statsutskottet röstar för reservationen och i handling visar att det ligger någonting i fröken Åsbrinks uppfattning och tro.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Får jag för att undvika missförstånd säga till herr Fridolfsson i Stockholm, att jag med talet om värdering menar att statsutskottet icke försöker göra någon bedömning av kvaliteten i undervisning och forskning vid Religionspedagogiska institutet. Vi tar ställning från principiella utgångspunkter och hävdar att det inte finns skäl att inrätta ett nytt statsbidragsrum för att ge stöd åt ett utanför den statliga utbildnings- och forskningsorganisationen stående institut för verksamhet, som vi menar bör bedrivs inom ramen för statlig undervisning och forskning.

Fröken ÅSBRINK (s):

Herr talman! Om herr Fridolfsson hade hört på vad jag sade, skulle han ha upptäckt, att jag anser det tyda på ett positivt intresse att vara medlem av den kristna gruppen. Av detta kan

Motion om statligt stöd till Evangeliska Fosterlandsstiftelsens sjömansmission

man emellertid inte dra slutsatsen, att den som inte är medlem av denna grupp inte har ett kristet intresse. Det är ett felslut, och det finns ingen logik i ett sådant resonemang. Inte heller kan man säga, att den som är kristen röstar på det ena sättet och den som är icke kristen röstar på det andra sättet. Det är finare än så att vara kristen.

Herr FRIDOLFFSSON i Stockholm (m):

Herr talman! I mitt första inlägg sade jag, att jag tog för givet att de som är medlemmar i den kristna gruppen stöder reservationen. Det anser jag fortfarande vara närmast självklart. Jag har däremot aldrig, såsom fröken Åsbrink, påstår, försökt dela upp kammaren i två olika grupper. Det finns säkert ledamöter som inte är medlemmar i den kristna gruppen som är intresserade av kristna samhällsfrågor.

Om någon minut, när vi voterar, finns det ett strålande tillfälle att bevisa detta. Det skulle glädja den kristna opinionen här i landet om dessa futtiga 25 000 kronor tillstyrktes med stor majoritet. Det hänger på de socialdemokratiska ledamöter som inte är med i den kristna gruppen.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Mattsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 13) i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herr Axel Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 112 ja och 86 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 14**Motion om statligt stöd till Evangeliska Fosterlandsstiftelsens sjömansmission**

Sedan punkten föredragits yttrade:

Herr NILSSON i Agnäs (m):

Herr talman! Detta ärende med anledning av Daniel Wiklunds motion om bidrag till Evangeliska fosterlandsstiftelsens sjömansmission vid dess 100-årsjubileum gäller egentligen betalning av en gammal skuld.

Läser man utskottets skrivning i utlåtandet nr 8, finner man snart att den är vänlig men att den i alla fall leder till ett nej. I motionen talas bl. a. om behovet av att upprusta sjömanskyrkorna i Hamburg och i Liverpool, och jag skulle gärna vilja säga några ord som belysning av frågan, varför svenska sjömanskyrkan i Hamburg är så nedsliten.

Det sammanhänger med att kyrkan under krigsåren fungerade på ett sätt som en sjömanskyrka egentligen inte orkar fungera. Under tre julidagar under kriget -- vilket år minns jag inte

Motion om statligt stöd till Evangeliska fosterlandsstiftelsens sjömansmission

exakt — då 40 000 människor i staden Hamburg omkom var norska sjömanskyrkan och finska sjömanskyrkan sönderbombade. Fosterlandsstiftelsens sjömanskyrka hade fått sina fönster sönderslagna, men man kunde hjälpligt reparera kyrkan, och så fick den svenska sjömanskyrkan ta på sig hela verksamheten. Den blev då starkt nedsliten. Det fanns trots allt en stor svensk koloni — 700 människor, hade det upplysts mig — det förekom en stor transitotrafik av personer inte minst från Berlin genom Hamburg som stannade där under lång tid, och det fanns fartygsbesättningar som blev fastlåsta när fartygen hade bombarderats. Hela tiden fanns kyrkan i centrum för de nödställdas intresse, och kyrkan kunde ge hjälp.

Sedan kom kyrkan att bli utspisningslokal för 300 barn, och den verksamheten pågick inte bara under kriget, utan fortsatte 15—20 år. Det är därför inte underligt att kyrkan blivit så starkt nedsliten som den blivit. Man kan säga att Evangeliska fosterlandsstiftelsen i hög grad skötte svenska intressen. Utskottet använder också i sin skrivning vänliga ord om vad Evangeliska fosterlandsstiftelsen har gjort. Det var en farlig tid och det var ett värdefullt arbete som då utträttades av stiftelsen. Under sådana förhållanden tycker jag att det skulle ha varit lämpligt med en flott gest från svenska statens sida 1969.

Jag kan inte låta bli att jämföra med andra länder. Jag är frimärkssamlare i liten skala, och jag har lagt märke till att mission och kyrka och bibel till och med kommer med på frimärken vid jubileer av olika slag t. ex. i Finland och i Norge. Vad beträffar det som tas upp i Daniel Wiklunds motion är det, som jag sade i början, frågan om betalning av en gammal skuld. Men samtidigt är det fråga om att gratulera vid ett jubileum, ett tack på en födelsedag.

Om jag ser närmare på vad utskottet har skrivit är det väl, trots att det är så vänligt, strängt taget fråga om en styrning, där utskottet säger ungefär följande: Ni skall ju få en rikskollekt, ta då de pengarna och använd dem för detta ändamål! Jag tror inte att rikskollekten var avsedd just för det. Jag vet att Stiftelsen flera gånger under årens lopp har kämpat för att få kollekt men inte lyckats, och det är ju mycket tacknämligt, att den nu får en kollekt, men det var väl inte meningen att den skulle gå just till reparation av sjömanskyrkor.

Det skulle ha glatt mig och många vänner av sjömansmissionen, om man från riksdagens sida vid detta tillfälle hade passat på att säga: Vi tycker att ni har gjort det bra, och nu skall vi tacka er och gratulera er vid jubileet.

Herr talman! Jag har inget yrkande.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Liksom herr Nilsson i Agnäs vill jag uttrycka min tillfredsställelse över de uppskattande ord som utskottet uttalar om Evangeliska fosterlandsstiftelsens sjömansmission. Jag gör det som huvudmotionär i ärendet.

Utskottet vill dock inte uttala sig i anslagsfrågan i annan mån än att utskottet pekar på ett beslut om en rikskollekt till Fosterlandsstiftelsen i år. Jag vill gärna i detta sammanhang slå fast, att de pengar som man hoppas att få av staten i form av ett bidrag, icke skall gå till kostnaderna för något jubileumsfirande utan till en upprustning av ett par sjömanskyrkor, som man vill göra i anslutning till sjömansmissionens 100-årsjubileum.

Vad beträffar rikskollekten är den inte avsedd för sjömansmissionen utan för Fosterlandsstiftelsens u-landsverksamhet. Även om denna kollekt kunde användas till sjömansmissionen, är det väl egendomligt att man från statens sida tycks vara benägen att ge uttryck för uppskattning även i ekonomiskt på-

Motion om statligt stöd till Evangeliska Fosterlandsstiftelsens sjömansmission

taglig form och samtidigt hänvisar till rikskollekten. Ett statligt bidrag kan nästan läsas in mellan raderna i utskottets utlåtande. Resonemanget i utlåtandet måste ju leda till reflexionen: Evangeliska fosterlandsstiftelsen får ju redan bidrag, nämligen i form av en rikskollekt.

Stiftelsen får ju då f. ö. hjälpa till att själv betala! En gåva brukar väl ändå betalas av givaren.

Jag hoppas, herr talman, att utbildningsministern med utskottets välvilliga skrivning som bakgrund ställer sig positiv till en eventuell särskild framställning från Evangeliska fosterlandsstiftelsen till Kungl. Maj:t om ett bidrag med anledning av 100-årsjubileet. Särskilt vill jag framhålla att både Norges och Danmarks regeringar genom statliga anslag givit uttryck för uppskattning av motsvarande sjömansmissioner i samband med deras respektive 100-årsjubileer.

Herr talman, inte heller jag har någonting yrkande.

I detta anförande instämde herr *Nelander* (fp).

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Det föreligger tydligen inte någon ansökan till Kungl. Maj:t, som alltså inte kunnat pröva frågan. Man kan givetvis gå till väga på olika sätt då ett spörsmål väcks. Som i detta fall kan frågan tas upp i riksdagen i form av en motion, men det hade kanske varit lämpligare att Evangeliska fosterlandsstiftelsen inlämnat en ansökan, varefter vi kunnat avvakta resultatet av denna.

Här föreligger nu emellertid en motion, som väl kan sägas ha fått en välvillig behandling. Kommer det nu en ansökan till regeringen från Evangeliska fosterlandsstiftelsen, vilket jag utgår ifrån, önskar jag att den blir välvilligt behandlad och att Sverige i likhet med andra nordiska länder skall kunna hjäl-

pa. Det gäller närmast svenska sjömän, och vi har all anledning att stödja den verksamhet som Evangeliska fosterlandsstiftelsen driver på detta område.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill gärna uttala min glädje över vad herr Svensson i Kungälv sade. Jag tror att det bara är blygsamhet av Evangeliska fosterlandsstiftelsen att den inte själv bett Kungl. Maj:t att få en jubileumsgåva utan har velat aktualisera saken på annat sätt. Det framgår också tydligt av motionen att man tycker det är naturligt att inte själv komma med en framställning, men skulle detta vara den rätta vägen, är det klart att man skall göra så. Jag anser att utskottets välvilliga skrivning utgör en inbit i den riktningen, och detta tycker jag är ett bra resultat vi fått ut av den här framstötten.

Herr SVENSSON i Kungälv (s) kort genmäle:

Herr talman! Vi kan kanske lämna frågan om blygsamheten därhän. Här rör det sig väl inte främst om en gåva utan om en ansökan, som sedan prövas med hänsyn till det föreliggande behovet. Finns det verkligen ett behov, anser jag att anslag skall beviljas.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Statsutskottet är enhälligt på denna punkt och motionärerna har inte heller ställt något yrkande. För min del kommer jag att vara mycket kortfattad.

Till herr Wiklund i Stockholm vill jag säga att man skall läsa statsutskottets uttalande exakt som det är skrivet och inte läsa någonting mellan raderna, som herr Wiklund ansåg sig kunna göra. Statsutskottet har över huvud taget inte tagit ställning till en framtida behandling av en eventuell framställning från Evangeliska fosterlandsstiftelsen. Jag vill i likhet med herr Svens-

Viss översyn av medborgarskapslagstiftningen

son i Kungälv konstatera, att den normala gången är att en institution som önskar ett bidrag i vanlig ordning vänder sig till Kungl. Maj:t, där framställningen prövas. Därefter vänder sig Kungl. Maj:t till riksdagen som i sin tur har att pröva frågan. Ingen av oss vet om Evangeliska fosterlandsstiftelsen önskar ett bidrag till den verksamhet som motionärerna nu vill stödja.

Jag upprepar att statsutskottet tagit ställning till dagens situation men inte till en eventuell kommande framställning. Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 15

Lades till handlingarna.

§ 10

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i luftfartslagen den 6 juni 1957 (nr 297).

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11

Viss översyn av medborgarskapslagstiftningen

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 3, i anledning av motioner om viss översyn av medborgarskapslagstiftningen.

I de likalydande motionerna I:743 av herr *Dahlberg* och II:856 av fru *Eriksson* i Stockholm *m. fl.* hemställdes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om en översyn av gällande bestämmelser i vad avsåge medborgarskap för här i riket bosatta barn,

där endast den ena av föräldrarna vore svensk medborgare.

Utskottet hemställde,

att förevarande motioner, I:743 och II:856, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fru *ERIKSSON* i Stockholm (s):

Herr talman! Innehållet i de likalydande motionerna I:743 och II:856 är väl känt. Vi har behandlat samma motion ett par gånger tidigare. Det är också känt att vi i denna kammare har visat stort intresse för den fråga motionerna berör och att vi på ett markant sätt har skilt oss därvidlag från uppfattningen i första kammaren.

Vad motionärerna kräver är att ett i Sverige fött barn, som bor här med sin svenska mor och sin utländska far, skall ha samma rätt till svenskt medborgarskap som barn till svensk far och utländsk mor; det skall ha samma rättighet som barn till ogift svensk mor och med en far som är utländsk medborgare.

Så är inte fallet med nu gällande lagstiftning. Utskottet betecknar i förevarande utlåtande sådant barn som det här gäller — alltså ett barn med utländsk far och svensk mor — som »de här bosatta utländska barnen». Även om de barn det här gäller aldrig har sett något annat land än Sverige, inte kan tala något annat språk än svenska, har fått svensk skolbildning och har en svensk mor som försörjer och uppfosttrar dem, så är de ändå »de i Sverige boende utländska barnen».

Om någon här i Sverige adopterar ett barn från Korea eller från något annat mer eller mindre främmande land, så är det självklart att det barnet blir svensk medborgare.

Jag vet ingen inställning som jag har haft så svårt att förstå som denna att människor, som i alla andra avseenden

Viss översyn av medborgarskapslagstiftningen

förklarar sig inte ha någon avog inställning till utlänningar och som kan erkänna andra barns rättigheter även om föräldrarna inte är precis sådana, som vederbörande själv tycker är de bästa, när det gäller barn av det slag jag här talar om är inställda på en selektion. Det finns tydligen en del blandäktenskap, som anses mindervärdiga och som man tycker att barnen på något sätt skall få känna av.

Egentligen vore det värt att närmare analysera vad som ligger bakom en sådan bedömning. Det kan vara förklarligt att vi fick en sådan lagstiftning efter den diskussion som fördes på 1950-talet, men att i dag hålla fast vid en sådan inställning är oförklarligt. Vad kan det vara för underlig rasinställning som där ligger på botten? Och vad är det för ett underligt slags könsrolls-föreställning att fadern är den som skall bestämma medborgarskapet, oavsett om han kan erbjuda sitt barn sitt hemlands kultur och skydd eller inte?

Det är för mig helt oförklarligt att vägra företa en översyn av bestämmelserna på detta område. När denna fråga behandlades 1967 uttalade sig JK, rikspolisstyrelsen, utlänningskommissionen, socialstyrelsen och ÖÄ för en översyn av bestämmelserna, och samma år röstade vi här i kammaren med 119 röster mot 65 för att en sådan översyn skulle göras. När motionen sedan kom tillbaka 1968 blev resultatet ungefär detsamma här i kammaren, d. v. s. stor majoritet för en översyn av lagstiftningen. Där- emot har frågan vid båda tillfällena avslagits i första kammaren och därmed fallit.

Förutom det förhållandet att jag rent principiellt finner det svårförklarligt att just barn med svensk mor och utländsk far skulle sättas i särklass vill jag peka på en rad praktiska frågor, som inte är lösta på samma sätt för dessa barn som för andra. De kan inte få barnpension eller vårdbidrag, och det finns ganska upprörande fall där

modern till invalidiserade barn inte kunnat få vårdbidrag, vilket hon skulle ha kunnat få om hon hade haft en svensk far till sitt barn. Modern får inte heller ha barnet antecknat i sitt pass utan barnet skall vara antecknat i faderns pass.

Det har ibland anförts att barnet, om det är en pojke, kan bli inkallat till värnpliktstjänstgöring i faderns land, även om vederbörande enligt svenska bestämmelser också skulle få ett svenskt medborgarskap. Vidare menar man, att det svenska medborgarskapet inte har någon betydelse för det fall att en far skulle vilja kidnappa sitt barn. Han skulle kunna göra det lika lätt även om barnet har ett svenskt medborgarskap. Detta innebär en nedvärdering av den säkerhet som det i alla fall medför för en människa att ha ett medborgarskap i det land där hon bor. Man bortser från den psykologiska effekten av att dessa barn precis som andra barn i vårt land har svenskt medborgarskap.

Det är som sagt kanske inte så svår- förklarligt att den aktuella bestämmelsen kunde accepteras år 1950. Visserligen påpekade då en rad kvinno- föreningar den oformlighet, som den innebar, men den accepterades ändå. Det är dock märkligt att den kvarstår i dag, 20 år efteråt, när vi fått så många in- vandrare i vårt land och har så livliga förbindelser med andra nationer, både näraliggande och mera avlägsna. Vi har i dag en annan syn — jag hoppas att den delas av kammarens och av riksdagens ledamöter över huvud taget — på en förbindelse mellan en svensk kvinna och en utländsk man. Vi ser det inte längre som ett mindervärdigt för- hållande, som bör gå ut över barnet.

Att man då vill behålla denna be- stämmelse utan att syna den närmare är helt oförklarligt. Jag vet ingen fråga där jag varit så upprörd över att inte finna något gensvar som i denna punkt. Den ligger på det mänskliga planet och borde kunna förstås av alla.

Viss översyn av medborgarskapslagstiftningen

När denna fråga vid föregående tillfälle avstyrktes av första lagutskottet åberopade man internationella konventioner, som våra representanter i Europarådet ville ansluta sig till, om undvikande av dubbelt medborgarskap, vilket skulle kunna komma i fråga för dessa barn. De skulle alltså behålla sin fars medborgarskap samtidigt som de fick svenskt medborgarskap.

Denna gång har man inte velat åberopa dessa internationella konventioner utan har krupit litet närmare och hänvisat till önskvärdheten av en nordisk lagstiftning på området. Eftersom frågan är upptagen till förhandlingar i Nordiska rådet borde man kunna vänta på att den där får en lösning.

Det är emellertid mycket olikartade bestämmelser i de nordiska länderna. Jag kan nämna att ett barn som föds i Finland blir finsk medborgare. Vi är mera nogräknade i Sverige, vi är tydligen rädda för vissa små barn!

Jag menar att de som i dag hänvisar till förhandlingarna i Nordiska rådet som motiv för att i dag avstå från att tillstyrka en översyn av våra bestämmelser på detta område bara anför detta som ett svepskäl. Jag menar att förhandlingarna i Nordiska rådet inte blir svårare att genomföra om den svenska riksdagen till rådet ger uttryck för den meningen, att vi betraktar ett barn med utländsk far och svensk mor på samma sätt som vi ser på andra barn tillhörande vårt land. Jag kan inte tro att detta skulle försämra möjligheterna att förhandla i Nordiska rådet. Rådet stiftar ju inga lagar och därför måste under alla förhållanden frågan om eventuella önskade förändringar återkomma till den svenska riksdagen.

Herr talman! Eftersom lagutskottet i år inte har varit särskilt mångordigt och hänger upp frågans avgörande på förhandlingarna i Nordiska rådet, misstänker jag att många av dem, som tidigare reagerat och krävt en översyn av frågan, nu låter sig nöja med detta.

Jag kan förstå att utskottets uppträdande beror på att man vill klara sin prestige litet bättre. Ty prestige och byråkrati hänger verkligen över inställningen till denna fråga!

Jag tycker att det skulle vara befriande om kammaren nu frigjorde sig från detta och gick på samma linje som den har gjort vid två tidigare tillfällen och beslöt om bifall till den motion, som avstyrktes av första lagutskottet. Jag ber alltså att få yrka bifall till motionerna I:743 och II:856.

I detta anförande instämde fru *Hörn-lund* (s), herrar *Andersson* i Örebro (fp), *Börjesson* i Falköping (cp), *Åberg* (fp), *Sörenson* (s) och *Hugosson* (s), fru *Dahl* (s), herr *Göransson* (s), fru *Bergman* (s), herr *Eriksson* i Bäckmora (cp), fru *Ekroth* (s) samt herrar *Brännström* (s) och *Nygren* (s).

Fröken **BERGEGREN** (s):

Herr talman! Som fru Eriksson i Stockholm mycket riktigt framhöll har kammaren denna gång för tredje året å rad att ta ställning till samma motionsyrkande.

Senaste gången kammaren hade frågan uppe till behandling var för något mer än två månader sedan. Någon utförlig redovisning av ärendets tidigare behandling avser jag inte att lämna, eftersom vi så nyligen haft en grundlig debatt i frågan. De skäl, på vilka utskottet grundat sin uppfattning, finns så utförligt redovisade i dess utlåtande, att det denna gång inte säger annat än att motionen bör lämnas utan bifall.

Kanske är det inte rätt av fru Eriksson i Stockholm att göra gällande, att utskottets ställningstagande uteslutande skulle basera sig på prestigetänkande. Några av oss har visserligen suttit med i utskottet och varit med om att behandla denna fråga varje gång den varit uppe, men det är dock inte samma ledamöter som hela tiden varit med om att ta ställning. Likafullt har emellertid

Viss översyn av medborgarskapslagstiftningen

utskottet efter moget övervägande varje gång kommit till ett enhälligt beslut.

Detta grundar sig inte, som fru Eriks-son i Stockholm tror, på någon känsla av animositet mot barn, vilka utan egen förskyllan råkat få en förälder som inte är svensk medborgare. Den ene är lika god som den andre, och några sådana bevekelsegrunder ligger inte bakom utskottets ställningstagande. Frågan gäller hur vi på ett praktiskt sätt skall kunna lösa problemen för en grupp människor här i landet som på grund av föräldrarnas olika medborgarskaps-tillhörighet har kommit att hamna i en sådan situation, att de inte har medborgarskap i det land där de blivit födda och där de vuxit upp.

Utskottet anvisade förra året en framkomlig väg att på ett praktiskt sätt eliminera de olägenheter som till äventyrs kan finnas för de barn som växer upp här och inte är svenska medborgare, nämligen att vi i våra lagar skulle rensa bort alla bestämmelser som medför att barn som inte är svenska medborgare blir behandlade på ett annat sätt än de som är det. Riksdagens enhälliga mening blev också den, att man skulle ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet i detta avseende hade anfört.

Därmed är motionärerna inte nöjda. Man föreställer sig tydligen att själva det svenska medborgarskapet har en högre dignitet som till varje pris måste tillförsäkras dessa barn. Man går så långt att man i motionsyrkandet kräver att alla barn som *bor* i Sverige — och här har man gått längre än i det första yrkandet år 1967, då det gällde barn *födda* i Sverige — och vars ena förälder är svensk medborgare skall få svenskt medborgarskap. Det inbegriper alltså även de utom äktenskap födda barn till utländsk mor som finns här.

Jag frågar mig om detta kan vara riktigt förenligt med den valfrihet, som vi dock bör ge den ensamma modern att själv bestämma i en för barnet viktig fråga. Den ensamma utländska modern

kanske inte alls har haft så särskilt god erfarenhet av den svenske fadern och kanske inte alls har någon önskan att hennes barn skall få den närmare anknytning till Sverige som ett medborgarskap innebär. Men det tillfrågas hon inte om ifall man skulle bifalla fru Erikssons förslag.

Nu säger fru Eriksson, att utskottet denna gång inte har hakat upp sitt avslagsyrkande med hänvisning till Europarådskonventionen. Vi har därvidlag åberopat det utlåtande vi gjorde i fjol, där vi bl. a. anförde våra betänkligheter mot en ensidig svensk lagändring i syfte att kraftigt utöka antalet dubbla medborgarskap samtidigt som vi skulle anta en konvention i syfte att förhindra dubbla medborgarskap inom Europakretsens länder. Det står fortfarande kvar. I årets utlåtande påpekar vi bara, att det enda nya som inträffat sedan förra året är att frågan blivit väckt i Nordiska rådet och där är föremål för behandling. Kvar står de invändningar som utskottet gjorde förra året, nämligen att man inte kan dels anta en konvention, dels i samma andetag säga att vi skall stifta en lag som går stick i stäv mot den konventionen.

Förvisso har vi full rätt att här i landet stifta de medborgarskapslagar vi själva önskar, men när vi gör det måste vi också ta i betraktande de förpliktelser som vi genom att ansluta oss till en konvention har åtagit oss. Här i Sverige har vi hitintills satt en ära i att försöka att till punkt och pricka efterfölja syftet med de konventioner vi underskriver. Skulle vi nu i det här speciella fallet slå in på en annan linje, så innebär det att vi försöker sätta en käpp i hjulet för det internationella samarbetet, inte minst det europeiska samarbete som ändå har så svårt att löpa friktionsfritt.

Det föreligger ingalunda vare sig dol-
da rasistiska tankegångar eller en vär-
dering av människor, som ingår äkten-
skap med främmande medborgare, i

Viss översyn av medborgarskapslagstiftningen

första lagutskottets ställningstagande, utan detta har dikterats utslutande av den skyldighet utskottet har att pröva vilka vägar Sverige kan ur juridiska och moraliska synpunkter beträda för att lösa ett problem, som ingalunda är lättlost men som vi ändå måste försöka klara genom samverkan på det internationella planet. Jag är övertygad om att ett tålmodigt arbete från svensk sida på lång sikt gagnar den sak fru Eriksson känner så varmt för mera än om vi skyndar åstad och av riksdagen beställer en utredning, som i själva verket är en klar beställning på lagändring i ett bestämt syfte. Första lagutskottet har för sin del funnit, att förutsättningarna för att vidta en sådan lagändring inte är för handen, om vi vill fortsätta att arbeta på det internationella planet för att lösa detta och andra viktiga spörsmål i samverkan mellan olika nationers medborgare.

Jag ber således, herr talman, med hänvisning till vad jag här har sagt och vad utskottet anfört att få yrka bifall till utskottets utlåtande, vilket innebär att de förevarande motionerna, nr I:743 och II:856, inte skall föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr HAMMARBERG (s):

Herr talman! Jag hör till dem som under tidigare år har skrivit under motionerna i detta ärende, och jag har röstat för dem i kammaren. Jag hör också till dem, som har fört frågan vidare till Nordiska rådets behandling. Därför känns det rätt underligt att läsa utskottets utlåtande, där man faktiskt hänger upp frågan på att den har kommit till Nordiska rådet och därför yrkar avslag på motionsparet.

För mig innebär det att vi arbetar efter två linjer på en gång, när vi samtidigt försöker få en samordning på det nordiska planet och en översyn av den svenska medborgarlagstiftningen. När Nordiska rådets rekommendation kommer, som vi hoppas, är vi därige-

nom bättre förberedda för en samordning av den nordiska medborgarlagstiftningen i den riktning som motionerna åsyftar.

Enligt min mening är det därför inget som helst hinder för ett bifall till motionerna att frågan kommit upp på nordiskt plan. Jag vill i konsekvens därmed yrka bifall till motionerna I: 743 och II: 856.

Fröken WETTERSTRÖM (m):

Herr talman! Jag kunde ha nöjt mig med att vara en av de många som instämde i fru Erikssons i Stockholm anförande. Anledningen till att jag begärde ordet var faktiskt bara att jag ytterligare ville understryka vad fru Eriksson har sagt.

Den positiva inställning som denna kammare två gånger tidigare har visat till motioner med samma innebörd som nu vittnar om att vi är många som varit — och jag hoppas alltjämt är — upprörda över de orättfärdigheter som vi vill ha bort. Många synes dock fortfarande inte ha klart för sig att sådana orättfärdigheter faktiskt finns.

När man ser hur utskottet förra året kröp bakom Europarådskonventionen och i år med — om jag får lov att säga det — en viss förtjusning faller tillbaka på den översyn som man väntar sig från Nordiska rådets sida, blir man beklämd.

Fröken Bergegren som utskottets talesman har lika litet i år som vid tidigare tillfällen förmått övertyga mig om att utskottets inställning är riktig. Även om det inte är, som fru Eriksson i Stockholm sade, prestigetänkande som ligger bakom ställningstagandet, tycks utskottet i varje fall vara fastlåst i den position som det tidigare intagit.

Fröken Bergegren nämnde någonting om att vi inte skall handla stick i stäv med en konvention som vi har biträtt. Nej, det brukar Sverige sannerligen inte vilja göra, och det har aldrig varit motionärernas avsikt att så skulle ske.

Viss översyn av medborgarskapslagstiftningen

Konventionen syftar till att man så långt det är möjligt skall begränsa antalet dubbla medborgarskap och det är väl i och för sig riktigt. De vid upprepade tillfällen väckta motionerna har inte heller motsatt syfte när det gäller vuxna människor. Men för barn upp till 18 år blir förhållandet att de under en övergångstid får dubbla medborgarskap. Efter 18 års ålder har de själva möjlighet att välja vilket medborgarskap de vill ha.

Fröken Bergegren tror att det på lång sikt skall gagna saken om man väntar år efter år med att vidtaga åtgärder. Vi vill dock att dessa barn skall ha samma förmåner och känna samma trygghet, som våra svenska barn gör i vårt samhälle. Vi vet att antalet barn födda i Sverige i äktenskap mellan invandrade utlänningar och svenskar ökat och med största sannolikhet ökar undan för undan. Skall vi då vänta hur länge som helst innan en ändring kommer till stånd så att dessa barn får födas, som svenska medborgare?

Det var välgörande att höra att herr Hammarberg, som själv — vilket jag inte visste tidigare — fört fram denna fråga i Nordiska rådet, tycks vara av precis samma uppfattning som vi motionärer är, nämligen att det förhållandet att en dylik översyn begärs ingalunda skulle skada utan snarare vara till gagn för en gemensam nordisk översyn. Visst är det alltid värdefullt om man kan åstadkomma överensstämmelse i nordisk lagstiftning, men jag tycker för min del att man inte skall driva det hela så långt att vart och ett av de nordiska länderna skall förhindras att ta egna initiativ och vidtaga egna åtgärder — i all synnerhet när det gäller att undanröja uppenbara orättvisor som en gällande lag visat sig medföra.

Vi vet inte när denna gemensamma nordiska prövning kommer att ske, och vi vet inte heller vad resultatet av en sådan prövning kan bli. Då kan det väl ändå inte vara till skada att vi i

vårt land genom en översyn kommer fram till en standpunkt, som vi tycker är riktig, för att sedan med större kraft kunna förfäktas en uppfattning som jag hoppas att så småningom alla kommer att dela i denna riksdag, nämligen att det absolut finns en skönhetsfläck i vår lagstiftning så länge vi behåller de bestämmelser som nu gäller.

Fröken BERGEGREN (s) kort genmäle:

Herr talman! Fröken Wetterström frågar, om jag tycker att det är riktigt att vi i avvaktan på en internationell lösning på problemet skall finna oss i att vänta år efter år med att skapa bättre möjligheter för de barn det här gäller. Nej, det menar jag inte, och det är därför första lagutskottet pekar på de praktiska möjligheter vi har att genom ensidiga svenska åtgärder tillförsäkra barnen den trygghet och den trivsel vi alla är ense om att de skall ha.

Jag går ett litet stycke längre än fröken Wetterström därvidlag. Jag tycker att varje barn, som växer upp här i Sverige och som vi har välkomnat tillsammans med dess föräldrar, skall ha möjlighet att känna samma trygghet och samma trivsel oavsett om den ena av föräldrarna är svensk eller om båda är utlänningar. Jag tycker att vi i Sverige på lagstiftningens väg skall gå så långt som möjligt för att skapa samma utgångsläge och samma möjligheter för barnen.

Såvida man inte lägger en alldeles speciell mystisk innebörd i medborgarskapet som sådant förstår jag inte varför man skall betrakta det som så skriande orättfärdigt, att ett barn räkar ha engelskt, franskt eller tyskt medborgarskap i stället för svenskt. Vi är väl alla lika goda människor vilket medborgarskap vi än har. Det finns väl i alla fall två föräldrar till barnet, och den andra partens känslor bör man också ta i betraktande. När det gäller självständigt medborgarskap för barn under 18 år

Viss översyn av medborgarskapslagstiftningen

kräver man i de fall, där båda föräldrarna är vårdnadshavare, att de skall göra gemensam ansökan, därför att man anser att man skall ta hänsyn till bådadas uppfattning.

Vi har en liberal praxis när det gäller att bevilja barn en självständig rätt till svenskt medborgarskap, när detta är förenligt med barnets intresse. Jag undrar om man inte hellre bör gå fram den vägen, i synnerhet som anslutningen till europarådskonventionen ger oss större möjligheter att fortsättningsvis vara ännu generösare i detta avseende. Då tar man hänsyn till barnets intresse, vilket bör komma i första hand. I andra hand kan man ta hänsyn till att modern eventuellt kan känna sig kränkt av att hennes barn inte är svensk medborgare.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Fröken Bergegren försökte rätta till det hela i sista meningen. Men annars lät det ju lite pinsamt när hon sade, att det ju också finns en far, vars känslor man skall ta hänsyn till.

Är detta en fråga om föräldrarnas känslor? Jag misstänkte att man hade sådana funderingar, men jag trodde inte att någon vågade uttala dem.

Nej, ett barn som bor i Sverige skall betraktas som ett svenskt barn — det är det frågan gäller. Känslorna hos den ena eller andra föräldern tycker jag inte att vi skall resonera om i detta sammanhang. Men vi skall skapa den tryggheten för barnet, att varje barn i det land, där det växer upp och bor och vars språk det kan, skall känna precis samma trygghet. Det är den saken vi är intresserade av, och jag tror att vi bör akta oss för att blanda in vad barnets föräldrar känner.

Ge barnen rätt att växa upp precis som alla andra barn! Det är det enda jag har intresse av.

Herr HENRIKSON (s):

Herr talman: Det skulle väl i och för

sig vara onödigt att begära ordet för att från denna talarstol instämna i vad fru Eriksson så värtaligt sagt i anslutning till den motion riksdagen nu har att behandla.

Jag kände ändå ett alldeles personligt behov av att göra det och ta kammarens tid i anspråk någon enda minut. Jag har under två tidigare riksdagar avlyssnat debatten i denna fråga. För mig har det, liksom tydligen också för fru Eriksson i Stockholm, varit svårt att riktigt genomskåda de redovisningar som utskottet vid båda dessa tidigare tillfällen liksom i dag har givit riksdagen.

Jag tycker att de mänskliga aspekterna bör vara vägledande när man tar ställning i denna fråga. Liksom fru Eriksson anser jag, att dessa mänskliga aspekter i första hand måste knytas till barnet och inte till föräldrarna. Det svenska medborgarskapet behöver väl inte i och för sig sammankopplas med något särskilt värde; vi vet ändå att det har sin praktiska betydelse för barnet när det gäller olika rättigheter som svenska barn regelmässigt har. De mänskliga aspekterna framstår alltså för mig som vida viktigare än de eventuella vinningar vi kan göra t. ex. i Europarådet och numera också i Nordiska rådet, även om jag inser att också de sammanhangen har betydelse.

Det finns kanske också anledning att påpeka, att denna kammare vid de båda tidigare tillfällen då man tagit ställning till denna fråga mycket klart givit vid handen var den står. Jag vet inte om det är förmätet eller ofint av mig att säga detta, men jag gör det i alla fall: det borde ha varit naturligt för utskottet att ta en viss hänsyn till vad andra kammaren tidigare ansett i denna fråga.

Vad begär motionärerna? De begär ju inte att vi i dag skall ta ställning i sakfrågan utan de begär en översyn av lagstiftningen på detta område. Naturligtvis har det både av motionärerna

Lönefordringars behandling i konkurs

här i dag och i motionen angivits att man anser att en ändring bör komma till stånd på denna punkt, så att de barn som är födda och vistas här i landet likställs med andra barn. Men det är möjligt att en sådan översyn också hade kunnat anvisa vägar för att klara relationerna till främmande makt, om jag så får säga, t. ex. när det gäller Europasamarbetet och samarbetet i Norden. Fröken Bergegren sade att man i detta internationella samarbete har försökt och försöker lösa problemen på detta område, och jag föreställer mig att detta är precis samma ambition som motionärerna har. Herr Hammarberg, som tillhör Nordiska rådet, tycks för sin del inte inse att det skulle föreligga något hinder för att Sveriges riksdag tar ställning och beställer en översyn av denna lagstiftning. Det bör vara en ganska naturlig uppgift för vår representation i Nordiska rådet, därest riksdagen här bestämmer sig för en ändring, att också arbeta för att frågorna löses enligt de intentioner som i så fall vårt land anvisar på detta område.

Jag vill alltså ytterligare understryka de mänskliga aspekter denna fråga har. Det gäller här barnen, och vi bör tillse att de får samma rättsliga ställning som de barn vilkas båda föräldrar är svenskar. Jag ber följaktligen att få yrka bifall till motionerna I: 743 och II: 856.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 743 och II: 856; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Eriksson i Stockholm begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller

första lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit motionerna I: 743 och II: 856.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för nejpropositionen. Fröken Bergegren begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 81 ja och 104 nej, varjämte 14 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit motionerna I: 743 och II: 856.

§ 12

Lönefordringars behandling i konkurs

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 4, i anledning av motion angående lönefordringars behandling i konkurs.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Bara några ord om den motion som jag har väckt i detta ärende! Det gäller det fall att en arbetsgivare går i konkurs.

Vid en konkurs blir det utredning, och så samlar man ihop alla medel som är tillgängliga och delar ut dem efter ett visst system. Därvid kommer, såsom riktigt är, löntagare högt upp på listan, men före löntagarnas anspråk kommer konkurskostnaderna, som ofta är mycket omfattande, ibland så omfat-

tande att löntagarna blir utan utdelning eller får utdelning med en mycket liten procent av vad de egentligen skulle ha.

Det där är naturligtvis otillfredsställande. Min motion innebär att lönefordringar skulle komma före konkurskostnaderna, och i de fall då konkurskostnaderna inte blir täckta skulle staten träda in och betala dem.

Det gäller en elementär jämlikhetsfråga, eftersom en arbetstagar borde få lön för mödan oavsett om han har hamnat hos en insolvent arbetsgivare. Bakgrunden till motionen är ett jämlikhets- och rättvisekrav, att den som har utfört ett arbete skall ha betalt för det, även om han råkat ta anställning hos en insolvent arbetsgivare som går i konkurs.

Nu visar det sig emellertid att det pågår en utredning på detta område i nordisk regi. Jag uttalar bara förhoppningen, att den utredningen tar upp detta spörsmål och att det kan lösas enligt de riktlinjer som jag har dragit upp i motionen. Det är som sagt en rättvisefråga av första ordningen.

Herr MARTINSSON (s):

Herr talman! Det finns ingen anledning att använda lång tid för att diskutera den här frågan. För närvarande pågår ju inom lagberedningen en allmän översyn av konkurslagstiftningen. Beredningens uppdrag innebär också att göra en översyn av bestämmelserna i 17 kap. handelsbalken om förmånsrättsordningen.

Det är nog också på det sättet att herr Sjöholms framställning av den aktuella problematiken går en del genvägar. Vid en konkurs förekommer vissa fordringar på konkursmassan. Om en rörelse fortsätter att bedriva sin verksamhet efter konkursbeslutet ådrar sig konkursmassan vissa skyldigheter, och i princip gäller samma sak de arvoden och kostnader som sammanhänger med själva konkursförfarandet.

Förbättrat stöd till barnfamiljer

Därför tror jag att det är oriktigt att jämställa den förmånsrätt som löner, skatter och speciella panträtter har med de direkta kostnader som utgör fordringar på konkursmassan.

Men alla dessa frågor är, som jag tidigare sagt, föremål för utredning. Jag yrkar därför bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 13

Föredrogs vart för sig

första lagutskottets utlåtande nr 5, i anledning av motioner om utbyte av beteckningen »övervakare» mot »kontaktman»; samt

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i civilförsvarslagen den 22 april 1960 (nr 74), och

nr 2, i anledning av motioner om sänkning av statsbidraget till de allmänna försäkringskassorna.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden hemställt.

§ 14

Förbättrat stöd till barnfamiljer

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 3, i anledning av motioner om förbättrat stöd till barnfamiljer.

Andra lagutskottet hade i ett sammanhang behandlat fyra till lagutskott hänvisade motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 531 av herrar *Dahlén* och *Bengtson* samt II: 622 av herrar *Hedlund* och *Wedén* om förbättrat stöd till barnfamiljer, vari hemställdes, såvitt nu var i fråga, att riksdagen måtte »i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag om en familje-

Förbättrat stöd till barnfamiljer

politisk reform med ett avsevärt förbättrat stöd för barnfamiljerna i enlighet med de riktlinjer som i motionen anförts», samt

2) de likalydande motionerna I:788 av herr *Werner* och II:452 av herr *Hermansson m.fl.* om höjning av det allmänna barnbidraget, vari föreslogs »att riksdagen beslutar höja det allmänna barnbidraget från och med den 1 juli 1969 till 1 000 kr. per år och barn».

Utskottet hemställde,

A. att motionerna I:788 och II:452 om en höjning av de allmänna barnbidragen icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd, samt

B. att motionerna I:531 och II:622 såvitt de anginge frågan om det fortsatta familjepolitiska reformarbetet icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av fru *Hamrin-Thorell* (fp) samt herrar *Eric Carlsson* (cp), *Österdahl* (fp), *Gustavsson* i Alvesta (cp) och *Jönsson* i Ingemarsgården (fp), vilka ansett att utskottet under B bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionerna I:531 och II:622, såvitt nu var i fråga, måtte anhänga om förslag om en familjepolitisk reform med ett avsevärt förbättrat stöd för barnfamiljerna i enlighet med vad reservanterna anförde.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Det har under de senaste åren förts långa debatter i denna kammare om familjepolitiken, men resultaten har inte blivit så stora. Det fanns en tid då det hände, tycker jag, stora saker inom familjepolitiken. Det var på 1940-talet när herrar *Wahlund*, *Erlander* och några till stod för utformningen. De reformer som genomfördes på 1940-talet har följts upp under 1950-talet och i början av 1960-

talet. Man har väl i allmänhet, även om undantag har förekommit under vissa perioder, försökt att se till att barnfamiljerna med vissa mellanrum skulle få såväl förbättringar i anledning av penningvärdeförsämringen som standardhöjningar. Så var det länge, men det har numera upphört.

Penningvärdeförsämringen har under de senare åren fått fortgå utan att barnfamiljerna har fått några förbättringar, och den reformverksamhet som varit väntad och som också ibland utlovats har skjutits på framtiden. Det enda som har hänt på senare tid är den i fjol beslutade omkonstruktionen av familjebostadsbidragen, som nu kallas för bostadstillägg till barnfamiljer.

Föregående år framlade vi förslag om omedelbara höjningar av barnbidragen i avvaktan på en familjepolitisk reform. Det var inte möjligt att då få majoritet för en sådan linje, och det finns med det majoritetsförhållande som nu råder i kammaren inte möjlighet till detta i år heller. Vi har därför från vårt håll koncentrerat oss på att försöka driva på för att få till stånd en genomgripande familjepolitisk reform så fort som möjligt.

Familjepolitiken bör enligt vår mening syfta till att utjämna den ekonomiska standarden mellan dem som har barn och dem som inte har barn. Man utjämnar genom familjepolitiken också försörjningsbördorna mellan olika perioder i människans liv. Till detta skall läggas familjepolitikens uppgift när det gäller att utjämna den ekonomiska standarden mellan familjer med olika ekonomiska förutsättningar och bärkraft. Denna sistnämnda uppgift måste tillmätas mycket stor betydelse mot bakgrund av de stora ekonomiska klyftor som vi har i dag. Barnbidragen skall även i fortsättningen utgöra grundstommen i det familjepolitiska systemet.

Tyvärr finns det inte några uttalanden från regeringens sida som tyder

på att man har intentioner att höja barnbidragen. Det är därför motiverat att riksdagen uttalar sig för att i en snar familjepolitisk reform bör ingå betydande höjningar av barnbidragen, så att det inte bara blir en kompensation för penningvärdeförsämringen utan också ger en standardförbättring. Det bör vara en rejäl förbättring, och den bör också komma snart.

Jag har litet svårt att förstå varför socialdemokraterna inte lyckas hänga med när det gäller att i varje fall bibehålla barnbidragens reella värde. Vi hade ju en gång i tiden att bekämpa det förslag som kom från högerhåll om att skrota ner en del av familjepolitiken. Det bekämpade vi gemensamt. Vi tog gemensamt bort de gamla barnbidragen som gynnade bara de välbärgade och införde barnbidragen i stället.

Vad beträffar låginkomstfamiljerna utgår numera stöd i form av bostadstillägg till barnfamiljer. Det är bättre än de gamla familjebostadsbidragen. Ett grundbelopp i botten utgår utan prövning av bostadsförhållandena till alla låginkomstfamiljer. Det finns emellertid utöver detta särskilda tillskott som är förenade med vissa bostadsvillkor.

När man skall reformera familjepolitiken är det enligt min uppfattning angeläget att man eftersträvar att ge en så stor del av stödet som möjligt till låginkomstfamiljerna utan anknytning till en viss konsumtion. Det är inte rimligt att man förbinder bidrag som utgår till dem som har det sämst med krav på innehav av något som är svårt att få tag i till rimliga priser såsom bostäder.

Sedan vill jag, trots att det inte behandlas i det utlåtande som i dag är uppe till behandling, slå fast att de familjepolitiska åtgärderna i princip är en statlig angelägenhet. Man bör inte som nu har skett börja övervältra delar av familjepolitikens kostnader på kommunerna. Man måste dessutom göra det

Förbättrat stöd till barnfamiljer

administrativa förfarandet betydligt enklare än det är nu.

Vi måste vidare tänka oss att bygga ut stödet till låginkomstfamiljerna ytterligare. Någon form av vårdnadsbidrag bör ingå i en familjepolitisk reform och det bör utgå under den period då vårdnadsbehovet är störst. Man kan överväga olika åldersgränser beroende på statsfinansiella och andra förhållanden. Jag vet att en reform om vårdnadsbidragen kan bli en dyr reform, men det går inte att undvika den. Det är nödvändigt att det arbete som utförs av de kvinnor som väljer att stanna hemma och vårda sina barn värdesätts av samhället. Hemmakvinnornas arbete i detta sammanhang måste värdesättas och detta måste också ta sig ekonomiska uttryck. Genom vårdnadsbidraget ges möjligheter för den ene av föräldrarna att vårda barnen i hemmet. Givetvis skall det finnas valmöjligheter, så att vårdnadsbidragen får användas för den form av vård som föredras.

Det är dessa frågeställningar vi har framfört i en motion tillsammans med folkpartiet. Synpunkterna återfinns också i den till andra lagutskottets utlåtande fogade reservationen.

Med det sagda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation som är fogad till andra lagutskottets utlåtande nr 3.

Herr JÖNSSON i Ingemarsgården (fp):

Herr talman! Till grund för andra lagutskottets utlåtande nr 3 ligger en motion från folkpartiet och centerpartiet i vilken riktlinjerna dras upp för en förbättring av stödet till barnfamiljerna. Herr Gustavsson i Alvesta har redan berört frågan men jag vill understryka en del av vad han sagt.

Samhällets familjepolitik har under de senaste åren inte inneburit någon genomgripande reform utan endast mindre förändringar. Vid 1968 års riksdag omkonstruerades familjebostadsbi-

Förbättrat stöd till barnfamiljer

dragen som därefter benämns bostadstillägg till barnfamiljer. På 1940-talet då de stora reformerna på detta område genomfördes var det de befolkningspolitiska motiven som spelade en roll. För vår del anser vi nu att de familjepolitiska åtgärderna skall vara led i en strävan efter större jämlikhet och solidaritet mellan olika grupper. De bör syfta till en ekonomisk standardutjämning mellan dem som har barn och dem som inte har barn. Föräldrarna skall inte ensamma behöva bära hela barnkostnaderna. En utjämning av försörjningsbördorna mellan olika perioder i människans liv bör eftersträvas liksom en utjämning av den ekonomiska standarden mellan grupper med olika bärkraft.

Under senare år har såväl den familjepolitiska kommittén som familjeskatteberedningen varit sysselsatta med att utreda de familjepolitiska åtgärderna. Ja, även familjeberedningen har varit inne på det här fältet. Jag vill för min del beklaga, att utredningsuppdragen har fördelats på flera olika kommittéer. En samordning redan under utredningsarbetet skulle ha underlättat genomförandet av en samlad reform. Det har vi från vårt håll framhållit tidigare i riksdagen.

Låt mig helt kort ta upp några av de mest aktuella önskemål som bör ingå i en sådan samlad reform. Barnbidragen bör även i fortsättningen betraktas som ett särskilt inslag i familjepolitiken, och höjningar av dem bör ingå i programmet för en reform. De utgår nu med 900 kronor per barn och år, vilket motsvarar endast en mindre del av barnkostnaderna. Barnbidragen måste höjas icke endast med hänsyn till penningvärdeförsämringen; barnfamiljerna bör även erhålla en standardhöjning. Det borde också vara naturligt att familjebidragen gjordes värdebeständiga och detta bör därför ingå i ett nytt förslag. Vid en skattereform med övergång till individuell beskattning bör en

höjning av barnbidraget ingå som en viktig del av reformen. Den måste helt enkelt finnas med.

En utbyggnad av det särskilda stödet till familjer med lägre inkomst bör ske, såsom beslutades av riksdagen 1968. En successiv omkonstruktion av detta bidrag bör göras i syfte att nå större konsumtionsneutralitet. Dessutom bör någon form av vårdnadsbidrag prövas. Familjerna bör i så stor utsträckning som möjligt kunna fritt välja mellan hemarbete och förvärsarbete. Samhället bör medverka till att ekonomiska förutsättningar för denna valfrihet skapas. Därför bör ingående prövas möjligheterna att införa ett allmänt vårdnadsbidrag. Olika konstruktioner för ett sådant stöd bör därvid övervägas.

En omändring av familjebeskattningen bör också ingå i det familjepolitiska programmet, och systemet bör därvid vara neutralt i fråga om föräldrars val mellan arbete i hemmet och förvärsarbete. Härvid bör dock beaktas de olika förutsättningar för yrkesverksamhet som föreligger inom olika delar av vårt land. Familjebeskattningens utformning bör inordnas i reformen som en del därav. Därför kräver vi att ett samordnat förslag om avsevärt förbättrat stöd för barnfamiljerna snarast skall föreläggas riksdagen.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen vid andra lagutskottets utlåtande nr 3.

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! Andra lagutskottet upprepar i sitt utlåtande nr 3 vad som tidigare har sagts om det allmänna barnbidraget, nämligen att skäl kunde finnas för en uppräknings av dessa såväl på grund av ökade levnadskostnader som med hänsyn till intresset att bereda alla barnfamiljer del i den allmänna standardstegringen.

Förra året ansåg emellertid regeringen att resurser härför saknades. Den reform vi då beslutade beträffande bo-

Förbättrat stöd till barnfamiljer

stadstillägget skulle vara allt som orkades med för barnfamiljerna. Den reformen innebär att de som har det största behovet också får den största hjälpen av samhället för att klara sina oerhört höga hyror.

För att undvika alla missförstånd vill jag redan nu framhålla, att vi från vänsterpartiet kommunisterna inte på något sätt gick emot denna reform — tvärtom. Vi ville i fjol, liksom vi vill i motion vid årets riksdag, i stället förbättra reformen så, att fler barnfamiljer kommer i åtnjutande av detta bostadstillägg. Vi vill flytta gränsen, där avtrappningen sätter in, från 16 000 till 20 000 kronor. Denna fråga får vi dock tillfälle att diskutera senare här i kammaren.

I dag gäller det för vårt vidkommande frågan om en höjning av det allmänna barnbidraget. Det är vad vi har motionerat om. I fjol innefattade vår motion i detta ämne även ett annat yrkande, nämligen ett yrkande på värdebeständighet. Enligt vad som upplystes i fjol skall frågan om det allmänna barnbidragets värdebeständighet behandlas av familjepolitiska kommittén, och jag anser att kommittén då samtidigt bör utreda frågan om värdebeständigheten av andra sociala bidrag, t. ex. bostadstillägget, som också nämndes i debatten i denna kammare förra året.

I år vill vi konkret, att det allmänna barnbidraget höjes med 100 kronor per år och barn; i avvaktan på att bidraget göres värdebeständigt, i avvaktan på att arbetande utredningar blir klara och i avvaktan på att familjeskatteberedningens betänkande förvandlas till en bra regeringsproposition, vilket vi av erfarenhet vet kan komma att dröja länge. Den höjning av barnbidraget som vi har föreslagit är mycket blygsam, om man betänker att senaste gången som en höjning av bidraget gjordes var 1965. Och vi vill företa höjningen av precis samma skäl som utskottet anförde i fjol och som utskottet anger i år,

nämligen att *alla* barnfamiljer skall ha möjlighet att få del av standardförbättringen.

Men också i år säger utskottet nej. Denna gång åberopar utskottet dock inte bristande ekonomiska resurser, det skall i rättvisans namn sägas. I stället hänvisar utskottet till sittande utredningar. Jag kan inte förstå varför alltid så många olika faktorer — bristande resurser, sittande utredningar, avgivna betänkanden o. s. v. — skall innebära att man anser sig vara tvungen att neka barnfamiljerna denna hundralapp per år och barn.

Varför skall just det allmänna barnbidraget — som enligt regeringens egna många gånger upprepade påståenden skall vara grundstommen i konsumtionsstödet till barnfamiljerna — fortfarande få urholkas år efter år? Hur länge skall talet om att bereda *alla* barnfamiljer del i den allmänna standardstegringen bara vara vackra ord utan åtföljande handling från regeringens sida?

Från vårt parti kan vi icke acceptera detta undanglidande. Vi vill därför i år i vår motion ge 100 kronor mera per barn och år i allmänt barnbidrag. Med detta som utgångspunkt är jag ledsen över att behöva konstatera, att det i reservationen gjorda förmodandet, att yrkandet i vår motion skulle vara tillgodosett med vad som i reservationen anförs och med de långa önskelistor som man från mittenpartierna under diskussionen framfört, tyvärr icke helt stämmer med verkligheten. Givetvis vill vi ha ett förbättrat stöd till barnfamiljerna genom en rejäl familjepolitisk reform, som under så många år har utlovats. Men i avvaktan på denna reform — som för resten dröjt alldeles för länge och som det redan gjorts och fortfarande görs så många utredningar om att man har svårt att hålla isär dem — vill vi alltså i år ställa konkreta krav i *pengar*. Det är vad jag tror att de flesta barnfamiljer i dag är betjänta av.

Förbättrat stöd till barnfamiljer

Herr talman! Med hänvisning till vad jag anfört ber jag att få yrka bifall till motionsparet I: 788 och II: 452.

Fru SKANTZ (s):

Herr talman! Det har varit mycket intressant att lyssna till de anföranden som hållits. Ännu intressantare har det varit att jämföra de motioner som väcktes 1968 och de som väckts i år. 1968 skrev motionärerna att utformningen av samhällets stöd till barnfamiljerna under senare år varit föremål för successiva förändringar. I år skriver motionärerna att samhällets familjepolitik under senare år inte har varit föremål för genomgripande reformer.

Den fråga jag då vill ställa är: Vad menar motionärerna egentligen med »genomgripande reformer»? Stödet till barnfamiljerna ges ju dels i form av kontantbidrag, dels i form av vård och service. Och det har ändå skett en del de senare åren. Låt mig bara erinra om det beslut som vi fattade 1964 om det studiesociala stödet. Det har betytt en hel del för barnfamiljerna. Nu föreligger förslag om att det därvidlag skall ske ytterligare förbättringar för barn till familjer som har en låg inkomst. 1968 beslöt vi om bostadstillägg till barnfamiljer.

Motionärerna hävdar emellertid att det endast varit fråga om mindre förändringar. I fråga om det nya statliga bostadstillägget heter det att det närmast gällt en omkonstruktion och en namnändring. Men visst var det väl betydligt mer än en omkonstruktion och en namnändring som genomfördes — man räknar med att av en miljon barnfamiljer får 415 000 ett ökat ekonomiskt stöd. Tidigare hade bara 15 procent av barnfamiljerna familjebostadsbidrag, men det nya bostadstillägget beräknas omfatta 40 procent av barnfamiljerna.

Den reform vi i fjol beslöt innebär att en familj med tre barn som har en inkomst på 20 000 kronor och betalar en hyra på 600 kronor per månad får

ett stöd med 3 120 kronor. Räknar vi ifrån vad det tidigare familjebostadsbidraget gav blir nettoökningen 2 200 kronor. Om vi hade använt de pengar som stod till förfogande till att i stället höja barnbidragen, hade detta betytt att ifrågavarande familj hade fått 500 kronor i ökad hjälp. Nu fick den i stället 2 200. Vi vet också att 180 000 familjer kommer att få det oreducerade bidraget.

Bakom hela denna reform ligger jämlikhetstanken; två familjer med samma barnantal men med olika stora inkomster bör ha likvärdiga chanser att skaffa sig en lika rymlig och modern bostad. Detta stämmer enligt min mening väl överens med resonemanget om jämlikhet olika grupper emellan.

Sedan kan nämnas att denna reform också innebar ett ökat stöd till ensamstående barnförsörjare därigenom att bidragsförskotten till 100 000 ensamstående barnförsörjare höjdes med 300 kronor till 1 740 kronor.

Det är intressant att läsa mittenpartiernas motion. I denna finns ett avsnitt som handlar om allmänna barnbidrag. 1969 års motion utgör en direkt avskrift av vad man skrev 1968 fränsett de sex sista raderna där man varierar något. Det intressanta är emellertid att man inte kommer fram till samma slutsats. 1968 framfördes i motionen krav på att barnbidragen skulle höjas med 100 kronor. Något sådant krav återfinnes inte i år. Jag skulle därför vilja fråga vad som har inträffat. Under förra sommaren och hösten fördes — i varje fall från folkpartiets sida — en annonskampanj där det framhölls att man ville hjälpa barnfamiljerna genom att höja barnbidragen. I den debatt vi förde i kammaren just om höjningen av barnbidragen sades det bl. a. från folkpartihåll, att det var i avvaktan på den samlade familjepolitiska reformen som man då ville få en höjning på 100 kronor för att hjälpa barnfamiljerna. Föreligger inte den uppfattningen i år?

Förbättrat stöd till barnfamiljer

Jag tycker att herr Gustavsson i Alvesta ger upp aldeles för tidigt när han inte ens vill skriva en motion med samma krav som tidigare. Om kravet från centerns och folkpartiets sida i fjol var så starkt som herr Gustavsson då gjorde gällande borde det kravet finnas kvar även i år. När vi beslutade om stödet till barnfamiljerna i fjol fick detta sin nuvarande utformning just därför att familjer med låga inkomster och flera barn samt ensamstående familjeförsörjare skulle ha hjälp. En höjning av barnbidraget med 100 kronor kostar 180 miljoner kronor, det vet vi. Det var vid avvägningen härvidlag som vi ansåg att det var rimligt att hjälpa just de familjer som hade det svårast och som hade de låga inkomsterna.

Sedan sade herr Gustavsson — jag tror att det var han — att utskottet hade nästan samma motivering för sitt avslag på motionen i år som i fjol. Det är väl rätt naturligt när det är nästan samma motion som återkommer. Därefter kommer en liten önskelista, där man har räknat upp flera åtgärder som man vill få genomförda. Men den familjepolitiska kommittén har ändå att se över dessa frågor — inte minst frågan om vårdnadsbidrag men också frågan om de allmänna barnbidragen. Vi har i utskottet menat att vi icke skulle föregripa det arbetet.

Detsamma gäller familjeskatteberedningen, som ju lämnade sitt betänkande den 14 februari i år. Vi har menat att det inte är mer än rätt och rimligt att dess betänkande först remissbehandlas och att vi också avvaktar Kungl. Maj:ts ställningstagande. Riksdagen bör således inte nu ta något initiativ. Vi skall med andra ord avvakta resultatet av det utredningsarbete som pågår.

Det talas om samordning vid utredningen av dessa frågor, och det är riktigt att det har varit två kommittéer. Jag tycker inte att det är orimligt på något sätt. Den ena lägger fram direkta, konkreta förslag som kan gälla barn-

familjerna, den andra ser över familjebesattningen. Men det väsentliga är väl ändå att kommittéerna i sitt arbete har haft kontakt med varandra. Enligt de uppgifter vi har fått skall familjepolitiska kommittén lägga fram ett förslag redan till hösten. Därefter finns det anledning för oss att återkomma.

Jag ber att med detta få yrka bifall till andra lagutskottets hemställan.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp) kort genmäle:

Herr talman! Fru Skantz' kritik riktade sig i första hand mot att vi i våra motioner inte har begärt tillräckligt mycket i år. Men sedan frågade hon vad det är för skillnad. År 1968 talade vi om successiva förändringar, och 1969 talar vi om att genomgripande förändringar inte har skett — och det har inte skett några genomgripande förändringar.

Jag ser familjepolitiken som ett mycket viktigt element i arbetet på att utjämna klyftorna och skapa större jämlikhet. Fördens skull måste vi ha en större, samlad reform på detta område.

Fru Skantz fäste vidare mycket stor vikt vid de bostadsbidrag, som beslutades förra året och som gäller från och med i år. Jag är den förste att understryka att de betyder mycket, men jag tror, fru Skantz, att vi bör reducera värdet av denna reform en smula med tanke på vad som har skett på bostadsmarknaden. I årets statsverksproposition redovisar inrikesministern att kostnaderna för en trerumslägenhet under åren 1960—1966 steg från 49 000 kronor till 81 000 kronor eller med 65 procent. Penningvärdeförsämringen har alltså medfört att bostadskostnaderna har gått i höjden med 65 procent under denna tid. Familjebostadsbidragen har väl varit en viss kompensation för denna höjning, men deras värde reduceras väsentligt på grund av den stora kostnadsökning som vi har haft på bostadssidan. Med all respekt för bidragen me-

Förbättrat stöd till barnfamiljer

nar jag därför att vi skall reducera deras betydelse litet grand och inte tala om dem med så stora bokstäver som man gör i vissa sammanhang.

I år har vi avstått, fru Skantz, från att begära direkta höjningar av barnbidragen. Vi koncentrerar oss i stället på kravet på en snabb, samlad familjepolitisk reform. Det är ett sådant förslag vi vill att regeringen skall lägga fram.

Herr JÖNSSON i Ingemarsgården (fp) kort genmäle:

Herr talman! Med anledning av fru Skantz' fråga om vad förslaget egentligen betyder vill jag erinra om att det finns en kort sammanfattning i utskottsutlåtandet. I mitt förra anförande, som visserligen var ganska kort och knapphändig, försökte jag ändå ta upp de väsentliga elementen av vad vi ansåg skulle ingå i en familjepolitisk reform. Jag vill inte trötta kammaren med en upprepning.

Fru Skantz angriper oss, därför att vi har sagt att den familjebostadsbidragsreform som genomfördes i fjol bara var en delreform. Om man tar hänsyn till det antal personer som berörs av reformen beträffande förstärkt stöd till barnfamiljer och till vad denna reform kostar är det dock en liten reform — en delreform. Från regeringens sida sades också då att det inte var fråga om en definitiv lösning. Jag skulle bli förvånad, om regeringen nu deklarerade att den anser att den reformen var tillräcklig. I slutet av sitt anförande kom fru Skantz också fram till att vi måste ha en samlad reform, mer omfattande.

Fru Skantz undrade varför vi inte i vår motion i år har samma konkreta yrkande som vi hade i motionen i fjol. Sedan sade hon emellertid att vi inte får föregripa en utredning och att förslag kommer att framläggas redan i höst. Vi trodde faktiskt att det låg något i uttalandena att utredningsarbetet —

som redan pågått mycket lång tid, vilket fru Ryding helt riktigt påpekade — nu hade fortskridit så långt, att förslag kunde väntas föreligga inom den närmaste tiden. Vi ville därför inte föregripa dessa förslag, men vi ville ändå ange några väsentliga punkter som borde ingå i reformen. Vi tycker också att åtgärderna bör samordnas, ty man kan inte fortsätta med enbart delreformer.

Fru RYDING (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Fru Skantz nämnde att om vi förra året hade tagit de pengar som gick åt till att förbättra bostadsstödet till barnfamiljerna och i stället hade givit dessa pengar i barnbidrag skulle höjningen av barnbidragen blivit mycket liten. För att inga oklarheter skall råda vill jag påpeka att det inte var ett sådant resultat som vi från vår sida ville uppnå. Vi redovisade förra året klart var pengarna kunde tas till den höjning av barnbidragen som vi då ville genomföra. Vi påpekade att staten genom införandet av mervärdesskatt ansåg sig ha råd att avhända sig 250 miljoner kronor. Man hade råd att avhända sig 160 miljoner genom att inte höja förmögenhetsskatten och man hade också råd att bevilja 10 procents avdrag för maskininvesteringar år 1968.

Beträffande de pengar som skulle gå åt till en höjning av allmänna barnbidraget i år har vi också täckning. Vi har i motioner till årets riksdag krävt dels skärpt förmögenhetsbeskattning och dels skärpt beskattning på aktievinster. Vidare vill vi spara 500 miljoner kronor på miljardrullningen till försvaret. Vi tycker nämligen att det här är fråga om en prioritering och vi vill prioritera barnfamiljerna.

Fru SKANTZ (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte kritiserat att man ej återkommit med förra årets krav, jag har bara uttryckt min förvåning. Jag tycker konsekvensen hade

Förbättrat stöd till barnfamiljer

krävt att man återkommit med det i år, både med hänsyn till den motion som fanns, den agitation som bedrevs i fjol och naturligtvis också den reservation som var fogad till andra lagutskottets utlåtande i fjol.

När jag frågade vad som menades med en genomgripande reform var det för att jag tyckte, att man i motionen bara uppehöll sig vid ett par saker, inte såg familjepolitiken i dess helhet. Familjepolitiken omfattar så många olika saker som man inte tagit med. Jag nämnde tidigare studiestödet och jag kan lägga till moderskapspenningen, bidragsförskotten, bosättningslånen, som för övrigt nu också skall höjas, den förebyggande mödra- och barnavården, skolmåltiderna och hela frågan om barntillsynen. Den senare betyder oerhört mycket för barnfamiljerna. Vi räknar nu med att ha 32 000 platser på daghem och fritidshem, och vi räknar också med en kraftig utbyggnad efter hand.

När det gäller den reform som vi antog i fjol var hela tanken just att man skulle hjälpa dem som har det svårast ekonomiskt. Detta var motiveringen till att man använde de pengar man så att säga hade till att just hjälpa och satsa på dessa familjer. Jag tror ändå att det betyder mycket. Man skall inte säga att reformen är urholkad. Jag kan hänvisa till uppgifter från Malmö. Med det tidigare familjebostadsbidraget fick 4 500 familjer bidrag om sammanlagt ungefär 3 miljoner kronor, men enligt det nya systemet kommer 12 000 familjer att få detta tillägg, vilket betyder mellan 15 och 18 miljoner kronor årligen.

Man kan givetvis säga att vi skulle vilja göra det och vi skulle vilja göra det, men herr Gustavsson var själv inne på tanken att det måste vara fråga om en prioritering. Det var det ställningstagandet vi tog i fjol, när vi ökade stödet till barnfamiljerna på sätt som skedde. Nu vill vi se resultatet av de två utredningarna — familjepolitiska kom-

mittén och familjeskatteberedningen — innan vi tar ställning.

Fru HÖRNLUND (s):

Herr talman! Vad som föranleder mig att delta i denna debatt är närmast den skrivning som förekommer i början av den till utskottsutlåtandet fogade reservationen. Enligt reservanterna har den familjepolitiska reformverksamheten under senare år »inskränkt sig till en omkonstruktion av de tidigare utgående familjebostadsbidragen». Det får väl ändå anses ganska magstarkt att karakterisera den nya reformen, som trädde i kraft den 1 januari, på detta sätt. Det är 400 000 barnfamiljer — såsom nämnts förut — som får del av den nya reformen, vilket är tre gånger så många familjer som de som åtnjöt familjebostadsbidraget. För de allra flesta familjer, som hade familjebostadsbidrag, ligger dessa bidrag nu väsentligt högre än vad de gjorde i det gamla systemet. För alla familjer som inte uppfyllde de detaljerade villkoren i fråga om bostaden och således icke fick några bidrag alls, har den nya reformen inneburit verkliga standardökningar, eftersom dessa familjer nu blir delaktiga av de nya förmånerna. Detta gäller inte minst de många ensamstående barnförsörjarna, som i stor utsträckning stod utanför det gamla systemet. Fru Skantz har redan påpekat, att också bidragsförskotten uppräknats.

Att man på detta sätt slussar in 250 å 300 nya miljoner utöver det belopp som gick till familjebostadsbidraget betraktas alltså av mittenpartierna som en liten, inskränkt reform. Jag tillåter mig att tro, att familjer med låga löner inte ser på denna fråga på riktigt samma sätt som mittenreservanterna.

Jag skall anföra ett par exempel på vad som kvarstår i disponibel inkomst för en ensamstående person med barn, sedan man från årsinkomsten dragit skatten men lagt till barnbidrag, bostadstillägg och bidragsförskott.

Förbättrat stöd till barnfamiljer

För en ensamstående försörjare med ett barn, vilken har 12 000 kronors årsinkomst, kvarstår 14 420 kronor i disponibel inkomst. Har denna inkomsttagare två barn, så kvarstår 18 020 kronor i disponibel inkomst. För trebarnsfamiljen kvarstår 21 620 kronor.

En ensamstående barnförsörjare med 16 000 kronors inkomst och ett barn har 16 908 kronor, tvåbarnsfamiljen 20 508 kronor och trebarnsfamiljen 24 108 kronor i disponibel inkomst.

Jag tycker att dessa siffror är ganska talande.

Den disponibla inkomsten för en trebarnsfamilj med en förvärsarbetande man vars hustru saknar inkomst kommer att uppgå till 19 974 kronor om inkomsten uppgår till 20 000 kronor. Man har alltså nästan hela årsinkomsten i behåll efter det att skatten dragits och dessa tillägg utgått.

Det är för dessa familjer jag tror att detta ändå inte ter sig som en så inskränkt reform som man hävdar från mittenpartihåll i den reservation som är fogad till utlåtandet.

För övrigt föreligger det redan ett förslag om justering av inkomstgränserna för erhållande av fullt bidrag, vilket påverkar hela skalan uppåt. Familjepolitiska kommittén arbetar vidare, och det ingår i vårt uppdrag att pröva de frågor om värdesäkring, vårdbidrag m. m. som motionärerna tagit upp. Mittenpartiernas motioner och reservationen är delvis en dålig avskrift av utredningsdirektiven. Liknande motioner har väckts år efter år trots att motionärerna mycket väl känner till de direktiv vi har, och de har även kännedom om utredningsarbetet genom det egna partiets ledamöter i familjepolitiska kommittén. Jag har faktiskt inte upptäckt att dessa ledamöter försökt påskynda utredningen mer än vad andra gjort.

Alla har väl också reda på att det sannerligen inte är några nyheter i förslagsväg som presenteras i motionerna.

När det gäller frågan om vårdbidrag finner reservanterna att »någon form av vårdbidrag bör prövas». Det är i sanning en vag skrivning! Att ni i mittenpartierna inte vågar friska på litet grand! Varför talar ni inte om hur stort vårdbidraget bör vara? Varför inte precisera för vilka åldersgrupper vårdbidraget skall utgå? Och framför allt: Varför talar ni inte om hur mycket en vårdbidragsreform kan komma att kosta? Det är ju ganska lätt att räkna ut vad en sådan reform kostar, förutsatt att man vet vad det är man syftar till. Ni skulle ju då också kunnat bevisa hur mycket ni verkligen vill slussa över till barnfamiljerna den vägen. Att det inte här rör sig om några småpengar — om vi nu skall ha den målsättningen att vårdbidragen skall ge någon av föräldrarna valfrihet att stanna hemma och passa barn — står alldeles klart.

Får den vaga skrivningen och britten på precisering möjligen tolkas som ett uttryck för att mittenpartierna inte vågar visa upp vad en sådan här reform kommer att kosta? Eller är ni kloka nog att överlämna frågan till oss i utredningen? Vi har nämligen enligt direktiven »att utforma förslagen utifrån en realistisk bedömning av nationalproduktens ökning och den privata konsumtionens ökningstakt». Det sägs vidare i direktiven: »Verkningarna av en förskjutning till barnfamiljernas favör bör således redovisas till sina konsekvenser för övriga medborgargrupper inom ramen för det totala utrymmet.» Sådana petitesser behöver självfallet mittenmotionärer inte ägna sig åt.

I motionerna talas också om att »skattesystemet bör ges en sådan utformning att det varken favoriserar hemarbete eller förvärsarbete och ej heller olika civilstånd». Detta är väl något som de flesta av oss åstundar. Men hur skall man nu nå fram till den här goda karamellen?

Folkpartiet har haft en expert med i familjeskatteberedningen, vilken utred-

Förbättrat stöd till barnfamiljer

ning för övrigt har arbetat under fyra år. Varför har inte denna expert kunnat åtminstone skissera en lösning av den art som motionärerna vill komma fram till?

När det gäller kommunistmotionen skall jag bara konstatera att även om man från kommunisthåll i annat sammanhang begär en höjning av inkomstgränserna när det gäller bostadstilläggen kvarstår faktum att det främjate familjer i låga lönelägen mer om även de föreslagna 175 miljoner kronorna hade slussats in i denna bidragsform. Där skulle pengarna ha kunnat göra avsevärd nytta. Jag finner det synnerligen underligt att kommunisterna, som så ofta vill göra sig till tolk för låglönegrupperna, trots allt är beredda att över ett bräde bevilja mer än 175 miljoner kronor till *alla* barnfamiljer, således även de högavlönade, hellre än att lägga dessa pengar till låginkomstgruppernas favör.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till utskottets förslag.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag lyssnade med intresse på vad fru Hörnlund hade att säga och på de långa uppräkningsarna om vad det nya familjebostadsbidraget ger till de olika familjerna. Men, fru ger till de olika familjerna. Men, fru Hörnlund intresserade sig för och räknade ut hur mycket det betyder för dessa barnfamiljer att bostadskostnaderna från 1960 till 1966 steg med 65 procent? Det innebär att för många var en väsentlig del av det bidrag som man fick genom den nya reformen urholkat på grund av penningvärdesförsämringen. Varför är man från socialdemokratiskt håll och från fru Hörnlunds sida så rädd för att diskutera det? Detta måste komma in i bilden när man bedömer värdet av den reform som genomfördes från och med den 1 januari i år. Det är ingen stor reform, fru Hörnlund, utan

en omkonstruktion av det tidigare familjebostadsbidraget, om man ser på effekten. Jag har tidigare i ett anförande här klart deklarerat värdet av denna reform, inte minst med hänsyn till utvecklingen på bostadssidan under 1960-talet.

Sedan ställde fru Hörnlund frågor: Varför har ni inte preciserat det? Varför har ni inte talat om vad det kostar, o. s. v.? Om vi hade gjort det, skulle det ha inneburit att den familjepolitiska kommittén, som fru Hörnlund ingår i, kunde lägga ned sitt arbete. Vi utgår i alla fall ifrån att kommittén kommit så långt i sitt arbete att den skall kunna lägga fram sitt förslag under det här året.

Herr JÖNSSON i Ingemarsgården (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag reagerar mot fru Hörnlunds sätt att referera reservationen. Hon säger att det i denna sägs att det gäller en inskränkt reform. Det är fel att läsa så — det står att reformverksamheten inskränkt sig till att behandla ett visst avsnitt av det stora reformprogrammet — och det är ju en annan sak. Nog måste man ha dåliga argument om man behöver tillgripa sådana förvrängningar för att komma åt sina motståndare.

Vi var med om den reform som nämndes, och i den motion som nu behandlas gäller punkt A den stora familjepolitiska reform som vi nu debatterar. Den andra delen behandlas i statsutskottet, och där finns vissa konkreta förslag om en förbättring av bostadstilläggen till barnfamiljer, så att dessa bidrag skall kunna komma fler familjer till del. Den saken behöver vi alltså inte diskutera nu, fru Hörnlund.

Fru Hörnlund säger att en del av de önskemål som här har uttalats har framförts också i direktiven till utredningar. Det är nog riktigt, eftersom vi har motionerat länge i de här frågorna. De stora reformerna började genomföras

Förbättrat stöd till barnfamiljer

på 1940-talet, och därför är det möjligt att det har framförts önskemål om förbättringar även tidigare.

Enligt fru Hörnlund är vi så rädda att vi inte törs klämma till med allt definitivt och på en gång. Den socialdemokratiska utskottsmajoriteten har ju en annan uppfattning — den anser att vi föregriper utredningen när vi säger att ett bidrag bör utgå. Fru Hörnlund angriper oss nu för att vi inte säger allt om hur det skall vara. Ni måste väl bestämma er för vad ni skall tycka.

Till sist sade fru Hörnlund att den ene och andre representanten för oss som har suttit med i olika utredningar — varför har de inte kommit med konkreta förslag? Vi har just sagt att de här frågorna inte kan utredas var för sig och att man därför inte kan komma med färdiga förslag utan en samordning. De griper in i varandra, och det måste därför företas en samordning av skatteproblematiken och övriga problem som ingår i den familjepolitiska reformen. Detta kan inte ske inom en utredning som har begränsade direktiv.

Fru RYDING (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Först vill jag ta upp fru Hörnlunds bekymmer att vi skulle vilja slå vakt om de högavlönade i stället för att lägga de pengar som vi vill höja barnbidraget med på bostadstillägget.

Vi vill ha en förbättring av bostadstillägget genom att reduktionen — som jag tidigare sagt — skall ske först vid gränsen 20 000 kronor. Detta kommer att innebära att flera barnfamiljer får bostadstillägg och bättre bostadstillägg och att kommunerna får mindre utgifter för kompletterande kommunala bostadstillägg. Vi vill dessutom också ha en höjning av barnbidraget med 100 kronor. Dessa frågor står enligt vår mening inte i motsatsställning, och vi har visat var pengar kan anskaffas.

Beträffande diskussionen om de högavlönade kan man väl ifrågasätta om en tvåbarnsfamilj med en inkomst av

28 000 kronor och en hyra på mellan 500 och ända upp till 700 kronor, t. ex. i Göteborg, verkligen kan kallas särskilt högavlönad. Det utdelas nämligen med nuvarande regler inte något bostadstillägg i sådan fall, och någon höjning av barnbidraget får han inte heller nu. Men för de verkligt högavlönade och de förmögna har vi ingenting till övers, som jag också framhöll i mitt föregående anförande. Vi vill ha en skärpt förmögenhetsbeskattning, en höjd beskattning på aktievinster, o. s. v. Där kan vi ta pengarna. Det är fråga om en prioritering som jag har sagt. Vi prioriterar barnfamiljerna, både beträffande det allmänna barnbidraget och bostadstilläggen.

Fru HÖRNLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill till fru Ryding säga att även om ni har lagt fram ett förslag i ett annat sammanhang så kvarstår ändå det faktum att vissa låglönefamiljer skulle ha fått förbättringar med kanske tusen kronor eller mer om ni i stället velat lägga de aktuella 175 miljonerna på bostadstilläggen. Jag tycker det är underligt att fru Ryding inte har funderat närmare på detta. Om man skulle lägga dessa 175 miljoner i botten på systemet med bostadstillägg är det ett faktum att det också skulle ge utdelning i de inkomstgrupper som fru Ryding talar om. Men de skulle få litet mindre i bidrag än grupperna i de lägsta lönelägena.

Herr Gustavsson i Alvesta tar upp bostadskostnaderna och läser statistik som en viss potentat. Han bortser helt och hållet från att vi har fått större lägenheter och bättre bostäder över huvud taget under den tid det gäller.

Bostadskostnaderna beror också på i vilken kommun man bor. Det finns många kommuner i detta land som har lyckats med att bygga under lånetaket och som har presterat relativt billiga bostäder. Men jag vet att vissa partier, bl. a. i den senaste valrörelsen, har re-

Förbättrat stöd till barnfamiljer

kommenderat ett system som skulle medverka till byggande av ännu dyrare bostäder. Det finns därför inte någon logik i det resonemang som herr Gustavsson för.

Jag tycker sedan att herr Gustavsson skall fråga barnfamiljerna vad de tycker om reformen. Jag har i alla fall träffat många som tycker att det är en väldigt bra reform.

Kommunerna har också möjlighet att öka på de statliga bidragen med kommunala bostadstillägg. Herr Gustavsson tycker inte att kommunerna skall bedriva familjepolitik. Jag skulle vilja fråga: Varför skall inte kommunerna bedriva familjepolitik, när de kan bedriva t. ex. åldringsvårdspolitik o. s. v.?

Nu kommer det kanske att uppstå en viss skillnad för familjerna i olika kommuner. Man kan räkna med att de socialdemokratiskt styrda kommunerna är snabbare framme och tillgodoser de familjepolitiska påbyggnaderna, medan man i vissa borgerligt styrda kommuner för en delvis annan politik.

Herr Jönsson i Ingemarsgården undrade om motionärerna verkligen skall behöva tala om allting i detalj. Nej, men jag tycker att ni möjligen kunde ha sagt någonting om vårdnadsbidragen t. ex. Ni har inte sagt något alls.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag förstår att det är känsligt, fru Hörnlund, när man påtalar den utveckling som ägt rum i fråga om bostadskostnaderna, en utveckling som är beroende av penningvärdesutvecklingen under 1960-talet. Fru Hörnlund talade om en viss potentat, men gå i stället till statsverkspropositionen, bil. 13, s. 217, där inrikesministern redovisar medeltalen för bostadskostnadernas stegring under tiden 1960—1966! Man kan inte komma ifrån denna utveckling, fru Hörnlund, genom att läsa upp aldrig så långa rader om vad det

nya familjebostadsbidraget ger till barnfamiljerna.

Jag har tidigare understrukt värdet av den reform som trädde i kraft den 1 januari, men jag har sagt att redan innan detta stöd tillkom har en hel del av det försvunnit på grund av penningvärdesutvecklingen under 1960-talet. Det tror jag inte att fru Hörnlund kan bestrida.

Vidare vill jag uppmana fru Hörnlund att gå ut och fråga kommunalmännen om deras uppfattningar. Jag tror att det finns olika uppfattningar om detta nya stöd som kommunerna skall ge, inte minst när det gäller den administrativa sidan. Fråga t. ex. de kommunalmän som varit med om konferenser hos länsbostadsnämnderna när alla dessa nya regler skulle läras in. Jag har klart deklarerat att jag anser familjepolitiken vara en statlig angelägenhet. Kommunerna bidrar ju inte heller med så många miljoner.

Fru RYDING (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Av fru Hörnlunds senaste anförande måste man dra den slutsatsen att alla medel som, enligt regeringens sätt att se, går att få fram, helt skall läggas på bostadstillägg och ingenting på barnbidrag. Alltså skall stommen i samhällets stöd till barnfamiljerna år från år urholkas, eftersom de barnbidrag vi nu har varit oförändrade sedan 1965.

Fru HÖRNLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Vad herr Gustavsson i Alvesta sade om det känsliga när det gäller mig och den förda bostadspolitikken får stå helt för hans räkning.

Vad beträffar bostadstilläggen och den administrativa sidan så har det faktiskt gått bra i de flesta kommuner och det kommer väl att gå ännu bättre, när det nya systemet är inarbetat. Det tar ju trots allt alltid sin tid att inarbeta ett nytt system.

Fru Ryding sade att vi skulle vilja sat-

Förbättrat stöd till barnfamiljer

sa allt på bostadstillägg. Det förhåller sig ju faktiskt så, fru Ryding, som fru Skantz och jag har försökt tala om här, att det pågår en utredning. Med hänsyn därtill finns det väl ingen anledning att säga hur man skall fördela medlen, utan det får väl utredningsresultatet visa.

Herr RINGABY (m):

Herr talman! Jag hade inte tänkt lägga mig i den familjepolitiska trätan, men det var ett yttrande av herr Gustavsson i Alvesta som gjorde att jag ändå vill säga några ord.

Herr Gustavsson angrep moderata samlingspartiet. Han sade att det fanns en tid då mittenpartierna och socialdemokraterna fick slåss mot högern som ville skrota ned familjepolitiken, som han uttryckte sig. Jag skall bara mycket kort bemöta det.

Herr Gustavsson syftar självfallet på 1950-talet, när högern föreslog att ta bort det första barnbidraget. Men herr Gustavsson talar inte om att vi samtidigt ville införa ett barnavdrag, som i dagens läge skulle gynna 85—90 procent av alla inkomsttagare i landet. Han talar hellre inte om att vi också ville införa ett stöd till dem som inte kunde utnyttja avdraget. Vi föreslog då, och föreslår fortfarande, avdrag för föräldrarnas kostnader för barntillsyn. Vi har föreslagit och föreslår fortfarande att mödrar som är hemma och sköter sina barn skall ha rätt till ATP-pension.

Även i vårt parti finns det, herr Gustavsson, många barnfamiljer som lever i små förhållanden, så det skulle te sig mycket egendomligt om vi skulle vilja skrota ned familjepolitiken. En *annan* politik betyder inte en *sämre* politik. På de ställen i världen där mina meningsfränder har medbestämmanderätt i regeringsställning har de dokumenterat just det stora intresset för familjepolitiken. Den har favoriserats därför att familjen står i centrum enligt konservatismens grundsyn.

Jag instämmer i fru Skantz' och fru

Hörnlunds yrkanden på det här speciella området utan att fördenskull på varje punkt instämma i deras eller deras partis familjepolitiska åsikt.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är, herr Ringaby, väl medveten om att högern framlagt en hel del förslag på det här området. Men kommer vi, som i detta fall, med ett förslag i progressiv riktning måste det väl ändå vara till barnfamiljernas fördel. Väljarna har dock gett sin dom över det förslag som högern tidigare framförde.

Herr LARSSON i Borrby (cp):

Herr talman! Jag skall be att något få lägga mig i den här debatten och framföra följande funderingar.

Samhällets stöd till barnfamiljerna har inte följt kostnadsutvecklingen under de senaste fem åren. Om jag uttrycker mig försiktigt skulle jag kunna säga att samhällets behandling av barnfamiljerna i det hänseendet varit ganska genant. Jag skulle vilja tolka den här debatten som så att vi tillsammans är ganska eniga om det riktiga i mitt påstående. Det är bara det att utskottsmajoritetens företrädare måste försöka försvara statens sätt att tillgodose barnfamiljernas önskemål, medan företrädarna för reservanterna har möjlighet att alltjämt kritisera och göra upp vad man kallar önskelistor. Det är ganska naturligt att debatten under sådana förhållanden blir litet irriterad.

Jag skulle på en enda punkt vilja anföra några funderingar med anledning av sakdebatten. Det gäller antydningarna om vilka insatser som kan förväntas av kommunerna. Jag måste bestämt vända mig mot alla tankar på att lägga över bördan när det gäller stödet till barnfamiljerna från staten till kommunerna. Det är mycket förvånande att man i debatten alltjämt försöker

Förbättrat stöd till barnfamiljer

placera kommunerna i ansvarsställning i dylika sammanhang. En sådan omfördelning av ansvaret skulle innebära att man tar ett steg från likställighet i stället för mot likställighet.

Det är inte på det sättet att kommunerna — oavsett, fru Hörnlund, om de har borgerligt eller annat styre — bara behöver plocka tillgångar från en hylla någonstans för att hjälpa barnfamiljerna. Oavsett vem som har majoriteten måste här pengar skaffas fram från skattebetalarna, vilka ju inte alla tillhör majoriteten. Faktum kvarstår hela tiden, nämligen att om bördan av sociala kostnader skulle läggas över på kommunerna skulle detta innebära ett steg bort från likställighetsprincipen. Detta vill jag kraftigt understryka.

Den egentliga anledningen till att jag begärde ordet var att det i denna debatt har ställts litet väl stora förväntningar på familjepolitiska kommittén. Jag måste beklaga att det är fel att hysa alltför stora förhoppningar. Familjepolitiska kommittén fortsätter sitt arbete. Jag vet inte vem som har sagt att det kommer ett förslag i höst — jag har inte hört det i kommittén. Men vi skall för all del ta ställning till vårdnadsbidrag, till viss värdesäkerhet och till vissa rättvisefrågor när det gäller sjukförsäkringen. Men jag vill påstå att det, liksom fallet var med den reform som genomfördes i fjol, bara är fråga om små förändringar i marginalen. Den stora familjepolitiska reform som man efterlyser i reservationen kommer inte att genomföras till följd av familjepolitiska kommitténs arbete i framtiden. Kommittén har nämligen redan för ungefär ett och ett halvt år sedan framlagt sitt stora och — som jag vågar påstå — mycket förnämliga förslag, även om det inte var så många utanför kommittén som tyckte att det var förnämligt. Jag tror att fru Hörnlund också tyckte att förslaget var bra.

Det var en genomgripande reform, ett kraftigt steg mot likställighet och

mot kompensation för barnfamiljerna. Vi arbetade fram ett förslag och ansåg att det var en mycket god lösning till barnfamiljernas bästa, och en rättvis reform. Men vi gjorde det misstaget i familjepolitiska kommittén att vi glömde att man ändå måste använda vad som med ett modernt begrepp kallas marknadsföring. Förslaget blev alltså litet felaktigt och orättvist mottaget i stora kretsar. Jag tror att det kommer tillbaka efter några år när opinionen har insett hur pass värdefullt det var. Där har man alltså familjepolitiska kommitténs förslag till en stor reform. Men regeringen vågar inte lägga någon proposition med anledning därav. Jag förstår också att det kan vara otacksamt att hålla på att föreslå familjepolitiska åtgärder och arbeta på förslag om en genomgripande reform, om det sedan inte leder till något resultat.

Med detta vill jag ha sagt att fru Skantz inte skall hysa några större förväntningar på de förslag som kan komma att framläggas av familjepolitiska kommittén. Det kommer inte att framläggas något förslag om stora reformer däriifrån. Och om riksdagen skulle uttala sig för en reform, så vågar jag försäkra att familjepolitiska kommittén inte kommer att känna sig förbigången eller trampad på tårna. Familjepolitiska kommittén har arbetat fram ett förslag till en stor reform, och detta har inte föranlett regeringen att framlägga någon proposition i ärendet, då måste oppositionens enda plattform för sitt agerande vara att framlägga förslag i riksdagen, och att presentera sina önskelistor här och hoppas på riksdagens bifall.

Fru SKANTZ (s) kort genmäle:

Herr talman! Orsaken till att jag har ställt stora förväntningar på familjepolitiska kommittén är helt enkelt att jag har läst kommitténs direktiv och kommit till den uppfattningen att kommittén alltjämt har stora arbetsuppgifter

Förbättrat stöd till barnfamiljer

framför sig och att vi därför skall vänta på kommitténs förslag innan vi fattar beslut. Kommittén skall t. ex. behandla den stora frågan om vårdnadsbidragen och det allmänna barnbidraget samt detta bidrags värdebeständighet.

Jag är litet förvånad över att höra att vi inte skall vänta oss för mycket av familjepolitiska kommitténs arbete, och jag hoppas bara att det finns andra ledamöter i kommittén än herr Larsson i Borrby, som är beredda att arbeta för att få fram förslag på detta område.

Från centerpartiet har man vid upprepade tillfällen reagerat mot att kommunerna skulle vara med och betala kostnaderna för ett tillägg till familjer med svag ekonomi. Får jag då ställa den direkta frågan: Är ni inom centerpartiet alltså motståndare till att så sker? Säg i så fall ut detta klart, så att vi får ett bestämt besked i det fallet.

Slutligen förde herr Gustavsson i Alvesta ett resonemang om bostadskostnaderna och penningvärdet, och han satte då så att säga likhetstecken mellan de båda sakerna. Men det har väl inte skett någon sådan penningvärdeförsämring som herr Gustavsson ville göra gällande. Det är för övrigt hyreskostnaderna i dag som är avgörande när man söker bostadsstöd.

Jag upprepar att det skulle vara intressant att höra hur man inom centerpartiet ser på det kommunala stöd som skall utgå till familjer med svag ekonomi.

Fru HÖRNLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Larsson i Borrby säger att samhällets behandling av barnfamiljerna är genant. Jag kan inte dela den uppfattningen vare sig när det gäller de under fjolåret genomförda förslagen eller andra åtgärder som vidtagits till barnfamiljernas fromma under de senaste åren. Därvid tänker jag inte minst på barnservicen.

Vidare framhåller herr Larsson i Borrby att kommunerna inte har pengar

på någon hylla att ta av för detta ändamål. Däremot fordrar herr Larsson i Borrby att finansministern lättvindigt skall kunna plocka pengar från hyllan till barnfamiljerna. Det är också vad motionärerna menar.

Herr Larsson i Borrby förklarade sedan att familjepolitiska kommittén inte kommer att föreslå någon genomgripande reform. Jag hörde hur han riktigt darrade på rösten när han sade detta. Det beror emellertid på vilka anspråk man har på reformer. Om en reform på 425 miljoner kronor — som den med bostadstilläggen — räknas som bara småpotatis, kan man naturligtvis inte vänta sig några verkligt »stora» reformförslag, herr Larsson i Borrby. Jag anser dock att vi har möjligheter att få fram goda reformförslag från familjepolitiska kommittén även i framtiden.

Herr LARSSON i Borrby (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har redan konstaterat att jag vet varför denna debatt är litet irriterad, och jag vet också att det har sina vanskligheter att ge sig in i en sådan debatt. Jag skall nu bara försöka svara på de frågor som ställts till mig och lämna klart besked till både fru Skantz och fru Hörnlund.

Pengar till barnfamiljer anser jag skall tas från en hylla med medel som finansieras genom progressiv beskattning och inte, såsom ni här har antytt, från en hylla med medel som finansieras genom proportionell skatt i kommunerna. Jag tycker nämligen att det är mest rättvist att stödet till barnfamiljerna bärs upp genom progressiv beskattning och inte tas från kommuner där bördan drabbar lika hårt från den första kronan för varje enskild individ.

Jag vet inte om ni verkligen vill försvara detta, att stödet till barnfamiljerna skulle finansieras genom proportionell skatt. Säg klart ifrån om det är det ni menar!

Förbättrat stöd till barnfamiljer

Vad beträffar förväntningarna på familjepolitiska kommittén är det kanske riktigt som fru Skantz säger, att vi ledamöter av kommittén stelnat i vår bedömning och behöver ersättas av andra. Fru Skantz har fattat direktiven alldeles rätt, men de frågor som enligt direktiven var de tyngsta och väsentligaste anser jag att kommittén redan löst i sitt stora betänkande. Då går kritiken tillbaka till regeringen: Varför vågade inte regeringen framlägga ett förslag på grundval av kommittébetänkandet? Ett sådant förslag hade lett till en rejäl reform som gagnat barnfamiljerna på rätt sätt, och i betänkandet fanns också resurserna anvisade. När nu regeringen inte vågade föreslå en sådan reform kvarstår problemet varifrån pengarna skall tas.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp) kort genmäle:

Herr talman! Fru Skantz säger att det inte skett någon sådan penningvärdeförsämring som herr Gustavsson talar om. Jag har bara citerat vad som står i den huvudtitel, som inrikesminister Rune Johansson har signerat. Jag ber att få citera honom: »Kostnaderna inom bostadsbyggandet ökade starkt under första hälften av 1960-talet. För en 3-rumslägenhet i flerfamiljshus inom nybyggnadsområden ökade kostnaderna under perioden 1960—1966 från 49 000 kr. till 81 000 kr. eller med 65 %. Ca hälften av denna kostnadsökning hänför sig till högre utrymmes- och utrustningsstandard i lägenheterna och den yttre miljön. Den återstående delen av kostnadsökningen beror på höjda lönekostnader och materialpriser.»

Jag litat på dessa uppgifter, fru Skantz.

Fru HÖRNLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är närmast till herr Larsson i Borrby jag vill vända mig.

Av de kostnader som familjepolitiken medför är det bara en liten del

som täcks av kommunerna. Herr Larsson säger nu att hela kostnaden bör betalas via den progressiva beskattningen. Varför inte gå längre? Varför skall inte kostnaderna i alla sammanhang betalas över den progressiva beskattningen? Men då frågar jag mig: Hur rimmar detta med mittenpartiernas inställning, att man skall öka den indirekta skatten på bekostnad av den progressiva beskattningen?

Fru SKANTZ (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag måste återkomma till herr Gustavsson. Han har i flera inlägg satt likhetstecken mellan den penningvärdeförsämring som han säger har ägt rum och de ökade bostadskostnaderna. För min del menar jag att det är helt olika saker. Man kan inte sätta likhetstecken mellan dessa två ting.

Till herr Larsson i Borrby vill jag säga att vad han deklarerar här väl ändå inte vittnar om annat än halvhjärtat intresse för barnfamiljerna. Innerst inne menade han tydligen att den hylla han talade om inte hade med kommunerna att göra, utan skulle vara staten. Man kan inte tolka herr Larssons yttrande på annat sätt än att centerpartiet inte är intresserat av att kommunerna skall hjälpa barnfamiljerna. Men när vi beslöt om kommunala bostadstillägg var det just därför att man skulle kunna ta hänsyn till de olika bostadskostnader som finns här i landet.

Jag tyckte det var intressant och av värde för oss i framtiden att få höra den deklarationen från herr Larsson.

Herr LARSSON i Borrby (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tillät mig att säga att staten inte skall övervältra sitt ansvar för barnfamiljerna på kommunerna, och det står jag för.

Förbättrat stöd till barnfamiljer

Herr CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Det är väl ganska meningslöst att tvista om vilka reformer som är stora och vilka som är små. Det beror på hur vi mäter och vilka förväntningar vi har.

Det är väl ingen som hävdar att den reform av bostadstilläggen som trädde i kraft vid årsskiftet är en av de allra största som genomförts i detta land, men den är inte heller så ynkligt liten. Det är en välvuxen, normal reform, som vi brukar orka med som ett steg på vägen, och den bör varken övervärderas eller undervärderas.

Självklart har vi alla rätt att skriva önskelistor, som jag tror att herr Larsson i Borrby sade. På första sidan i andra lagutskottets utlåtande nr 3 finner vi en ganska vacker sammanfattning av en sådan önskelista. Jag tror att praktiskt taget alla kammarens ledamöter skulle vara beredda att skriva under den listan. Låt mig citera, det är inte så många rader:

»Då *barnbidrag* även i fortsättningen bör betraktas som ett centralt inslag i familjepolitiken för att utjämna standarden mellan dem som har barn och dem som inte har barn, bör höjningar av barnbidragen ingå i programmet för en reform. En utbyggnad av det *särskilda stödet* till familjer med lägre inkomster bör ske liksom en successiv omkonstruktion av detta syftande till en större konsumtionsneutralitet. Någon form av *vårdnadsbidrag* bör prövas liksom *värde- och standardbeständighet* för de familjepolitiska förmånerna.» Sedan kommer ett skattepolitiskt resonemang.

Det är ett antal inslag i en tänkt reformverksamhet som här antydes. Det är de generella, allmänna och lika barnbidragen, det särskilda stödet till familjer med lägre inkomster — jag vill gärna lägga till: med större antal barn — och vårdnadsbidraget. Det är tre hörnstenar, men vad önskelistans författare gör sig skyldig till är att gå för-

bi det som trots allt är huvudproblemet, nämligen avvägningen mellan dessa olika former.

Här har inte gjorts några kostnadsberäkningar. De är mycket lätta att göra, åtminstone på ett ungefär. Vi vet att en höjning av barnbidragen med 100 kronor per barn och år kostar ungefär 175 miljoner kronor. Skall vi få en märkbar förbättring av det särskilda stödet till barnfamiljer med lägre inkomster, t. ex. genom att bygga ut bostadstilläggen, får vi väl beräkna åtminstone lika mycket till. Det gör i så fall kanske 300 miljoner kronor. Och så har vi vårdbidraget. Ingen har sagt klart ut vad det skulle syfta till. Det är den andra stora biten. Den ena biten är kompensation eller hjälp till konsumtionskostnaderna för barnen. Den andra biten är tillsynskostnaderna. Ingen har riktigt velat redogöra för vad det skulle röra sig om. Men skall det ge någon form av valfrihet och vara ett märkbart inslag i familjens ekonomi som verkligen blir en kompensation för tillsynskostnaderna, får det väl åtminstone vara någonting i storleksordningen en dagheimsavgift, d. v. s. omkring 3 000 kronor om året. Skulle vi införa ett generellt vårdbidrag till alla barnfamiljer på 3 000 kronor om året, skulle det kosta ungefär 700 miljoner kronor för varje årsklass barn vi tar med i systemet. Skulle vi skapa någorlunda stor valfrihet, finge det väl åtminstone gå upp till skolåldern och således omfatta sju årsklasser. Nära 5 000 miljoner kronor kostar en sådan reform.

Jag vet inte om det är någon som tror att det för närvarande i vår samhällsekonomi finns sådana belopp att föra över; jag tror det för ögonblicket inte. Därför skall man naturligtvis inte släppa tanken.

Familjepolitiska kommittén har detta uppdrag kvar. Herr Larsson i Borrby har alldeles rätt när han säger att kommittén har skilt sig från den ena stora delen av sitt uppdrag. Vid sidan av en

del småsaker, utredningsmässigt sett, är det två stora frågor saken gäller: konsumtionskostnaderna och tillsynskostnaderna. Hjälpn att bestrida konsumtionskostnaderna ville kommittén ta itu med genom det förslag som lades fram för ett och ett halvt år sedan. Det är riktigt att det föll under bordet, men kommittén har gjort sin del av detta jobb. Sannolikt får någon annan ta vid, ty kommittén vidhåller — såvitt jag förstår i det allra närmaste enhälligt — att detta var det bästa den kunde åstadkomma. Något bättre förslag är icke att vänta från denna kommitté i den frågan. Vårdbidraget är kvar, och det tar sin tid att lösa det problemet; det förstår man när man hör vilka belopp vi måste röra oss med för att bidraget skall få någon effekt.

Var och en som på allvar vill diskutera vår framtida familjepolitik måste vara beredd att ta ställning till avvägningen mellan generella och differentierade stödåtgärder, ty det är där knuten ligger. Om vi inte kan bestämma oss för hur vi skall ha det på den punkten, kommer vi aldrig fram till användbara förslag.

I drygt ett tjugotal år har vi haft ett familjepolitiskt stöd som till sin huvuddel varit generellt. Den ojämförligt största delen av det är de allmänna barnbidragen. Det är min bestämda uppfattning att det var en riktig åtgärd när barnbidragen i mitten på 1940-talet fick den utformningen. Det fanns mycket goda skäl för att då följa den generella linjen, och de skälen tror jag att vi i stort sett är överens om. Det ena var att det lätt konstaterbara behovet av ett stöd till barnfamiljerna den gången var allmänt och utbrett. En mycket liten del av svenska folket befann sig i en sådan ekonomisk situation att man inte behövde ett sådant stöd. Att i ett dylikt läge ta med alla kostar ganska litet. Låt oss säga att fyra femtedelar av folket verkligen behöver stöd. Då är det en bagatell att

Förbättrat stöd till barnfamiljer

så att säga för principens skull låta den återstående femtedelen följa med. Principen var viktig: den gällde att slå fast att detta var en medborgerlig rättighet eller — sett från andra sidan — ett samhällets ansvar. Det var inte någon allmoseverksamhet, inte ett försök eller en vilja att dela upp folket i sådana som kunde klara sig själva och sådana som inte kunde det. Tvärtom ville man komma ifrån det sättet att se. Därför gjordes den reformen liksom en del andra reformer generellt: Alla barnfamiljer får samma bidrag oavsett ekonomiska villkor.

I dag är läget ett annat. Vi har kvar ett mycket besvärligt låginkomstproblem. Jag skärper gärna detta uttalande och säger att vi inte bara har ett låginkomstproblem utan att vi alltjämt mitt ibland oss har problemet med en gammaldags brutal fattigdom — den finns kvar. Men den finns inte i den utsträckningen, den drabbar inte så många människor som för 20—30 år sedan; fattigdomen och låginkomstproblemet är en mer isolerad böld i samhället i dag. Det är inte få människor som drabbas därav men inte majoriteten, som det en gång var.

Om vi ser ett alldeles klart och lätt bevisbart behov av kraftigt ökat stöd hos en begränsad del av folket, låt oss säga att det i dag är fråga om en femtedel i stället för fyra femtedelar av barnfamiljerna — det är en fullständigt hypotetisk siffra och ingenting att hänga upp sig på — och att läget sålunda har svängt till ungefär motsatta proportioner, då är det, mina damer och herrar, väldigt dyrt att släpa med de fyra femtedelar som vi egentligen inte var ute för att hjälpa, bara för att kunna ge den återstående femtedelen ett rejält stöd.

Ett övervägande som familjepolitiska kommittén gjorde innan den lade fram sitt betänkande för ett och ett halvt år sedan var just detta, hur vi skulle kunna ge inte en förbättring av storleks-

Förbättrat stöd till barnfamiljer

ordningen en hundralapp om året — en förbättring som, om den läggs på barnbidragen, skulle kosta 175 miljoner kronor — utan en förbättring av storleksordningen några hundra kronor i månaden till de familjer som verkligen behövde en sådan förbättring. Det gick inte i form av en generell åtgärd. Skulle vi göra en tilldelning som vore lika för alla, blev det inga pengar för de verkligt behövande. Resultatet hade blivit just vad som här föreslås, nämligen en höjning av de allmänna barnbidragen med 100 eller 200 kronor om året, pengar som visserligen hade varit välkomna när de hade kommit men icke hade löst något av våra problem. Det hade inte ens hjälpt oss en bit på vägen mot en lösning. För de allra flesta hade summan varit bagatellartad.

Vi kan inte gå förbi denna fråga. Vi kommer att stå i den till dess vi har bestämt oss. Är vi i dag mogna för att differentiera i större utsträckning än vi har vågat göra under de senaste 20 åren? Jag anser och har aldrig stuckit under stol med att vi är mogna för en sådan differentiering av flera skäl. Ett skäl är den rent ekonomiska sidan, således att proportionerna mellan dem som verkligen behöver ett ökat stöd och dem som inte behöver det har svängt. Härtill kommer att om vi inte under dessa 20—25 år har lyckats ingjuta en ny syn i hela folket när det gäller förhållandet mellan samhälle och medborgare i dessa frågor så har vi grundligt misslyckats. Meningen med våra generella reformer var ju att vi skulle lära oss själva och hela folket att detta inte är ett klassmärke, att detta inte får vara ett sätt att dela upp folket i duktigare och mindre duktiga grupper eller någonting sådant. Har vi inte lyckats härmed på 20 år, då har vi verkligen inte varit särskilt framgångsrika i vårt reformarbete. Efter alla dessa år av debatt och reformverksamhet tål vi i dag mera av differentiering psykologiskt sett än vi gjorde för 20

år sedan. Vi är tvungna att tåla mer, om inte reformverket skall avstanna eller bli ett plottrande med vad som trots allt i individuella effekter är bagatellbelopp.

Herr Gustavsson i Alvesta ger själv aningslöst exemplet när han talar om de stigande bostadskostnaderna. All right, vi vet allesammans att många människor har drabbats av kraftigt stegrade bostadskostnader. Men, herr Gustavsson, det gäller icke alla, inte ens de flesta. Åtskilliga barnfamiljer har under de senaste åren fått en väsentligt ökad hyreskostnad eller annan bostadskostnad, men de flesta barnfamiljerna bor kvar där de bodde för tre—fyra år sedan med ungefär samma bostadskostnad som då. Det har uppstått ett nytt stödbehov för dem som drabbats av en hyra, som helt enkelt är orimlig i förhållande till inkomsten. Men vi kan icke hjälpa dem genom att höja alla människors samhällsstöd lika mycket, oavsett om vederbörande fått någon hyresstegring eller inte. Det är detta som är problemet.

Självklart finns dessa familjer som herr Gustavsson talar om och som kanske har fått 300 kronor i ökad bostadskostnad. Om de har en låg inkomst, finns det inte något utrymme för denna kostnadsökning; den behöver på något sätt lyftas av, men vi lyfter inte av den genom att ge 300 kronor om året eller 300 kronor i månaden till *alla* barnfamiljer, oavsett om de har flyttat eller inte och oavsett om hyran har stigit eller inte. Stödet måste på något sätt differentieras. Det finns ju ett system inbyggt i bostadstillägget just för att lösa detta problem i och med att en del av tillägget är knutet till den faktiska bostadskostnaden, till hyrans faktiska höjd i kronor räknat. Det måste vara den framkomliga vägen. Jag tror att detta system kan byggas ut och förbättras, men vi måste hålla oss till den linjen att de — men endast de — som råkat ut för en orimlig kostnadsökning

Förbättrat stöd till barnfamiljer

skall få denna avlyft. Därför måste systemet vara differentierat.

Jag tror inte att det egentligen behöver råda så stora meningsskiljaktigheter om principerna, men jag tyckte att de borde nämnas i en debatt som denna. Vi måste våga se problemet i ögonen. Jag skulle ha mycket större respekt för de motioner i önskelistans form, som väckts och som kommer att väckas under åren framöver, om man tog upp en grundlig principdiskussion i denna avvägningsfråga: hur mycket skall vi ha av generell stöd och hur mycket skall vi ha av differentierat stöd, som tar sikte på det faktiska behovet? En sådan diskussion kan man föra utan att ha särskilt mycket sakunderlag och så mycket av tekniska utredningar.

Herr JÖNSSON i Ingemarsgården (fp):

Herr talman! Med anledning av att herr Carlshamre sade att vi går förbi hela problematiken med avvägningen vill jag påpeka, att vi i denna motion framhållit att det måste ske en samordning av de olika utredningsuppdragen för att man skall få ett riktigt helhetsmönster av de olika stödåtgärderna, åtgärderna på skatteområdet, o. s. v.

Herr Larsson i Borrbý, som är ledamot av familjepolitiska kommittén, sade att vi kanske inte kan förvänta oss något förslag från kommittén i höst. Eftersom vi från utskottets sida försökt begränsa oss i denna debatt vill jag helt kort säga, att det framstår som troligt att det inte blir något förslag från familjepolitiska kommittén, när man hör hur pratsamma dess ledamöter är.

Herr CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Jag är något mer optimistisk än herr Larsson i Borrbý när det gäller resultatet av familjepolitiska kommitténs arbete — det har jag visst redan sagt. Men jag är inte längre så optimistisk som jag var för något år se-

dan rörande möjligheterna till en samordnad utredningsverksamhet och en stor, allomfattande reform. Det är nog helt enkelt så, herr Jönsson i Ingemarsgården, att detta problemkomplex är för stort för att vi skall kunna handlägga det i ett sammanhang. Det är för gigantiskt. Ju mer man river i det, desto större förefaller det. Jag tror inte att någon utredning i detta land någonsin handskats med en materia så stor och så svårhanterlig som den man skulle åstadkomma om man hänsköt skatter, familjestöd och allt som har med familjernas situation att göra till *en* utredning. Man kan göra det tekniskt och formellt, men den utredningen kommer oundvikligen att dela upp sig i sektioner eller avdelningar som i praktiken kommer att fungera som fristående utredningar, och detta därför att materialet är alltför stort för en enda utredning.

Det är också så att den stora och allomfattande familjepolitiska reformen sannolikt skulle bli så stor att den ur ren kostnadssynpunkt inte kunde genomföras på en gång. Det blir alldeles säkert fråga om att flytta på miljarder, kanske flera miljarder. Jag tror att det dröjer innan riksdagen har möjlighet att genomföra den sortens reformer i ett steg, om vi någonsin kommer dit. Jag blir mer och mer benägen att tro att vi får fortsätta ett successivt reformarbete på familjepolitikens område. Men det är självfallet viktigt att utredningsverksamheten fungerar på sådant sätt att vi har riktlinjerna klara och kan försöka få delreformerna att passa samman och dra i samma riktning. Den vägen får vi nog ändå gå.

Jag tror att det vore klokt att avskrivna önskedrömmen om en enda stor allomfattande reform, som hjälper alla på en gång och gör det rejält och stort. Vi får nog arbeta på det litet mer prosaiska sättet att ta en bit i sänder, och då är bitar av storleksordningen en halv miljard i taget inte så förskräckligt små.

Härmed var överläggningen slutad.

Frivillig tilläggsjukpenning vid barns börd i vissa fall

Mom. A

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 788 och II: 452; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. B

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustavsson i Alvesta begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i mom. B) i utskottets utlåtande nr 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av fru Hamrin-Thorell m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Gustavsson i Alvesta begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 136 ja och 62 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 15

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 4, i anledning av motion om slo-

pande av försäkringsnämnderna för prövning av folkpensionsärenden.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 16

Frivillig tilläggsjukpenning vid barns börd i vissa fall

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 5, i anledning av motioner om frivillig tilläggsjukpenning vid barns börd i vissa fall.

Andra lagutskottet hade behandlat två till lagutskott hänvisade motioner, I: 43 av fröken *Pehrsson* och fru *Elvy Olsson* samt II: 51 av herr *Gustavsson* i Alvesta m. fl.

I motionerna, som var likalydande, hade hemställts »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om skyndsamt utredning av frågan om frivillig tilläggsjukpenning vid nedkomst för hemarbetande kvinnor och kvinnor arbetande i familjens eget företag i enlighet med vad i motionen anförts».

Utskottet hemställde,

att motionerna I: 43 och II: 51 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av fru *Hamrin-Thorell* (fp) samt herrar *Eric Carlsson* (cp), *Österdahl* (fp), *Gustavsson* i Alvesta (cp) och *Jönsson* i Ingemarsgården (fp), vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 43 och II: 51 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning av frågan om frivillig tilläggsjukpenning vid nedkomst för hemarbetande kvinnor och kvinnor arbetande i familjens eget företag.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Frivillig tilläggsjukpenning vid barnsbörd i vissa fall

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Den fråga som behandlas i andra lagutskottets utlåtande nr 5 har varit uppe till debatt vid flera tillfällen, och jag skall därför inte ta så lång tid i anspråk.

Motionärerna begär en utredning om de kvinnors ställning i försäkringssystemet som har frivillig tilläggsjukpenning. Utskottet hänvisar till ställningstagandena vid tidigare tillfällen. Om man läser vad utskottet har anfört nu och tidigare, finner man att socialförsäkringsutredningen tog upp motionärernas tankegångar år 1954 och då avvisade dem, bl. a. med hänsyn till, som det sades, de stora avgiftshöjningar som skulle kunna komma till stånd och som skulle kunna avskräcka från anslutning till den frivilliga försäkringen. Det är möjligt att man såg frågan på det sättet för ungefär tio år sedan, men jag undrar i alla fall, om det inte är litet annorlunda i dag. Värdesätter man inte i dag försäkringsskyddet vid sjukdom o. s. v. på ett helt annat sätt än man gjorde för tio år sedan? Därför skulle kanske inte avgiften i detta fall, om det nu blir en avgiftshöjning, avskräcka.

Jag tror att utskottet både nu och tidigare bygger på ett antagande som man inte har tillräckligt starkt underlag för. Vi har nu i motion återkommit till frågan och begärt en utredning, och vi har följt upp motionen med en reservation i detta utskottsutlåtande.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den reservation som är fogad till utskottsutlåtandet.

Herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna.

Fru HÅVIK (s):

Herr talman! Herr Gustavsson i Alvesta har här åberopat motionerna I: 43 och II: 51, i vilka begärs en översyn och en skyndsam utredning av frågan om frivillig tilläggsjukpenning vid nedkomst för hemarbetande kvinnor och

kvinnor som arbetar i familjens eget företag.

Nu är kvinnor som arbetar i familjens eget företag redan skyddade genom nuvarande lagstiftning. I lag om allmän försäkring är det nämligen föreskrivet, att kvinnor kan vara inplacerade i sjukpenningklass, baserad på den verksamhet de bedriver i det egna företaget. Det gör ju genast att betydelsen av denna motion reduceras till att gälla de hemmafruar som har möjlighet att teckna frivillig försäkring. År 1967 tog 133 000 hemmafruar vara på den möjligheten, och av dessa var cirka 9 procent mellan 20 och 35 år.

Nu kan man kanske fråga sig om övriga kvinnor som tecknar försäkring för att ha ett skydd vid sjukdom är beredda att acceptera en avsevärt högre avgift för att ersättning vid barnsbörd skall utgå. Riksförsäkringsverket har ju också gett direktiv, som klart talar om att man kan dela upp makarnas inkomster av rörelse i förhållande till värdet av vardera makens arbetsinsats i företaget.

Som herr Gustavsson nämnde har denna fråga vid ett flertal tillfällen tagits upp i motioner, senast 1968. Liksom utskottsmajoriteten anser även jag att de riktlinjer, som i samband med införande av lagen om allmän försäkring drogs upp 1962, är lika aktuella i dag som de var då.

Herr talman! Jag vill med dessa ord yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Jag vill bara göra ett par kommentarer till fru Håviks anförande, där en frågeställning gällde om gifta kvinnor som tecknat frivillig försäkring är beredda att betala ytterligare avgifter. Jag skulle tro att detta är fallet beträffande den extra kostnad som här skulle uppstå. Men eftersom man inte kan veta någonting om detta, tror jag inte att man skall avfärda frågan bara på den grunden.

Jag är medveten om den av fru Håvik

Frivillig tilläggssjukpenning vid barnsbörd i vissa fall

påpekade möjligheten för två makar som har gemensamt företag att dela upp inkomsten, så att varje inkomstdel motsvarar den insats respektive make gör i företaget. Det är också riktigt att detta meddelats från riksförsäkringsverket. Det blir dock en hel del komplikationer när det gäller att utföra dessa beräkningar, och jag undrar, fru Håvik, hur många av de här berörda kvinnorna som egentligen fått vetskap om denna möjlighet. Ett cirkulär har gått ut från riksförsäkringsverket och hamnat hos försäkringskassorna. Jag tror att det vore värdefullt om det gjordes en ordentlig drive med upplysningar i denna sak.

Vi har under senare år vid många tillfällen fått klart för oss att den stora allmänheten har alltför liten kännedom om de möjligheter som finns att teckna försäkringar och skydda sig i dessa fall. Eftersom fru Håvik mycket väl känner till dessa frågor och — som jag förstår — också sysslar med dem i sin civila gärning, skulle det vara intressant att veta hur hon upplevt detta. Kan fru Håvik redogöra för vilken upplysning som ges från försäkringskassornas sida och svara på om det inte vore lämpligt att riksförsäkringsverket verkligen satte i gång med att ge ordentliga upplysningar härvidlag?

Fru HÅVIK (s):

Herr talman! Herr Gustavsson i Alvesta reducerar faktiskt själv i detta senaste uttalande sitt motionsyrkande genom att tala om att han nu vet att de kvinnor som arbetar i makens verksamhet har möjlighet, inom ramen för obligatoriet, att vara tillförsäkrade till tilläggssjukpenning. Således har det hela reducerats till en informationsfråga. Det är möjligt att informationen på detta område är bristfällig; det vill jag inte förneka. Men nu gör försäkringskassorna en drive just beträffande informationsverksamheten. Utskottsmajoriteten blev något förvånad att herr Gustavsson sätter sitt namn under motionen

utan att ha informerat sig om att möjlighet redan finns för kvinnor som arbetar i sin makes rörelse att inplaceras i tilläggssjukpenningklass och att motionen således har täckning i nuvarande lagstiftning.

Beträffande avgifterna kan jag nämna att försäkringskassorna har gjort en stort upplagd drive för att få fler kvinnor att teckna frivillig försäkring. Denna drive resulterade i en ökning från det av mig tidigare nämnda talet 133 000 till cirka 155 000 — och då hade man ändå haft en omfattande informationskampanj. Intresset för denna frivilliga försäkring är alltså inte så stort, och frågan har blivit ännu mer reducerad sedan vi ur denna motion plockat bort de grupper som är täckta i obligatoriet.

Jag vet inte om dessa kvinnor som tecknar försäkring för att ha skydd vid sjukdom är beredda att betala den ökade avgift som blir följderna om försäkringen skall gälla även vid barnsbörd. Jag skulle knappast tro det.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Nej, fru Håvik, detta problem är inte reducerat med det anförande jag höll. Jag säger att denna möjlighet finns men det är många komplikationer och därför kvarstår en väsentlig del av problemet.

Sedan återstår frågan om den andra gruppen, som inte direkt arbetar i gemensamt företag. Jag skulle tro att de som har frivillig tilläggssjukpenning också har behov av att få en försäkring vid barnsbörd. Även om man säger att det är ersättning för förlorad arbetsinkomst har väl kvinnan ändå i många fall behov av att leja arbetskraft, därför att hon inte är tillräckligt stark att utföra nödvändiga sysslor men inte heller så svag att hon blir sjukskriven.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner de's på bifall till utskottets hemställan,

Socialförsäkringsskyddet för företagare och fria yrkesutövare

dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustavsson i Alvesta begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av fru Hamrin-Thorell m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Gustavsson i Alvesta begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 134 ja och 62 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 17

Socialförsäkringsskyddet för företagare och fria yrkesutövare

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 6, i anledning av väckta motioner om socialförsäkringsskyddet för företagare och fria yrkesutövare.

Andra lagutskottet hade behandlat två till lagutskott hänvisade motioner, I: 766 av herr Axel Kristiansson m. fl. och II: 865 av herr Andersson i Knäred m. fl.

I motionerna, vilka var likalydande, hade hemställts, »att riksdagen i skri-

velse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsam prövning och förslag rörande ändrade grunder för socialförsäkringsskyddet för företagare och fria yrkesutövare i syfte att åstadkomma ökade valmöjligheter i enlighet med vad i motionen anförts».

Utskottet hemställde,

att motionerna I: 766 och II: 865 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

I

av fru Hamrin-Thorell (fp) samt herrar Eric Carlsson (cp), Österdahl (fp), Gustavsson i Alvesta (cp) och Jönsson i Ingemarsgården (fp), vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 766 och II: 865 i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag rörande ändrade grunder för socialförsäkringsskyddet för företagare och fria yrkesutövare i syfte att åstadkomma ökade valmöjligheter;

II

av herrar Hübnette och Ringaby (båda m), utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Denna fråga tillhör dem som återkommer varje år. Det gäller de egna företagarnas ställning i socialförsäkringssystemet. Situationen är i dag att den företagare, som inte anser sig ha behov av att ansluta sig till ATP-systemet, inte heller har möjlighet att få sin sjukförsäkring genom den allmänna försäkringslagen. Det finns många företagare som anser sig behöva familjeskyddet och invaliditetsskyddet, men inte åldersskyddet på grund av att de gör investeringar och sparar i det egna företaget. Därför borde vi ha en sådan konstruktion av försäkringssystemet som även passade dessa företagare.

Socialförsäkringsskyddet för företagare och fria yrkesutövare

Utskottet avstyrker detta förslag varje år med den motiveringen, att en sådan förändring skulle bryta den grundläggande konstruktionen inom tilläggs pensioneringen och göra systemet ohanterligt. Jag tror inte på detta.

Jag har följt motionsfloden år efter år. Särskilt i år har det kommit en hel del motioner, som tar upp problem inom socialförsäkringssystemet. Man har kommit underfund med att där finns saker som borde justeras, och man begär översyn i större eller mindre omfattning. Jag anser att vi nu sett systemets verkningar — som det ofta sägs i olika utlåtanden — och att det därför vore angeläget att undersöka denna fråga och söka skapa ökad valfrihet för denna kategori.

Som jag nämnde har vi återkommit i denna fråga varje år, och vi har i år till utlåtandet fogat en reservation. Med det anförda ber jag att få yrka bifall till denna reservation.

I detta anförande instämde herr *Jönsson* i Ingemarsgården (fp).

Herr **FREDRIKSSON** (s):

Herr talman! Herr Gustavsson i Alvesta har alldeles rätt, när han säger att denna fråga hör till de ärenden som återkommer gång på gång och verkligen blivit en följetong i riksdagen. Den har varit föremål för behandling varje år ända sedan ATP-stridens dagar 1962.

Den motion som ligger till grund för det utlåtande från andra lagutskottet som vi nu behandlar är exakt likalydande med den motion som behandlades förra året. Den enda skillnaden är att det nu är andra namn under motionen — namn som dock tillhör samma parti som de som motionerade förra året.

Varje gång som denna fråga varit uppe har det klargjorts från socialdemokratiskt håll att det inte ansågs vara förenligt med systemets uppbyggnad att tillmötesgå motionärernas och reservanternas krav. Vad motionärerna i

första hand vill är att komma åt det förhållandet att företagare inte kan tillhöra sjukförsäkringen utan att tillhöra pensionssystemet. Därutöver vill man ha utökade individuella valmöjligheter beträffande pensionsnivån o. s. v.

Vi anser att det skulle vara olyckligt men framför allt principiellt felaktigt att klippa av sambandet mellan sjukförsäkring och pension, ty en sjukdom kan bli långvarig, den kan övergå till permanent nedsättning av arbetsförmågan och i sänsta fall till invaliditet, och då är den principen vedertagen att sjukpenningen skall ersättas med pension. Så är systemet uppbyggt, och jag tycker inte att man bör ändra på detta. Vi hade ju tidigare en sjukförsäkring där sjukhjälp utgick under viss tid. När den tiden var utgången var man utförsäkrad. Då kunde man råka i den mycket obehagliga situationen att hamna mellan två försäkringar. Den risken är nu eliminerad genom samordningen. Nu blir ingen, oavsett om han är löntagare eller egen företagare, utan försäkringsskydd. Vederbörande har antingen sjukpenning eller ATP. Med hänsyn härtill har utskottsmajoriteten ansett att det vore olyckligt om försäkringsskyddet för företagarna försämrades. Om det bleve tillåtet att vara med endast i sjukförsäkringen, så kanske det bleve nödvändigt att ha en särskild försäkring för företagare och fria yrkesutövare; och skulle man ge denna valfrihet inom nuvarande försäkringsform måste det givetvis fastställas en bestämd tid under vilken sjukpenning skall utgå. Eljest uppstår det ett kraftigt tryck på sjuk-kassorna att få behålla sjukersättningen så länge som möjligt.

Jag anser att det inte skulle vara så lyckat att återgå till den gamla ordningen. En av finesserna i den allmänna försäkringen är just samordningen mellan sjukersättning och sjukpenning. Det är ett mycket bra system som vi inte skall ändra på.

Det korttidsskydd, som herr Gustavs-

Styrkande av äganderätt till fastighet genom utdrag ur taxeringslängd

son i Alvesta här talade om som det enda skydd en del företagare behövde, är nog bra men det är inte tillräckligt. Herr Gustavsson sade att många företagare investerar i det egna företaget och att de så att säga har sitt långtids-skydd säkrat där. Det ligger naturligtvis någonting i det, speciellt när det gäller jordbrukare som räknar med att ha kvar sitt jordbruk, men jag är inte så säker på att den motiveringen är hållbar. I varje fall kan den inte gälla generellt.

Jag tror att de flesta företagare anser det förenligt med sina intressen att tillhöra även pensionsförsäkringen. Vi lever ändå i en tid med snabba omställningar och förändringar i näringslivet och på arbetsmarknaden, och det är synnerligen ovisst, om en person som är företagare i dag också är det om något eller några år. Vi vet att det är vanligt på dagens arbetsmarknad — och det blir kanske ännu vanligare på morgondagens arbetsmarknad — att en person får uppleva stora växlingar i sina arbetsförhållanden. En person som är löntagare i dag kan bli egen företagare för att därefter återigen bli löntagare. Därför är det utskottsmajoritetens bestämda uppfattning att man inte bör införa sådana förändringar i den allmänna försäkringen som reservanterna begär. Lagen är utformad så att den ger trygghet såväl för anställda som för företagare och fria yrkesutövare och detta måste såvitt jag kan förstå — och det menar också utskottsmajoriteten — motsvara ett utbrett önskemål även bland företagarna.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen I; och fann herr talmannen den förra pro-

positionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustavsson i Alvesta begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 6, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen I) av fru Hamrin-Thorell m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Gustavsson i Alvesta begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 117 ja och 76 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 18

Styrkande av äganderätt till fastighet genom utdrag ur taxeringslängd

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 1, i anledning av motioner om styrkande av äganderätt till fastighet genom utdrag ur taxeringslängd.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):
Herr talman! Bara några ord om tredje lagutskottets utlåtande nr 1, där min motion II: 21 behandlas.

Reglerna för hyresgästs rätt till skadestånd

Jag har i motionen tagit upp frågan om styrkande av äganderätten i samband med kungörelselagfart. Att jag aktualiserat frågan på detta sätt beror på att det förekommit fall då sökanden vid begäran om kungörelselagfart haft stora svårigheter att erhålla lagfart på sitt fång av den anledningen att han ej medelst utdrag ur mantalslängden kunnat styrka att han bebott fastigheten under de senaste tre åren. I sådana fall bör äganderätten kunna styrkas medelst utdrag ur taxeringslängden, vilket utskottet även i sitt utlåtande vitsordat.

Utskottet har i sin enligt min mening mycket positiva skrivning slagit fast att övergångsbestämmelserna till folkbokföringsförordningen synes vara lätta att förbise och att tvekan kan åtminstone bland allmänheten uppstå om beskaffenheten av det intyg angående äganderätten till fastigheten som skall företas i samband med att ansökan om kungörelselagfart fullföljes.

Till detta uttalande skulle jag vilja säga att den tveksamhet som förekommer i hithörande avseende har jag kunnat utröna råder även bland juristerna. Då jag, herr talman, finner att utskottet i sin skrivning i sak tillgodoser vad jag i min motion har framfört och då man kan förvänta en fullständig revision av ifrågavarande bestämmelser inom en tämligen nära förestående framtid, har jag inget annat yrkande än om bifall till tredje lagutskottets hemställan i dess utlåtande nr 1.

Herr GREBÄCK (cp):

Herr talman! Då herr Börjesson i Falköping medgivit att utskottet haft starka skäl att avslå hans motion — han har själv berört motiveringen härför — ber jag, herr talman, att kort och gott få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 19

Föredrogs vart efter annat tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 2, i anledning av motioner om översyn av lagstiftningen om enskilda vägar, och

nr 3, i anledning av motioner om skyldighet att borttaga gammal taggtråd.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 20

Reglerna för hyresgästs rätt till skadestånd

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 4, i anledning av motioner angående reglerna för hyresgästs rätt till skadestånd.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr SVENNING (s):

Herr talman! Jag vill gärna säga några ord kring dessa motioner. Det framhålles i motionerna att lägenhetsinnehavare i vissa fall är skyldig att bereda utomstående personer tillträde till sin lägenhet. Fastighetsägaren måste för att kunna fullgöra skyldigheten att hålla lägenheten i tillfredsställande skick anlita sakkunniga eller hantverkare: målare, elektriker, rörmokare. Hyresgästerna är skyldiga att tåla det intrång som dessa förrättningsmäns besök innebär. Det är enligt motionärerna inte otänkbart att en sådan förrättningsman under besöket får kännedom om sådana förhållanden som denne sedan kan nyttja i brottslig verksamhet. Förrättningsmannen kan exempelvis få kännedom om olika tillträdesmöjligheter till lägenheten eller förvaringsställen för värdeföremål.

Jag måste säga att detta är en beklämmande läsning. Det är en kuslig

Reglerna för hyresgästs rätt till skadestånd

diskriminering av vissa hantverkar-grupper som återfinns i motionerna. Det har också blivit en kraftig reaktion bland dessa grupper och deras företrädare. Jag förstår så väl indignationen. Det finns ju många olika slag av människor som på en hel del sätt kommer i kontakt med hyresgästerna och deras hem. Det finns många slag av hembesök som alla kan misstänkliggöras på detta sätt.

När det gäller skador och åverkan kan man alltid få prövat vem som bär ansvaret för fastigheten. Det är antingen fastighetsägaren eller arbetsgivaren, och hyresgästen har alltid möjlighet att på ett praktiskt sätt klara av denna prövning genom t. ex. sin intresseorganisation.

Utskottet har tidigare behandlat denna fråga, och jag vill avslutningsvis citera vad utskottet sade 1968: »Ersättningsfrågor av förevarande slag torde därför få bedömas enligt allmänna skadeståndsrättsliga regler. Viss betydelse synes härvidlag den lagstiftning på skadeståndsrättens område, bland annat rörande det allmänna principalansvaret i utomobligatoriska förhållanden, som för närvarande är under utarbetande i justitiedepartementet, komma att få.»

Härigenom är frågan redan besvarad. Jag skulle ändå vilja kraftigt understrika att det hade varit hälsosamt och bra, om sådant som jag tidigare har refererat inte hade återfunnits i en motion i riksdagen.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! I egenskap av under-tecknare av den motion som vi nu behandlar vill jag klart deklarerera, att varken jag eller min medmotionär haft för avsikt att diskriminera någon grupp i samhället. Utläser man något sådant ur motionen, gör man sig skyldig till en feltolkning. Jag är glad över att ha fått

möjlighet att påpeka detta från denna talarstol.

Vad som gav oss anledning att väcka denna motion var ett fall, där det hade blivit vissa kontroverser mellan hyresgästen och den hantverkare som hade reparerat lägenheten. Det visade sig då att det på detta område inte finns några klara regler beträffande skadeståndsskyldighet då lägenhet upplåtes till reparation, sotning eller dylikt och hyresgäst eller hyresvärd får vidkännas skada genom intrånget.

Jag är medveten om att man kan gardera sig genom att teckna en hemförsäkring, men jag anser ändå att det finns anledning att fästa uppmärksamheten på att några klara rättsregler — såvitt jag förstår — inte finns på detta område.

Herr SVENNING (s) kort genmäle:

Herr talman, ärade kammarledamöter! Jag överlåter åt er själva att läsa motionen. Där står tydligt och klart en grupp angiven. Var och en av oss vet att hembesök av olika människor kan komma när som helst. Det är därför jag anser att man stämplar en grupp människor, som utför sitt arbete under ansvar och under arbetsgivar-nas kontroll, genom en sådan skrivning.

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill än en gång framhålla för herr Svenning och mina kamrater här i kammaren att jag icke genom denna motion har velat stämpla någon speciell yrkesgrupp.

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! Herr Börjessons ord är en sak, vad han har skrivit i en motion är en annan sak. Som gammal byggnadsarbetare — elektriker — reagerar jag mot ett sådant skrivsätt som motionärerna gjort sig skyldiga till. Det är oförsvarligt att i en motion med det

Reglerna för hyresgästs rätt till skadestånd

syftet och det innehålllet stämpla hela den grupp människor som kan betecknas som byggnadsarbetare. I motionen står bl. a.:

»För att kunna fullgöra denna skyldighet måste fastighetsägaren i regel anlita sakkunniga eller hantverkare (målare, elektriker, rörmokare). Hyresgästen är skyldig att tåla det intrång som dessa förrättningsmäns besök och arbete innebär.

Det är inte otänkbart att en sådan förrättningsman under sitt besök i lägenheten får kännedom om sådana förhållanden som denne sedan kan nyttja i brottslig verksamhet. Förrättningsmannen kan exempelvis få kännedom om olika tillträdesmöjligheter till lägenheten eller förvaringsställen för olika värdeföremål.»

Var och en som har med byggnadsbranschen att göra känner sig angripen av ett sådant skrivsätt. Vi vet alla att det förekommer förskingringar och falsk bokföring. Skall man fördenskull anse att varje kamrer är en brottsling?

På ett annat ställe i motionen skriver man:

»Vällande säges föreligga när den ansvarige avvikit från den aktsamhet som en förständig genomsnittsmänniska (bonus pater familias) skulle ha iakttagit i samma situation.» Varför presenterade inte motionärerna sina tankar för en sådan person innan motionen skrevs? I så fall hade den aldrig blivit skriven.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Jag ber om överseende med att jag återigen begärt ordet. Jag har gjort det därför att herr Henningsson tagit upp ett avsnitt i motionen som tydligen är väldigt känsligt och som kan ge anledning till missförstånd. Hur ofta inträffar det emellertid inte att man talar om exempelvis att en bankman har förskingrat, men fördenskull utpekar

man ju inte alla bankmän som förskingrare. Jag vill än en gång betona att det inte är fråga om någon som helst diskriminering av vare sig målare, elektriker, rörmokare eller andra yrkesgrupper, men jag tror å andra sidan inte att herr Henningsson eller herr Svenning kan gå i god för att alla människor är hundraprocentigt pålitliga.

Herr GREBÄCK (cp):

Herr talman! Jag medger gärna att jag och mina partikamrater i tredje lagutskottet tar avstånd från formuleringen i motionen. Jag kan upplysningsvis också säga att den inte blev föremål för någon diskussion i utskottet. Det är först nu som frågan har tagits upp. Jag beklagar att formuleringen finns i riksdagsmotionen. Man skall inte skriva på ett så utmanande sätt som man här har gjort.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 21

Föredrogs vart för sig

tredje lagutskottets utlåtande nr 5, i anledning av motioner angående belysning vid övergångsställen för gående; och

jordbruksutskottets utlåtande nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1968/69, såvitt propositionen avser jordbruksärenden.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden hemställt.

§ 22

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna på kapitalbudgeten för budgetåret 1969/70 inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde.

Åtgärder för att stimulera gåvor till religiösa m. fl. ändamål

Punkterna 1—6

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 7

Lades till handlingarna.

av herrar *Eric Peterson* (fp) och *Kilsmo* (fp), fröken *Stenberg* (m), herrar *Blomquist* (m) och *Nilsson* i Bästekille (m), fru *Frænkel* (fp) samt herr *Andersson* i Örebro (fp).

Utskottets hemställda föredrogs; och anförde därvid:

§ 23

Åtgärder för att stimulera gåvor till religiösa m. fl. ändamål

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 3, i anledning av motioner om åtgärder för att stimulera gåvor till religiösa m. fl. ändamål.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 245 av herrar *Thorsten Larsson* och *Ernst Olsson* samt II: 281 av herrar *Johansson* i Skärstad och *Boo* hemställdes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av möjligheterna att stimulera enskilda personer att lämna bidrag och gåvor till religiösa och ideella organisationer samt hjälporgan för insatser på humanitära, allmännyttiga och vetenskapliga områden i enlighet med vad i motionerna anförts.

Utskottet hemställde, att de likalydande motionerna I: 245 och II: 281 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr *Ernst Olsson*, fröken *Pehrsson* och herr *Johansson* i Växjö (samtliga cp), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionerna I: 245 och II: 281 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av möjligheterna att stimulera enskilda personer att lämna bidrag och gåvor till religiösa och ideella organisationer samt hjälporgan för insatser på humanitära, allmännyttiga och vetenskapliga områden i enlighet med vad i motionerna anförts.

Ett särskilt yttrande hade avgivits

Herr JOHANSSON i Skärstad (cp):

Herr talman! Den motion och det utskottsutlåtande som vi nu behandlar gäller åtgärder för att stimulera gåvor till religiösa m. fl. ändamål. Allt det arbete som utföres på frivillighetens väg genom dessa organisationer är så värdefullt att det inte nog kan värderas och uppskattas. Det är en tillgång i vår demokrati. Därför bör det stödjas och uppmuntras på alla sätt.

För några dagar sedan hade regeringen inbjudit några av dessa ungdomsorganisationer som arbetar på olika sätt. Det hade kommit alarmerande uppgifter om förhållandena när det gäller alkohol och narkotika, och regeringen hade en känsla av att den kunde få hjälp av dessa ungdomsorganisationer. Det är ju alldeles riktigt, men då är det också riktigt att man på alla sätt försöker stödja dessa organisationers arbete. Vi borde väl vara överens om att stödja dessa organisationer. Jag tänker t. ex. på de ideella organisationerna. De röner väl alla vår uppskattning. Vi känner också till de religiösa organisationernas arbete — både de kyrkligas och de frikyrkligas. Staten och kyrkan borde strängt taget vara samma sak, eftersom 98,5 procent av alla medborgare tillhör statskyrkan eller någon frikyrka. Frågan är nu alltså, huruvida vi vill stödja dessa aktiviteter inom staten.

Offerviljan hos dessa organisationer har inte minskat, men det ställs nu allt större krav på dem och uppgifterna är många, inte minst när det gäller arbetet bland ungdomen. Det föreligger därför behov av ekonomiskt stöd.

Frågan är vilka vägar vi skall gå. Un-

Åtgärder för att stimulera gåvor till religiösa m. fl. ändamål

der flera år har det motionerats om avdragsrätt för gåvor till dessa organisationer. Jag skall inte analysera detta förslag. Jag vill bara konstatera att det mött ett kompakt motstånd från regeringspartiets sida; ingen enda i detta parti har under dessa år velat stödja dessa motioner. Möjligheterna att komma fram på den vägen är därför nu mindre än tidigare.

Det nu föreliggande förslaget är ett nytt alternativ. Det innebär att man skulle ge ett direkt ekonomiskt stöd. Jag skulle nu vilja rikta en direkt fråga till medlemmarna av Broderskapsrörelsen — som tidigare sagt att den av olika anledningar inte vill stödja förslaget om avdragsrätt: Är det nu föreslagna alternativet så tilltalande, att det kan stödjas från det hållet? I annat fall skulle det vara intressant att få veta vilket Broderskapsrörelsens eget initiativ för att stödja dessa organisationer är.

Utskottet säger i sitt utlåtande: »Det är enligt utskottets mening ej heller lämpligt att statliga bidrag till sådana allmännyttiga ändamål sätts i relation till gåvobeloppets storlek utan de bör bedömas efter andra grunder.» Men det är väl ändå så att allt stöd måste ställas i relation till något slag av aktivitet. När det gäller t. ex. studiecirklar så är det så att de för att få studiestödet måste vara studiecirklar, de måste samlas så och så många gånger o. s. v.

Det finns ett särskilt yttrande från moderata samlingspartiet och folkpartiet, i vilket framhålls att det stöder utskottets uttalande att »varje bidrag från statens sida kräver en ingående och noggrann prövning». Vad vi har begärt är att en utredning skall pröva detta och sedan framlägga ett förslag, så på den punkten är vi ju ense. I det särskilda yttrandet sägs också att ett sådant statligt stöd som föreslås skulle fordra en invecklad apparat. Jag skulle vilja fråga varför den skulle behöva vara invecklad. I dessa organisationer finns det kassörer och revisorer, och det är myc-

ket lätt att få reda på vilka summor som har insamlats. Jag tror att en avdragsrätt kommer att kräva en mycket krångligare apparat.

I det särskilda yttrandet nämns också att ett bättre förslag kommer att framläggas, och vi vet då vilket som åsyftas. Som jag tidigare nämnde har det förslaget inga möjligheter att vinna majoritet här i kammaren. Jag vet inte vilken summa man skulle komma upp i om man anslog 10 procent av de medel som insamlas på frivillig väg. Jag vet inte hur mycket som samlas in, men jag vet att om det exempelvis vore 100 miljoner kronor skulle staten få ge ut 10 miljoner. Det är enligt min mening en blygsam summa om man sätter den i relation till det arbete som utföres, inte minst bland vår ungdom. Ett sådant bidrag från staten skulle också vara uppmuntrande.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen av herr Ernst Olsson m. fl.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Till allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 3 har några av oss utskottsledamöter fogat ett särskilt yttrande. Vi är, i likhet med reservanterna, eniga om att det är riktigt att enskilda människor på olika sätt stimuleras till offer för att lindra nöden såväl i Sverige som i den övriga världen. Vi har klart för oss att staten ensam inte kan klara alla ålägganden i detta sammanhang. Därför är det naturligtvis viktigt att på olika sätt stimulera enskilda bidragsgivare. Men vi anser att de förslag som framförts i de likalydande motionerna skulle medföra en alltför krånglig kontroll och prövning av de tiotusentals människor som förmodligen skulle komma att ge bidrag.

Vi anser att en bättre väg för statens medverkan är att stimulera viljan till enskilda gåvor genom att ge möjlighet att göra avdrag skattevägen. I det sammanhanget har lagts fram förslag i olika mo-

Åtgärder för att stimulera gåvor till religiösa m. fl. ändamål

tioner. Jag tror inte att man skall vara så pessimistisk som herr Johansson i Skärstad beträffande dessa motioner. Det finns alla skäl anta att allt fler i kammaren kommer att inse värdet av att människor får göra avdrag i deklarationen för gåvor till allmännyttiga ändamål.

Herr ZACHRISSON (s):

Herr talman! Om herr Johanssons i Skärstad ambition att öka samspelet mellan staten och organisationerna är mycket gott att säga. Det är rätt som han framhåller, att organisationerna har en väsentlig roll att spela i dagens samhällsliv. Ständigt nya uppgifter, för att inte säga krav, från både stat och enskilda samt besvärliga förändringsprocesser i vårt samhälle gör att organisationerna oftast har rätt svåra omställnings- och prioriteringsproblem. Jag hoppas, att vi senare under riksdagen skall få möjlighet att mera ingående diskutera dessa svårigheter.

Kammaren bör notera, att herr Johansson och hans partivänner i år har kommit till besinning i ett avseende. De vill inte längre lösa organisationernas ekonomiska svårigheter genom att liera sig med de två övriga borgerliga partierna, som i år liksom tidigare vill ha avdragsrätt för gåvor till religiösa och andra ideella grupper. Det hedrar centerpartiet. Herr Johansson vill uppenbarligen icke som folkpartiet och de moderata göra partierna beroende av de rika. Han vill inte ansluta sig till ett avdragssystem som skulle motverka arbetet för ökad jämlikhet och rättvis beskattning.

Men tyvärr är det system som herr Johansson förordar omöjligt av andra skäl, såsom också utskottet sagt i sitt utlåtande. Förslaget att staten skall ge ett 10-procentigt påslag på de gåvor som kommer in till organisationer och hjälporgan är alltför lösaktigt för att kunna bifallas. Dels är det i det närmaste omöjligt att överblicka vilka förplikt-

ser staten skulle binda sig för om förslaget förverkligades, dels skulle en ordning i förslagets anda verka mycket orättvis mot mindre organisationer och gynna de väletablerade.

Det är anmärkningsvärt, att de andra borgerliga partiernas representanter i utskottet motiverar sitt yrkande om avslag på centermotionen med krav på statlig insyn. Det tyder på att de vet bättre än de lär, när de sedan föreslår ett ännu mer sangviniskt förfarande än herr Johansson, nämligen avdragsrätt. Låt oss komma ihåg det när vi längre fram får en debatt om avdragsrätten!

Statligt stöd bör ges — inte minst när det har karaktär av stimulansbidrag — till aktiviteter som kan prövas, och det bör ske i former som gör det möjligt att klart överblicka stödets omfattning och effekt. Det får inte var så utformat, att det ensidigt gynnar de stora och väletablerade organisationerna. Den risken är stor om man sätter statens bidrag i relation till gåvobidragets storlek. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr NILSSON i Bästekille (m):

Herr talman! Man kan inte kalla den här frågan för ny, men den har kanske fått en annan prägel än tidigare. Vi har sysslat med den här i kammaren under många år.

Till att börja med krävde motionärer helt enkelt att var och en som lämnade ett visst bidrag, icke understigande 100 kronor, skulle få rätt att dra av det i sin deklaration. Man skulle förmodligen gå till sin frikyrkopastor eller sin församlingspräst och få ett intyg om att man hade lämnat en gåva.

Jag anförde den gången, att detta stred mot min och många andras uppfattning. Jag anser nämligen att var och en som har möjlighet bör ge, men ge av gott hjärta, oberoende av om staten lämnar något bidrag eller inte.

Det som jag anser vara farligast i denna motion — jag tror dock inte att

Åtgärder för att stimulera gåvor till religiösa m. fl. ändamål

motionärerna har menat det så — är att det talas om *ideella* organisationer. Jag vill ställa frågan till herrar motionärer, om det finns någon organisation som inte i ett sådant sammanhang skulle anse sig vara ideell. Jag tror inte det.

Jag kan upprepa vad jag har sagt mer än en gång: Låt oss var och en efter förmåga ge av gott hjärta utan att kräva att staten gör någon speciell insats eller att vi får avdrag för vad vi ger! Det finns nämligen fullt tillförlitliga organisationer i vårt land som tar hand om gåvor och ser till att administrationen blir så liten som möjligt. Genom att ge till dessa organisationer kan vi uppnå vad jag anser viktigast, nämligen att gåvorna kommer till god användning. Vi bör inte göra denna sak mer invecklad än som är nödvändigt.

Om jag inte hörde fel talade herr Zachrisson om att vi från moderata samlingspartiet och folkpartiet hade invecklat oss och konstaterat till det hela. Jag vill påstå att vi moderata inte konstaterar till någonting. Vi säger vad vi vill, och vi menar vad vi säger.

Jag kan i dagens läge endast yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Varje år väcks det motioner om att genom skattefrihet eller direkta statliga bidrag stimulera privata gåvor till religiösa, vetenskapliga och humanitära ändamål. I den här motionen har man tänkt sig att staten skulle ge en tiondel av gåvan.

Vi har ständigt avvisat dessa förslag med motivering att statens utgifter även för sådana här ändamål bör prövas tillsammans med andra utgifter. Vi har alltså inte kunnat gå med på förslagen. De från moderata samlingspartiet och från folkpartiet som har skrivit under det särskilda yttrandet har också ansett det, och vi är väl ganska överens om att denna väg inte är lämplig.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr JOHANSSON i Skärstad (cp):

Herr talman! Herr Andersson i Örebro och jag får väl pratas vid en annan gång om vilket som blir mest krångligt i den här frågan. Men herr Zachrissons uttalande att resonemanget är för »lösaktigt» vill jag bemöta med att säga att så inte kan vara fallet, eftersom vi begär en utredning. Skillnaden mellan herr Zachrissons parti och mitt är att vi har ett förslag men herr Zachrissons har inget.

Sist skulle jag vilja säga till herr Nilsson att det inte är fråga om att sluta att ge med gott hjärta. Det är bara tiondelen staten skulle skjuta till. Vilken förening som är ideell kommer väl utredningen att få avgöra. Den klarar nog uppgiften att sätta gränsen.

Herr NILSSON i Bästekille (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Johansson i Skärstad sade nu, att den blivande utredningen fick avgöra vilken förening som skulle anses som ideell. Jag tror att det blir som jag sade i mitt första anförande: det finns ingen förening som inte anser sig ideell. Åtminstone har inte jag hittat några sådana, och jag tror inte herr Johansson i Skärstad heller.

Denna fråga är så invecklad att vi inte kan gå den vägen. Däremot är jag fullt ense med herr Johansson i Skärstad därest han vill gå den vägen, att vi samfällt skall vädja till människorna att ge ännu mera än vad de ger i dag och på detta sätt komma fram till vad vi båda innerst inne åsyftar, nämligen att hjälpa ännu mer än i dag.

Låt oss resonera om att komma fram en annan väg, på vilken vi kan enas, så tror jag vi båda två skall bli fullt nöjda med vad vi kan komma till.

Herr ZACHRISSON (s):

Herr talman! Herr Johansson i

Åtgärder för att stimulera gåvor till religiösa m. fl. ändamål

Skärstad säger att han är den ende som har något förslag.

Så är naturligtvis inte fallet. Låt mig bara mycket kort hänvisa till den typ av bidrag, som för närvarande utgår till ungdomsorganisationerna och studieförbunden och till de allmänna samlingslokalerna. Den karaktär dessa bidrag har är föredömlig. De ytterligare bidragsformer, som det finns anledning att resonera om, vilket jag hoppas vi så småningom ska få göra, bör konstrueras efter samma system och inte efter den lösliga form som herr Johansson föreslagit, som innebär att praktiskt taget vilken organisation som helst skulle kunna få bidrag. Man kan inte överblicka vart ett sådant system skulle leda.

Herr ANTBY (fp):

Herr talman! Bara ett par ord!

Herr Zachrisson sade i sitt första anförande, att folkpartiet vill göra organisationerna »beroende av de rika». Jag tycker nog att herr Zachrisson med den ställning han innehar borde veta, att människor ur alla samhällsgrupper i detta land hjälper till att bygga upp den ideella och kristliga verksamheten, som skulle få effektiv hjälp genom folkpartiets förslag, om avdragsrätt för gåvan genomföres.

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Jo, herr Antby, avdragsrätten verkar just i den riktningen! Det kan vi väl ändå inte komma ifrån, och det är framför allt ur den synpunkten som vi inom Broderskapsrörelsen gått emot avdragsrätten.

Jag vill gärna hålla med herr Zachrisson om att herr Johansson i Skärstad faktiskt kommit på bättre tankar. Han föreslår ett system som verkar i en annan riktning, men jag tror ändå inte att det är på den vägen vi skall söka oss fram.

När det gäller begränsningen av organisationerna blir den naturligtvis

mycket svår att göra. Danmark har ett avdragssystem, och jag införskaffade häromdagen uppgifter om hur många organisationer det var fråga om. Det visade sig då att man inom den »ideella» ram, som herr Nilsson i Bästekille talar om, har 757 organisationer i Danmark. Det är säkert många här i landet, som blir ideella, och till slut blir det väl så att hela svenska folket tillhör denna grupp. Då leder det hela förmodligen fram till att man gör ett slags schablonavdrag, ty det blir tämligen onödigt att fortsätta med individuella prövningar.

Vi kommer tillbaka till denna fråga senare i år, och vi bör kanske inte diskutera den så mycket vid detta tillfälle. Ty folkpartiets motion kommer upp senare under året, och då finns det anledning att ta upp en ny diskussion med den motionen som bakgrund. Jag vill bara säga att vi från Broderskapsrörelsens sida förde fram förslag om att staten skulle kunna lämna bidrag och lån till frikyrkokolorer — både gudstjänstlokaler och ungdomslokaler — precis på samma sätt som bidrag nu utgår till de »profana» samlingslokalerna. Vi räknade då med en byggnadskostnad på 30 miljoner kronor om året. Det bidrag som det då skulle bli fråga om rörde sig om 9—10 miljoner kronor. Många remissinstanser ställde sig mycket positiva till detta förslag — det gällde de allra flesta — men den remissinstans som skulle vara avgörande i frågan, nämligen frikyrkorådet, var av en eller annan anledning, som jag inte skall gå in på här, ganska kryptisk i sitt utlåtande. Detta är väl en av anledningarna till att förslaget ligger i någon byrålåda någonstans i kanslihuset.

Jag tror ändock att det är på detta och liknande sätt — vilket också antyddes av herr Zachrisson — som man får gå fram vid den framtida prövningen av dessa frågor. Herr Johansson i Skärstad och vi andra är ju överens om

Interpellation ang. beskattningen av invalidfordon

att detta är en verksamhet, som behöver stödjas, och det gäller naturligtvis inte bara frikyrklig och kyrklig verksamhet utan också annan.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Johansson i Skärstad begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller allmänna beredningsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Ernst Olsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Johansson i Skärstad begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 139 ja och 33 nej, varjämte 21 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Ordet lämnades på begäran till

Herr ROMANUS (fp), som yttrade:

Herr talman! Jag röstade fel i den senaste voteringen. Jag avsåg att rösta ja men råkade trycka på nej-knappen.

§ 24

Föredrogs vart efter annat allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 4, i anledning av motioner om förbud mot engångsglas, m. m., samt

nr 5, i anledning av motion om ökad information angående regeringens och riksdagens arbete.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 25

Interpellation ang. beskattningen av invalidfordon

Ordet lämnades på begäran till

Fru MARKLUND (vpk), som yttrade:

Herr talman! Enligt kungl. förordning om automobils katt kan länsstyrelse medge befrielse från skatteplikt för fordon om ägaren är höggradigt invalidiserad och »för sin huvudsakliga förvärvsverksamhet eller för sin utbildning är varaktigt beroende av fordonet såsom fort-skaffningsmedel».

Så länge ägaren av invalidbil är i arbete åtnjuter han sålunda förmånen att vara befriad från fordonsskatt. När så pensionsåldern inträder, och inkomsten i de flesta fall reduceras, upphör denna förmån.

Men ägaren av fordonet är alltså beroende av sitt fordon, om inte för att ta sig till och från arbetsplats eller utbildningsställe, så för att nå olika serviceorgan, butiker och liknande, och — vilket inte är minst viktigt i sammanhanget — komma ifrån den isolering som i alltför många fall är den handikappadeslott.

Den insikt om de handikappades svåra belägenhet i samhället, som numera börjat göra sig gällande, borde även komma till uttryck i denna fråga. En lagändring som medger befrielse från fordonsskatt för alla invalidfordon vore en humanitär åtgärd i linje med övriga

strävanden för att förbättra de handikappades situation.

Med stöd av det ovan anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få ställa följande fråga:

Vill statsrådet medverka till att en lagändring åstadkommes som ger ägare av invalidfordon befrielse från fordonskatt oavsett om de är förvärvsverksamma eller ej?

Denna anhållan bordlades.

§ 26

Interpellation ang. isbrytarverksamheten

Ordet lämnades på begäran till

Herr NILSSON i Tvärålund (cp), som yttrade:

Herr talman! Befraktning sjöledes av tunga produkter från och till Norrland är ett väsentligt villkor för landsdelens näringsliv och för att så många människor som möjligt skall kunna stanna kvar och beredas en hygglig bärning. Isbrytningen har i detta sammanhang en stor betydelse. Den utgör ett viktigt led i de förutsättningsskapande lokaliseringspolitiska insatserna.

Under hårda vintrar erfordras betydande isbrytarinsatser för att hålla hamnarna öppna. Under innevarande vinter kan inte isbrytarberedskapen betraktas som tillfredsställande. För närvarande pågår för Norrlands del isbrytning endast i Umeå, Sundsvall och Gävle. Därigenom är sjöfarten hänvisad till detta begränsade antal orter med mycket stora kostnader för landtransporter som följd.

Lotspersonalen uppger att den ej kan påminna sig att Härnösand och Ådalen saknat isbrytning när sådan pågått vid Umeå och Sundsvall. En så svag isbrytarberedskap som den nuvarande måste på ett avgörande sätt försvåra en naturlig utveckling av det norrländska näringslivet och motverka nyetableringar och utvidgningar. En jämförelse mellan

Interpellation ang. isbrytarverksamheten

den svenska isbrytningspolitiken och den finska utfaller synnerligen oförmånligt för den svenska. För att kunna tillgodose behovet av ett effektivt näringsliv med god sysselsättning erfordras effektiva åtgärder på den svenska sidan.

Med hänvisning till det anförda hemställes om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få ställa följande frågor:

Har statsrådet observerat den otillfredsställande isbrytarberedskapen utefter Norrlandskusten och avser statsrådet i så fall att vidtaga omedelbara åtgärder för att effektivisera isbrytarverksamheten redan under innevarande vinter?

Avser statsrådet att vid utformningen av den framtida isbrytarorganisationen beakta dess stora betydelse för att så goda förutsättningar som möjligt skapas för en bättre sysselsättningssituation i Norrland?

Denna anhållan bordlades.

§ 27

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts tre enkla frågor, nämligen av:

herr *Gustavsson* i Nässjö (s), till herr statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet angående rabatter på tidsningar för undervisningsändamål,

herr *Gustavsson* i Nässjö (s), till herr statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet angående åtgärder för att motverka att subjektiva uppfattningar sprides genom skollitteratur, och

herr *Hermansson* (vpk), till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående prisbildningen beträffande bostadsrättslägenheter.

§ 28

Justerades protokollutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.44.

In fidem
Sune K. Johansson

Torsdagen den 27 februari

Kl. 15.30

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr förste vice talmanen.

§ 1

Svar på fråga ang. de anställningsproblemen som föranledes av nedläggningen av F 9

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Gustafson i Göteborg har bett mig redogöra för de åtgärder som har vidtagits för att bereda anställning för de civilanställda vid Göta flygflottilj i Göteborg i samband med nedläggningen av flottiljen.

Beslut om F 9:s avveckling den 1 juli 1969 fattades av 1968 års vårriksdag. För att medverka vid lösningen av de personalfrågor som kunde väntas vid flygvapnet i samband med flottiljindragningar tillsatte Kungl. Maj:t redan i juni 1967 en särskild personaldelegation. Chefen för flygvapnet fick i oktober 1967 i uppdrag att planera för en nedläggning av verksamheten vid F 9 den 1 juli 1969.

För att underlätta omplaceringen av övertalig civil personal vid bl. a. F 9 till andra anställningar har Kungl. Maj:t meddelat vissa föreskrifter rörande tillsättning av tjänster vid vissa förband m. m. Tillämpningen av dessa föreskrifter ankommer på försvarets personalnämnd. De avsåg till en början förband inom Västra militärområdet men gäller sedan januari 1968 försvarsdepartementets hela verksamhetsområde. På grund

av föreskrifterna har lediga civila anställningar inom försvaret sedan mer än ett år tillbaka erbjudits den övertaliga personalen vid F 9.

Flygvapnets personaldelegation samarbetar med arbetsmarknadsmyndigheterna. Den har också kontakt med de kommunala myndigheterna och med de större industrierna i göteborgsområdet för att finna nya anställningar för den övertaliga personalen.

Av 113 tjänstemän och 70 arbetare som blivit övertaliga till följd av indragningen har i dagsläget kunnat placeras 91 tjänstemän och 64 arbetare.

Vidare anförde:

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Jag tackar försvarsministern för svaret.

Den bild försvarsministern här tecknat är ganska optimistisk. Det skulle enligt svaret endast vara 6 arbetare och 22 tjänstemän som inte är placerade för närvarande. Försvarsministern tycks veta mer om dessa saker än de anställda på F 9 vet. Jag har varit i kontakt med dem så sent som i dag, och då framgick det att det finns ett 90-tal löneplansanställda vid F 9, som känner stor osäkerhet därför att de inte vet vad som kommer att hända på arbetsplatsen efter den 1 juli när flottiljen dras in. Där finns t. ex. en Strilavdelning med 34 personer anställda; de försätter att de skall få vara kvar, men ännu har det inte fattats något beslut om den saken.

Värnpliktsverket flyttar in i de lediga lokalerna på F 9, men man vet ännu inte bland personalen i vilken utsträck-

Svar på fråga ang. de anställningsproblem som föranledes av nedläggningen av F 9

ning anställda vid F 9 skall kunna få arbete där. Enligt de uppgifter jag fått vet i varje fall inte ett 30-tal anställda hur det blir för dem efter den 1 juli. Dessutom tillkommer personalen vid den förut nämnda Strilavdelningen och en del andra anställda. De har blivit erbjudna arbete, det är sant, men i flera fall har det gällt arbete på annan ort. Och eftersom var fjärde anställd är över 50 år är det många som blivit ortsbundna och av personliga skäl har svårt att flytta till annan ort. I några fall har de anställda också blivit erbjudna arbeten i väsentligt lägre lönegrader än vad de har för närvarande.

Vidare anser personalen att när chefen för armén i samband med organisationen av värnpliktsverket sade att den som inte vill flytta bör få behålla sin tjänst till dess en omplacering blir möjlig, så borde samma möjlighet ges personalen vid F 9.

Jag vill nu ställa några frågor till försvarsministern. Kan försvarsministern redan nu säga hur många av de anställda på F 9 som kan placeras inom området efter den 1 juli? Om det finns personer som av olika skäl inte kan acceptera en förflyttning till annan ort, vilka trygghetsersättningar kan de då få och vilka möjligheter har de att erhålla t. ex. en årlig ersättning? Och för det tredje: Om det den 1 juli när flottiljen dras in fortfarande finns folk som inte har fått någon tjänst som de kan anse vara likvärdig, finns då möjlighet för dem att vara kvar någon tid och arbeta med avvecklingsarbetena efter den 1 juli?

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Alla tjänstemän och arbetare vid F 9 kommer antingen att erhålla ny anställning eller, om detta inte skulle vara möjligt, vilket jag dock tror, kommer enligt de avtal som finns mel-

lan staten och fackförbundet olika former av ersättning att utgå. Jag tror dock inte att detta skall bli aktuellt i särskilt många fall.

De anställda i Göteborg har ännu inte fått besked om hur den organisation skall se ut som skall kvarstanna vid F 9. Detta rör bl. a. den s. k. W 2, inom vilken en hel del kommer att bli placerade. Jag vågar inte svara på den precisa tidpunkt när alla får besked, men fram till 1 juli skall i huvudsak samtliga — det återstår ändå bara ett fåtal — ha fått de besked de väntar på. Det är klart att vi inte brukar tvinga någon att flytta, om särskilda skäl föreligger för att stanna kvar — man kan ha ett eget hem eller en fru som arbetar inom göteborgsområdet. I sådana fall brukar vi försöka att till varje pris hålla vederbörande kvar inom regionen.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Jag är särskilt tacksam för det uttalande som försvarsministern gjorde till sist, att man inte kommer att tvinga någon att flytta utan att man till varje pris vill försöka behålla personalen i regionen. Jag tror att detta är ett besked som de anställda kommer att ta emot med stor tillfredsställelse. De anställda resonerar nu på följande sätt: Vad som kommer att ske på området efter den 1 juli är ännu inte klart. Om vi nu skulle ta en anställning långt borta och kanske i en sämre lönegrad och det därefter skulle visa sig att det finns plats inom den nya organisationen på F 9-området, kommer vi inte att känna oss särskilt tillfredsställda. Det är helt naturligt.

Det har i efterhand av utredningsmannen sagts att indragningstakten vid F 9 var snabb och att den kan skapa vissa problem för personalen. Därför är jag tacksam för att försvarsministern här så klart uttalat att man kommer att ta hänsyn till detta förhållande.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 2

Svar på frågor ang. cykeltolkningen vid militära övningar

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, som yttrade:

Herr talman! Fru Dahl har frågat mig, om jag avser vidta åtgärder med anledning av de händelser, som inträffat i samband med cykeltolkning vid militära övningar, och herr Antby har frågat mig, om jag vill medverka till att transport av militära förband medelst cykeltolkning förbjödes åtminstone vid stark kyla och dåligt väglag.

För att uppnå den stora rörlighet och uthållighet som dagens stridsteknik kräver av våra arméförband vore det önskvärt att all trupp kunde transporteras på fordon. Ett steg i den riktningen har tagits genom anskaffning av s. k. personaltransportkärror avsedda att dras efter hjultraktorer. Denna lösning kräver dock en avsevärd ekonomisk insats.

Cykeltolkning är den lösning som har använts och som man av ekonomiska skäl även under överskådlig framtid måste använda för stora delar av våra fältförband. Utbildning måste därför fortfarande ske i fred.

De föreskrifter som finns för cykeltolkning och för övningar i stark kyla är restriktiva i sin nuvarande utformning. Möjligheterna att skydda sig mot kyla har förbättrats genom den moderna vinterutrustning som under senare år tilldelats soldaterna. Vissa nya erfarenheter rörande kylans inverkan har framkommit vid försök gjorda vid försvarets forskningsanstalt. Dessa erfarenheter håller på att inarbetas i föreskrifterna för att underlätta den militära chefens bedömning, om tolkning kan genomföras. Med hänsyn härtill avser jag inte vidta några särskilda åtgärder för att begränsa den militära tolkningen efter motorfordon.

Vidare anförde:

Herr ANTBY (fp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Andersson för svaret på min fråga.

När jag i tisdags i förra veckan fick reda på under vilka omständigheter pojarna från I 17 hade att göra sin åttamilafärd från Uddevalla till Tångahed vid Vårgårda blev jag mer än förvånad. Jag vistades själv utomhus under större delen av den aktuella dagen — måndagen den 17 februari — inte långt från de vägar där denna transport gick. Vädret var sådant att jag måste bedöma en transport av detta slag som synnerligen riskabel: stark kyla och kraftig vind med yrsnö som gjorde vägbanan slirig.

Det är, synes det mig, ett under att svårare olyckor och skador inte inträffade. Man måste verkligen ifrågasätta, om bestämmelserna som statsrådet åberopar i detta avseende är tillräckligt restriktiva. Oavsett om tidningsuppgifterna att berörda läkare avrätt från transporten är riktiga eller inte måste det sägas ifrån om saken. Vi har inte rätt att behandla pojarna på detta sätt, och det är inte heller klokt att undergräva försvarsviljan genom sådana här kommenderingar.

Nu skall jag inte föregripa den debatt som senare kan komma att föras med anledning av den motion som i första kammaren väckts av min partivän Hans Lindblad. Men jag vill uttrycka förhoppningen att statsrådet Andersson, som jag sedan gammalt känner som en klok och förnuftig karl, med uppmärksamhet följer utvecklingen och ser till att det blir en bättre tingens ordning.

Fru DAHL (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret på min fråga.

Bakgrunden till frågan är inte bara cykeltolkningen i förra veckan i samband med övningarna vid I 17 utan också händelser som rapporterades i samband med höstmanövrarna i samma trakter — det gällde då I 15 i Borås.

Svar på frågor ang. cykeltolkningen vid militära övningar

Vid det tillfället inträffade verkligen en olyckshändelse. Såvitt jag vet JO-anmäldes också den saken. Jag har inte hittat någon redogörelse härför i JO:s ämbetsberättelse; jag förmodar att det beror på att frågan ännu inte är slutgiltigt utredd.

Skall cykeltolkning med alla de riskmoment som uppkommer behöva accepteras? Jag förutsätter att de s. k. personaltransportkärror som — enligt vad som framgår av svaret — börjat anskaffas skall innebära en lösning som man eftersträvar att helt förverkliga i framtiden. Vi har väl alla den uppfattningen, att även om restriktivitet måste iakttagas när det gäller försvarskostnaderna, så skall detta inte behöva gå ut över de värnpliktigas säkerhet eller sociala förhållanden. Dessa frågor måste ges prioritet.

Så länge man av ekonomiska skäl måste acceptera cykeltolkningen är det synnerligen viktigt att säkerhetsbestämmelserna är noggrant utformade, och jag är glad över att man avser att komplettera dem. Men det är också viktigt att bestämmelserna följs med omdöme och noggrannhet. Jag har fått det intrycket av de pressuppgifter som har förekommit i samband med vad som har hänt att säkerhetsföreskrifterna kanske inte är tillräckligt noggranna. Kanske kan det också ha inträffat, att man inte har iakttagit dem på det sätt som man borde ha gjort. Jag skulle därför vilja ställa en följdfråga till försvarsministern, nämligen om det har gjorts någon utredning om huruvida säkerhetsföreskrifterna verkligen har följts och om en sådan utredning visat ett behov av att komplettera säkerhetsföreskrifterna. Det var också sådana åtgärder som det föresvävade mig att man skulle kunna vidta när jag ställde min fråga.

Chefen för försvarsdepartementet.
herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Vad frågorna gäller är tydligen en cykeltolkning vid I 17 den 17 februari. Den genomfördes från kl. 7 på morgonen, och då var det 10 grader kallt. Under dagen steg temperaturen, men som herr Antby nämnde var det en stark vind, och vissa tider på dagen snöade det.

De soldater som genomförde marschen är mycket vana och har många månaders träning bakom sig. De var utrustade med uniform, snödräkt med pälsfoder, ansiktsskydd och allt annat som vi numera använder vid sådana tillfällen. Bläst och kyla känns alldeles särskilt i Västsverige; vår nare där nere är ju bekant. Marschen genomfördes med hänsyn snarare till blåsten än till kylan så, att man hade cykeltolkning i 20 minuter, därpå fotmarsch i 5 minuter, så åter cykeltolkning i 20 minuter och fotmarsch i 5 minuter och sedan rast i 10 minuter. Efter hela marschvägen fanns förberedda, vindskyddade rastplatser. Polis kontrollerade dessutom marschen. Allt befäl var ute och följde med för att se till att allt gick bra. Man vidtog alltså en mängd skyddsåtgärder. Alla soldater var friska både före och efter marschen; ingen blev skadad.

Genom den utredning om denna marsch som vi har gjort inom försvarsdepartementet har jag funnit att säkerhetsföreskrifterna har följts mycket rigoröst. Man har varit mycket försiktig, och alla åtgärder har vidtagits för att genomföra marschen utan att utsätta truppen för några stora risker. Man har inte haft någon som helst olyckshändelse. Uppgifterna i tidningarna om att läkarna hade avrått från marschen förnekas bestämt vid I 17.

Det finns i denna situation ett alternativ till cykeltolkning, nämligen att cykla. Man brukar låta pojkarna själva bestämma. Jag kan tala om vad dessa pojkar på I 17 ansåg om saken en tid före denna marsch. De fick välja, och de valde så här: av hela bataljonen sade sig 91 procent föredra att tolka, 6

Svar på fråga ang. spädbarnsdödligheten

procent ville helst cykla och 3 procent sade »vet inte».

Tyvärr finns inte det tredje alternativet, d. v. s. att man transporterar med fordon som man själv äger; man kan däremot hyra fordon. Man har från militärt håll begärt egna fordon. Särskilt chefen för I 17, som fått tillfälle att prova ut våra första personaltransportkärror, har mycket bestämt krävt att sådan materiel snabbt anskaffas. Det har vi inte haft råd med. Denna materielanskaffning påbörjas fr. o. m. nästa år, och den kommer att pågå ett antal år. Det blir ganska dyrbart — det kommer att kosta flera hundra miljoner kronor att skaffa tillräckligt med transportmedel för att helt kunna ersätta den nuvarande cykel- eller cykeltolkningsmetoden.

Herr ANTBY (fp):

Herr talman! Jag må säga att försvarsminister Andersson är en god försvarare även för dem som har agerat i detta fall. Det tycker jag hedrar honom, eftersom de inte själva har möjligheter att försvara sig i denna kammare.

Jag tvivlar inte på att soldaterna var försedda med all den utrustning som svenska armén har möjlighet att åstadkomma i sådana här sammanhang. Med den erfarenhet jag själv har av friluftsliv och av trafiken på landsvägar anser jag emellertid att en cykeltolkning åtta mil i det väder och det väglag som rådde den 17 februari inte är försvarlig.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Svar på fråga ang. spädbarnsdödligheten

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Fru Kristensson har frågat vilka åtgärder jag är beredd att

vidta med anledning av det förmodade sambandet mellan spädbarnsdödlighet och social miljö, som kommit till uttryck i en nyligen publicerad utredning.

Frågan torde ha föranletts av en undersökning som gjorts av några läkare rörande spädbarnsdödlighet i Göteborg och som redovisats i en artikel i Läkartidningen. I artikeln pekas särskilt på fall av spädbarnsdödlighet i en rätt begränsad, socialt avvikande grupp. Artikel författaren framhåller att serien undersökta fall är alldeles för liten för att tillåta en generalisering av de gjorda iakttagelserna.

I artikeln påpekas att ett liknande samband också föreligger i undersökta fall av barnmisshandel. Jag vill hänvisa till att socialstyrelsen har i uppdrag att göra en utredning rörande barnmisshandel och komma in med förslag med anledning härav. Jag väntar att socialstyrelsen inom kort lägger fram sina förslag med anledning av denna utredning, och avsikten är att styrelsen i samband därmed även skall redovisa synpunkter på den nu aktualiserade frågan.

Vidare anförde:

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka socialministern för svaret på min fråga.

Jag är medveten om att den undersökning som jag har åberopat är alldeles för begränsad för att man skall kunna dra mera vittgående slutsatser av den, och jag har därför formulerat min fråga mycket försiktigt. Men jag vill ändå säga, herr talman, att om man skulle finna ett samband, en tendens till ökad spädbarnsdödlighet på grund av sociala missförhållanden, motiverar enbart en sådan tendens att man vidtar speciella åtgärder. Det finns anledning att nämna att man i det begränsade material som har undersökts ändå har funnit att de flesta fallen av oväntad

spädbarnsdödlighet gäller en ganska begränsad, socialt avvikande grupp med unga, ogifta eller hemskilda mödrar med flera barn och med bristande arbetsanpassning hos föräldrarna. Det kan vara fråga om spritmissbruk, bråk och slagsmål i lägenheten och ibland kriminalitet.

Statsrådet säger att socialstyrelsen skall beakta dessa frågor i samband med att förslag läggs fram beträffande hur man skall kunna undvika barnmisshandel. Det är bra. Min erfarenhet från vissa av dessa områden — förlossningsvård och sjukvård — säger mig emellertid att de ansträngningar som den personal som är verksam inom den öppna och den slutna vården under många år har gjort för att åstadkomma ett bättre samarbete mellan öppen och slutna vård tyvärr inte har krönts med någon vidare framgång. Av organisatoriska och andra skäl har det varit svårt att etablera ett verkligt samarbete. Det vore på tiden att socialstyrelsen ålade befattningshavarna på t. ex. en BB-avdelning att rapportera när en mamma skrivs ut med ett nyfött barn, så att barnavårdscentralen verkligen får klart för sig att här är det en patient som skall besökas. Det skall föreligga en skyldighet att göra detta. Det räcker inte med en rekommendation. Rapportskyldigheten bör enligt min mening inte heller bara avse rent medicinska förhållanden. Jag tror att man under den tid som en mor tillbringar på en förlossnings- eller BB-avdelning får en ganska klar uppfattning av om det föreligger några sociala missförhållanden, som man bör vara uppmärksam på.

Det är som sagt väsentligt att man nu äntligen får till stånd ett sådant samarbete. Likaså anser jag att barnavårdscentralerna borde kunna ha ett mycket mera intimt samarbete med kommunala nämnder, såsom nykterhetsnämnd, barnavårdsnämnd o. s. v., även om dessa faller under ett annat huvudmannaskap.

Svar på fråga ang. spädbarnsdödligheten

Det finns nämligen, herr talman, inget som så mycket upprör mig som att ett barn drabbas av att föräldrarna inte kan ordentligt sköta om det. Även om man bör värna om den personliga integriteten tycker jag att samhället har en mycket stor skyldighet när det gäller att se till att barnen så långt möjligt blir skyddade.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Jag vill understryka vad fru Kristensson sade allra sist i sitt inlägg. Det gäller förhållanden som kan göra oss upprörda, och det är anledning att på allt sätt söka motverka företeelser av det slag, som fru Kristensson väl närmast hade i tankarna.

Jag begärde emellertid närmast ordet, herr talman, för att göra ett par tillägg. Socialstyrelsen undersöker för närvarande möjligheten att utarbeta normer för obligatorisk födelseanmälan till barnavårdscentralerna. I uppsalaregionen pågår i socialstyrelsens regi en försöksverksamhet med utsändande från regionens kvinnokliniker av en blankett för s. k. medicinsk födelseregistrering. På grundval av erfarenheterna härav kan man räkna med att från år 1970 en liknande anmälningsblankett kommer att införas för hela riket för obligatorisk anmälan av alla nyfödda barn till barnavårdscentralerna. Avsikten är att därvid också skall lämnas uppgift om gruppering av barnen med avseende på hälsorisker på medicinska och sociala grunder. Genom denna medicinska födelseregistrering och riskgruppering kan en intensifiering av barnavårdscentralernas insatser bland nyfödda och späda barn ske. Socialstyrelsen är också beredd att medverka till utformningen av ett intensifierat samarbete mellan barnavårdscentralerna och barnavårdsnämnderna.

Herr talman! Jag har velat göra dessa påpekanden, eftersom jag tror att vi,

Svar på fråga ang. en konferens mellan länderna vid Östersjön om gemensamma regler m. m. för tankbåtar för olja

när vi kommit dithän att dessa åtgärder är genomförda, också har skaffat oss ett ytterligare instrument, som kan motverka företeelser av det slag vi nu diskuterar.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Jag vill tacka socialministern för denna komplettering och uttrycker bara en förhoppning om att det inte skall dröja alltför lång tid innan hans intentioner förverkligas. Jag vill bara tillägga en sak, nämligen att det inom storstadsregionerna, där de familjesociala problemen säkerligen är som störst, också föreligger en stor personalbrist, som kan medföra svårigheter för personalen att få tid till den erforderliga kontakten mellan olika myndigheter. Det finns alltså anledning att beakta också personalproblemen inom denna sektor.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på fråga ang. en konferens mellan länderna vid Östersjön om gemensamma regler m. m. för tankbåtar för olja

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST, som yttrade:

Herr talman! Herr Ahlmark har frågat mig när regeringen tar initiativ till en konferens mellan länderna vid Östersjön för att få fram gemensamma regler för jättetankbåtar för olja i Östersjön och en gemensam katastrofororganisation.

De överläggningar mellan Nordsjöstaterna om en överenskommelse beträffande ömsesidigt bistånd i vissa avseenden vid oljekatastrofer i Nordsjön som jag tidigare vid flera tillfällen lämnat besked om har nyligen avslutats och

resulterat i förslag till avtal. Detta som godkändes för Sveriges del vid den senaste konseljen beräknas bli undertecknat av parterna i mitten av nästa månad och träda i kraft inom de närmaste månaderna. Mellanstatliga rådgivande sjöfartsorganisationen IMCO har i rekommendation uppmanat tyska förbundsregeringen att när avtalet väl är klart underrätta organisationen härom i syfte att det skall kunna användas som modell för avtal i samma fråga i andra regioner. Möjligheterna att för svensk del gå vidare på denna väg får bedömas med beaktande av alla omständigheter som inverkar på frågan.

De ingripanden av teknisk och juridisk art som kan komma i fråga för att förhindra eller reparera oljeskador till sjöss är till sin natur sådana att de förutsätter globala lösningar. Man kommer bl. a. in på frågor som berör de folkrättsliga principerna om havens frihet. Inom IMCO bedrivs därför ett intensivt arbete med att finna internationellt acceptabla lösningar på dessa och andra problem som sammanhänger med oljetransporter till sjöss. Sverige deltar aktivt i detta arbete.

Vidare anförde:

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Om en jättetanker för olja havererar i Östersjön kan följderna bli katastrofala. Större delen av Sveriges södra skärgård kan förstöras. Vattnen och djurliv i Östersjön kan få skador som knappast kan repareras. Östersjön och dess stränder står inför ett nytt oerhört hot.

Den frågan togs upp i riksdagen för första gången för ett år sedan, då jag interPELLERADE bl. a. om gemensamma regler mellan Östersjöns länder för oljetransporter och gemensam katastrofororganisation i händelse av haveri. Då svarade statsrådet Lundkvist att han först ville avvakta utgången av Nordsjökonferensen, som troligen skulle bli

Svar på fråga ang. en konferens mellan länderna vid Östersjön om gemensamma regler m. m. för tankbåtar för olja

klar i juni 1968. Därefter skulle den svenska regeringen ta ett initiativ.

Det blev inte så. Nordsjökonferensens resultat förelåg först för ett par veckor sedan. Och den svenska regeringen har såvitt jag vet inte brytt sig om att ta några som helst effektiva kontakter för att få till stånd en östersjökonferens om de jättelika tankbåtarna.

Jag tackar kommunikationsministern för svaret på min fråga. Det visar att regeringen har varit passiv när det gäller jättetankbåtar för olja i Östersjön också sedan statsrådet Lundkvist och jag förde vår förra debatt i denna fråga i maj 1968.

Men tyvärr är det mycket bråttom. Det pågår nu mätningar och utredningar om hur man skall kunna ta in tankbåtar på över 100 000 ton genom Bälten. Det finns långtgående planer på att snabbt sätta in jättetankbåtar i Östersjön.

Jag har i dag via de finländska myndigheterna fått uppgift om att redan i höst kommer ett, möjligen två, finska fartyg på 105 000 ton vardera att levereras. De fartygen kommer att så snabbt som möjligt sättas in i oljetrafik till Helsingfors. Såvitt jag vet har den svenska regeringen inte gjort någonting för att få ett uppskov från både svensk och finsk sida när det gäller insättandet av sådana jättetankbåtar.

Ännu finns det inga gemensamma bestämmelser om sådana fartyg. Det finns inte heller någon gemensam katastroforganisation, som skulle kunna bekämpa de skador som uppstår om ett sådant fartyg går på grund, om det kolliderar med en annan båt eller havererar av någon annan orsak. Menar statsrådet Lundkvist att det är rimligt att jättelika tankbåtar för olja får sättas in i östersjötrafik innan vi har en organisation som kan klara följderna av ett haveri?

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST:

4* — *Andra kammarens protokoll 1969. Nr 8*

Herr talman! Det är riktigt att när jag svarade herr Ahlmark förra gången hoppades vi att den s. k. Nordsjökonferensen skulle bli klar med sitt arbete i juni i fjol. Men det är ju inte Sverige ensamt som bestämmer när en konferens skall bli klar. Nordsjökonferensen blev klar senare än beräknat. Jag vågar emellertid påstå att Sverige har verkat utomordentligt aktivt hela tiden i arbetet på det internationella planet för att försöka nå fram till överenskommelser om bl. a. denna katastrofberedskap.

Jag tror att även herr Ahlmark förstår att det inte är så enkelt i det internationella umgänget att man bara kan säga: Nu skall vi ordna en konferens; då kommer alla nationer dit och då får vi gehör för våra önskemål. Herr Ahlmark inser säkert mycket väl, om han tänker sig för, att vi i detta sammanhang måste ta hänsyn till på vilket sätt vi från svensk sida skall kunna nå största möjliga effekt. Kanske ger inte alltid konferenser den bästa möjligheten. Vi får helt enkelt agera på det internationella planet med utgångspunkt från att vi vill uppnå effekt och ta kontakter i sådan ordning och vid sådana tidpunkter som ger möjlighet att nå önskat resultat. Jag tror att herr Ahlmark kan vara fullständigt övertygad om att Sverige inte försummar några möjligheter att nå fram till sådana resultat som vi båda tydligen är intresserade av.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Statsrådet Lundkvist säger att han skall ta kontakter så att dessa ger största möjliga effekt och vid en sådan tidpunkt att de ger resultat. Får jag illustrera den satsen med ett akut fall.

Jag nämnde att redan i höst skall man leverera ett jättetankfartyg till Finland på 105 000 ton. Nästa år skall Finland få ytterligare ett likadant fartyg.

Så snart vissa utbojningar gjorts i Bälten vill det finska rederiet sätta in

Svar på fråga ang. en konferens mellan länderna vid Östersjön om gemensamma regler m. m. för tankbåtar för olja

dessa båtar i trafik i Östersjön till Sköldvik vid Helsingfors.

Under min förra debatt med statsrådet Lundkvist föreslog jag att den svenska regeringen skulle ta kontakt med de finska myndigheterna för att få till stånd ett uppskov med insättande av jättetankers med olja i Östersjön, till dess att man hade byggt upp en effektiv katastroforganisation. Såvitt jag förstår har kommunikationsministern varit helt passiv i denna sak. Jag har i dag haft kontakt med finska sjöfartsstyrelsen. Den känner inte till något som helst initiativ från Sveriges sida i denna sak.

Därför vill jag fråga statsrådet Lundkvist: Varför har regeringen låtit bli att med Finland ta upp frågan om ett ömsesidigt uppskov med insättande av jättetankers i Östersjön. Varför finner man sig passivt i det nya miljöhotet mot Östersjön som obevekligen tycks komma redan nästa år?

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Som herr Ahlmark säkerligen kunde ha fått besked om när han hade kontakt med den finska sjöfartsstyrelsen förekommer det ett nära samarbete mellan sjöfartsstyrelserna på det nordiska planet om en rad av dessa frågor, inte minst med utgångspunkt från säkerhetsaspekter.

Herr Ahlmark står nu här och bara talar om begreppet jättetanker ungefär som om det vore så enkelt att bara säga: Ordet jättetanker utgör ett begrepp som möjliggör för oss att lägga fast en bestämmelse om hur stora fartyg som bör få gå in i exempelvis Östersjön.

Jag har tidigare av folkrättsliga skäl hänvisat till svårigheter på den punkten.

Herr Ahlmark vet också att Sverige för sitt vidkommande inte vidtagit några särskilda åtgärder utanför den normala verksamhet som pågår för att skärpa sjösäkerheten i avsikt att bereda möjligheter att passera våra farvatten för

den typ av båtar som jag förmodar att herr Ahlmark syftar till när han talar om jättetankers.

Sedan man diskuterat konsekvenserna av de åtgärder som måste vidtagas för att bereda möjlighet för fartyg med ett sådant djupgående att vi kan tala om jättetankers har man också frågan huruvida sådana båtar löner sig att ta in i våra farvatten av ekonomiska skäl.

Jag kan inte stå här och bedriva en sådan form av öppen diplomati att jag svarar direkt på alla herr Ahlmarks frågor om i vilka former och vid vilka tidpunkter vi skall agera på det internationella planet. Vi är inte hjälpta bara med att få till stånd en överenskommelse med Finland — det tror jag herr Ahlmark väl inser — ty det är ju flera andra länders fartyg som skall segla i Östersjön. Skall en överenskommelse vara oss till hjälp kommer alltså åtskilligt fler nationer in i bilden. Och jag har sagt till herr Ahlmark, att när det gäller att nå resultat är det effekten som vi i första hand skall eftersträva och välja tidpunkt och medel med hänsyn härtill.

Herr AHLMARK (sp):

Herr talman! Det är klart att vi skall eftersträva ett resultat som gäller *alla* länderna runt Östersjön. Men om en av nationerna kring Östersjön redan sätter in jättetankfartyg för frakt av olja i Östersjön kan ju förhandlingarna försvåras, om man inte får till stånd ett uppskov med insättande av dessa båtar.

Statsrådet Lundkvist säger att han inte här i kammaren kan bedriva något slags »öppen diplomati» beträffande sina internationella relationer. Nej, men statsrådet Lundkvist kan möjligen bedriva något slags *tyst diplomati* med samma syfte. Nu antyder statsrådet Lundkvist — med de luftiga formuleringar som man är van vid att finna i hans uttalanden — att det pågår någonting mellan Sverige och Finland.

Svar på fråga ang. säkerhetsbestämmelserna för trafiken vid Bromma flygfält

Får jag då tala om, vad jag fått reda på av riksdagens upplysningstjänst för en halvtimme sedan. Upplysningstjänsten har inhämtat att »inga kontakter mellan Sverige och Finland har förekommit på *verksnivå* om åtgärder för att begränsa storleken av de tankfartyg som inlöper i Östersjön. Enligt vad som kunnat utrönas ... har inte heller på regeringsplanet förekommit några kontakter i anledning av de nu aktuella tankfartygen.»

Mot den bakgrunden tycker jag fortfarande att man, i avvaktan på en internationell konvention om hur oljetransporterna på Östersjön skall organiseras, bör komma överens om att inte sätta in jättelika tankbåtar i Östersjön.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5**Svar på fråga ang. säkerhetsbestämmelserna för trafiken vid Bromma flygfält**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST, som yttrade:

Herr talman! Herr Wiklund har frågat mig, om jag är villig klarlägga innebörden av lämnad dispens för trafiken vid Bromma flygfält från ICAO:s säkerhetsbestämmelser och om nuvarande förhållanden vid flygplatsen kan anses betryggande från säkerhetssynpunkt.

De av ICAO utarbetade bestämmelserna för den civila luftfarten består av standardbestämmelser, rekommendationer och tillämpningsanvisningar samlade i form av s. k. annex till den grundläggande luftfartskonventionen. Ett annex träder i kraft genom majoritetsbeslut av ICAO:s medlemsstater men det står varje stat fritt att anmäla nationella avvikelser från standardbestämmelser. Någon anmälan om avvikelse från rekommendationer behövs givetvis inte. Sverige har endast i undtagsfall anmält

avvikelser från standardbestämmelser, dock inte i något fall från de bestämmelser angående standard för internationella flygplatser som herr Wiklund torde syfta på i sin första fråga.

Dessa bestämmelser är i stor utsträckning så allmänt formulerade och försedda med sådana undantag, att ett stort antal alternativa lösningar står till buds för att uppfylla kraven på en tillfredsställande säkerhetsstandard. Bromma flygplats erbjuder härvidlag inga särskilda problem. De grundläggande bestämmelserna om hinderfrihet i olika avseenden kan inte överallt tillämpas men i den mån mindre avvikelser godtagits är enligt annexets föreskrifter hinderbelysning uppsatt. För att möta kraven på hinderfrihet i inflygningssektorerna har vidare de s. k. bantrösklarna inflyttats, vilket i kombination med befintliga inflygningsljussystem bedöms tillfredsställande för de flygplan som kan begagna flygplatsen. De nya standardbestämmelser för inflygningsljus som nyligen utfärdats har beaktats av luftfartsverket som räknar med att erforderliga kompletteringar för att uppfylla dessa kommer att utföras i år för huvudinflygningsriktningen och under 1970/71 för den motsatta inflygningsriktningen.

Som svar på herr Wiklunds frågor kan jag alltså sammanfattningsvis säga att inga dispenser från ICAO:s säkerhetsbestämmelser lämnats eller behövt lämnas för trafiken på Bromma samt att förhållandena för den trafik som i dag förekommer där bedöms vara betryggande från flygsäkerhetssynpunkt.

Vidare anförde:

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Det är två omständigheter som har kommit mig att ställa denna enkla fråga. Den ena var chockrapporten nyligen om ett SAS-plans störtning i havet under en landningsmanöver vid Los Angeles flygplats. Händelsen krävde som vi alla vet dödsoffer.

Svar på fråga ang. säkerhetsbestämmelserna för trafiken vid Bromma flygfält

Dess bättre tycks den vidsträckta och djupa oro, som grep boende runt Bromma flygplats under intrycket av denna katastrof, nu ha släppt. Man kan inte förvåna sig över att de tänkt på hur det skulle ha gått, om något liknande manövreringsmankemang uppstått vid landning på Bromma. Det var många som lät höra av sig, särskilt sedan ett olycks-tillbud i samband med landning vid samma flygplats, alltså Los Angeles, inträffat strax efter katastrofen.

Den andra omständigheten var att det omkring en månad före dessa händelser i tidningarna meddelades, att Pilotföreningens flygsäkerhetskommitté konstaterat att Bromma flygplats inte tillfredsställer de trafiksäkerhetsmässiga krav, som uppställs i ICAO:s bestämmelser. Denna flygplats har fungerat med »dispens» från bestämmelserna — det är det uttryck som Pilotföreningens flygsäkerhetskommitté använder — att det skall vara hinderfritt 150 meter åt vartdera hållet kring banan. Skälet till detta är att ett plan kan gå av banan vid start eller landning, och då skall det finnas möjlighet att stanna utan att riskera kollisioner. Kommittén konstaterar i fallet Bromma att stationsbyggnaden ligger alldeles för nära och att det dessutom i allmänhet finns parkerade flygplan inom den »hinderfria» delen.

Det är möjligt, herr statsråd, att terminologin kan diskuteras. Om »dispens» innebär dispens i strängt formell och teknisk mening är oklart, men det är tydligen det uttryck som man använder bland piloterna och bland flygfolk i allmänhet. Pilotföreningen konstaterar också att det inte är lämpligt att satsa på Bromma flygplats på litet längre sikt just därför att den enligt föreningens mening är en s. k. dispensflygplats.

Jag ville på detta sätt bereda kommunikationsministern tillfälle att för allmänheten klargöra hur det är med säkerheten på Bromma. Vi har fått ett utförligt svar, för vilket jag tackar. Med

de typer av flygplan, som nu trafikerar Bromma, går det bra att trots »dispensen» tillfredsställa säkerheten, säger en flygledare som jag har talat med. Jag vill som en följdfråga be kommunikationsministern säga någonting om huruvida det möjligen är aktuellt att släppa fram andra flygplanstyper till landning på Bromma. Detta är nämligen enligt denne flygledares mening inte möjligt ur säkerhetssynpunkt.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Jag kan naturligtvis inte ge ett generellt svar på frågan, huruvida det kan bli aktuellt att tillåta andra typer av flygplan att landa på Bromma. Det får prövas i varje fall för sig, i första hand av luftfartsverket, vilka typer av plan som från olika utgångspunkter kan tillåtas landa.

Herr Wiklund i Stockholm har nog rätt i att det möjligen är terminologin som så att säga spökar litet grand. Inom de bestämmelser som gäller kan man nämligen tänka sig alternativa möjligheter att trygga den flygsäkerhet, som vi i olika sammanhang är intresserade av. Om den hinderfrihet, som man sätter upp som ett krav i vissa avseenden, inte kan tillämpas, får man med andra typer av säkerhetsåtgärder garantera flygsäkerheten för passagerarna. Det är från denna utgångspunkt jag lämnat det besked som jag har gett i mitt svar, nämligen att de förhållanden som råder på Bromma i dag måste bedömas vara betryggande från flygsäkerhetssynpunkt. Jag bygger givetvis mitt svar på vad luftfartsinspektionen har sagt.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Det förhåller sig väl så, att herr statsrådet och jag, när det gäller att bedöma sådana här saker, befinner oss på ungefär samma nivå; vi är i alla fall, såvitt jag vet, ur flygteknisk synpunkt lekmän bägge två. Jag förstår därför om min följdfråga är

Svar på fråga ang. förrättningstaxan avseende förarprov för körkort

svår att genast svara på. Det tillfredsställande är emellertid att statsrådet nu har givit ett klart besked om att det f. n. finns en betryggande säkerhet kring Bromma flygplats. För allmänheten, särskilt människorna i Bromma, är detta viktigt att få veta.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6**Svar på fråga ang. förrättningstaxan avseende förarprov för körkort**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST, som yttrade:

Herr talman! Herr Börjesson i Falköping har frågat mig, om jag vill redogöra för de principer som tillämpas vid fastställandet av förrättningstaxa för förarprov för körkort för bil eller motorcykel.

Vissa delar av statens trafiksäkerhetsverks verksamhet har karaktären av uppdragsverksamhet, vilket innebär att de därmed förenade kostnaderna skall täckas med avgifter. Det gäller trafiksäkerhetsverkets uppgifter i fråga om körkortsprov, prov med körskolepersonal, typbesiktning ävensom viss annan besiktning- och inspektionsverksamhet.

Med hänsyn dels till inträffade löne- och prisstegringar, dels till vissa vidtagna personalförstärkningar inom de berörda delarna av organisationen — vilka förstärkningar krävts för att ge denna erforderlig effektivitet — har det varit nödvändigt att höja vissa avgifter den 1 januari i år. Sålunda har avgifterna för förarprov avseende bil och motorcykel höjts från 50 till 75 kr., avgiften för förarprov avseende traktor från 35 till 50 kr., samt trafik-kortsavgiften från 50 till 75 kr. Efter höjningen — som behövts redan för att

täcka innevarande budgetårs kostnader — kommer avgifterna för förarprov att svara för ca 90 procent av intäkterna i uppdragsverksamheten. Detta motsvarar i stort sett också förarprovssamhetens andel i kostnaderna.

Vidare anförde:

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsminister Lundkvist för redogörelsen för de principer som tillämpas vid fastställande av förrättningstaxa för förarprov för körkort för bil eller motorcykel. Av redogörelsen framgår att vissa delar av den av trafiksäkerhetsverket bedrivna verksamheten skall finansieras genom inkomster från denna, t. ex. förrättningsavgifter.

Vad som har givit mig anledning till min fråga är att förrättningstaxan för de ifrågavarande proven vid årsskiftet höjdes — vilket också framgår av svaret — från 50 till 75 kronor. Det kanske kan vara värt att notera att avgiften fram till den 1 januari 1965 var 30 kronor, fram till den 1 januari 1968 50 kronor, och från den 1 januari 1969 är den alltså 75 kronor. I procent räknat höjdes avgiften med 50 procent den 1 januari 1969. Från 1965 har avgiften höjts med 150 procent.

Även om jag är fullt medveten om att Kungl. Maj:t kan förebbringa godtagbara skäl för höjningen anser jag ändå att den är i mesta laget. För den som inte klarar av körkortsprovet första gången kan det bli ganska betungande, ty han måste betala full avgift varje gång han avlägger prov.

Jag skulle vilja fråga kommunikationsministern om man inte kunde tänka sig att förrättningstaxan uppdelades så att avgiften erlades exempelvis med 35 kronor för det teoretiska provet och 40 kronor för det praktiska provet, d. v. s. själva körningen. Har man då misslyckats i uppkörningen men klarat sig vid det teoretiska provet slipper

man vid ett kommande körkortsprov att betala avgiften för det teoretiska provet, som man tidigare har klarat. Även om ett sådant förfarande skulle innebära merarbete från administrativ synpunkt tror jag att det skulle hälsas med den allra största tillfredsställelse av den körkortssökande allmänheten.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! En sådan uppdelning av avgiften kan jag faktiskt inte uttala mig om i detta sammanhang.

Vi är förmodligen överens om att det är skäligt att den enskilde själv betalar kostnaderna för sitt körkort och att andra skattebetalare således inte skall svara för dem. När vi bedömer storleken av de nuvarande avgifterna måste vi ta med i beräkningen att försök har gjorts att effektivisera körkortsutbildningen.

Detta är ett intresse ur trafiksäkerhetssynpunkt, och utgör bakgrunden till en del av de kostnadsökningar som redovisats.

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Jag kan villigt erkänna att det är skäligt att den enskilde skall betala en avgift som täcker de faktiska kostnaderna för körkortsprovet. Det kan dock vara en tillfällig lapsus som gör att en person inte klarar båda proven, och detta kan gälla såväl det teoretiska som uppkörningen. Att vederbörande då skall behöva erlægga full avgift ännu en gång tycker jag ur rättvisesynpunkt verkar litet märkligt. Med den av mig angivna fördelningen borde personen i fråga kunna slippa betala full avgift när han nästa gång genomgår körkortsprov. Om han vid det första tillfället klarat det ena provet, skulle han nästa gång slippa betala för det godkända provet. Jag vill vädja till kommunikationsministern att han inte sagt sitt sista ord i denna fråga.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7

Svar på fråga ang. inträffade olyckor vid transport av skolbarn

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST, som yttrade:

Herr talman! Fru Nilsson har frågat mig vilka åtgärder jag avser att vidta för att motverka det stora antalet olyckor i samband med transport av skolbarn.

Enligt vad jag inhämtat har antalet skolbarnsolyckor med dödlig utgång i anslutning till trafik med skolskjuts sedan år 1960 uppgått till i genomsnitt tre per år. Hur många skolbarn som i övrigt skadats går inte att fastställa på grundval av nuvarande statistik.

Det kan väl sägas att frekvensen av olyckor med dödlig utgång är förhållandevis låg med hänsyn tagen till det stora antalet skolbarn som två gånger per dag under läsåret transporterats med skolskjutsar över ofta långa avstånd. Det förhållandet att olyckor över huvudet inträffar i sådana sammanhang är givetvis allvarligt nog, och alla ansträngningar bör givetvis göras för att såvitt möjligt ytterligare begränsa antalet olycksfall.

De olyckor som inträffar med skolskjutsar har såvitt känt inte i något fall berott på bristfälligheter hos fordonet och dess utrustning. Det vanliga olycksförloppet har i stället varit det att barnet stigit ut i vägbanan eller sprungit över den på väg till eller från skolskjutsen och därvid blivit påkört av annat fordon. För att förebygga sådana olyckor tillhandahåller statens trafiksäkerhetsverk särskilda varnings skyltar att fästas vid skolskjutsarnas utgångsdörrar. Efterfrågan på dessa skyltar är stor.

I övrigt vill jag framhålla, att den informationsverksamhet som trafiksäkerhetsverket och Nationalföreningen för

Svar på fråga ang. inträffade olyckor vid transport av skolbarn

trafiksäkerhetens främjande bedriver i hög grad tar sikte på att förbättra trafiksäkerheten för barnen i trafiken. Trafiksäkerhetsverket har bl. a. fyra särskilda skolkonsulenter med uppgift att samordna trafikundervisningen i skolan med verkets trafiksäkerhetsarbete.

Allmänt gäller givetvis att den verksamhet som trafiksäkerhetsverket bedriver — exempelvis genom föreskrifter innefattande säkerhetskrav på fordonets utrustning — även bidrar till att öka säkerheten vid de här ifrågakvarande transportererna.

Jag vill slutligen erinra om att jag tillkallat en särskild utredningsman med uppgift att skyndsamt se över trafiksäkerhetsförhållandena inom skolskjutsverksamheten och lägga fram förslag till lämpliga åtgärder. Enligt vad jag inhämtat beräknar utredningsmannen att kunna redovisa resultatet av sitt arbete under sommaren 1969.

Vidare anförde:

Fru NILSSON (cp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Lundkvist för svaret på min fråga. Anledningen till att jag ställde den är det allvarliga förhållandet att det nyligen i Skåne under en kort tidsperiod inträffat flera mycket tragiska olyckor i samband med transporter av skolbarn. Genom dessa olyckor har tre unga elever hastigt ryckts bort ur familje- och kamratkretsen. Det är högst förståeligt, att föräldrar och skolmyndigheter känner mycket stor oro på grund av det inträffade.

Skolskjutsarna är en nödvändig detalj i skolorganisationen och är som sådana ingenting att diskutera. Vad som däremot kan diskuteras är huruvida samhället verkligen vidtagit alla de åtgärder som kan vidtagas för att transportererna av elever till och från skolorna skall kunna genomföras med minsta tänkbara

risk. Det är därför synnerligen värdefullt, att en utredningsman, som statsrådet nämnde, har fått i uppgift att se över dessa frågor. Värdefullt är också att utredningsarbetet skall bedrivas skyndsamt. Inte minst med hänsyn till de olyckor som jag här nämnt vill jag framhålla vikten av att denne utredningsman snarast slutför sitt arbete och lägger fram förslag som utmynnar i åtgärder, ägnade att skapa garantier för att skolbarnstransporterna sker med största möjliga trafiksäkerhet.

I avvaktan på att utredningsarbetet redovisas i sin helhet hade jag helst sett att några punktåtgärder kunde vidtagas. Det har nämligen visat sig att vissa moment i skolbarnstransporten innebär större risker än andra. Sålunda tycks av- och påstigningarna i detta avseende inta en särställning med tanke på den övriga trafiken. Detta framhöll statsrådet också mycket riktigt. Just vid av- och påstigningar har de dödsolyckor som jag hänvisat till inträffat. Enligt en undersökning som Nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande utfört dödades under åren 1966—68 åtta skolbarn, och av dessa omkom sju i samband med av- och påstigning samt ett barn inne i skolbussen.

En åtgärd som enligt min mening skulle kunna ge god effekt är att bestämma, att annat motorfordon inte får passera stillastående skolskjutsfordon, förrän skolskjutschauffören givit tecken att passage får ske. Ett sådant förbud skulle gälla både omkörande och mötande trafik. I det sammanhanget förtjänar också nämnas det signalsystem som användes av vissa bussar i samband med omläggningen till högertrafik.

Även om statsrådet anser att antalet olyckor i samband med transport av skolbarn inte är anmärkningsvärt högt är det ändå för högt.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 8

Svar på fråga ang. en sameuropeisk experimentersatellit för överföring av televisionsprogram m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för industridepartementet, herr statsrådet WICKMAN, som yttrade:

Herr talman! Herr Gustafson i Göteborg har frågat mig om regeringens inställning till en experimentell TV-satellit som projekterats för den av Sverige och tolv andra västeuropeiska stater bildade konferensen för telekommunikationer via satelliter, CETS.

CETS-satelliten har inklusive uppskjutning preliminärt kostnadsberäknats till cirka 500 miljoner kronor fördelade över sex år. Om Sverige ansluter sig kan vårt bidrag beräknas till omkring 25 miljoner kronor fördelade över samma tid.

Sverige deltar som bekant redan — för en årskostnad av 12—13 miljoner kronor — i den europeiska rymdforskningsorganisationen ESRO, men står utanför ELDO, den europeiska organisationen för raketutveckling. ELDO har mött så stora tekniska och ekonomiska svårigheter att dess existens f. n. är allvarligt hotad.

Den europeiska rymdkonferensen, ESC, är en samarbetsorganisation för medlemsländerna i ESRO, ELDO och CETS. ESC har sedan år 1966 diskuterat möjligheterna att uppställa ett integrerat europeiskt rymdprogram och att bilda en enhetlig organisation för dettas genomförande. Oenighet har emellertid rått i båda dessa frågor. Vid ESC:s ministerkonferens i Bonn i november 1968 nådde man inte längre än till att överlämna båda frågorna till fortsatta förhandlingar inom en särskild ämbetsmannagrupp med uppgift att framlägga resultat före utgången av år 1969. Vidare beslöt man begära besked till den 1 mars 1969 beträffande staternas intresse att delta i CETS:s satellitprojekt.

Genom att Storbritannien önskar omedelbart utträda ur ELDO har krisen

inom denna organisation sedan december 1968 ytterligare förvärrats. Härigenom har det uppgjorda tidsschemat inom övriga europeiska rymdorgan avsevärt förskjutits. Bland annat kan man räkna med ytterligare uppskov med ställningstagandet till CETS-satelliten. Därtill kommer att en rad omständigheter beträffande projektets utformning och organisation ännu är oklara och troligen kommer att förbli det fram till de kommande förhandlingarna. Detta gör att tillräckligt underlag ännu ej föreligger för ett ställningstagande från regeringens sida till projektet.

Materialet om den europeiska rymdpolitiken är emellertid både omfattande och svåråtkomligt. En arbetsgrupp inom industridepartementet har därför utarbetat en rapport därom, som också redogör för motsvarande förhållanden i vårt land. Rapporten kommer att offentliggöras om någon vecka.

Vidare anförde:

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Jag vill tacka industriministern för svaret. Såsom framgått av svaret uttalade sig den europeiska rymdkonferensen för att regeringarna skulle ge ett besked före den 1 mars. Europarådets rådgivande församling har också i januari enhälligt fattat samma beslut. Tyvärr har Storbritanniens agerande i ELDO skapat nya svårigheter, men om jag inte är fel informerad skulle Storbritannien vara villigt att använda de pengar, som landet så att säga skulle slipa betala till ELDO, just för ett satellitprogram som var baserat på CETS-programmet. Där skulle väl kunna föreligga en möjlighet att få en lösning till stånd.

Personligen tror jag att det är mycket angeläget att detta europeiska projekt kommer till stånd. Här har pågått ett mycket långvarigt arbete. Inte minst har svensk industri ett intresse att få vara med och leverera till en europeisk experimentersatellit.

Nu vet jag, och det framgår ju också av svaret, att statsrådet Wickman är po-

Svar på fråga ang. en sameuropeisk experimentsatellit för överföring av televisionsprogram m. m.

sitivt inställd till dessa frågor. Regeringen har genom att delta i det TD-projekt, som riksdagen redan har beslutat om, visat sin positiva inställning. Jag vill uttrycka den förhoppningen att den rapport som skall publiceras nästa vecka kommer att innehålla sådana positiva inslag att man kan vänta sig att ett ställningstagande till CETS-satelliten kommer att bli positivt från Sveriges sida, om man för övrigt kan finna utvägar att få detta europeiska projekt till stånd. Jag antar att jag kan tolka industriministerns svar på det sättet att om nu denna experimentsatellit inte kommer till stånd, kommer detta inte att bero på en negativ inställning från Sveriges sida.

Chefen för industridepartementet,
terr statsrådet WICKMAN:

Herr talman! Herr Gustafson i Göteborg tolkar nog in litet mera i mitt anförande än vad som fanns däri. Tidpunkten är inte nu inne för att här i kammaren ta upp en diskussion av denna utomordentligt komplicerade fråga som berör inte bara CETS-satelliten utan också det övriga rymdsamarbetet.

Den rapport som vi kommer att publicera avges för att skapa ett underlag för en fortsatt diskussion av dessa mycket komplicerade frågor, och det rör sig här om material som är rätt svåråtkomligt om man inte har god tid till att samla in det. Däremot kommer rapporten icke att innebära — just av de skäl som jag angav i mitt svar till herr Gustafson i Göteborg — något ställningstagande till frågorna från regeringens sida, men den redovisar självfallet en rad av de faktorer som måste ligga till grund för den slutliga bedömningen.

Det är klart att vi är positivt inställda till ett teknologiskt samarbete med de andra europeiska staterna — så långt är herr Gustafsons tolkning riktig. Därmed är emellertid icke sagt hur detta teknologiska samarbete skall utformas

för att både i sig självt vara totalt effektivt och också vara intressant ur svensk synpunkt. Det finnes på vissa håll en tendens att överdriva satellitteknikens betydelse för svensk industri. Det rör sig här — och det tror jag är viktigt att komma ihåg — om en mycket begränsad marknad. Även om man räknar in både telesatelliter, navigations-satelliter och meteorologiska satelliter, betyder satellitmarknaden inte så stora årliga marknadsbelopp som man kanske föreställer sig. Rent kvantitativt sett är detta därför inte ur svensk synpunkt, såvitt jag kan bedöma, en stor och expansiv marknad. Men det är klart att det avancerade teknologiska arbetet bakom har en betydelse för svensk industri också på andra områden.

Men allt detta måste, anser jag, vägas in i en totalvärdering av såväl rymdprojekten som sådana som alternativa satsningar när det gäller teknologiskt utvecklingsarbete.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Jag tror inte att risken i vårt land varit att man överdrivit satellitteknikens betydelse, utan risken har väl i stället varit att man inte tillräckligt beaktat alla de perspektiv som telesatellitverksamheten öppnar för oss. Det är därför viktigt att denna sida bevakas.

Jag har redan sagt att jag finner det glädjande att industriministern tidigare visat en aktivitet på detta område. Men när man nu kommit så långt, att man verkligen fått så att säga ett principiellt godkännande av själva tanken på att man skall ha en sådan här experiment-satellit, vore det ju mycket beklagligt om man efter dessa år av arbete skulle misslyckas och Europa skulle visa sig oförmöget att åstadkomma ens en experimentsatellit på detta område. Jag tror det är nödvändigt att göra något för att det inte skall bli alltför stark slagsida åt USA-hållet, utan skapas nå-

Svar på interpellation ang. de handikappades anställningsformer

gon balans när det gäller samarbetet mellan Europa och USA.

Det är riktigt som statsrådet säger, att materialet är omfattande och svåråtkomligt. Men det förhållandet bör ju inte leda till att vårt intresse för frågan minskas. Att frågan är svårlost innebär i stället att vi måste ägna särskilt stor uppmärksamhet åt den.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 9

Justerades protokollet för den 19 innevarande februari.

§ 10

Herr förste vice talmannen meddelade, att herr Källstad enligt till kammaren inkommet läkarintyg vore sjukskriven under tiden den 26 innevarande februari—den 3 nästkommande mars.

Herr Källstad beviljades ledighet från riksdagsgöromålen under angivna tid.

§ 11**Svar på interpellation ang. de handikappades anställningsformer**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**, som yttrade:

Herr talman! Herr Jadestig har frågat om jag har för avsikt att låta utreda hur de handikappade i halvskyddad sysselsättning skall följas för att man från samhällets sida skall kunna medverka till ändring i anställningsformen, så snart den handikappades prestationsförmåga motiverar detta, samt om jag övervägt att ge arbetsträningsinstitutens resurser att pröva den enskilde handikappades prestationsförmåga.

Enligt tillämpningsbestämmelserna för den halvskyddade verksamheten

äligger det länsarbetsnämnderna att i samråd med företagen och de fackliga organisationerna följa de enskilda arbetstagarnas utveckling. Nämnderna skall fortlöpande pröva förutsättningarna för omplacering i arbete på öppna marknaden och vid försämrad arbetsförmåga aktualisera övergång till skyddat arbete, pensionering eller annan åtgärd. För samarbetet med arbetsorganen skall vid varje företag som har halvskyddad sysselsättning finnas en ansvarig kontaktman.

Allteftersom den halvskyddade verksamheten får ökad omfattning kommer kraven på den uppföljande verksamheten att stegas. Detsamma gäller beträffande dem som är sysselsatta i arkivarbete och beredskapsarbete för handikappade. Inom arbetsmarknadsstyrelsen är man väl medveten om denna situation.

Vad så gäller andra ledet i interpellationen finner jag det tveksamt om arbetsträningsinstitutet bör få till uppgift att pröva arbetsförmågan hos dem som är sysselsatta i halvskyddat arbete. Erfarenhetsmässigt krävs det en längre tids vistelse vid arbetsträningsinstitut innan vederbörandes prestationsförmåga och arbetsanpassning tillfredsställande kan bedömas. De längre avbrott i det halvskyddade arbetet som vistelse vid arbetsträningsinstitut skulle medföra kan, förutom de olägenheter som själva bytet av arbetsplats innebär, också leda till sänkt inkomst m. m. För arbetsgivarna kommer ett sådant förfarande att leda till störningar i produktionen, vilket kan minska företagets intresse för den halvskyddade verksamheten. Jag vill dock framhålla att jag anser att de av interpellanten påtalade problemen är av största vikt. Erfarenheterna av det uppföljningsarbete som bedrivs i samarbete mellan arbetsgivarna, de fackliga organisationerna och arbetsmarknadsverket bör kunna ge vägledning för den fortsatta behandlingen av dessa problem.

Svar på interpellation ang. de handikappades anställningsformer

Vidare anförde:

Herr JADESTIG (s):

Herr talman! Jag har förmärkt att man enligt traditionen inledningsvis skall tacka statsrådet för svaret, och jag har full anledning att göra detta. Svaret är mycket positivt, framför allt med tanke på dessa svåra men väsentliga frågors art.

Anledningen till min interpellation var ursprungligen att det i tidningspress och i vissa arbetsgivarorganisationers uttalanden hade framförts kraftiga önskemål om att bidragsformerna skulle utvidgas så att bidrag enligt bestämmelserna för halvskyddad verksamhet också skulle utgå för redan anställd arbetskraft, som bedöms vara — som man så illa har formulerat det — »ej företagsekonomiskt lönsam arbetskraft». Arbetsmarknadsstyrelsens tidskrift Arbetsmarknaden ansluter sig i sin senaste ledare — med den märkliga rubriken »Från ord till handling» — till stora delar av det av arbetsgivarna framförda önskemålet om en betydligt generösare tolkning av bestämmelserna.

Herr statsråd! Även om det går något utanför de snävt formulerade interpellationsfrågorna vill jag passa på att framhålla — det gör jag med stöd av en 20-årig verksamhet som arbetsförmedlare i själva fältorganisationen — att man nog bör ta sig en funderare över denna frågeställning, innan man lämnar fältet helt fritt. »Ej företagsmässigt lönsam arbetskraft» är en hård formulering, vilken uppfattning man än har om näringslivets sociala ansvar.

Den halvskyddade verksamheten är ett utmärkt hjälpmedel i en aktiv arbetsmarknadspolitik. Enligt de beräkningar som har gjorts av AMS skulle de s. k. arbetsvårdsfallen redan år 1975 omfatta 100 000 personer. Det är givet att man inte bara kan satsa på de skyddade verkstäderna för att klara en sådan situation. Man måste kanske t. o. m. se sig om efter andra utvägar för att

bemästra den växande problematiken.

Det län som jag representerar är ett av försökslänen. Erfarenheterna av den halvskyddade sysselsättningen har varit att företaget i portgången är trögt. Intresset för denna anställningsform har inte varit alltför stort. Jag har mött inställningen att man inom näringslivet redan har handikappade som man rimligen borde få ersättning för, och det ökar till syvende og sist inte chanserna för de handikappade som nu inte kan få sysselsättning i den öppna marknaden.

Arbetsmarknadsläget har en tid varit besvärligt. Även i ett högindustrialiserat län som Västmanland och ehuru konjunkturen har förbättrats visar industrin en tendens att ställa rätt höga krav på dem som skall nyanställas. Dessutom pågår en inre strukturrationalisering, som bl. a. innebär en omflyttning av redan anställda. Det nya arbetet står ofta inte i samma löneläge som det tidigare. Dessutom hittar arbetsgivarna vid den inre strukturrationaliseringen arbetskraft som de anser tillhöra kategorin »halvskyddad».

Det är mot denna bakgrund interpellationen skall ses. Jag är väl medveten om att arbetsrutinen vid arbetsförmedlingarna i dag är att man först mycket nog prövar möjligheterna till öppen placering och därefter gör väl motiverade utredningar — oftast styrkta med läkarintyg — innan placering sker i halvskyddad eller skyddad verksamhet. Jag finner det väsentligt att vi får tillfälle att diskutera dessa frågor. Enligt min mening är statsrådets uttalande, att det åligger länsarbetsnämnderna att i samråd med arbetsmarknadens parter följa den enskilde arbetstagarens utveckling och ompröva förutsättningarna för omplacering, mycket viktigt.

Jag tror att vi här har en av hörnstenarna. Det behövs människor med kurativa och arbetsmarknadsmässiga erfarenheter i fältorganisationen. Det är ont om dem i dag även i arbetsmark-

Svar på interpellation ang. de handikappades anställningsformer

nadsverket, och här behövs ökade resurser inte minst på arbetsvårdens område. Dessa resurser är minst lika angelägna som stimulansbidragen till företagen.

Svaret innehöll dock en nyhet för mig, nämligen uppgiften att det i varje företag, som har denna form av halvskyddad sysselsättning, skall finnas en ansvarig kontaktman. Vem skall, herr statsråd, förordna denne kontaktman? Finns arbetsinstruktion utarbetad? Har kontaktmannen ersättning från uppdragsgivaren, som jag hoppas är det statliga organet AMS och inte näringslivet? Jag tror liksom statsrådet att en uppföljning av de olika fallen måste bedömas som ett väsentligt inslag i denna aktivitet. Ett sätt är då att ge kontaktmannen möjlighet att arbeta självständigt och att arbetsmarknadsstyrelsens egna resurser för en uppföljning ökas.

Beträffande det andra ledet i min interpellation, det som berörde arbets träningsinstitutens roll i arbetsprövningen, förstår jag statsrådets tveksamhet. Jag glädde mig emellertid åt slutorden i svaret: »Erfarenheterna av det uppföljningsarbete som bedrivs i samarbete mellan arbetsgivarna, de fackliga organisationerna och arbetsmarknadsverket bör kunna ge vägledning för den fortsatta behandlingen av dessa problem.» Jag tror nämligen, herr statsråd, att det skulle vara värt försöket att ge några arbetsträningsinstitut i vårt land pengar för att försöka få fram en förenkla d arbetsprövning. En sådan behöver inte fortgå månad efter månad utan kan utföras av de goda yrkesmän som nu finns inom arbetsträningsinstitutet, specialisterna. I så fall skulle man kunna klara denna arbetsprövning beträffande den halvskyddade sysselsättningen på några veckor. Om det inte finns pengar för just ett sådant ändamål, så låt oss kalla det försöksforskning i stället — det brukar underlätta det hela.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Den senast berörda frågan har varit föremål för åtskilliga överväganden. Jag tror inte den kan lösas enbart i den form som antyds i interpellationen, nämligen genom en central verksamhet där var och en under en tid får genomgå testning och undersökning. Vi får vara försiktiga så att vi inte komplicerar frågan. Det finns alltid berättigade önskemål från specialisterna att få tillämpa sina metoder för att försöka uppnå bättre resultat. Vi får emellertid akta oss så att verksamheten inte blir alltför tung. Ofta kolliderar vissa intressen med andra, vilket jag försökte påvisa i mitt svar. Det ligger också ett väsentligt värde i att en handikappad får stanna i sin miljö, har garantier för att få behålla sin inkomst o. s. v. Häri ligger värden som vi inte utan vidare kan bortse från.

Vad herr Jadestig sade i övrigt har jag inte anledning att polemisera mot. Som en motvikt mot de iakttagelser som han har gjort — han hade läst vissa artiklar — skulle jag vilja peka på en del glädjande företeelser under den senaste tiden. Min företrädare som inrikesminister hade kallat på en konferens kring de handikappades problem. De ledamöter av regeringen som var med på den konferensen fick uppleva något som vi tyckte var mycket värdefullt: arbetsmarknadens parter — både arbetsgivar- och arbetstagarorganisationerna — deklarerade en mycket positiv inställning när det gällde att försöka inpassa de handikappade i arbetslivet. Vi kunde t. o. m. konstatera att det föreföll som om positioner, som tidigare hade varit ganska låsta, nu mjukats upp genom den erfarenhet man fått av olika former av skyddad sysselsättning. Åtskilligt värdefullt kom fram i det sammanhanget. Det framfördes också många önskemål och i mitt tycke även berättigad kri-

Svar på interpellation ang. åtgärder för att tillgodose det sociala omvårdnadsbehov som de s. k. julaktionerna i vissa tätorter aktualiserat

lik från handikapporganisationerna. Det var dock glädjande att se att de krav som framfördes fick ett så positivt mottagande. Jag har velat anföra detta för att bilden inte skall te sig alltför dystert.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 12**Svar på interpellation ang. åtgärder för att tillgodose det sociala omvårdnadsbehov som de s. k. julaktionerna i vissa tätorter aktualiserat**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Wiklund i Stockholms stad har i en interpellation till statsrådet fru Odhnoff ställt vissa frågor angående åtgärder för att tillgodose det sociala omvårdnadsbehov som de s. k. julaktionerna i vissa tätorter aktualiserat. Interpellationen har överlämnats till mig för besvarande.

De s. k. julaktionerna syftade till att bereda vissa ensamstående och hemlösa personer tillfälle att fira julhelgen under samvaro med andra människor. Anledningen till att de nämnda aktionerna väckte speciell uppmärksamhet torde vara att de genomfördes på initiativ av olika ungdomsgrupper, som under slagord som »alternativ jul» och »ny jul» propagerade för en dämpning av överflödskonsumtion i samband med julfirandet och att aktionerna speciellt syftade till att ta hand om de s. k. uteliggarna. Krav restes på myndigheterna att ställa i ordning lokaler, s. k. allaktivitetshus, där inte endast de ensamstående och hemlösa utan även andra grupper kunde samlas för olika aktiviteter.

Framför allt i våra tre största städer har länge funnits behov av speciella

anordningar för att ta hand om personer som av olika anledningar inte kunnat beredas bostad i den öppna marknaden. För att tillgodose behovet har man inte sällan vidtagit provisoriska anordningar, ofta i form av baracker, där man erbjudit natthärbärge. Andra lokaler har upplåtits för vistelse under dagtid, s. k. daghärbärgen. De utrymmen som ställts till förfogande har ofta till en del inte haft en sådan standard som man numera anser att det bör vara på bostäder och samlingslokaler, som tillhandahålls av det allmänna. Bland annat av denna anledning men även av andra orsaker — såsom behovet av viss kontroll av gästerna m. m. — har en del hemlösa övernattat i portgångar eller på andra olämpliga ställen eller ute i det fria i stället för att söka nattlogi i härbärgena.

Genom olika undersökningar under de senaste åren av socialhjälp- och nykterhetsvårdsklientelet har de hemlösas problem kommit att uppmärksammas av myndigheterna mer än tidigare. Behovet av ökade åtgärder på detta område har därigenom klarlagts. Dessa åtgärder ankommer på de kommunala socialvårdsorganen, och särskilt i våra tre största städer har avsevärda ansträngningar under senare tid gjorts för att kunna erbjuda de hemlösa bostäder och annan service. Detta har skett i insikten om att en lösning av bostadsfrågan är den mest väsentliga förutsättningen för att kunna lösa de sociala problem som här föreligger. Inte sällan bottnar för övrigt dessa i alkoholmissbruk som gör att särskilda insatser behövs.

Jag vill nämna några exempel på den verksamhet som på detta område bedrivs och planeras av de kommunala myndigheterna i Stockholm, Göteborg och Malmö.

I Malmö har nyligen öppnats ett nytt ändamålsenligt hem för bostadslösa män, innehållande enkel- och dubbel-

Svar på interpellation ang. åtgärder för att tillgodose det sociala omvårdnadsbehov som de s. k. julaktionerna i vissa tätorter aktualiserat

rum samt dessutom olika utrymmen för gemenskap, motion och avkoppling. Flertalet av gästerna i det nya hemmet har kunnat beredas arbete i den öppna marknaden. Enligt uppgift är antalet personer som inte accepterar erbjudandet om bostad i stadens olika ungarshotell obetydligt. I Göteborg har tillkommit eller väntas inom den närmaste tiden tillkomma hotellrum med mer än 400 platser i nyuppförda byggnader, som genom socialförvaltningen ställs till de hemlösa förfogande. Vidare har staden upplåtit en centralt belägen fastighet för utövandet av olika gemensamhetsaktiviteter för skilda grupper.

I Stockholm har socialförvaltningen antagit ett mycket omfattande nybyggnadsprogram som bl. a. kommer att medföra att vissa av de äldre s. k. ungarshotellen kan slopas och ersättas med två nya hotell inrymmande vardera cirka 350 platser. Det ena av dessa beräknas vara inflyttningsklart om några månader och det andra 1970—1971. De kvarvarande ungarshotellen kommer att rustas upp. I nykterhetsnämndens regi kommer inom kort att öppnas ytterligare inackorderingshem för alkoholskadade män och kvinnor.

Socialvårdens fältarbetare bedömer att antalet utesovare kan röra sig om ett hundratal. För samtliga dessa torde det enligt uppgift finnas plats på nuvarande ungarshotell och natthärbärgen. Stockholms stad har också planer på att i en fastighet i centrum, i anslutning till ett daghärbärge, upplåta lokaler för föreläsningar, filmförevisningar, debattaftnar och olika andra fritidsaktiviteter. Lokalerna avses stå öppna för alla kategorier.

Som framgår av denna redogörelse har i storstäderna redan vidtagits eller planerats olika åtgärder för att tillgodose behovet av bostäder, samlingslokaler o. s. v. för de hemlösa. Detta innebär givetvis inte att det skulle saknas utrymme för ytterligare aktivi-

teter till gagn för dessa människor, framför allt för att bryta deras isolering och ensamhetskänsla. Insatser från andra i samhället, inte minst från ungdomen, kan därvid få stor betydelse.

Med anledning av de i interpellationen ställda frågorna om statliga åtgärder anses påkallade vill jag framhålla, att det verksamhetsfält som det här gäller ligger inom den kommunala socialvården. Den lämnade redogörelsen för förhållandena i de tre största städerna visar att de kommunala socialvårdsorganen inser sitt ansvar på detta viktiga område. Några nya statliga bidragsformer för denna kommunala verksamhet är inte aktuella och har inte heller begärts från kommunalt håll. Enligt min mening bör de statliga åtgärderna inriktas på en reformering av den sociala vårdlagstiftningen. Det utredningsarbete som i detta avseende pågår inom socialutredningen skall mot bakgrunden av samhällsutvecklingen innefatta en förutsättningslös prövning av socialvårdens mål och medel. Jag tror att de frågor som kommer att aktualiseras vid detta utredningsarbete är av grundläggande betydelse inte minst inom det område av socialvården som har berörts i interpellationen.

Vidare anförde:

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Aspling för det mycket utförliga svaret på min interpellation, som ju innehöll många olika frågor.

De för allmänheten mera märkbara s. k. julaktionerna för att ge mänsklig omvårdnad åt olika kategorier hemlösa och utanförstående kom från ungdom ur två läger, som ju också antytts i interpellationssvaret. Jag kan bekräfta att detta var förhållandet i Stockholm. En av aktivitetsgrupperna kallade sig »Al-

Svar på interpellation ang. åtgärder för att tillgodose det sociala omvårdnadsbehov som de s. k. julaktionerna i vissa tätorter aktualiserat

ternativ jul» och bestod av politiskt tämligen medveten men som det föreföll om politiska och demokratiska funktioner sannolikt bristfälligt upplyst ungdom. Den andra gruppen hette »Ny jul» och bestod av ungdom med ideell, ofta kristen inställning.

Bakgrunden till aktionerna vet vi. Det var mängden av de hemlösa i de större städerna och det faktum att många av dessa, särskilt i Stockholm, föredrog och alltjämt föredrar att åtminstone tidvis hellre vara uteliggare än anlita de kommunala härbärgena.

Aktionerna visade åter upp inför folket två inte alltid beaktade fakta.

Det ena är att 1930-talets folkhems-tanke är ofullständigt förverkligad, detta trots de många årens reformarbete under i stort sett en och samma socialt reformsinnade regims ledning. Jag vill gärna särskilt betona denna dess inställning. Beträffande det sociala reformarbetet har det dock bedrivits under stor enighet mellan partierna. Därmed har vi alla del i både detta arbetes framgångar och de nu som sagt åter påvisade bristerna i samhället i form av både existensen av socialt utslagna och otillräckligheten i samhällets sociala omvårdnad. Det är brister som stegvis har accentuerats av den kraftiga urbaniseringen av vårt samhälle. Vi har som sagt alla del i det egentligen genanta förhållandet att en bok som makarna Inghes, *Den orättfärdiga välfärden*, har *behövt* skrivas. Det är ju bra att den boken kom ut, men det är inte bra att det har funnits behov av en sådan väckarklocka som denna bok.

Sedan kan man också diskutera ansvarsbördans *fördelning* i vad gäller sociala reformer på de olika parterna i det politiska livet, men det är en fråga som jag inte här skall ta upp.

För det andra. Såsom varit fallet i fråga om humanitära insatser till u-länderna har pionjärerna vad beträffar in-

satser för hemlösa här hemma kommit tidigast från ideellt sinnade medborgares sida, medlemmar i kyrkor och kristna samfund. »Julaktioner» året om bedrivs faktiskt sedan många decennier från detta håll för att ge praktiskt uttryck för medmänsklig solidaritet med offren för en mänskligt kall, tekniskt präglad samhällsutveckling, där det personliga får allt mindre utrymme.

I fråga om u-landsmissionen har dess pionjärverksamhet numera vunnit allmänt erkännande. Inte lika ofta har man givit erkännande åt alla de betydande och för länge sedan påbörjade hjälpinsatser, som gjorts från kyrkliga och frikyrkliga organ för just hemlösa i vårt land. Det har inte sällan varit fråga om sådan verksamhet som samhället sedan övertagit och fortsatt eller efterbildat. Idealiteten har givit dessa insatser den personliga färg, som numera så starkt betonats inte minst från psykiatriskt håll såsom viktig i all människovård.

En av anledningarna till att man ofta helt enkelt bortsett från det från enskilt håll bedrivna och för övrigt ganska omfattande hjälparbetet är att man gör gällande, att detta arbete bara konserverar den nuvarande samhällsstrukturen, som bl. a. producerar hemlösa människor. Från vissa extremistiskt inställda sida döms även den offentliga socialvården ut med ungefär samma argument. Den är bara palliativ, den fördröjer reformer, den är ett samhällets sätt att manipulera medborgarna.

Visst skall vi, herr talman, med kraft ägna oss åt samhällsförändringar med utgångspunkt från deras villkor, som befinner sig »nederst», därom råder ingen tvekan. Men denna problematik är komplicerad och i varje fall tidskrävande, om vi skall bedriva reformarbetet på demokratiska vägar. Det är då rätt cyniskt, om vi — såsom man t. o. m. från visst mycket insiktsfullt håll menat — skulle helt enkelt lämna de hemlösa och utslagna åt sitt öde för att en-

Svar på interpellation ang. åtgärder för att tillgodose det sociala omvårdnadsbehov som de s. k. julaktionerna i vissa tätorter aktualiserat

bart sätta in samhällsstrukturella förändringar till människornas gagn och skydd, förändringar alltså av annat slag än dem som vi nu står mitt inne i.

Glädjande nog förefaller det som om man insett att det måste vara något fel — av ett eller annat slag — på förhållandena vid de s. k. härbärgena i de större städerna när tydligen så många bostadslösa inte vill bo där utan hellre tar kvarter under bar himmel, i en portgång, i en soplår eller under en presening. Socialministern pekar på att dessa problem ankommer på primärkommunerna att lösa, och det är naturligtvis riktigt. Han säger också att en hel del åtgärder är vidtagna i Stockholm, Göteborg och Malmö för att skapa moderna bostadsanordningar för de olyckliga människor vi talar om — en del har t. o. m. färdigställts, och det är ju glädjande.

Allt detta är naturligtvis i och för sig lovvärt, men måste man inte gå grundligare till väga, särskilt mot bakgrunden av socialvårdslagens nya bestämmelser om uppsökande verksamhet och den uttryckliga skyldigheten för kommunerna att vid behov ge *tillfredsställande* omvårdnad av olika slag.

Jag tycker att två behov är påfallande.

Behöver man inte inventera det rent kvantitativa behovet av stöd åt hemlösa? I huvudstaden talas det om att det skulle finnas cirka 5 000 hemlösa och samtidigt påpekar statsrådet i sitt interpellationssvar att det skulle röra sig om ett hundratal i Stockholm som är *utesovare*. Dessa siffror utgör emellertid bara resultatet av den bedömning som vissa i och för sig initierade iakttagare, fältarbetare från socialvården, har kommit fram till. Varför gör man inte här en regelrätt och *aktuell* inventering i de större tätorterna av hur många det kan röra sig om och om hurdan deras situation är?

Det är givet att lagbudet om uppsökande verksamhet, bl. a. genom en så-

dan inventering, måste leda till väsentligt högre kostnader för kommunerna vad gäller socialvården. Är det då helt orimligt att tänka sig att stimulera kommunerna med visst — kanske tidsbegränsat — statsbidrag för att allmänt och på bredden få i gång deras uppsökande verksamhet som ju är mycket personalkrävande, särskilt i de större kommunerna?

Vidare behöver man väl också närmare analysera de hemlösas behov i dagens läge, närmare pröva innebörden av behovet. Det rör sig nämligen inte bara om materiella behov — t. ex. bostad — utan om vad man kan kalla emotionella behov, som är psykologiskt och även praktiskt viktiga för rehabiliteringen av de alienierade, de utanförstående grupperna med oftast svårt skadat självförtroende. Vad som genomgående efterlysts i debatterna om de hemlösa är praktiska åtgärder för att möta behovet av gemenskap, personlig kontakt och närhet. Det var ju behov av detta slag som de ungas engagemang i julas lyckades möta. Över huvud taget bör man göra allt för att ta till vara det enskilda engagemanget. Det rör sig inte bara om bostadslösa utan om *hemlösa* människor. Det är tillfredsställande att socialministern i sitt svar också trycker på den enskilda insatsens värde.

Om man nu med samhälleliga medel vill möta inte bara bostads- utan även kontaktbehovet, kan jag inte hjälpa att jag sätter i fråga lämpligheten av att skapa två nya storhotell i Stockholm för att ersätta unkarlshotellen av gammal typ. Det meddelas i svaret att det rör sig om inte mindre än 350 platser på vardera av två hotell för denna grupp hemlösa. Jag vet att det föreligger förslag om utbyggnad av den sociala servicen för de olyckliga medborgare vi härvidlag tänker på och tänker för och även förslag om att bygga ett antal småhem på 10—25 platser vardera. Sådana tendenser träder fram nu — något som är

Svar på interpellation ang. åtgärder för att tillgodose det sociala omvårdnadsbehov som de s. k. julaktionerna i vissa tätorter aktualiserat

glädjande — men det är dock t. v. tendenser, som därtill är senkomna och inte är lätta att materialisera. Storkollektivet är i varje fall av ondo för dem som har gemenskapsproblem. Och här kommer ju stora specialgrupper in i bilden — jag tänker på de från kriminalvårdsanstalt frigivna, alkoholmissbrukare, narkomaner, många under eftervård.

Kontakt- och gemenskapsbehovet borde också bättre kunna tillgodoses genom att man åtminstone experimenterade med något slags allaktivitetshus, som det ju har kallats, där man förde undan kategori- och åldersuppdelningstänkandet och satte in mera av service, trivsel och gemenskap. Det sägs i svaret att det finns »planer på» någonting sådant i Stockholm. Men det är alltså planer, och såvitt jag vet är det långt till dessas förverkligande. De nuvarande daghärbergenas tristess är i varje fall inte acceptabel. Varför skulle det vara omöjligt att stimulera åtminstone experiment med fritidshem av detta slag genom statsbidrag, när det finns statsbidragsstödda fritidshem för skolbarn?

Socialministern menar att detta med bistånd åt hemlösa är en kommunal uppgift. Men staten kan ju väsentligt påverka utvecklingen exempelvis genom lagstiftningen. Det har gjorts en del redan — jag tänker på den uppsökande verksamheten — och mera väntas bli genomfört när socialutredningen slutfört sitt arbete. Men det arbetet kommer ju av allt att döma att ta lång tid.

Staten kan emellertid också genom råd och anvisningar, genom centralmyndigheten för social verksamhet, genom länsstyrelserna, genom socialvårdskon-sulenterna och genom just stimulansbidrag öva inflytande på den lokala socialvårdens utformning. Läget tycks mig kräva större engagemang än nu även från statens sida i de former, som jag här har antytt. Jag noterar med tillfredsställelse att socialministern i svaret preciserar socialutredningens upp-

gift: den har att även pröva socialvårdens *målsättning*. Diskussionen om huruvida också målsättningen hörde till uppgiften för denna utredning eller om utredningen bara skulle fungera som en lagrevisionsgrupp borde därmed kunna anses vara avslutad.

Mina frågor, särskilt om stimulansbidrag till fritidshem och bostadsanordningar med ganska lågt runsantal för hemlösa, kvarstår. Om kommunerna begärt statligt stöd eller inte till denna verksamhet är väl knappast en relevant frågeställning för en socialminister med ambitionen att komma närmare lösningen av alla de — jag medger det — svåra problem, som vi här diskuterar.

Herr CARLSHAMRE (m):

Herr talman: När herr Wiklund i Stockholm för några veckor sedan framställde sin interpellation hade jag en av nästan exakt samma innehåll praktiskt taget färdigskrivnen. Jag avstod då från att lämna in den; jag tycker att det är onödigt att tynga riksdagsstrycket med dubletter. I stället vill jag ta tillfället i akt för att i anslutning till svaret framföra några synpunkter på denna fråga.

Jag har gjort det en gång tidigare. I januari förra året, alltså för drygt ett år sedan, väckte jag en motion i detta ärende, där i stort sett alla de frågeställningar som nu diskuteras togs upp och de argument som syntes i debatten till julaktionerna också fördes fram. Motionen rön-te ett öde som ingalunda är ovanligt: den gav upphov till ett ut-låtande från allmänna beredningsut-skottet som efter en hel del vänliga ord ledde fram till den sedvanliga hem-ställan att motionen icke skulle föran-leda någon riksdagens åtgärd.

Inom parentes sagt, herr talman, är detta en ganska intressant aspekt på ett stort samhällsproblem. Inte minst vi som verkar i detta hus har mycket lätt att uttala oss nedsättande och negativt

Svar på interpellation ang. åtgärder för att tillgodose det sociala omvårdnadsbehov som de s. k. julaktionerna i vissa tätorter aktualiserat

om s. k. utomparlamentariska aktioner. Jag tror att vi borde se mera positivt på sådana. Ofta förväxlar vi nog begreppet utomparlamentarisk med någonting annat; vi menar utomdemokratiska eller illegala aktioner när vi litet slarvigt säger utomparlamentariska, vilket är något helt annat. All verksamhet i samhället kan ju inte ta parlamentariska former. Vi bör vara glada över att människor låter höra av sig även i andra former än de som vi i detta hus har exklusiv tillgång till — vi, vilkas initiativ mycket ofta icke föranleder någon åtgärd. Man kan inte förneka att julaktionerna, särskilt i Stockholm, verkligen har föranlett vissa åtgärder, och det tycker jag att vi bör kunna uppskatta.

Statsrådet lämnar i sitt svar uppgifter som man kan bli litet fundersam över. Det är ett utomordentligt positivt och på allt sätt uppmuntrande svar — jag menar ingenting annat — men den bristfälliga inventeringen, som herr Wiklund var inne på, ger en tankeställare. Man får ett egendomligt intryck när man hör att fältarbetarna i Stockholm beräknar antalet utesovare till ett hundratal. Några meningar tidigare fick vi veta att man är i färd med att bygga hotell med 700 platser för detta hundratal utesovare. Det händer att man talar om olika kategorier.

Denna egendomliga brist på samstämmighet mellan olika sifferuppgifter måste bero på att vi använder olika definitioner vid olika tillfällen. Här har, som herr Wiklund nyss nämnde, anförts uppgifter om att mellan 100 och 5 000 personer enbart i Stockholm skulle tillhöra den kategori vi talar om. Båda siffrorna kan inte vara riktiga. En del av förklaringen till att de över huvud taget kan framföras måste vara — jag upprepar det — att man rör sig med skilda definitioner. Jag föreställer mig att det hundratal som här nämnts måste vara de i egentligaste

mening utesovande, alltså de permanent under bar himmel boende, som praktiskt taget aldrig, hurudant vädret än är, tar sig under tak. De hemlösa i en ändå mycket mer markant mening är självfallet många fler.

Jag föreslog för ett år sedan att staten, lämpligen genom socialstyrelsen och i kommunenkätens form som brukar tillämpas i andra sammanhang, skulle försöka få en bättre uppfattning om detta behov. Om man ger bestämda definitioner på hur de kategorier vi vill ha räknade skall vara beskaffade, bör vi kunna få väsentligt bättre hållpunkter. Jag tror fortfarande, herr talman, att detta är en angelägen uppgift och att den rimligen bör vila på staten.

Det är en sak som jag saknar i svaret, ehuru jag är helt övertygad om att statsrådet är väl införstådd med behovet av en undersökning på den punkten: rekryteringen i gruppen hemlösa och hur den skall kunna begränsas. Vi vet mycket litet om hur denna rekrytering sker. Något vet vi, i varje fall nästan säkert, nämligen att den är ganska snabb. Alla socialarbetare är överens om att omsättningen i gruppen hemlösa är rask. Livslängden är kort när man väl har hamnat i den kategorin. När gruppen av allt att döma ändå inte minskas måste den fortlöpande tillföras nya skaror. Vi vet inte riktigt varifrån de kommer. Herr Wiklund i Stockholm har nämnt några kategorier: utskrivna som inte har tillräckligt stöd när de kommer ut från vårdanstalter eller andra anstalter. Jag nämnde i min motion för ett år sedan en annan kategori: de frånskilda männen.

All erfarenhet tyder på att frånskilda män i medelåldern och något äldre utgör en väsentlig del av den kategori som rekryterar gruppen hemlösa i storstäderna. Vi som inte har varit i den situationen har nog väldigt svårt att sätta oss in i hur det egentligen går till. Det förefaller som om det man inte kan

Svar på interpellation ang. åtgärder för att tillgodose det sociala omvårdnadsbehov som de s. k. julaktionerna i vissa tätorter aktualiserat

klara är mycket triviala och enkla problem som vi alla tycker skulle vara lätta att lösa.

Vid en skilsmässa får i 95 procent av fallen hustrun och de eventuella barnen behålla bostaden. Mannen blir bostadslös. Nog är vår bostadssituation svår, men den är inte så svår att man inte med ganska enkla åtgärder skulle vara i stånd att skaffa sig tak över huvudet. En bra lägenhet får man inte när som helst och var som helst, men tak över huvudet i någon form tror jag att alla människor kan få. Det är en enkel åtgärd, tycker vi, att om man har förlorat sin tidigare fasta bostad skaffa sig åtminstone ett möblerat rum att bo i i stället för att gå på gatorna. Men uppenbarligen är det så att i den situation som en nyskild man i medelåldern eller äldre befinner sig i har han inte vanlig initiativkraft. Det har hänt någonting med hela personen och situationen som berövat honom vanlig initiativkraft för att kunna ta itu med triviala, vardagliga problem. Och så får tiden gå. Det går en dag, det går två dagar. Man kommer sig inte för med att skaffa sig någonstans att bo. Man övernattar utomhus en natt eller två, blir trött eller nere — man kanske tröstar sig med några snapsar extra eller med en spruta med farligt innehåll. Rätt som det är kan man inte sköta sitt arbete, så får man sparken och är raskt nere i det där träsket som det är så svårt att ta sig ur.

För inte så länge sedan diskuterade vi i riksdagen åtgärder i samband med skilsmässor. Det har ställts frågor om t. ex. det nuvarande medlingsinstitutet är så särskilt meningsfullt. Jag vet inte hur det förhåller sig med det. Men ett institut som mig veterligt inte finns skulle vara meningsfullt, och det vore en mer eller mindre obligatorisk, aktiv kuratorsinsats i alla skilsmässor. Det är en i egentlig mening uppsökande verksamhet att ta reda på hur

det förhåller sig med de människor som just har fått skilsmässa; har de någonstans att ta vägen, har de någon fast punkt kvar i livet? Där ligger en väsentlig del av problemet som det borde vara möjligt att lösa.

En del av dessa åtgärder måste det åvila staten att vidta. Det är bra att vi har kommunal socialvård, och jag vet att detta är en kommunal fråga. Men jag tror inte att problemet kommer att lösas tillfredsställande inom en överskådlig tid enbart genom kommunala initiativ.

De tre största städerna har nämnts i detta sammanhang, och det är möjligt att dessa har de största problemen. Det finns emellertid fler städer med människor i denna situation, framför allt i Norrköping, Hälsingborg, Uddevalla och Halmstad och dessutom i alla hamnstäder i övrigt. De människor det gäller är inte så få som man skulle kunna tro, vi känner bara inte till dem.

Herr talman! Jag vill än en gång framhålla att vad staten kan göra är att verkligen ta ett initiativ till en inventering av behoven och till en sorts klassificering av de människor det gäller efter behovsgrupper och problemställningar. Staten kan dessutom aktivt ingripa med i varje fall en förebyggande och uppsökande verksamhet genom att ta initiativ till en kuratorsverksamhet på områden där en sådan i dag inte finns eller inte fungerar tillfredsställande.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Debatten om de frågor som här tagits upp skulle otvivelaktigt kunna göras mycket lång. Jag skall dock försöka att fatta mig kort. Man kan självfallet se dessa frågor från många olika synpunkter. Man kan t. ex. anlägga ett historiskt perspektiv på ut-

Svar på interpellation ang. åtgärder för att tillgodose det sociala omvårdnadsbehov som de s. k. julaktionerna i vissa tätorter aktualiserat

vecklingen, vilket herr Wiklund i Stockholm delvis gjorde.

Om vi går 30—40 år tillbaka i tiden skall vi finna att det i vårt land levde utomordentligt stora grupper av människor i nöd och armod. Jag vill bara erinra om det förhållandet att var fjärde folkpensionär för 30 år sedan fick hjälp från fattigvården. I dag mottar faktiskt folkpensionärerna socialhjälp i mindre utsträckning än genomsnittet av vårt folk. Det är ett tecken på hur vi genom stora generella reformer kunnat sanera och förbättra vårt samhälle. Man skall inte glömma bort detta.

Välfärdssamhället är självfallet inte problemfritt, och det socialpolitiska arbetet är ständigt inriktat på att finna lösningar inte minst på mänskliga problem i dagens samhälle. Verksamhetsformerna måste också alltid anpassas till samhällsutvecklingen, och en sådan strävan pågår också.

Jag skall inte ta upp någon polemik med herr Wiklund, som flera gånger varit angelägen om att understryka att enighet förelegat om nästan allt på detta område. Men, herr Wiklund, detta är dock att måla en alltför skön bild av den socialpolitiska reformverksamheten i vårt land. Hur många bittra strider har inte utkämpats i denna kammar om reformer som varit av grundläggande betydelse för det svenska välfärdssamhällets uppbyggnad!

Vi har kommit ett stycke på vägen, vilket vi kan avläsa siffermässigt i många avscenden. Jag vill bara erinra om att utgifterna för socialpolitiken från 1964 till 1968, bortsett från arbetsmarknads- och bostadspolitiken, stigit från nära 12 miljarder till över 21 miljarder kronor. Ökningen under de fyra åren uppgår till 9½ miljarder kronor. Detta betyder att samhällets insatser i dag för sjukvård, för sjukförsäkring, för åldringar, för handikappade och för barnfamiljer och för människor med svårigheter ökat med 80

procent under dessa fyra år. Under samma tid har prishöjningen varit 20 procent.

Siffror kan självfallet ge en något opersonlig bild, men vi skall i detta sammanhang inte glömma bort att vi av folkhushållets resurser i dag överför en väsentligt större del än tidigare till människor som i olika avscenden har det besvärligt. Kvar står dock många problem, och herr Wiklund har i sin interpellation till mig velat belysa en del av dessa. Att finna lösningar på dessa problem är svårt, eftersom man utöver de generella också tvingas tillgripa mera speciella åtgärder. När det gäller exempelvis frågan om kartläggning av antalet hemlösa vill jag hänvisa till att det numera ingår i socialnämndernas uppgifter att bedriva en uppsökande verksamhet. Detta har fastslagits i ett tillägg till socialhjälpslagen, som beslutades vid förra årets riksdag och trädde i kraft den 1 juli 1968.

Ett antal kommuner hade redan före lagändringen genomfört eller påbörjat en uppsökande verksamhet i form av inventeringar, intervjuer, enkäter eller annan kartläggning av hjälpbehoven. Den kommunala aktiviteten på det området har påtagligt — och jag vill gärna säga glädjande — ökat efter lagändringen. I ett par kommuner pågår särskild försöksverksamhet. Det ankommer nu på socialstyrelsen att ge socialnämnderna råd och anvisningar för denna verksamhet, i den mån behov härav föreligger. Förslag därom har utarbetats inom socialstyrelsen efter samråd med en del experter, kommuner och organisationer, och man kan räkna med att socialstyrelsen därför inom kort kommer att meddela råd och anvisningar i dessa frågor till kommunerna.

På det sättet kommunevis genomförda undersökningar i anslutning till den uppsökande verksamheten har bety-

Svar på interpellation ang. åtgärder för att tillgodose det sociala omvårdnadsbehov som de s. k. julaktionerna i vissa tätorter aktualiserat

dande praktiska fördelar framför en centralt genomförd kartläggning av det slag som också har diskuterats. Detta är en av de åtgärder som nu är på gång. Den är mycket angelägen, och kommunerna har därvidlag utan tvivel en stor uppgift.

Den grupp människor som det här gäller är självfallet inte enhetlig. Den saken har påpekats flera gånger. 1964 års nykterhetsvårdsundersökning lämnade en rad mycket intressanta uppgifter, som till en del belyste förhållandena för de grupper av människor som har det svårt eller som är i riskzonen. Man betonade där behovet av nya öppenvårdsåtgärder av kollektiv typ inom ramen för framtidens socialvård, och man betonade angelägenheten av att sådana åtgärder vidtages. Det dominerande inslaget av ensamstående individer i bl. a. nykterhetsvårdsklientelet motiverar t. ex. anordnandet av gemensamhetslokaler för kulturella aktiviteter samt för förströelse och kontakter. En verksamhet av denna art som svarar mot ett faktiskt behov kan komma att fylla en väsentlig, förebyggande uppgift. Det är därför som den är så viktig. I möjligaste mån bör härvid aktiviteter för särskilda kategorier undvikas.

Detta är ting som också bör noteras. Det har inte rätt passivitet på området. Jag vill också fästa uppmärksamheten på — jag vänder mig då speciellt till herr Wiklund i Stockholm — att vi i årets socialhuvudtitel har tagit upp frågan om inackorderingshem och enskilda vårdanstalter. Efterfrågan på platser vid inackorderingshemmen har ökat väsentligt under den senaste tiden. Jag betonar att det kan finnas särskild anledning att skapa sådana hem för att finna lösningar och för att skapa skyddade sysselsättningar i kommunal regi. För alkoholmissbrukare med långvarigt behov av rehabilitering bör försöksvis under nästa budgetår

inrättas inackorderingshem med tillgång till skyddad sysselsättning.

Det gäller med andra ord att finna praktiska lösningar på en rad olika problem. Om herr Wiklund i Stockholm och herr Carlshamre tror att detta bara är en fråga om statsbidrag, så gör de det alltför enkelt för sig. Här gäller det betydligt mer djupgående frågor. Såsom jag har framhållit i mitt svar anser jag att socialutredningens pågående omprövning av socialvårdens mål och medel aktualiserar frågor som är av grundläggande betydelse för de spörsmål vi nu diskuterar.

Herr Wiklund är ledamot av denna utredning. Jag tror att det för sakens skull kanske vore mera fruktbringande om herr Wiklund i samband med utredningens arbete intresserar sig för frågorna i detta sammanhang. Därmed är inte sagt att inte en debatt här i riksdagen har sitt värde då det gäller att belysa olika sidor av ett socialt problem i vårt samhälle.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Självfallet kommer jag att göra mitt yttersta för att intressera mig för dessa frågor i socialutredningen, det lovar jag. Det är inte mer än man kan begära med hänsyn till det förtroende som det innebär att sitta med i en utredning. Å andra sidan utesluter inte detta — och det medgav herr statsrådet — att man också i riksdagen på detta sätt debatterar saken, särskilt i det aktuella läge som uppstått beträffande en viss grupp av medborgare.

Enligt min mening avstod herr Carlshamre i onödan från sin interpellation. Det gör alls ingenting, tycker jag, om det kommer framstötter i samma ämne från flera håll.

Jag skulle gärna vilja säga ytterligare några ord beträffande antalet hemlösa. Jag delar herr Carlshamres uppfattning om oklarheten därvidlag. Som jag sade redan i mitt första anförande har

Svar på interpellation ang. åtgärder för att tillgodose det sociala omvårdnadsbehov som de s. k. julaktionerna i vissa tätorter aktualiserat

man inte några säkra besked om antalet. »Mina» siffror rörde speciellt Stockholm. Förklaringen till skillnaden mellan de båda siffrorna 100 och 5 000 ligger i att det är ett hundratal av de 5 000 som är *utesovare*, enligt beräkningarna. Det kan givetvis växla i fråga om personerna, men det rör sig om ett hundratal som verkligen ligger ute nattetid. Såvitt jag vet har man inga noggranna räkningar. Siffran 5 000 torde vara resultatet av en mycket lös uppskattning, efter vad jag kan förstå. En mycket stor inventering av förhållandena bland de hemlösa har gjorts av professor Inghe, och det är denna inventering man brukar falla tillbaka på när man talar om Stockholm i detta sammanhang. Den gjordes för så pass länge sedan att det finns anledning att göra om den.

Visst har vi klart för oss, herr statsråd, att det har skett en socialt positiv utveckling sedan 1930-talet men detta faktum hjälper ju inte de människor som vi i dag särskilt tänker på.

Vad gäller socialhistorien, som jag inte gick särskilt mycket in på men berörde, har jag svårt att finna att vi inom den meningsriktning jag företräder skulle ha motsatt oss sociala reformer av större och väsentligare betydelse. Jag vill påstå att vi tvärtom har slutit upp i de allmänna sociala reformsträvandena sedan decennier tillbaka.

Det talades här om inackorderingshem. Det föresvävar mig att man i varje fall skulle kunna ha något slags fritidshem som inte var så reglerade som ett inackorderingshem ändå måste bli. Jag hoppas att vi tillsammans kan försöka mjuka upp en del av de bestämmelser som gäller för dessa. Men det kvarstår i alla fall behov av vissa speciella krav på dessa hem. Vad gäller fritidshem och allaktivitetshus däremot är det där fråga om en aktiv trivselverksamhet, och denna kan inte

vara särskilt ingående reglerad. Jag vet att detta naturligtvis är en svår avvägningshistoria — inte minst från Konstfack känner man svårigheterna — men här måste vi försöka att experimentera. Detta sade jag också i mitt första inlägg.

Herr CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Jag känner ett behov av att få säga att jag inte har någon som helst önskan att söka tvist och strid med statsrådet Aspling i denna fråga eller kritisera honom, den regering han tillhör, det parti han tillhör eller hans föregångare i ämbetet för passivitet. Det vore verkligen malplacerad kritik. Jag är full av respekt och icke sällan beundran för det verk som därvidlag utförts och för resultaten av det. Men en välfärdsbyggnad sådan som den vi byggt upp har ju sina brister och det uppstår luckor. En del uppstår liksom från början — man kan inte förutse allt när man sätter en reform i verket. Reformen kommer att få konsekvenser på gott och ont som man inte hade förutsett; man måste se över systemen fortlöpande.

Vad jag menar är att när vi skall lokalisera de luckor som finns och söka finna utvägar för att täppa till dem behövs det verkligen en samverkan av många krafter. Samhället behöver känselspröt som registrerar dessa brister: det gäller myndigheterna — inte minst de kommunala — organisationerna och oss alla enskilda. Det är mycket ofta fråga om en tyst nöd som inte själv ger sig till känna, i varje fall inte särskilt högröstat. Vi behöver antenner för att registrera bristerna och få upp dem till belysning, så att åtgärder kan vidtagas. Jag har inte haft några större ambitioner i detta sammanhang än att möjligen försöka efter blygsam förmåga fungera som en sådan antenn, och det hoppas jag att alla ledamöter av denna riksdag känner

Svar på interpellation ang. åtgärder för att tillgodose det sociala omvårdnadsbehov som de s. k. julaktionerna i vissa tätorter aktualiserat

som sin uppgift — det bör höra till våra uppgifter.

Får jag, herr talman, om dessa antalsfrågor bara säga en sak. Vi har i min lilla hemstad Kungälv under snart två år haft en alkoholpoliklinik av den typ som på senare år inrättats i ganska många kommuner. Kungälv har inte fullt 12 000 invånare, och på kliniken finns drygt 100 inskrivna patienter.

Av dem är det inte så få — säkerligen några tiotal — som bör sorteras in i kategorin hemlösa. Det gäller inte i teknisk och formell bemärkelse — jag vet inte att vi har någon i det lilla Kungälv som sover på gatan eller under en presenning. På ett eller annat sätt har alla beretts tak över huvudet, men de har inte kunnat beredas ett hem; de är hemlösa i en annan mening.

Det visar sig att denna nya alkoholpoliklinik, som inte bara verkar i en bestämd lokal utan också verkar genom flitiga hembesök hos patienterna, alldeles naturligt utvecklar sig till att bli något helt annat och mer än bara den där medicinska vårdinrättningen som man kanske först tänkte sig att den skulle vara. Jag tror att detta att dela ut antabus och spruta vitaminer i folk har mycket mindre betydelse än den kontaktskapande effekten av verksamheten — att det kommer en sjuksköterska kanske en gång om dagen, kanske tre gånger i veckan eller i vissa fall kanske två gånger om dagen och hälsar på, tittar till vederbörande. Kanske tas också då och då ett initiativ i detta sammanhang — vi hade alternativ jul hos oss också, men ingen märkte det, och det var bra att det inte märktes.

När man i en så liten stad och under de lugna förhållanden som ändå utmärker en liten kommun kan notera ett behov av insatser för i egentlig mening hemlösa, som i alla fall uppgår till några tiotal, är jag säker på

att problemet är av en sådan storleksordning att det vore värt att försöka få det registrerat på ett något mer reguljärt sätt, så att vi litet mera visste vad vi talar om.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Jag vill understryka vad herrar Wiklund i Stockholm och Carlshamre sagt om att det är angeläget att nå fram till bättre metoder när det gäller den uppsökande verksamheten. En sådan strävan låg ju också bakom den lagändring vi genomförde i fjol. Och jag tror att socialutredningen skall kunna finna vägar som leder till bättre och effektivare metoder även härvidlag.

Problemen står självfallet i en viss relation till åtminstone de större städernas snabba tillväxt. Urbaniseringsfrågan kommer här in. Om vi har små eller stora problem på detta område i förhållande till andra storstäder lämnar jag därhän. Det är tillräckligt att det finns problem, och därför är det ytterst angeläget att vi försöker angripa dem.

Jag begärde emellertid ordet, herr talman, bara för att inget missförstånd skulle uppstå på en punkt. När jag redogjorde för en del av de åtgärder som har tillkommit sade herr Wiklund i Stockholm, att de inte hjälper de människor det är fråga om.

Nej, det gör de kanske inte helt, men man skall inte glömma bort att i det sociala trygghetssystem vi har byggt upp har vi ändå ett väldigt fundament. Det finns naturligtvis brister; det är svårt att komma åt en del av dessa problem, och de gäller i hög grad enskilda människor. Att kunna hitta adekvata metoder är mycket besvärligt. Jag har pekat på några: inackorderingshem, skyddad verksamhet o. s. v. Det är möjligt att man också kan finna andra vägar för att rehabilitera människorna och

Svar på interpellation ang. utbildning av personal för behandling av skelögda barn
föra in dem i en gemenskap i samhället.

Jag skall inte gå in på bakgrunden till aktionen i Stockholm — herr Wiklund har redan skildrat den — men det är klart att händelserna i sig själva gav oss en erinran om att här finns ett socialt problem. Men, herr talman, på olika vägar söker vi ju finna metoder för att så långt som möjligt kunna lösa det.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 13

Svar på interpellation ang. utbildning av personal för behandling av skelögda barn

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **ASPLING**, som yttrade:

Herr talman! Fru Lewén-Eliasson har frågat när sådan utbildning som erfordras för behandling av skelande barn avses kunna påbörjas.

Under hösten 1967 tillsattes inom dåvarande medicinalstyrelsen en arbetsgrupp för att utreda vissa frågor rörande ögonsjukvården, däribland också frågan om diagnostik och behandling av skelögda barn. Även utbildningsfrågor skulle tas upp av arbetsgruppen.

Enligt vad jag inhämtat väntas arbetsgruppen komma att redovisa resultaten av sitt arbete i vår. För att under läkarens överinseende sköta behandlingarna av de skelögda barnen utbildar man i utlandet särskild personal, s. k. ortoptister. Arbetsgruppen tar upp frågan om en särskild utbildningslinje för denna personal, samordnad med den redan anordnade utbildningen av assistenter inom ögonsjukvården, s. k. oftalmologassistenter.

Frågan om vidareutbildning av läkare inom området diagnostik och behandling av skelögda barn får prövas i samband med förslaget om reformerad specialistutbildning för läkare.

Vidare anförde

Fru **LEWÉN-ELIASSON** (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka socialministern för svaret på min interpellation.

Svaret är positivt så till vida att det framgår att man inom socialstyrelsen arbetar med att utveckla ögonsjukvården, bl. a. för den grupp som jag har tagit upp, de skelögda barnen. Om utbildningen av erforderlig personal sägs att denna fråga ingår i det pågående arbetet. Det är bra att så är fallet, eftersom det faktiskt inom vårt land inte finns tillgång till adekvat utbildad personal för de tillämpbara moderna behandlingsmetoderna.

Vad gäller personalgruppen ortoptister, som jag närmast åsyftat, har t. ex. docenten Aurell vid Danderyds sjukhus, som är en av våra mest kunniga läkare på detta område, uppskattat behovet till 100 sådana. Denna siffra nämmer han i en artikel i nr 8—9 förra året av socialstyrelsens egen tidskrift Socialnytt.

Skelningen betraktades förr som en ren utseendefråga men man har så småningom kommit underfund med att den medför en nedsättning av synen på det skelande ögat. Detta har också lett till att man försöker behandla skelningen. Det är vid en sådan behandling, som syftar till att åstadkomma samsyn, som de ortoptiska metoderna tillämpas. Jag skall självfallet inte gå in på behandlingsformer, men jag kan nämna att det börjar komma fram avdelningar för sådan behandling på olika håll i landet — förra året fanns sådana på sju olika sjukhus. Men fler behövs. Personal för denna behandling får man alltså rekrytera eller utbilda utomlands, och det kan inte vara lämpligt.

Vid stora internationella undersökningar har klarlagts att ungefär 4 procent av människorna skelar, och det betyder att vi i vårt land har ungefär 300 000 sådana personer. Frågan är allt-

Svar på interpellation ang. användandet av salt mot halka på vägarna

så inte så liten. Behandlingen skall också sättas in vid tidig ålder, och vid operationer skall den ortoptiska behandlingen komma samtidigt. Hela behandlingen bör om möjligt vara klar innan skolgången börjar. Det föreligger alltså tidsnöd.

Just nu förbereder vi över hela landet en hälsoundersökning av fyraåringarna. Den kommer naturligtvis att leda till att man upptäcker många barn med olika synfel som omedelbart behöver avhjälpas. Mot denna bakgrund är personalutbildningen av avgörande betydelse.

Vi vet av tidigare erfarenheter att det tar en avsevärd tid från det man har bestämt sig för att starta utbildning av någon speciell personalgrupp tills man kan börja ta in elever och verkligen börja utbildningen. Läroplansarbete är nödvändigt, lärarutbildning, praktikplatsfrågor och mycket annat drar ut på tiden. Detta säger jag inte som någon kritik, utan jag ser dessa förhållanden närmast som en följd av att man just nu har att genomföra ett så stort utbildningsprogram inom vårdsektorn.

Man vill inte tolerera någon tidsutdräkt för något angeläget behov, och jag tillåter mig därför att utgå från att den arbetsgrupp inom socialstyrelsen, som enligt svaret skall redovisa sitt arbete under våren, också i sitt arbete har samrått med skolöverstyrelsen, sjukvårdens huvudmän, Landstingsförbundet och andra myndigheter, så att man sedan omgående kan starta utbildningen.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 14**Svar på interpellation ang. användandet av salt mot halka på vägarna**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST, som yttrade:

Herr talman! Herr Persson i Heden har frågat mig om jag vill redogöra för de erfarenheter som vunnits vid användandet av salt i kampen mot halka på vägarna, och om jag för den händelse erfarenheterna skulle vara mindre goda är beredd medverka till att andra metoder kommer till användning i förevarande sammanhang.

Halkbekämpning sker med mekanisk eller kemisk metod. Vid den mekaniska metoden söker man förbättra friktionen på en hal vägbana genom att sanda. Sanden tillförs en liten mängd salt för att frysning och klumpbildning skall förhindras och för att sanden i någon mån skall fästa vid isen på vägbanan.

På starkt trafikerade vägar ligger sanden trots detta sällan kvar någon längre tid utan sandningen måste upprepas ofta. Från trafiksäkerhetssynpunkt är det inte försvarligt att is eller isbark ligger kvar på vägbanan i dagar eller veckor även om den är sandad. Vägverket gör därför sedan två vintrar tillbaka försök med halkbekämpning med kemisk metod, som innebär att man förhindrar uppkomsten av is genom att omedelbart före eller under pågående snöfall sprida en liten mängd salt på vägbanan. Snön övergår då till modd som avlägsnas med snöröjningsredskap. Avsikten är att åstadkomma en helt snö- och isfri vägbana snabbast möjligt. Försöken med kemisk halkbekämpning pågår i vinter på cirka 370 mil av de hårdast trafikerade vägarna i södra och mellersta Sverige. Försöken har visat goda resultat när det gäller att åstadkomma halkfria vägar. De farliga »spårren» och iskanterna har försvunnit. Friktionen efter upptorkning har blivit nära den som gäller på sommaren.

Den kemiska metoden är teoretiskt enkel men praktiskt svår att tillämpa. För att lyckas krävs bl. a. att halkbekämpningen sker i tid, att den påförda saltmängden hålls så liten som 5 å 15 gram per kvadratmeter vägbana, att

Svar på interpellation ang. användandet av salt mot halka på vägarna

trafiken är så stor att den önskade torra modden bildas, att modden förs åt sidan snarast möjligt samt att luftfuktigheten inte är större än att vägbanan torkar upp. Försöken har visat att det är svårt att hålla doseringen tillräckligt liten. Är den för stor och det samtidigt råder hög luftfuktighet kan vägbanan bli kladdig. Olägenheter uppstår då vid möten, omkörningar o. d. då sikten kan bli nedsatt och strålkastarna igensmutsade genom att slitageprodukter från vägen kastas upp. Dessa olägenheter uppkommer emellertid alltid vid blidväder, och den kemiska halkbekämpningen kan vid sådana tillfällen sägas innebära att blidvädersperioden förlängs.

Vid en tekniskt riktig hantering på de vägar där metoden kan användas anses fördelarna med den kemiska metoden vida överstiga nackdelarna. Metoden behöver dock förfinas på olika sätt, vilket ingår i vägverkets försöksverksamhet. Statens väginstitut följer på uppdrag av vägverket utvecklingen på området i länder med samma klimat som vårt. Ingenstädes finns för närvarande någon alternativ metod för halkbekämpning på de vägar det här gäller. Framför allt har i USA gjorts en systematisk genomgång av tänkbara kemiska preparat för detta ändamål utan att något bättre än salt kunnat finnas. Inte heller på kontinenten där kemisk halkbekämpning länge förekommit i stor skala har man funnit något lämpligare medel än salt. Enligt min mening talar hittillsvarande svenska och utländska erfarenheter för fortsatt halkbekämpning med kemisk metod. Men jag anser det angeläget att metoden utvecklas så att de olägenheter som nu uppkommer vid vissa ogynnsamma betingelser minskas.

Vidare anförde:

Herr PERSSON i Heden (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Lundkvist för det svar han

lämnat på min interpellation om användandet av vägsalt.

Jag kan dela statsrådets uppfattning att vägsaltet i vissa sammanhang ger gott resultat när det gäller att skapa goda vägförhållanden för bilkörning vintertid. Det gäller dock att avväga för- och nackdelar.

Statsrådet har i sitt svar redovisat en del av de nackdelar som är förenade med den kemiska halkbekämpningen, men han nämnde endast några av de många svårlösta problemen i detta sammanhang. Jag måste faktiskt beklaga att statsrådet kommit till den slutsatsen, att man bör fortsätta med denna halkbekämpningsmetod innan forskningen kunnat eliminera de skadeverklningar, som vägsaltet förorsakar på en mängd områden.

Självfallet måste alla medel för att komma fram till en maximal trafiksäkerhet i vårt land prövas. Det är vi helt överens om, och det råder inga som helst delade meningar på denna punkt.

Men är det då alldeles säkert att den kemiska metoden är den bästa i trafiksäkerhetshänseende? Statsrådet har själv pekat på en del olägenheter och riskmoment med denna metod. Bland annat blir den saltbehandlade vägen vid viss luftfuktighet kladdig, vilket förorsakar nedstänkning av fordonen. Det har vid upprepade tillfällen förekommit allvarliga olyckstillbud just på grund av att bilrutorna blixtnabbt blivit igensmutsade, vilket förhindrat förarens sikt.

Vidare kan anföras att vägen ofta blir mycket hal och slirig i den saltblandade snömodden, vilket också har förorsakat och förorsakar trafikolyckor. Jag har själv varit ute på sådana vägar, som jag vill betrakta som lika trafikfarliga som sådana på vilka inga halkbekämpningsmedel satts in.

I interpellationssvaret har statsrådet även åberopat exempel på goda erfarenheter från utlandet av kemisk halk-

Svar på interpellation ang. användandet av salt mot halka på vägarna

bekämpning. Men är det helt riktigt att erfarenheterna från utlandet är uteslutande positiva, även om de åberopade länderna i allmänhet har ett klimat som ger bättre förutsättningar än vi har i vårt land? Jag har exempel från Danmark. Där har förekommit olyckstillbud på grund av att signaler, bommar och liknande vid järnvägsövergångar inte har fungerat på grund av de skador som vägsaltet åstadkommit. Det finns flera exempel som skulle kunna anföras. Man kan därför säga att vägsaltet vid vissa tillfällen har haft rent motsatt verkan än den avsedda.

Det torde också vara lämpligt att i sammanhanget ta med en annan icke oväsentlig faktor, inte minst därför att argumentet för vägsaltets användning har varit att metoden är särskilt billig. Jag behöver säkerligen inte redovisa de stora förluster som åsamkas bilägarna genom de stora korrosionsskador som uppstår. Enligt expertberäkningar uppgår dessa till hundratals miljoner kronor årligen. Jag kan även nämna om förstörda skodon och kläder på grund av vägsaltet, förstörda golv i skolor och allmänna samlingslokaler på grund av vägsaltet. Enbart i det hus som vi nu befinner oss i torde städningen försvåras och fördyras högst avsevärt på grund av saltningen på stadens gator.

Jag nämnde i förbigående, i min interpellation, den risk som vattentäkter är utsatta för på grund av vägsaltet. Jag vet att vattentäkter har förstörts för lång tid framåt på grund av att saltbemängt dagvatten förorenat vattentäkterna.

Detta är sålunda en stor miljöfråga som under inga förhållanden får nonchaleras. Statsrådet har tyvärr inte berört denna problematik i sitt svar.

I svaret nämnde statsrådet Lundkvist att vissa slitageprodukter från vägbanan kastas upp och föranleder igensmutsade bilrutor. Detta föranleder inte bara, som jag tidigare nämnde, allvar-

liga trafikolyckor. Det innebär dessutom ett bevis på att en stor anfrätning av vägbanan genom den kemiska bekämpningsmetoden äger rum, och jag vet också exempel på att det finns vägar i landet, vilka föregående år nypermanentades men som på grund av vägsaltet nu under vintermånaderna skadats så illa att en ny ytbehandling torde vara ofrånkomlig.

En annan sak som man ännu inte sett verkningarna av är huruvida det saltblandade dagvatten, som rinner ned i kloakbrunnar och ut genom dagvattenledningar, kommer att skada och fräta sönder dessa anläggningar. Det kan mycket väl tänkas att lika visst som bilar, telekablar, vägar och annat skadas, även avloppsledningar skadas. De kan komma att frätas sönder av saltvattnet, och om så blir fallet torde det allmänna åsamkas oerhörda kostnader för ledningarnas reparerande och iordningställande. Jag har visserligen inte sett någon redovisning för detta, men jag har hört antaganden om att så kan bli fallet.

Någon redogörelse över beräknade besparingar genom denna kemiska saltbekämpning har inte lämnats. Jag förutsätter dock, att vissa besparingar för vägverket åstadkommes. Men tar man hänsyn till de anförda skadeverkningarna — ingenting säger något annat än att även fler än de uppräknade skadorna kan göra sig påmindra — råder inte något tvivel om att denna metod blir mångdubbelt dyrare än den mekaniska metoden. Jag torde ha rätt när jag påstår, att man måste räkna samman kostnaderna för skadeverkningarna och kostnaderna för det salt som sprides å ena sidan och sedan jämföra detta med kostnaderna för den vanliga mekaniska bekämpningsmetoden å den andra sidan.

Intill dess att man genom forskning fått möjlighet att eliminera de skadeverkningar, som vägsaltet förorsakar, torde det vara en god åtgärd om stats-

Svar på interpellation ang. användandet av salt mot halka på vägarna

rådet ville medverka till att man omgående slutar med att använda vägsalt som halkningsbekämpningsmedel. Jag är övertygad om att den mekaniska metoden med sandning som medel är den för dagen bästa bekämpningsmetoden. Den är inte fulländad — långt därifrån. Men de vägfarande måste ju också ta hänsyn till vägförhållandena, ta hänsyn till de särskilda krav som vinterkörningen ställer. Det är i alla fall inte sommarvägar man kör på även om salt används. Ett är säkert: den mekaniska halkbekämpningen åstadkommer inga skadeverknigar.

Jag vill sluta med att vädja till kommunikationsministern att han omprövar den ståndpunkt han givit uttryck åt i svaret. Statsrådet säger ju att han ämnar låta halkbekämpningen på kemisk väg fortsätta, trots att forskningen ännu inte ställt i utsikt någon lösning som eliminerar saltets skadeverknigar. Jag måste naturligtvis beteckna detta som ett negativt besked, men jag hoppas att resonemanget ändå leder till någon ändring, så att saltets skadeverknigar inte får fortsätta i samma stora utsträckning som hittills.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Det kanske ändå skall sägas att vid den mekaniska halkbekämpningen förekommer i stort sett samma kvantiteter salt i sanden som vid det slags halkbekämpning som vi kallar den kemiska. Skillnaden är bara att man i det sistnämnda fallet inte använder sand. Det gäller en typ av vägar där vi, herr Persson i Heden, om vi ser uteslutande till halkbekämpningen måste konstatera att den mekaniska metoden är helt underlägsen den under dessa förhållanden väsentligt effektivare saltningmetoden.

I varje fall för närvarande har vi ingen möjlighet att åstadkomma lösningar som bara innebär fördelar. Och det är ju inte bara i detta sammanhang som vi

befinner oss i den situationen. Men vad som konstaterats är att det inte finns några andra metoder — vare sig internationellt redovisade eller upptäckta här i landet — som ur halkbekämpningssynpunkt är effektivare. Vi är medvetna om alla olägenheter som föreligger, och jag har i mitt svar betonat att det självfallet gäller för vägverket och för väginstitutet att göra vad som över huvud taget är möjligt för att förfina den tillämpade metoden. Vi skall också vara beredda — och det är vägverket och väginstitutet — att pröva varje ny metod som kan upptäckas. Som herr Persson i Heden kanske vet pågår det försök. Det s. k. urea är ett nytt medel som prövas på en mindre vägsträcka men beträffande vilket man ännu inte kan ge något besked om effekten från olika utgångspunkter.

Jag tvingas alltså konstatera att vägverket, väginstitutet och trafiksäkerhetsverket vid sina bedömningar måste konstatera att det för närvarande inte finns något metod för halkbekämpning som är effektivare än den kemiska metoden. Man är, som sagt, medveten om olägenheterna och sätter in sina krafter — vilket jag vill understryka att man skall göra — på att försöka förbättra metoden och kunna eliminera olägenheterna i största möjliga utsträckning. Jag hoppas att man skall finna nya medel, men kanske när vi aldrig en lösning som innebär enbart fördelar.

Herr PERSSON i Heden (cp):

Herr talman! Det är alldeles självklart att man aldrig kan nå en hundra procentigt god lösning. Varje sak har både för- och nackdelar, och det gäller just att väga dem mot varandra. Jag har gjort detta i så måtto att jag har bedömt saltmetodens nackdelar vara väsentligt större än den mekaniska metodens på grund av de skadeverknigar som åstadkoms. Jag har inte ifrågasatt värdet av saltmetoden som en överlägsen halkbekämpningsmetod, men man måste ta

Svar på interpellation ang. ytterligare malmbrytning i Norrbotten

hänsyn till andra skadeverkningar som träder in.

Saltmetodens skadeverkningar ligger möjligen mest på det ekonomiska planet; jag har räknat upp en mängd av dem. På det miljöpolitiska området torde man vara helt överens om att det är ett allvarligt problem när våra vattentäkter och andra vattendrag blir förorenade av vägsalt.

Det är ingen överraskning att vägverket är angeläget om att belysa vilken oerhörd fördel vägsaltet har som halkbekämpningsmetod i förhållande till den gamla vedertagna metoden. Det är helt naturligt, ty vägverket har till uppgift — och det får man hålla det räkning för — att se till att kostnaderna hålls nere.

Jag menar emellertid att vi måste föra in hela sammanhanget i bilden och väga fördelar mot nackdelar. I nuläget torde saltmetodens nackdelar väga över i jämförelse med den gamla mekaniska metodens. På mellan 300 och 400 mil väg provas detta vägsalt, enligt statsrådet Lundkvists meddelande. Det är en ganska lång sträcka för ett prov. Jag vet att det på de platser i landet, där man inte använder saltet som halkbekämpningsmedel utan sand, där har inte hänt fler olyckor än där det förekommer saltbehandling. Det är visserligen sant att det läggs salt i gruset, men jag ifrågasätter ändå huruvida det är samma mängd; detta salt tillsätts ju för att gruset inte skall klimpa ihop och frysa fast. Jag tror att mängden i detta fall är väsentligt mindre. På dessa platser har inte heller sådana skador uppstått som den rena saltmetoden uppvisar.

Jag är glad över att statsrådet meddelar att det pågår intensiva forskningar för att åstadkomma andra metoder. Skogsgödslingsmedlet urea — ett kvävegödsel — som används på prov är emellertid också ett salt som kan förorsaka vissa skador även om de kanske inte är så stora. Det vanliga vägsaltet åstadkommer däremot väldiga skador,

och därför måste alla medel sättas in för att eliminera dessa.

Jag förutsätter att man, om vissa prov skall företagas, kan välja kortare vägsträckor än 300 à 400 mil. På en så lång sträcka hinner saltet vålla oerhörda skador. Man kan ju lägga det på motorvägarna, som har stora friområden och ligger långt från bebyggelsen. På det sättet kan man delvis eliminera skadeverkningarna.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Om det inte framgick av mitt tidigare inlägg, vill jag framhålla att det är självklart att man också skall beakta miljövärdssynpunkterna i detta sammanhang. Givetvis skall man vara uppmärksam på de skadeverkningar, som olika kemiska metoder kan ha. Jag vill bara tillägga detta, för att herr Persson i Heden inte skall tro att vi uteslutande ser på vad en metod har för effekter ur vägbehandlingssynpunkt.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 15

Svar på interpellation ang. ytterligare malmbrytning i Norrbotten

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för industridepartementet, herr statsrådet WICKMAN, som yttrade:

Herr talman! Herr Nilsson i Agnäs har i en interpellation frågat mig om regeringen med hänsyn till det ansträngda arbetsmarknadsläget vill vidta åtgärder för att snabbare förbereda ytterligare malmbrytning i Arjeplogs kommun.

I ett svar i maj förra året på en enkel fråga av herr Nilsson rörande vilka åtgärder som vidtagits för att få till stånd en bearbetning av malmfyndigheterna i Arjeplog redogjorde jag för vad som dithills gjorts. Jag nämnde då att den kopparyndighet vid Lulepot-

Svar på interpellation ang. ytterligare malmbrytning i Norrbotten

ten, som herr Nilsson nu tar upp i sin interpellation, vid den tidpunkten inte bedömdes kunna bli föremål för gruvdrift. Som ett resultat av den fortsatta prospekteringen har ytterligare malmkvantiteter påvisats, men fyndigheten kan trots detta inte heller nu anses brytvärd.

Jag vill understryka att Sveriges geologiska undersökning fortlöpande bedriver mycket intensiv prospektering även inom det andra området i Arjeplogs kommun, som herr Nilsson tar upp i sin interpellation, nämligen det s. k. Rappenfältet mellan Hornavan och Tjeggelvas.

Mitt svar på herr Nilssons interpellation blir — liksom svaret på hans enkla fråga förra året — att betydande insatser gjorts och görs för att skapa underlag för gruvdrift inom Arjeplogs kommun. Jag är självfallet fortfarande beredd att, om det kommer fram resultat som motiverar ökade insatser, föreslå att erforderliga resurser ställs till förfogande.

Vidare anförde:

Herr NILSSON i Agnäs (m):

Herr talman! Jag vill framföra mitt tack för svaret till industriministern. Det är roligt att få byta några ord med statsrådet Wickman, som skall hjälpa oss i norr på fötter igen — hans departement har ju kommit till för det!

Statsrådet talade i Luleå hösten 1968 om vilka statliga initiativ som kunde väntas i de svenska kolonierna i norr, där Sverige i övrigt har tagit ut så många rikedomar ur källorna. Jag kan inte komma ifrån den övertygelsen att det djupast sett är regeringen som har svaret för vad som skall göras, liksom den har skulden till att det ser ut som det gör i detta land — en utebliven planering på ett tidigt stadium har medfört att Norrland i dag har ett sämre läge. Var Sverige fattigt en gång, som statsrådet Aspling nyss antydde, så var i

varje fall Norrland inte fattigare i min barndom. Där fanns en jämnt fördelad befolkning, och jag tror inte att det fanns någon som sov ute där. När man tänker på vad som kan göras särskilt i Norrlands inland väntar man att industriministern och regeringen skall göra något.

Min fråga gällde möjligheten till nya gruvor och malmbrytning. Som jag framhöll i fjol har prospekteringen inom Arjeplogs kommun väckt stora förhoppningar. Jag talade under en resa sommaren 1967 med kommunalmän där uppe, som sade att de hade hört att det fanns goda utsikter när det gällde den s. k. Lulepotten och att man önskade att SGU skulle arbeta ivrigare. Jag ställde en fråga härom för ett år sedan, och jag har nu upprepat den.

När industriministern svarar sopar han bort en mängd illusioner hos folk i inlandet, som hört talas om SGU:s arbete och om fynden. Statsrådet har många partivänner i dessa trakter som har väntat på besked beträffande denna verksamhet. Naturligtvis kan inte statsrådet rå för att prospekteringarna inte har blivit så gynnsamma som många hade väntat, och illusioner är farliga och bör sopas bort. Men vad skall industriministern sätta i stället?

Jag läste i dag att herr Wickman har fått 65 man i sitt departement. En del av dem är handplockade. Jag hoppas att några av dem har blickarna riktade mot norr och att det eventuellt går att placera någon kontaktman där uppe.

De vattenutbyggnader som har skett i Norrland och som har inneburit att ganska mycket arbete har åstadkommit, har blivit en besvikelse i den mening, att när de varit färdiga har det visat sig att under den tid som de pågått har möjligheterna att få någon industri med lång varaktighet minskat.

När industriministern i svaret talar om att man inte bedömer fyndigheten som brytvärd säger han ingenting om det faktum, som jag har berört i min

Svar på interpellation ang. ytterligare malmbrytning i Norrbotten

interpellation, att en kopparhalt på en procent, som förekommer i Arjeplog, inte i och för sig är för ringa för brytning. Om malmkroppen är för liten kan det naturligtvis vara avgörande, men kopparhaltens ringa grad hindrar inte brytning i nuvarande läge. Jag känner nämligen till — och det har jag också anfört i min interpellation — att Bolidenbolaget bedriver brytning av en malmkropp i Aitik med bara en halv procents kopparhalt. Det kan hända att även Bolidenbolaget skulle dra sig undan i detta fall, men jag vill påpeka att det förekommer ett statligt monopol på detta område i Norrbotten, varför det inte finns några konkurrensmöjligheter. Staten har nämligen inmutningsrätten inom detta område. Jag vill fråga statsrådet Wickman om det finns någon möjlighet att genomföra en ändring i detta avseende, så att även andra intressenter — t. ex. Bolidenbolaget, som nu bedriver malmbrytning i Laisvall inom samma kommun — om de skulle förklara sig villiga att satsa på detta kunde få möjlighet härtill.

Vi måste på något sätt upprätthålla sysselsättningen i Norrbotten och i Norrlands inland över huvud taget. Vi kan inte godta att hela befolkningen i dessa trakter tvångsförflyttas ner till södra delen av Sverige. Jag kan själv inte underlåta att ännu hysa en förhoppning om att malmen i det inre av Norrbotten — liksom i Västerbotten, t. ex. i Stekenjokk — kommer att vara av en viss betydelse. Jag är mycket glad över att industriministern säger att den intensiva prospekteringen fortsätter. Vi skall alltså hoppas att något skall kunna ske. Jag vill dock gärna till min interpellation foga frågan om inte även andra intressenter än staten skulle kunna få bryta malm i Norrbotten.

Jag tackar än en gång för svaret på min interpellation.

Chefen för industridepartementet, herr statsrådet WICKMAN:

Herr talman! Jag gick i mitt interpellationssvar inte in på den av herr Nilsson i Agnäs nämnda uppgiften om kopparhalten hos malmen i Lulepotten men vill gärna kommentera den nu. Det är riktigt att denna kopparhalt i och för sig är högre än i aitikmalmerna. Det är dock, vilket herr Nilsson också var inne på, en helt avgörande skillnad mellan aitikfyndigheten och Lulepotten, nämligen att den förra är så orhört mycket större. Den är på 150 miljoner ton mot endast 3,5 miljoner ton i Lulepotten.

De nuvarande prospekteringsarbetena i Lulepotten har till uppgift att undersöka om denna malmreserv har större omfattning än vi nu vet. En viss men hittills alldeles för begränsad framgång har nåtts i detta prospekteringsarbete. När jag för ett år sedan besvarade herr Nilssons i Agnäs enkla fråga i detta spörsmål uppskattades nämligen malmreserven där till 2 miljoner ton medan den nu beräknas till 3,5 miljoner ton. Men detta är ändå alldeles för litet för att kunna ligga till grund för en malmbrytning.

Jag vill dessutom göra ytterligare ett påpekande. Jag kanske med detta krossar en del illusioner, men jag vill ändå i denna jämförelse mellan Lulepotten och aitikfyndigheten nämna, att det endast var efter mycket lång tvekan som Bolidenbolaget gick in på en brytning av den senare. Det finns dess värre ytterligare en nackdel med Lulepotten, nämligen att den kräver underjordsbrytning medan det i Aitik är det dagbrott.

Vi fortsätter dock undersökningsarbetena, och det är självfallet — i annat fall skulle vi inte göra det — vår förhoppning att malmreserverna skall visa sig så pass stora att de verkligen ger underlag för en ekonomisk malmbrytning.

Vi skall dessutom inte bara tänka på Lulepotten — och det gör ju inte heller

Svar på interpellation ang. ytterligare malmbrytning i Norrbotten

herr Nilsson — utan även på det väl så intressanta Rappenfältet, där vi just under det senaste året bedrivit en intensiv prospekteringsverksamhet. Där finns flera olika malmer; förutom kopparsäpar även zink, bly och andra malmer. Detta prospekteringsarbete bedrivs med en ny och avancerad teknik. Jag är utomordentligt intresserad av att detta prospekteringsarbete bedrivs med all den skyndsamhet som är möjlig, eftersom jag i en utvidgad malmbrytning ser en av de mest lovande möjligheterna att förbättra sysselsättningssituationen i Arjeplog.

Jag tycker dock att det är viktigt att man inte på grundval av vad man nu vet skapar illusioner, som ger befolkningen ogrundade förväntningar och förhoppningar. Det är verkligen min erfarenhet från många kontakter med personer både från Arjeplog och från annat håll att det felaktigaste man kan göra är att på lösa grunder säga att det finns vissa möjligheter. Då börjar folk nämligen omedelbart att hoppas. Det är mycket bättre att exakt omtala hur läget är och samtidigt säga: Detta är de realistiska utgångspunkterna för dagen, men vi arbetar på att förbättra dem!

Detta kommer att gälla våra insatser också på andra områden när det gäller sysselsättningen i Arjeplog.

SGU bedömer att denna prospektering sker tekniskt så snabbt den kan ske, därför att det är ett invecklat arbete som förutsätter flera olika moment med såväl tolkningsarbeten som mätningar och borrhningar. Skulle SGU komma till den uppfattningen att det är möjligt att driva arbetet snabbare än som nu sker, kommer SGU att anmäla detta till departementet. Jag kommer då att göra vad som på mig ankommer för att ge SGU de resurser som behövs.

Kommer man sedan fram till att fyndigheterna, det må vara fråga om kop-

par eller någon annan metall, är brytningsbara — vilket vi hoppas — kommer vi självfallet att göra allt för att så skyndsamt som möjligt få i gång en malmbrytning. Någon annan politik vore helt ousäktlig med hänsyn till sysselsättningsläget.

Om vi får en ökad prospekteringsaktivitet genom insatser från Boliden, kommer jag inte att lägga några hinder i vägen för några sådana ansträngningar. Det primärt viktiga är att få fram sysselsättningstillfällen.

Herr NILSSON i Agnäs (m):

Herr talman! I princip delar jag industriministerns syn på hur man skall behandla detta fall. Man skall inte blåsa under några förhoppningar ty det vore det sämsta man kunde göra.

Industriministern gick med på att kopparhalten är bra, vilket är ett steg framåt. Jag medger att en brytning på 3,5 miljoner ton är för liten, men det har skett en ökning i uppskattningen av mängden och det kan ju hända att brytningen kan bli större.

Jag begärde egentligen ordet för att säga något om den rätt långa tvekan, som förelegat beträffande Aitik. Bolidenbolaget gav i början av detta år en upplysning eller information här i huset. Bolaget talade då om hur man såg på framtiden beträffande sitt arbete. Då nämndes att man mycket gärna hade velat få Aitik, men att det hade varit stora svårigheter därvidlag. Om jag minns rätt — jag skall inte vara alltför säker — fattade jag det så att det var ett hinder att LKAB låg i närheten och att det därför var tveksamt om man kunde låta Boliden komma dit.

Därför misstänkte jag att man kanske kunde befara att om något annat bolag — inte Boliden — här ville göra någonting, skulle detta utgöra ett hinder. Därför är jag mycket glad över det sista som statsrådet anförde — det var det bästa! Jag hoppas en hel del

Interpellation ang. erfarenheterna av den automatiska databehandlingen inom statsförvaltningen

på industriministern — det är min ärliga deklARATION — och jag hoppas verkligen att det skall vända sig så att det blir en ljusnande framtid för vårt land uppe i norr, som har så mycket fint att bjuda på också när det gäller vatten, luft och annat som gör att människorna trivs.

Jag har hört så mycket intressant om Rappenfältet, ja, man får väl t. o. m. betrakta det som sagor. Det sades t. o. m. att man funnit en stor sten där bestående av »nästan idel guld». Detta visar hur ryktet går, och då kan det vara nyttigt att ta ned de människor på jorden som ger sig hän åt sådana drömmar.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 16

Föredrogs var för sig följande, vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda men då bordlagda interpellationsframställningar, nämligen av:

fru *Marklund* (vpk), till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående beskattningen av invalidfordon, och

herr *Nilsson* i Tvärålund (cp), till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående isbrytarverksamheten.

Kammaren biföll dessa framställningar.

§ 17

Interpellation ang. erfarenheterna av den automatiska databehandlingen inom statsförvaltningen

Ordet lämnades på begäran till

Herr ANDERSSON i Storfors (s), som yttrade:

Herr talman! Datamaskinernas in-

förande i den statliga förvaltningen förutsattes medföra betydande besparingar. Efter de utredningar som gjorts konstaterades i 1961 års kalkyler att statens årliga kostnader för folkbokföring, beskattning och skatteuppbörd m. m. skulle kunna minskas med cirka 10 miljoner kronor. Beräknade kostnader för genomförande av ADB-systemet slutade på cirka 20 miljoner kronor, en utgift som man alltså skulle kunna spara in på ett par år.

Efter vad man nu erfar har väl själva ADB-systemet klarat målsättningen med såväl folkbokföring som beskattning och skatteuppbörd. Men vad man i dag frågar sig är, hur det gick med ekonomin. Finns det någon ekonomisk kalkyl som visar den verkliga kostnadsbesparingen med datareformen. De ursprungliga beräkningarna anses ha rubats väsentligt.

En annan fråga som tagits upp till skärskådning gäller det förhållandet, att olika länsstyrelser utrustats med datamaskiner av olika fabrikat. En del av länsstyrelserna har IBM-maskiner, andra har SAAB-maskiner. Maskiner »talar olika språk», vilket vållar betydande olägenheter om man mellan länen vill utväxla data. Merkostnaderna kan antagas bli betydande.

Om man nu har för avsikt att övergå till ett enhetligt system av typ DATA-SAAB-D21, måste nya maskiner anskaffas, personal omskolas för dessa maskiner samt de data som finns i de gamla översättas. Det tar tid och kostar pengar.

Departementschefen har tidigare för sin del hävdatt att goda skäl fanns för valet av två maskintyper. Valet skulle få en konkurrensstimulerande effekt men man skulle även få erfarenheter på bred basis från olika maskintyper, vilket kunde bli till nytta vid olika myndigheters framtida maskinval. Experimentet anses nu tydligen klart och man står inför avgörandet hur ADB-

Interpellation ang. olägenheterna av vägspärrar i Norrbottens län

verksamheten skall ordnas för framtiden.

Länsstyrelsernas datamaskiner har väl icke heller nyttjats på det sätt som meningen var utan blivit stående stilla större delen av dygnet.

Många oklarheter synes föreligga om datamaskinens roll i vår förvaltning.

Med hänvisning till det anförda hemstället jag om andra kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för finansdepartementet få framställa följande frågor:

1. Anser statsrådet att erfarenheterna av datamaskinerna nu vunnits så att enhetlig typ kan anskaffas?

2. Har de gjorda försöken med datamaskinerna slagit väl ut?

3. Hur mycket har de företagna dataexperimenten vid länsstyrelserna kostat och hur mycket kommer experimenten att kosta i framtiden?

Denna anhållan bordlades.

§ 18

Interpellation ang. olägenheterna av vägspärrar i Norrbottens län

Ordet lämnades på begäran till

Herr STRIDSMAN (cp), som yttrade:
Herr talman! På ett flertal platser i Norrbottens län har i försvarssyfte anordnats vägspärrar. De har uppförts såväl under som efter andra världskriget. Genom sin konstruktion är dessa vägspärrar i många fall till hinder för trafiken även under normala förhållanden. Sålunda försvåras snöplogning och lastbiltrafik — särskilt virkestransporter — genom de trånga öppningarna i de äldre väggspärrarna. Vidare medför här ifrågavarande anordningar allvarliga risker för trafikolyckor. Detta är naturligtvis inte tillfredsställande. Det måste anses vara mycket angeläget, att en undersökning vidtages i syfte att eliminera dessa olägenheter. I den mån spärrarna numera fyller någon funktion borde den efter-

strälvade effekten kunna uppnås genom anordningar, som inte inkräktar på trafiken i fredstid. Om det inte anses möjligt att ta bort dessa anordningar bör möjligheterna att bygga om dem tillvaratas.

Med stöd av det anförda hemstället jag om kammarens medgivande att till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet få ställa följande fråga:

Är statsrådet beredd medverka till att olägenheterna med vägspärrar i Norrbottens län elimineras?

Denna anhållan bordlades.

§ 19

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från konstitutionsutskottet:

nr 77, i anledning av motion angående undersökningar rörande fingeerade val enligt majoritetsvalmetod;

från första lagutskottet:

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i luftfartslagen den 6 juni 1957 (nr 297); samt

från jordbruksutskottet:

nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1968/69, såvitt propositionen avser jordbruksärenden; och

nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna på kapitalbudgeten för budgetåret 1969/70 inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde.

§ 20

Tillkännagavs, att Kungl. Maj:ts skrivelse nr 24, angående val av ombud jämte suppleanter i Europarådets rådgivande församling, överlämnats till kammaren.

Denna skrivelse bordlades.

§ 21

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts fem enkla frågor, nämligen av:

herr *Sjöholm* (fp), till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående restförändret av kvarstående skatt,

herr *Boo* (cp), till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående bestämmelserna om landstings- och kommunalval,

herr *Larsson* i Borrby (cp), till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående ekonomisk hjälp åt svenska fiskare,

herr *Nilsson* i Agnäs (m), till herr

statsrådet och chefen för finansdepartementet angående eventuell minskning av antalet befattningshavare inom övriga statsdepartement i samband med tillkomsten av industridepartementet, samt

herr *Nilsson* i Agnäs (m), till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående vaccinering mot röda hund.

§ 22

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 18.32.

In fidem

Sune K. Johansson

Fredagen den 28 februari

Kl. 14.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr förste vice talmannen.

§ 1

Justerades protokollet för den 20 in-
nevarande februari.

§ 2

**Svar på interpellation ang. politisk asyl
för amerikanska desertörer och värn-
pliktsvägrare**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**, som yttrade:

Herr talman! Herr Hermansson har frågat om jag vill ta initiativ för att de amerikanska desertörerna och värn-

pliktsvägrarna skall få politisk asyl i vårt land.

Enligt en långvarig och fast praxis i Sverige betraktas desertörer och andra krigsvägrare inte enbart på grund av sin desertering eller krigsvägran som politiska flyktingar vid tillämpningen av utlänningslagen.

Det väsentliga är emellertid inte vilken formell status som de amerikanska desertörerna och andra krigsvägrarna har i vårt land utan vad som kan göras för att förbättra deras situation här, som de upplever som osäker och påfrestande. Det är detta som anförs som bakgrund till interpellationen och som också har framhållits i andra sammanhang.

Det uttalande som regeringen förra veckan gjorde i dessa frågor bör undanröja den ovisshet som de amerikanska

Svar på interpellation ang. politisk asyl för amerikanska desertörer och värnpliktsvägrare

krigsvägrarna kan ha känt beträffande sina möjligheter att få fortsatt uppehållstillstånd i Sverige. Genom de ökade anpassningsinsatserna för bl. a. denna kategori utlänningar i vårt land bör vidare deras sociala situation förbättras och förutsättningar skapas för att de skall finna sig till rätta här.

Vidare anförde:

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Jag ber att få tacka inrikesministern för svaret.

Under den tid som gått sedan jag framställde min interpellation den 14 januari har det hänt en hel del på detta område. Möten, demonstrationer, tidningsartiklar och uppvakningar har visat att det finns en stark opinion bakom kravet på politisk asyl för de amerikanska vietnamkrigsvägrarna. Inrikesministern hänvisar i sitt svar till den regeringsdeklaration som avgavs för en vecka sedan. Vissa inslag i den deklARATIONEN var glädjande, därför att de bör leda till en förbättring av situationen för de amerikanska vietnamkrigsvägrare som sökt fristad i vårt land. Att söka åstadkomma en sådan förbättring är givetvis målsättningen för den opinionsrörelse som utvecklats. Å andra sidan var dessa åtgärder ganska självklara.

I andra avseenden kan man däremot inte uttala sig positivt om regeringsdeklarationen. Det avgörande är därvid att den inte tillmötesgår kravet att de amerikanska vietnamkrigsvägrare som så begär skall betraktas som politiska flyktingar och erhålla det skydd som följer därmed. Deklarationen är oklar och svår att tolka i flera avseenden. Vietnamkrigsvägrarna får inte den trygghet som de enligt mångas uppfattning har rätt till.

Regeringens ståndpunkt är att det efter den avgivna deklARATIONEN skulle sakna reell betydelse — som man uttrycker sig — för vietnamkrigsvägrar-

na att de inte betraktas som politiska flyktingar. Mot detta måste påpekas att alla sådana försäkringar genom hänvisning till praxis i realiteten blir föremål för politiska bedömningar hos det verkställande organet, i detta fall utlänningskommissionen. Det är självklart att politiska bedömningar skall göras. Det ligger i själva asylbegreppet. Stadgandena i utlänningslagen om fristad åt politiska flyktingar bygger ju också på det. Men denna politiska bedömning bör enligt min mening göras av regering och riksdag, inte av det verkställande organet. Att det blir fråga om subjektiva bedömningar framgår också av formuleringen i regeringsdeklarationen, där det står: »I övriga fall prövas frågan om asyl med hänsyn till förhållandena i varje särskilt fall.»

När regeringen förklarar att desertörer och andra krigsvägrare liksom hittills kommer att beviljas uppehållstillstånd i Sverige, uppställer man som kriterium för uppehållstillstånd risken att skickas till Vietnam. Det måste enligt min mening vara riktigare att i stället som kriterium uppställa det politiska brott som desertörer och värnpliktsvägrare har begått. De amerikanska vietnamkrigsvägrarna betraktar ju också sig själva som politiska flyktingar. De ser sitt ställningstagande som klart politiskt. Det är en nedvärdering av vietnamkrigsvägrarnas omdömesförmåga att inte acceptera denna deras inställning. Det är ju inte heller något tvivel om att desertering eller vägran att göra värnplikt betraktas som politiska brott i Förenta staterna. Stränga straff utdöms för dessa brott.

Det är svårt att förstå varför inte 2 § utlänningslagen tillämpas på de amerikanska vietnamkrigsvägrarna. Denna paragraf säger att politisk flykting skall garanteras en fristad här i riket, om inte synnerliga skäl talar mot detta. Som politisk flykting anses utlänning som utsetts för politisk förföljelse. Denna kan

Svar på interpellation ang. politisk asyl för amerikanska desertörer och värnpliktsvägrare

yttra sig dels i förföljelse på grund av härstamning, politisk uppfattning etc., dels i att vederbörande på grund av politiskt brott riskerar allvarligt straff.

Det viktiga med ställningen som politisk flykting är att vederbörande enligt 53 och 54 §§ utlänningslagen inte får avlägnas ur riket annat än under vissa exceptionella omständigheter. Detta skydd mot att med tvång avlägnas från tillflyktslandet betraktas ju som det viktigaste inslaget i den s. k. politiska asylen.

Inrikesministern säger att enligt en långvarig och fast praxis i Sverige personer inte betraktas som politiska flyktingar »enbart på grund av sin desertering eller krigsvägran». Jag vet inte exakt vad som därmed åsyftas — om det möjligen är de fåtaliga franska desertörerna i samband med algerietkriget. Att några hundra krigsvägrare söker skydd i vårt land är emellertid ett nytt fenomen, och den bedömning som görs måste rinligen anpassas till deras situation. De amerikanska vietnamkrigsvägrarna har gjort ett klart och modigt politiskt ställningstagande. De tar i handling avstånd från Förenta staternas barbariska utrotningskrig i Vietnam. Jag är bestört över att den svenska regeringen hävdar att detta icke har med politik att göra.

Herr talman! Jag upprepar kravet att de amerikanska desertörer och värnpliktsvägrare, vilka ansöker därom, skall betraktas som politiska flyktingar. Ett sådant politiskt ställningstagande från regeringen skulle ge dessa unga män en väsentligt tryggare ställning. Om vi har den gemensamma inställningen att detta är eftersträvanvärt, hoppas jag att inrikesministern också skall kunna ge positiva besked på några frågor som jag anser nödvändiga med anledning av regeringsdeklarationen förra veckan.

1. I deklarationen talas om den som löper risk att sändas till tjänstgöring

på krigsskådeplats. Hur stor skall risken vara att sändas till Vietnam för att uppehållstillstånd skall beviljas? Vad händer med en desertör som kommer hit, om risken att skickas till Vietnam i hans fall bedöms som liten?

2. Efter vilka bedömningsgrunder avser man att låta värnpliktsvägrare, s. k. draft resisters, stanna i vårt land? Jag vill erinra om att hårda straff utdömts mot värnpliktsvägrare i USA. Under perioden augusti 1967—juni 1968 var den genomsnittliga utdömda fängelsetiden 34 månader för denna grupp. I många fall utdömdes maximistraffet fem år. Är inte det straff som väntar i USA tillräckligt för att vederbörande skall beredas asyl i vårt land?

3. Vad menas med formuleringen »grövre brott» ställd i relation till bestämmelserna i 54 § utlänningslagen om den som »genom synnerligen grov brottslighet ådagalagt, att hans kvarblivande här skulle innebära en allvarlig fara för allmän ordning och säkerhet»?

4. Vad kommer att hända vid vietnamkrigets slut? Vill inrikesministern avge en bestämd deklaration att de amerikanska desertörerna och värnpliktsvägrarna skall beredas en fristad i vårt land även efter det att kriget mot Vietnam upphört?

5. Vilket är regeringens avgörande skäl att inte ge de amerikanska vietnamkrigsvägrarna ställningen som politiska flyktingar? Varför följer man inte gällande lagstiftning? Vilka kriterier fordras enligt inrikesministerns uppfattning för att en person skall beviljas politisk asyl i vårt land?

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Som jag sade i mitt svar till herr Hermansson betraktar vi inte desertörer och andra krigsvägrare som politiska flyktingar såsom detta begrepp definieras i vår utlänningslag.

Svar på interpellation ang. politisk asyl för amerikanska desertörer och värnpliktsvägrare

Det innebär att desertering och annan krigsvägran inte bedöms som ett politiskt brott och att den allmänna medborgerliga skyldigheten att göra värnplikt, som ju finns i många länder, icke kan anses utgöra en politisk förföljelse av de unga människor som kallas att tjänstgöra eller får utbildning för militärt ändamål.

På detta sätt har utlänningslagen tillämpats mycket länge. Herr Hermansson är icke okunnig om att det under andra världskriget och även därefter har förekommit att flyktingar sökt sig hit av det skälet att de inte har velat delta i krigshandlingar. Senast gällde det franska medborgare som kom till Sverige därför att de icke ville delta i kriget i Algeriet.

Jag vågar säga att vårt betraktelsesätt i detta avseende är internationellt vedertaget. Dessutom tror jag mig våga säga att Sverige är det land som gör den mest generösa tolkningen i detta avseende. Det borde inte vara omöjligt för herr Hermansson, som ändå är orienterad om förhållandena i Europa, att förstå att anledningen till att dessa desertörer har sökt sig till Sverige är att vi i verkligheten är tämligen generösa när det gäller att ge fristad för flyktingar. Det har vi inte blivit först nu, utan vi har varit det också tidigare. Detta borde göra, tycker jag, att herr Hermansson kunde ha inskränkt sig till att hålla första delen av sitt anförande där han uttalade tillfredsställelse över att regeringen tillmötesgått honom och andra som har pekats på den svåra situationen för dessa unga amerikanska medborgare.

Jag vet inte om jag gör herr Hermanssons ledsen, men jag vill påpeka att denna fråga aktualiserats redan innan herr Hermansson framställde sin interpellation. Min företrädare som inrikesminister hade lagt märke till att det var åtskilligt som pekade på att dessa 200 amerikanska ungdomar i vårt land

brottades med problem av skilda slag och att man hade anledning överväga vad som kunde göras för att förbättra deras ställning. När jag kom till departementet förelåg därför redan en promemoria i vilken förutsättningarna i detta avseende analyserades.

Det är riktigt som herr Hermansson säger, att en uppföljning skett genom demonstrationer och uttalanden från olika håll. Jag betraktar det som mycket glädjande att så många människor givit till känna ett intresse för att vi skall försöka ge även denna grupp av invandrare möjligheter till anpassning i vårt samhälle.

Anledningen till att dessa utlänningsar haft det svårare än andra är kanske att de, så att säga, inte samlade kommit in i landet utan de har anlänt som enskilda personer eller i smärre grupper.

Deras motiveringar för att ha sökt sig till Sverige är ytterst skiftande. Herr Hermansson ger inte en riktig beskrivning av verkligheten när han utgår ifrån att dessa människor över lag har en medveten politisk orientering och att de skulle ha sökt sig till Sverige av det skälet att det inte står i överensstämmelse med deras politiska övertygelse eller annan ideell inställning att delta i krig.

Motiveringarna är ytterst skiftande. Jag tror att det vore en fördel om vi kunde fortsätta den praxis vi hittills har haft, nämligen att betrakta en grupp människor, som kommer till vårt land på detta sätt, just som krigsvägrare och desertörer. Från dessa förutsättningar bör vi även ta emot dem. Att vid prövning om uppehållstillstånd försöka klargöra, om det föreligger tillräckligt hög grad av politiskt engagemang och att man vid en sådan bedömning skulle kunna vidga tillämpningen av vår utlänningslag långt utöver vad man kan göra med den lydelse och motivering som lagen har i dag vore inte riktigt. För att tillgodose berättigade intressen

Svar på interpellation ang. politisk asyl för amerikanska desertörer och värnpliktsvägrare

skulle vi nödgas försöka skapa förutsättningar för att från även andra utgångspunkter bedöma de enskilda fallen.

Jag har ibland hyst den misstanken att herr Hermansson och en del andra som uttalat sig vill föra fram denna fråga i ett politiskt syfte och att det kanske inte så mycket gäller omtanken om desertörerna och deras situation. Herr Hermansson har i dag givit uttryck för motsatsen, och jag får väl tro honom på hans ord. Jag hoppas också att alla de som visat sitt intresse för dessa grupper nu också kommer att ta vara på möjligheterna att hjälpa till för att få dem inpassade i samhället. Arbetsmarknadsstyrelsen kommer att vidta åtgärder för att möjliggöra för dessa unga pojkar att få utbildning i vårt språk, att få en yrkesorientering o. s. v. Därför har man bl. a. för avsikt att ordna en internatkurs. Jag tror att det skulle vara mycket värdefullt om de grupper, som nu tillvunnit sig desertörernas och vapenvägrarnas förtroende, ville medverka till att dessa accepterar de möjligheter som tillskapas för en viss utbildning. Vi måste ändå komma ihåg att däri ligger de nödvändiga förutsättningarna för att dessa pojkar skall kunna inpassas i vårt samhälle; de måste få möjlighet att genom arbete försörja sig och känna sig som nyttiga individer i vårt land.

Det är klart att de kan få vissa arbeten även om de inte behärskar språket, men det blir då bara fråga om sådana arbeten som de förmodligen känner en mindre lust att syssla med. Att problemet är svårt, även om det bara rör sig om 200 människor, borde herr Hermansson kunna förstå. När de inte kan vårt språk och inte har någon yrkesutbildning, är det klart att vi inte alltid har möjlighet att placera dem på de uppgifter som de själva är mest tilltalande av att få.

Det här är ett stort problem inte ba-

ra för den grupp som sökt sig hit som desertörer, utan det gäller också andra utländska medborgare, som kanske kommit hit som ett resultat av de humanitära aktioner vi gjort. Naturligtvis har vi i ett läge, där arbetsmarknaden visat kärvhet, ännu större svårigheter än förut att inplacera dem. Därför måste sådana insatser, som regeringen avser att göra, fullföljas med större kraft än hittills. Jag hoppas att de skall kunna ge ett gott resultat.

Herr Hermansson har ställt en rad frågor, som han vill att jag skall besvara. Han sade också något om att det ankommer på riksdagen att uttolka stadgandena i utlänningslagen. Jag vet inte vad herr Hermansson avsåg med denna formulering. Om han menade att regeringen vid handläggningen av denna fråga skulle ha brutit mot gällande lag, har han väl ett annat forum för att väcka frågan. Jag tror att vi har gjort en riktig tolkning av den gällande lagen. Om herr Hermansson inte är tillfreds med lagen, måste han utnyttja möjligheterna att genom motion eller på annat sätt få frågan prövad av riksdagen.

Jag övergår till de frågor som herr Hermansson preciserade. Han frågade: Vad menar man med formuleringen »löper risk att sändas till krigsskådeplats»? Jag skulle nästan vilja ställa en motfråga till herr Hermansson om hur han uppfattar det. Detta problem är nämligen oerhört svårt. Det amerikanska värnpliktssystemet är annorlunda uppbyggt än vårt. Man kallas till en första mönstring, då det egentligen bara är fråga om huruvida man skall placeras in i värnkraften, d. v. s. om man skall räknas till den del av befolkningen som kan tas ut till värnpliktstjänstgöring. Sedan kommer ett andra tempo, vari det sker en viss testning och inplacering i olika grupper. Det skulle föra för långt att gå in på en närmare analys.

Men var, herr Hermansson, inträder

Svar på interpellation ang. politisk asyl för amerikanska desertörer och värnpliktsvägrare

det ögonblick då man säger att någon gör sig skyldig till krigsvägran? Vi har icke klart preciserat det i uttalandet, ty det är faktiskt icke möjligt att konstruera just det exempel som krävs. Enligt min mening måste alla de omständigheter, som anförs när en flykting kommer hit, prövas så att man får se vilken totalsituation denne befinner sig i. Det finns f. ö. också i kommunikén ett tredje rum för inplacering, där det kan göras en vidare bedömning av hurvida personen i fråga skall få stanna i vårt land.

Om vi snävt hade tolkat uttrycket »löper risk att sändas till krigsskådeplats», är det möjligt att vi redan med det material som nu finns formellt hade kunnat avgöra saken. Skall det föreligga en inkallelseorder, skall man vara transporterad eller på väg att transporteras till Vietnam eller skall risken anses inträffa först när man sändes ut på krigsskådeplatsen? Det är svårt att ha en bestämd mening om detta. Herr Hermansson begär nog för mycket av mig, när han vill att jag skall ge ett klart besked. Jag menar att omständigheterna i det enskilda fallet får ligga till grund för avgörandet.

Den andra frågan gällde grunderna för att andra värnpliktsvägrare skall få stanna. Jag vill hänvisa till att vi följer en regel, som — det har jag redan nämnt — är konstituerad sedan länge. Jag har också pekat på att vi har en generösare syn på dessa ting än många andra länder. Jag tror att det med dessa erfarenheter bör kunna sägas att vi har en utbildad praxis, som ger ett svar i detta avseende.

Sedan för herr Hermansson sitt resonemang längre. Gudskelov är det hittills ändå bara en mindre del av dessa pojkar som har gjort sig skyldiga till brott av olika slag. Herr Hermansson vill nu att jag skall precisera hur det brott, som en amerikansk pojke begår, skall se ut för att han skall utvisas från

vårt land. Herr Hermansson är medveten om att vi beträffande politiska flyktingar har en formulering, som säger att den som begår ett grovt brott i vårt land kan utvisas. Han vill väl ha en utfästelse från mig att just denna grupp av människor som vi nu talar om skall ha rätt att begå ungefär lika grova brott som om de hade politisk asyl. Är det detta herr Hermansson menar? Jag kommer inte att ge svar på den frågan, utan denna får vi ta ställning till när ett sådant fall föreligger.

Vi har intagit den ståndpunkten att de unga pojkar av denna kategori, vilka dömts för brott i vårt land, som renderat dem fängelsestraff — och var och en vet att man inte döms till fängelse i vårt land för bagateller — men som inte kan betraktas som grövre i lagens bemärkelse, inte skall visas ut härifrån. Men, herr Hermansson, inte kan det ligga i någons intresse att vi i dag gör det uttalandet att en människa, som här begår våldshandlingar av olika slag eller i övrigt ställs inför domstol, till varje pris skall ha rätt att känna säkerhet. Låt oss vänta med den diskussionen tills vi har ett aktuellt ärende! Herr Hermansson har då möjlighet att återkomma.

Vad händer när vietnamkriget tar slut? Ja, vi har sagt att enbart den omständigheten, att kriget upphör i Vietnam, inte kommer att föranleda att dessa pojkar skickas i väg. Herr Hermansson har kunnat läsa i vissa tidningar, uttalanden och demonstrationsparoller att de amerikanska desertörerna ständigt löper risk att bli utvisade; de går i ängslan för att kriget skall upphöra i Vietnam. Vi har klart sagt ifrån att den nuvarande regeringen inte kommer att ta vietnamkrigets upphörande som intäkt för att visa ut dessa pojkar.

Den femte frågan har jag redan svarat på. Herr Hermansson återkommer i den till hela det problem som vi nu diskuterar och vill att regeringen skall

Svar på interpellation ang. politisk asyl för amerikanska desertörer och värnpliktsvägrare

förklara varför den inte velat inse att dessa ungdomar är politiska flyktingar och skall behandlas som sådana. Jag har i mitt anförande försökt visa att det inte är fråga om någon konstruerad inställning på grund av att det rör sig om amerikanska medborgare. De har rönt samma behandling som andra människor som har kommit till vårt land för att de inte velat delta i krig. Vad finns det, herr Hermansson, för anledning för regeringen att säga att vi nu skall tillämpa ett annat betraktelsesätt? Vad skulle det medföra för konsekvenser när det kommer flyktingar från andra länder som kanske åberopar samma skäl men utifrån helt andra ideologiska utgångspunkter? Jag undrar om herr Hermansson skulle vara så tilltalad av att de också betraktades som politiska flyktingar.

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Jag tackar inrikesministern för vad han sade i de sakliga delarna av sitt anförande — de små insinuationer som var inströdda kunde han ha besparat sig.

När man tar upp en fråga som denna är naturligtvis anledningen därtill att man tycker att den rör ett svårlost problem och att dessa unga män har en besvärlig ställning i vårt land. Alla som något försökt sätta sig in i problemet har också upptäckt de svårigheter som föreligger. Det är skälet till att krav har förts fram på att de amerikanska vietnamkrigsvägrarna skall få ställning som politiska flyktingar. Inrikesministerns eget anförande visade vilka utomordentligt stora problem som kan uppstå med de kriterier som regeringen uppställer i denna fråga.

Jag skall kommentera de svar på dessa fem punkter som inrikesministern gav.

Det är alldeles självklart att det är mycket svårt att tolka regeringens deklARATION och formuleringen däri om

»risk att sändas till tjänstgöring på krigsskådeplats», d. v. s. i detta fall till Vietnam. Nu ville inrikesministern att jag skulle tolka detta. Vad jag velat påvisa är det orimliga i och de svårigheter som följer av att man har denna bedömningsgrund. Det blir nämligen alltid i detta fall fråga om subjektiva tolkningar. När kravet på politisk asyl förs fram, så sker det därför att man så att säga vill ha en säkrare grund för behandlingen av dessa fall. Jag vill därför inte tillmötesgå inrikesministerns önskan att göra en tolkning på denna punkt; jag tycker att principen är felaktig och har alltså ingen anledning att söka tolka den. Det är svagheten i denna princip som jag vill påvisa. Jag tror att det vore lyckligare både för regeringen och för den grupp det gäller om man använde sig av andra kriterier för att bevilja uppehållstillstånd.

Jag har inte sagt att regeringen handlat mot gällande lagstiftning. Jag förde ett principiellt resonemang om att det var olämpligt att den verkställande myndigheten skulle göra denna politiska tolkning och denna prövning. Jag betraktade visserligen regeringen och riksdagen som ett i detta sammanhang — jag ansåg att det var dessa båda statsmakter som skall utfärda föreskrifter om tolkning av en lag, som i vissa fall är svårtolkad. Men jag kan stryka riksdagen och säga, att det vore riktigare att regeringen gjorde den politiska bedömningen genom att förklara, att den i princip betraktar de amerikanska krigsvägrarna som politiska flyktingar.

Den svårighet som inrikesministern pekade på blir ännu större just när det gäller krigsvägrarnas fall — dessa draft resistors. För dem blir det ännu mer godtyckligt med nuvarande regler när det gäller att fastställa om de löper risk att återsändas till Vietnam. Här är fältet fritt för subjektiva bedömningar. Jag och många med mig tycker att de höga straff, som väntar dem i USA, bör

Svar på interpellation ang. politisk asyl för amerikanska desertörer och värnpliktsvägrare

vara ett tillräckligt kriterium när frågan om att bevilja dessa unga män uppehållstillstånd i vårt land skall prövas.

Inrikesministern säger nu att regeringen gjort ett mycket klart uttalande om att de amerikanska vietnamkrigsvägrarna skall få stanna här också när kriget i Vietnam har upphört. Jag uppskattar mycket ett sådant klart uttalande, eftersom jag anser att formuleringen i regeringsdeklarationen förra veckan var något kryptisk. Varför skall man ha en sådan formulering? Jag tycker att det är bättre att göra formuleringen positiv, så att man ger de amerikanska vietnamkrigsvägrarna en bestämd försäkran om fristad i vårt land när kriget är slut. Jag tillåter mig att tolka inrikesministerns förklaring som en sådan positiv deklaration.

Vidare anför regeringen — och därmed kommer vi in på frågan om vad som skall konstituera politiskt flyktingsskap — att det inte spelar någon roll vilken formell status vietnamkrigsvägrarna har. Men jag anser att detta är viktigt, eftersom det enligt utlänningslagen är av betydelse för det skydd flyktingarna åtnjuter. I verkligheten tar utlänningskommissionen respektive utlänningsnämnden ställning till frågan om politisk asyl, eftersom det i protokollen brukar stå »bedömes NN icke vara politisk flykting».

Vi är då tillbaka vid den »långvariga och fasta praxis» som inrikesministern talar om och som enligt hans mening skall vara det avgörande när man fasthåller dessa kriterier. Jag tror nu inte att det är så lyckat att göra en hänvisning till svensk flyktingpolitik under det andra världskriget; mycket av den praxis som utvecklades då är verkligen inte av den karaktären att det bör vara ett föredöme för vår nuvarande flyktingpolitik. Det tror jag att inrikesministern är överens med mig om. Sedan dess har fallet med algeriet-

flyktingarna inträffat. De var inte många — jag har inte exakta uppgifter om hur många de var men, det går i varje händelse inte att jämföra det fallet med USA-desertörerna. Det är ett nytt problem som vi har fått. När det gäller USA-desertörerna är det enligt min mening berättigat att göra en annan bedömning.

Inrikesministern sade att skyldighet att göra värnplikt inte får betraktas som politisk förföljelse. Därför, menade han, kan värnpliktsvägrarna — jag vet inte om han inkluderar också desertörerna i den gruppen och menar att skyldighet att gå ut i krig och skjuta ihjäl människor är en medborgerlig skyldighet — inte betraktas som politiska flyktingar. Men jag vill erinra om att det i utlänningslagen talas om olika former av politisk förföljelse: dels förföljelse på grund av härstamning, politisk uppfattning etc., dels förföljelse som består däri att man på grund av politiskt brott riskerar allvarligt straff. Jag har mycket svårt att förstå varför den formuleringen i utlänningslagen inte skulle vara tillämplig på de amerikanska desertörerna och övriga krigstjänstvägrare. Vad de riskerar i Förenta staterna är ju just ett allvarligt straff för sitt ställningstagande. De betraktar själva detta som ett politiskt brott, och det förefaller mig som om det också i Förenta staterna betraktades på det sättet.

Det är ett faktum — jag tror att man bör ta stor hänsyn till detta vid bedömning av denna fråga — att denna begäran om en förändring av deras status, så att de kommer att betraktas som politiska flyktingar när de ansöker om det, görs av de amerikanska vietnamkrigsvägrarna själva. De känner inte sin ovisshet och otrygghet undanröjd genom regeringsdeklarationen. De hälsar med glädje de förbättringar som bör kunna åstadkommas efter denna, men otryggheten och ovissheten finns ty-

Svar på interpellation ang. politisk asyl för amerikanska desertörer och värnpliktsvägrare

värn kvar. Ett uttalande om att amerikanska vietnamkrigsvägrare skall betraktas som politiska flyktingar i vårt land skulle därför vara av stor betydelse för de desertörer och värnpliktsvägrare som redan finns här, och framför allt för dem som ser en tillflykt i Sverige som en möjlighet att vinna en fristad undan politisk förföljelse bl. a. i form av allvarliga straff. Jag vill därför upprepa min vädjan till regeringen att ta denna sak under förnyad prövning.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Herr Hermansson har en felaktig utgångspunkt för sitt resonemang. När man tillämpar utlänningslagen på flyktingar blir det ju alltid fråga om en individuell prövning av varje särskilt fall. Alla omständigheter som åberopas kommer med vid bedömningen av den som söker en fristad i vårt land, vare sig han är politisk flykting eller har kommit hit som desertör, och varje sådant enskilt fall prövas ju noga.

Herr Hermansson vill att jag skall göra en deklaration beträffande de omständigheter som skall föreligga för att en desertör eller krigsvägrare skall få stanna. Men han medgav ju själv att det är mycket svårt att precisera dem! Jag kan inte göra en sådan deklaration herr Hermansson; varje sak jag skulle kunna räkna upp här kan leda till att man åberopar det. Man kommer då kanske att i propagandan formulera det så: Bränner du din inkallelse sedel så har du gjort dig skyldig till en sådan handling som ger dig rätt till en fristad i Sverige. Detta är inte fantasier, herr Hermansson, utan det är realiteter jag talar om. Det skulle väl vara alldeles tokigt om vi löste dessa problem så att endast en formell demonstration i ett eller annat avseende vore tillräckligt för att få betryggande säkerhet att få stanna i vårt land. Det kan ju inte vara

meningen. Vi skall naturligtvis göra vår bedömning i sådana här fall såsom vi gjort hittills; varje fall måste prövas med utgångspunkt från de omständigheter som föreligger i fallet i fråga.

En jämförelse som herr Hermansson gjorde överraskade mig något. Han sade att det rör sig om ett par hundra, men det var inte så många från Frankrike då kriget i Algeriet pågick. Jag tror det var en felsägning — inte menar väl herr Hermansson att vi skall tillämpa principerna olika beroende på hur många det gäller. Skulle vi, om det kommer ytterligare kanske ett hundratal, införa en ny bedömning? Självfallet inte! Jag tror inte att herr Hermansson menade detta.

Det väsentliga är väl ändå att dessa flyktingar har behandlats på samma sätt som andra flyktingar som har kommit hit. Därför borde herr Hermansson inte behöva driva denna fråga så hårt som han har gjort. Han påstår nu — vilket är överraskande för mig — att dessa desertörer och krigsvägrare icke ser sin situation ändrad utan lever kvar i samma osäkerhet även sedan regeringen har avgivit sin deklaration. Jag undrar om herr Hermansson verkligen har möjlighet att göra en sådan bedömning och ett sådant påstående.

Jag tror att herr Hermansson har alldeles fel om han tror att dessa amerikaner är så tilltalade av att han för deras talan och behandlar dem som ett kollektiv. Jag har sett vittnesmål som går i annan riktning. De har vänt sig mot kriget och kommit hit som flyktingar men har icke velat enrulleras i herr Hermanssons fällor.

Jag hoppas att dessa unga pojkar har fått det beskedet, att de kan påräkna det svenska samhällets stöd på samma sätt som vi ger stöd åt andra flyktingar, som kommer till vårt land, och skall betraktas på samma sätt som dessa. De skall ha möjlighet att få utbildning,

Svar på interpellation ang. politisk asyl för amerikanska desertörer och värnpliktsvägrare

och de skall ha möjlighet att komma in i det svenska arbetslivet. Jag tror inte att herr Hermansson vill gå längre och säga att de bör ha en favoriserad ställning i förhållande till andra flyktingar. Genom sin deklaration bör regeringen ha kunnat undanröjt de funderingar som möjligen kan ha funnits om att desertörerna icke skall ha rätt att vara kvar i vårt land och bli inpassade i vårt svenska samhälle.

Jag har i motsats till herr Hermansson den uppfattningen, att deklarationen har varit välkommen för många och kanske har löst ett svårt problem. Det är nämligen uppenbart att de människor, som hamnar i en sådan här situation, måste ha stora problem att dras med, och det är därför som regeringen har velat göra ett uttalande av denna art.

När vi talar om de straff som väntar i Amerika bör man kanske inte ge intrycket att det rör sig om långvariga och svåra straff. Jag vågar inte ha någon bestämd mening om hur en desertör, som tvångsvis skickades över till Amerika, skulle behandlas — det enda jag kan uttala mig om är hur det har gått för dem som hittills har återvänt. Vi vet att de har fått fängelsestraff på högst sex månader. Många av dem har också frivilligt åtagit sig att gå tillbaka till Vietnam — det sista är naturligtvis en sak som komplicerar bedömningen något, men i varje fall för dem, som hittills har återvänt till Amerika, rör det sig om straff av den storleksordning jag har nämnt. Jag har velat redovisa detta, eftersom det kanske inte har kommit fram tidigare hur de återvändande desertörerna har behandlats. Jag var angelägen att anföra det till protokollet.

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Jag har det intrycket att inrikesministern inte riktigt lyssnade till vad jag sade i mitt förra anförande.

I annat fall skulle han inte tagit upp någon polemik på en viss punkt.

Jag uttryckte mig inte så, att de amerikanska krigsvägrare från Vietnam som finns här inte skulle ha upptäckt eller kan vänta sig någon förändring i sin situation genom förra veckans regeringsdeklaration. Tvärtom sade jag att de med glädje hälsade de förbättringar som bör kunna åstadkommas efter regeringsdeklarationen men att otryggheten och ovissheten fortfarande finns kvar, detta enligt vittnesbörd i varje fall från flera av dessa vietnamkrigsvägrare. Det kan finnas olika grader av ovisshet och otrygghet också. Det är inte säkert att man på en gång kan komma från otrygghet till fullständig trygghet. På den punkten tror jag därför att polemiken var obehövlig med hänsyn till vad jag sade i mitt förra anförande.

I och för sig är det riktigt som inrikesministern här sade, att de desertörer som återvänt frivilligt och i vissa fall förklarar sig villiga att samarbeta med de amerikanska myndigheterna har ådömts straff på exempelvis sex månaders fängelse. Den som efter desertering återvänder frivilligt betraktas nämligen på ett annat sätt än de som inte gör det. Vi har, som inrikesministern sade, inget exempel på desertörer som tvångsmässigt har återförpassats till Förenta staterna. Men tyvärr kan man hysa en befogad fruktan för att desertörer i en sådan situation skulle dömas till betydligt hårdare straff än de sex månaders fängelse som nu har utdömts. De uppgifter som jag lämnade om värnpliktsvägrarnas situation tror jag inte heller går att bestrida.

Det är naturligtvis riktigt, som inrikesministern säger, att den här gruppen inte är helt enhetlig. Det finns blandade motiveringar för vägran att gå ut i kriget mot Vietnam och för vägran att inställa sig till värnplikstjänstgöring, men det övervägande antalet av de vietnamkrigsvägrare som finns här

Svar på interpellation ang. politisk asyl för amerikanska desertörer och värnpliktsvägrare

i landet har enligt min uppfattning vägrat att delta i kriget mot Vietnam av politiska skäl. Jag tycker inte att vi behöver tvista om procentuella fördelningar inom den här gruppen. Något sådant är ju mycket svårt att utröna. Den grupp som jag har talat om är naturligtvis de desertörer som betraktar sig som politiska flyktingar och därför vill ha politisk asyl. Och jag har fortfarande utomordentligt svårt att förstå varför denna grupp inte skall kunna erhålla status som politiska flyktingar. Det finns många fall i detta sammanhang där en mycket omfattande politisk verksamhet har bedrivits och där jag tycker det är helt obestriddigt att det politiska flyktingskapet har konstituerats.

Inrikesministern säger att regeringen inte kan göra några allmänna uttalanden om de kriterier enligt vilka krigsvägrare från Vietnam skulle beviljas politiskt flyktingskap i vårt land, därför att detta skulle innebära vissa faromoment. Men jag vill påpeka att regeringen och inrikesministern anser sig kunna göra så att säga motsatta uttalanden i frågan huruvida vietnamkrigsvägrarna skall betraktas som politiska flyktingar i vårt land eller inte. Jag har väldigt svårt att förstå skillnaden mellan dessa båda ställningstaganden. Inrikesministern menar att han kan göra det negativa ställningstagandet; det har han s. a. s. rättighet att göra. Men det positiva ställningstagandet anser han sig inte kunna göra. Jag förstår uppriktigt sagt inte skillnaden i denna inställning.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Herr Hermansson kommer envist tillbaka till den här frågan om politiskt flyktingskap. Jag förstår honom, han vill ju använda de frågor vi diskuterar som en politisk karamell för att på hemmaplan möjligen åstad-

komma en opinionsyttring. Vi får väl finna oss i att herr Hermansson kommer att fortsätta med detta. Men jag tror att diskussionen och de klarlägganden som nu har gjorts för flertalet människor i vårt land är till fyllest, d. v. s. att man fått klart för sig att de här unga pojkarna kommer att få en hygglig behandling i vårt land.

Vi kanske ändå skall ha klart för oss — jag vill inte sluta denna diskussion utan att också ha sagt det — att deras situation är svår av många skäl. Det är alldeles uppenbart att redan det att komma från ett annat land hit till vår miljö och nya förhållanden i och för sig kan innebära en påfrestning, som för en del ökas av att de kanske kommer från en krigsskådeplats med allt vad det kan betyda i fråga om att påverka deras inställning.

Därför tycker jag att man hittills litet för ensidigt har inriktat kritiken mot myndigheterna, då man sagt att dessa inte har visat intresse för att hjälpa dessa flyktingar och att de blivit illa behandlade här. Jag tror att det är en felaktig beskrivning. Emellertid tror jag dessutom att vi kan göra mera än vad vi har gjort för deras anpassning här.

Vid de kontakter jag hade förra veckan — det var flera delegationer som uppvaktade mig — var inställningen olika. Det fanns de som resonerade utslutande om att få status som politiska flyktingar för denna grupp. Men det fanns andra och, såvitt jag kan förstå, betydelsefulla organisationer på detta område som har desertörernas förtroende som sade mig: Vi är verkligen intresserade av dessa anpassningsåtgärder. Vi skall gärna bjuda till och gärna samarbeta med myndigheterna för att dessa unga pojkar skall ta vara på de utbildningsmöjligheter som nu ges. Det glädde mig särskilt. Jag vet att man också inom arbetsmarknadsstyrelsen och andra myndigheter har sett det som

Svar på interpellation ang. tillämpningen av de s. k. konfliktdirektiven

något glädjande, och jag tror att man därmed har skapat förutsättningar för att kunna nå ett positivt resultat av de åtgärder som nu har beslutats. Emellertid är det väl för tidigt att nu ge ett betyg över det.

Jag vill säga att regeringen har visat en god vilja i detta sammanhang, och jag är övertygad om att de myndigheter som har att verkställa vad som sägs i denna deklaration också kommer att arbeta i den andan. Vi får väl se hur det går. Herr Hermansson får väl återkomma, om det visar sig att vi kapitalt har misslyckats och felbedömt situationen.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Svar på interpellation ang. tillämpningen av de s. k. konfliktdirektiven

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet HOLMQVIST, som yttrade:

Herr talman! Herr Hermansson har frågat mig med vilka åtgärder regeringen ämnar förebygga att, i händelse av arbetskonflikt, berörda myndigheter tar uttalanden i direktiven för konfliktdirektivutredningen och i själva utredningen till intäkt för en ny och vidsträcktare tillämpning av konfliktdirektiven, som strider mot de principer som hittills följts.

Regeringen har nyligen till lagrådet remitterat förslag till nya bestämmelser om samhällets neutralitet vid arbetskonflikt, s. k. konfliktdirektiv.

Innan detta förslag har prövats av riksdagen och nya regler har utfärdats gäller emellertid självfallet de nuvarande konfliktdirektiven, som beslutades av riksdagen åren 1933 och 1934. Skulle arbetskonflikt bryta ut inom den närmaste framtiden, ankommer det i första hand på arbetsmarknadsmyndig-

heterna att med tillämpning av nuvarande konfliktdirektiv på sitt ansvar pröva de konkreta fallen med ledning av förarbetena till gällande direktiv och tidigare praxis vid tillämpning av dem och med hänsyn till förhållandena i varje särskilt fall.

Jag anser mig därför inte böra här i riksdagen uttala mig generellt om tolkningen och tillämpningen av gällande bestämmelser. Så mycket vill jag emellertid säga, att jag i motsats till herr Hermansson inte uppfattar direktiven för utredningen eller dess ställningstagande så, att de skulle innebära grund för en vidsträcktare tillämpning än hittills av nuvarande konfliktdirektiv, utan bara så, att de utgör försök att tillämpa gamla bestämmelser i en ny situation. Hur regeringen ser på denna nya situation framgår av det till lagrådet remitterade förslaget.

Vidare anförde

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Jag tackar inrikesministern även för svaret på min andra interpellation.

Just nu pågår avtalsförhandlingar som bl. a. gäller den stora privatägda delen av näringslivet. Det är stor skillnad på parternas ståndpunkter och risk finns för en konflikt som kan bli omfattande. I detta läge är det utomordentligt viktigt att det råder fullständig klarhet om hur de statliga myndigheterna i händelse av konflikt avser att tillämpa gällande s. k. konfliktdirektiv, d. v. s. regler om att vissa grupper av löntagare kan avstängas från arbetslöshetskassa och arbetslöshetshjälp.

Nu är läget det att en offentlig utredning under fjolåret framlade förslag till nya sådana konfliktdirektiv. Förslaget innebar en skärpning av en gammal klasslagstiftning, en kraftig utvidgning av begreppet »indirekt berörd vid arbetskonflikter» i förhållande till de gamla konfliktdirektiven i deras hittillsva-

Svar på interpellation ang. tillämpningen av de s. k. konfliktdirektiven

rande tillämpning. Förslaget har rönt stark kritik. Att döma av en hastig granskning av den lagrådsremiss som i går blev tillgänglig från trycket har regeringen tagit viss hänsyn till denna kritik vid utformningen av propositionen. Jag får återkomma till kvarstående kritiska synpunkter i samband med riksdagsbehandlingen.

Tills vidare gäller emellertid de gamla konfliktdirektiven som beslutades av en borgerlig riksdagsmajoritet åren 1933 och 1934. Dessa förutsätter avstängning från kassaersättning och arbetslöshetshjälp inte bara för den som är direkt indragen i konflikt, d. v. s. strejkar eller blivit utsatt för lockout. Avstängningen drabbar också den som betecknas som indirekt berörd, d. v. s. enligt förordningens ordalydelse »den, som eljest blivit arbetslös i anledning av konflikten och vilkens löne- och anställningsvillkor skäligen kunna antagas röna inverkan av densamma».

Tillämpningen av de ganska tänjbara bestämmelserna åvilar arbetsmarknadsstyrelsen, tidigare socialstyrelsen. Vid tillämpningen har hittills bl. a. den principen gällt att likhet i avtal och avtalsituation med de direkt konfliktberörda har krävts för att en löntagare skall kunna betraktas som indirekt berörd vid arbetslöshet till följd av konflikten.

Det finns emellertid vissa uttalanden såväl i den förre inrikesministerns direktiv för utredningen som i själva konfliktdirektivutredningen, vilka av myndigheterna eventuellt skulle kunna tas till intäkt för en ny och vidsträcktare tillämpning av konfliktdirektiven, och det är för att få ett klarläggande uttalande av inrikesministern på denna punkt som jag framfört min interpellation. Jag skall erinra om de uttalanden jag syftar på.

I direktiven för utredningen hävdade chefen för inrikesdepartementet att »systemet med centrala förhandlingar som berör stora områden av arbets-

marknaden kan vid en konflikt medföra att lönevillkoren för ett mycket stort antal anställda som blir indirekt arbetslösa påverkas av konflikten». Han fortsätter: »De gällande konfliktdirektiven kan då medföra att stora grupper arbetslösa ställs utan kassaersättning och arbetslöshetshjälp.»

Utredaren diskuterar också konsekvenserna av de centrala avtalsuppgörelserna och framhåller: »Det ter sig därför svårt att göra gällande annat än att intressegemenskapen här d. v. s. vid centrala förhandlingar mellan LO och SAF är så stark, att samtliga arbetare tillhörande ett förbund som deltagit i de centrala förhandlingarna enligt konfliktdirektiven får behandlas som berörda av en konflikt som avser annat eller andra förbund.» Han fortsätter: »Är detta bedömande riktigt — — — bekräftas uttalandet i direktiven för utredningsuppdraget, att systemet med centrala förhandlingar kan medföra att stora grupper av indirekt berörda arbetslösa ställs utan kassaersättning och arbetslöshetshjälp.»

Det handlar ju inte om hur jag uppfattar dessa uttalanden. Det torde framgå av interpellationen att jag är bestämd motståndare till en utvidgad tillämpning av konfliktdirektiven. Min inställning är att alla statliga stridsåtgärder mot s. k. indirekt konfliktberörda arbetslösa bör bort. Vad det handlar om är i stället risken för att berörda myndigheter tar dessa uttalanden, som jag citerat, till intäkt för en ny och mer vidsträckt tillämpning av konfliktdirektiven. Uttalandena var — det framgår av de anförda citaten — av sådan art att denna risk inte kunde uteslutas, särskilt mot bakgrund av det förslag som utredningen ställde. Man borde ha skrivit på ett annat sätt både i direktiven och i utredningen.

Nu har inrikesministern gjort ett klart uttalande, där han säger ifrån att han »inte uppfattar direktiven för utredningen eller dess ställningstagande

Meddelande ang. val av ombud och suppleanter i Europarådets rådgivande församling

så, att de skulle innebära grund för en vidsträcktare tillämpning än hittills av nuvarande konfliktdirektiv». Därmed är syftet med min interpellation uppnått.

Med synpunkter på regeringspropositionen får jag som sagt återkomma i vanlig ordning.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Meddelande ang. val av ombud och suppleanter i Europarådets rådgivande församling

Föredrogs Kungl. Maj:ts å bordet vilande skrivelse nr 24, angående val av ombud jämte suppleanter i Europarådets rådgivande församling.

Därvid anförde

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Efter samråd mellan kamrarnas talmän får jag hemställa att kammaren måtte besluta att vid plenum onsdagen den 12 nästkommande mars företaga val av tre ombud och tre suppleanter i Europarådets rådgivande församling.

Denna hemställan bifölls.

Skrivelsen lades till handlingarna.

§ 5

Föredrogs var för sig följande, vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda men då bordlagda interpellationsframställningar, nämligen av:

herr *Andersson* i Storfors (s), till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående erfarenheterna av den automatiska databehandlingen inom statsförvaltningen, och

herr *Stridsman* (cp), till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet angående olägenheterna av vägspärrar i Norrbottens län.

Kammaren biföll dessa framställningar.

§ 6

Interpellation ang. meddelande och verkställighet av exekutiv dom

Ordet lämnades på begäran till

Herr LUNDBERG (s), som yttrade:

Herr talman! I dagens tidningar påtalas bl. a. en del upprörande vräkningar och den rättslöshet som medborgarna är utsatta för i fråga om exekutiva domars tillkomst och verkställighet. Detta förhållande är sedan länge både känt och kritiserat. De exekutiva myndigheterna behöver tydligen icke ens undersöka om den som önskar få en vräkningsdom är behörig eller ägare till ifrågavarande fastighet. En bristfällig enmansdom kan därför åstadkomma att människor ställs hemlösa och förorsakar utöver det fysiska och psykiska lidandet mycket stora ekonomiska förluster för den som tvingas söka rättelse hos domstol.

Det är märkligt att länsstyrelserna i fråga om exekutiva åtgärder skall fungera som domstolar och utan att behöva göra en grundlig rättslig och ägandemässig prövning av ett föreliggande ärende ändock fälla en dom som kan få katastrofala verkningar för familj eller enskilda. De som skall vräkas är ofta helt ovetande om att de är föremål för ett vräkningsförfarande, och sedan länsstyrelsen, hur orimligt en vräkningsdom än kan vara, fattat sitt beslut om vräkning går domen i verkställighet.

Att en hyresgäst, såsom i DN påtalats, för att freda sig mot en missanpassad fastighetsägare tvingas att en gång i veckan ringa till länsstyrelsens expedition och fråga om någon vräkningsansökan beträffande hans bostad kommit in, visar hur orimligt och otidsenligt hela vårt exekutiva rättsförfarande är.

Interpellation ang. meddelande och verkställighet av exekutiv dom

Det har även inträffat att ett exekutivt förfarande ägt rum gentemot ägare av byggnad utan att ekonomiskt skuld förelegat, vare sig till en länsstyrelse, den som begärt vräkning eller annan. Det är därför märkligt att statsmakterna inte vidtagit några åtgärder för att förändra de oeffterrätliga förhållanden som föreligger i exekutivrättsförfarandet och att enmansdomstolar utan saklig och rättslig prövning kan fälla domar med vittgående och för familj och enskilda ödesdliga och orimliga följder.

Med hänvisning till vad ovan anförts hemställer jag om andra kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet få framställa följande frågor:

Har herr statsrådet uppmärksammat de orimliga och rättskränkande handlingar som blivit en följd av regler, domsförfarande och tillämpning i fråga om vår exekutiva lagstiftning och de för familj och enskilda förödande verkningar som därigenom kan uppkomma?

Om så är fallet, kan man då förvänta att justitieministern kommer att vidtaga omedelbara åtgärder för att rätta bristerna och föreslå en ändring av lagreglerna samt att till annat organ än länsstyrelserna överföra domsrätten i fråga om exekutiva beslut och deras verkställighet?

Denna anhållan bordlades.

§ 7

Till bordläggning anmäldes

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 8, i anledning av motion angående allmänna handlingars offentlighet, och
nr 9, i anledning av motioner angående offentlighet för personundersökning i brottmål;

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts i

statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1969/70 inom utrikesdepartementets verksamhetsområde jämte motioner,

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1969/70 inom finansdepartementets verksamhetsområde jämte motioner,

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1968/69 i vad avser statistiska centralbyrån, och

nr 32, angående överlämnande till lagutskott av två till statsutskottet hänvisade motioner;

bevillningsutskottets betänkande nr 1, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 1, såvitt propositionen angår det promilletal, varmed skogsvårdsavgiften skall utgå för år 1969;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 5, i anledning av motioner om ett värdefast statligt obligationslån, och
nr 6, i anledning av motion om en exportpromotionsfond;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 7, i anledning av dels motioner om vidgad behörighet för vigselförrättare, dels ock motioner om upphävande av vigselplikten för präst,

nr 8, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen den 20 mars 1964 (nr 163) om införande av brottsbalken, dels ock i ämnet väckta motioner,

nr 9, i anledning av motioner om dels ersättning av statsmedel vid skada genom brott, dels allmän försäkring vid våldsbrott, dels ock målsägandes möjligheter att utfå skadestånd,

nr 10, i anledning av motioner om kortvarigt frihetsberövande som påföljd för brott, m. m., och

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tele-

fonavlyssning vid förundersökning angående grovt narkotikabrott m. m., jämte motioner i ämnet;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i narkotikastrafflagen den 8 mars 1968 (nr 64), m. m., jämte motioner i ämnet,

nr 8, i anledning av motioner om sabbatsår,

nr 9, i anledning av motioner om lagfäst rätt till tjänstledighet för deltagande i vuxenutbildning,

nr 10, i anledning av motioner angående inkomstprövning beträffande änkepension i vissa fall, och

nr 11, i anledning av motioner om rätt för fränskild kvinna till änkepension;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 6, i anledning av motioner om införande av provisoriskt körkort,

nr 7, i anledning av motioner om viss ändring av bestämmelserna angående återkallelse av körkort,

nr 8, i anledning av motioner om särskild markering å långsamtgående fordon,

nr 9, i anledning av motioner om viss utbildning för erhållande av körkort, och

nr 10, i anledning av motioner angående sammansättningen av vattendomsstolarna;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 4, i anledning av motioner angående anslag ur jaktvårdsfonden till Jägarnas riksförbund-Landsbygdens jägare, och

nr 5, i anledning av motioner angående vidgad rätt till ersättning från älgskadefonden; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 6, i anledning av motioner angående de hemarbetandes situation och angående en ekonomisk värdering av hemarbete.

§ 8

Till bordläggning anmäldes följande berättelser från riksdagens revisorer, nämligen:

över verkställd granskning av riksbankens tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1968; samt

över verkställd granskning av riksgäldskontorets tillstånd, styrelse och förvaltning under budgetåret 1967/68.

§ 9

Meddelande om enkel fråga

Meddelades, att herr talmannen tillställts en enkel fråga av herr *Lindkvist* (s) till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående beskattning av kapitalvinst vid försäljning av bostadsrättslägenhet.

§ 10

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 15.04.

In fidem
Sune K. Johansson